FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMİÜ'N-NESÂYİH ESERİ (ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 149-222 varakları)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDİA DURAK

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMİÜ'N-NESÂYİH ESERİ (ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 149-222 varakları)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDİA DURAK
(180101051)

Danışman
(Prof. Dr. Kemal YAVUZ)

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

25/01/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 180101051 numaralı Bedia DURAK'ın hazırladığı "Hüseyin bin Ahmet "Cami'ün Nasayih" 150-300. Varaklar Arası Metin İnceleme" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 25/01/2022 Salı günü saat 15:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE/~~REDDİNE~~** karar verilmiştir.

Düzeltme verilmesi halinde:
Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı …/…/20… tarihinde, saat …:… da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının Hüseyin Bin Ahmed'in Cami'un-Nesayih Eseri (Araştırma-İnceleme ve Metin) 149-222 Varaklar şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) PROF.DR. Kemal YAVUZ	…/ …/20…	.....
PROF. DR. Nihat ÖZTOPRAK	…/ …/20…	.....
Dr. Öğr. Üyesi Esra EGÜZ O DONOHOE	…/ …/20…	.....
(İkinci Danışman) *.....	…/ …/20…	.....
*.....	…/ …/20…	.....

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı oldığum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

BEDİA DURAK

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden tez konumun belirlenmesine ve tamamlanmasına kadar geçen süre zarfınca kıymetli vaktini ayırarak maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, çalışma sürecimde engin bilgi ve tecrubesinden pek çok kez istifade ettiğim ve çalışmamı onunla yapmış olmaktan son derece mutmain olduğum kıymetli hocam prof. Dr. Kemal Yavuz'a teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yaşadığım strese ortak olan ve sabırla yanımda olan aileme ve yakın arkadaşlarıma, bu hikayede tecrübelerinden istifade ettiğim değerli dostum Hülya Küçük ve eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen ablam Talia Yolaç'a en kalbi duygularımla teşekkür ederim.

Bedia Durak

HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMİÜ'N-NESÂYİH ESERİ
(Araştırma-İnceleme- Tahlil)

Bedia Durak

ÖZET

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Hüseyin b. Ahmed, Halvetî tarikatına bağlı mutasavvıf bir şairdir. *Câmiü'l-Envâr alâ Tefs îri'l-İhlās, Câmiü'n-Nesâyih* ve *Dürr-i Meknûn* adlı üç eseri bulunmaktadır. *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlās* üzerine yapılmış bir doktora çalışması bulunmaktadır. Üzerinde çalıştığımız *Câmiü'n-Nesâyih* üzerine yapılmış herhangi bir çalışma bulunmaması bizi bu eseri araştırmaya yöneltmiştir. Ehliman Simitçioğlu'yla birlikte eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez Bölümü 1744 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan nüshasına ulaştık. Ayrıca eserin, Hacı Mahmut Efendi 1604 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir nüshasının da olduğunu öğrendik. Çalışmamızı eserin kimi yerlerinde bu nüshadan faydalanarak tamamladık. Eserin 1-70b varakları üzerine Ehliman Simitçioğlu yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Bizim çalışmamız 149-222 varaklarını kapsamaktadır.

Ortaya koyduğumuz bu çalışmada ilk olarak şairin hayatı, edebî kişiliği, bağlı olduğu tarikatı, tasavvuf anlayışı ve eserleri hakkında gerek kaynaklardan gerekse eserde tespit ettiğimiz bilgiler verilmiş ardından *Câmiü'n-Nesâyih*'in şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yapılmış son olarak da eserin transkripsiyonlu metni verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Câmiü'n-Nesâyih; dinî tasavvufî bir nasihatnâme olup içeriğinde mevlid, miraçnâne türlerini kapsamasının yanında Yasin Suresinin bir kısmının da tefsiri yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Câmiü'n-Nesâyih, nasihatnâme, mevlid, miraçnâme.

HÜSEYİN BİN AHMED'S BOOK: CÂMİÜ'N-NESÂYH
(Research- Revıew-Analysıs)

Bedia Durak

ABSTRACH

XVI. Hüseyin B. Ahmed one of the poets of the century, he is a mutassavvuf poet affiliated with the Halveti sect. He has three works called *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlās, Câmiü'n-Nesâyih* and *Dürr-i Meknûn*. There is a doctoral study about *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlās*. The absence of any work on the *Câmiü'n-Nesâyih* that I was working on led us to investigate this work.We have reached the copy of the work with the registration number 1744 of the Serez Department of the Suleymaniye Yazma Eserler Library with Ehliman Simitçioğlu. We also found out that the work is in a copy registered to Hacı Mahmut Efendi 1604 demirbaş number. We have completed our work by using this copy in some places of the work. Ehliman Simitcioglu worked on the 1-70b assets of the work as a master's thesis. Our study include 149-222 sheets.

This study, we have demonstrated the first poet's life, literary personality cult and mysticism in the works about his work and the understanding of the sources given the information we have detected then the need camiu-nesayih the form and content of the text has been analyzed in terms of the given transkripsiyonlu of work and finally the work has been completed.

Câmiü'n-Nesâyih; It is a religious Sufi advice and includes mevlid and miraçnane types in its content, as well as part of Surah Yasin has been explained.

Answer key: Câmiü'n-Nesâyih, nasihatname, miraçnâme, mevlid.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**
ABSTRACH ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **3**
1. HÜSEYİN B. AHMED SİROZİ **3**
1.1. HAYATI 3
1.2. TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ 4
1.2.1. Tasavvuf Anlayışı **4**
1.2.2. Bağlı Oldığu Tarikat **6**
1.3. EDEBÎ ŞAHSİYETİ 7
1.3.1. Mahlası **7**
1.3.2. Şairliği / Sanatı **7**
1.4. ESERLERİ 10
1.4.1. Câmiü'n-Nesâyih **10**
1.4.2. Câmiü'l-Envâr âlâ Tefsîri'l-İhlâs **10**
İKİNCİ BÖLÜM **12**
2. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN İNCELENMESİ **12**
2.1. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN NÜSHA TANITIMI: 12
2.1.1. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi **12**
2.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası **12**
2.1.3. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi **13**
2.1.4. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Nüshası **13**
2.2. ESERİN ŞEKİL BİLGİSİ 13
2.2.1. Eserin Adı **13**
2.2.2. Eserin Türü **13**
2.2.3. Yazılış Sebebi **14**
2.2.4. Yazılış Tarihi **15**
2.2.5. Beyit Sayısı **16**

2.2.6. Nazım Şekilleri 16
2.2.6.1 Kaside 16
2.2.6.2 Gazel 18
2.2.7 Vezin Türleri 19
2.2.8.1 Dil Özelliği 19
2.2.8.2 Üslup Özelliği 22
2.2.9 Kafiye ve Redif 23
2.2.10 Eserin türü 28
2.3 ESERİN MUHTEVASI 28
2.3.1 Eserdeki Dinî Unsurlar 28
2.3.1.1 : Allāh 28
2.3.1.2 Dini Şahsiyetler 41
2.3.1.2.1 : Hz. Muhammed 41
2.3.1.2.2 Diğer Peygamberler 52
2.3.1.2.2.1 Âdem a.s. 52
2.3.1.2.2.2 Davuda.s. 52
2.3.1.2.2.3 Hızır a.s. 53
2.3.1.2.2.4 İbrahim ve İsmail a.s. 53
2.3.1.2.2.5 İsa a.s. 53
2.3.1.2.2.6 Musa a.s. 54
2.3.1.2.2.7 Şis a.s. 55
2.3.1.2.2.8 Süleyman ve Yusuf 55
2.3.1.2.2.9 Meryem 55
2.3.1.2.3 Dört Halife ve Sahabe-i Kiram 55
2.3.1.2.3.1 Ebu Bekir Sıddık r.a. 56
2.3.1.2.3.2 Ömer r.a. 57
2.3.1.2.3.3 Osman r.a. 58
2.3.1.2.3.4 Ali r.a. 59
2.3.1.2.3.5 Bilal r.a. 60
2.3.1.2.3.6 Hadis Ravileri: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebi Hureyre, Kab el-Ahbar, Bayezıd-ı Bistāmii Hz Ali ve Hz Aişe r.a. 61

2.3.1.2.4 Ehl-i beyt 62
2.3.1.2.4.1 Hatice r.a. 62
2.3.1.2.4.2 Hz. Fatıma r.a. 62
2.3.1.2.4.3 Ayşe r.a. 64
2.3.1.2.4.4 Hasan ve Hüseyin r.a. 65
2.3.1.2.4.5 Āmine r.a. 65
2.3.1.2.4.6 Abdullah r.a. 66
2.3.1.2.4.7 Abdulmuttalib 66
2.3.1.2.5 Dört Büyük imam 66
2.3.1.2.5.1 İmam-ı Azam (Ebu Hanife), İmam-ı Şafi, Hanbeli, Maliki ve İmam-ı Gazalî 66
2.3.1.2.6 Mutasavvıflar 67
2.3.1.2.6.1 Bişr-i Hafi, ... 67
2.3.1.2.6.2 Hasan Basri 70
2.3.1.2.7 Ayet İktibasları 70
2.3.1.2.8 Hadis İktibasları 73
Hz. Peygamber buyurdu mescide ayakkabı ile girmek edepsizliktendir. ... 73
2.3.1.2.9 Dini ve Tasavvufi Terimler 76
2.3.1.2.10 Nasihatler 119
2.3.1.2.10.1 Dünya ve ahiret hakkında 119
2.3.1.2.10.2 Ahirete hazırlık 120
2.3.1.2.10.3 Nefs 120
2.3.1.2.10.4 Dünyayı Terk Etmek 121
2.3.1.2.10.5 Riyā 123
2.3.1.2.10.6 : İhlās 124
2.3.1.2.10.7 Zikir 125
2.3.1.2.10.8 Allāh Yolunda Çalışmak. 126
2.3.1.2.10.9 Kibir 126
2.3.1.2.10.10 : Arifler Hakkında Öçülü Konuşma (gıybet) 127
2.3.1.2.10.11 : Kötü Kişilerle Arkadaşlık Etmemek 128
2.3.1.2.10.12 : Zühd 129

2.4.....EDEBİ TÜRLER
..... 129
2.4.1 Mevlid..... 129
2.4.1.1 : Mevlid'in Şekli ve Vezni..... 129
2.4.1.1.1 Mevlidde Kullanılan Nazım Şekilleri 129
2.4.1.1.2 Mevlidin Vezni..... 129
2.4.1.1.3 Mevlidin Beyit Sayısı..... 130
2.4.1.1.4 Mevlidin Yazılış Sebebi..... 130
2.4.1.1.5 Mükerrer / Vasıta Beyitler 130
2.4.1.2 Bölüm ve Muhtevası..... 132
2.4.1.2.1 Tevhid..... 132
2.4.1.2.2 Naat..... 133
2.4.1.2.3 Hz. Peygamberin Ruhunun İlk Yaratılması 134
2.4.1.2.4 : Hz. Peygamberin Nurunun Yaratılması 134
2.4.1.2.5 Mevlid..... 136
2.4.1.2.6 Hz. Āmine'nin Vefatı 138
2.4.1.2.7 Hz. Peygamberin Mucizeleri 139
2.4.1.2.8 Hz.bPeygamberin Vefatı..... 141
2.4.1.2.9 Hz. Fatıma'nın Vefatı..... 141
2.4.1.3 : Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Mevlidinin Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât Adlı Eseriyle Karşılaştırılması:..... 141
2.4.1.3.1 : şekil yönüyle: 142
2.4.1.3.2 : Muhteva yönüyle..... 142
2.4.1.3.2.1 Tevhit 143
2.4.1.3.2.2 Naat, Hz. Peygamberin Nurunun ve Ruhunu Yaratılması... 143
2.4.1.3.2.3 Hz. Peygamberin Nurunun Kimlere İntikali Ettiği ve Meydana Gelen Hadiseler..... 144
2.4.1.3.2.4 Hz. Peygamberin Doğumu ve Sonrasında Görülen Olağanüstü Haller. 144
2.4.1.3.2.5 Miraç Bölümü. 145
2.4.1.3.2.6 Hz. Peygamberin Vefatı. 146
2.4.1.3.3 Beyit Yönüyle..... 147

2.4.2 MİRAÇ-NĀNME 160
2.4.2.1 Şekil ve Vezni 161
2.4.2.2 Dil ve Üslup 162
2.4.2.3 Muhtevası 162
2.4.2.4 MOTİFLER 165
2.4.2.4.1 Miracın Sebebi 165
2.4.2.4.2 Davetin Tebliği 165
2.4.2.4.3 Şerh-i Sadr 166
2.4.2.4.4 Hulle, Taç ve Kemer 166
2.4.2.4.5 Miraç Hadisesinin Başlandığı Yer 166
2.4.2.4.6 Hz. Peygamberin Miraca Yükselirken Bindiği Binitler 166
2.4.2.4.7 Yolculuk Esnasında Soldan Gelen Sesler 167
2.4.2.4.8 Kadın-Dünya 167
2.4.2.4.9 Namaz 168
2.4.2.4.10 Gökler 169
2.4.2.4.11 Peygamberler 169
2.4.2.4.12 Melekler Cebrail, Azrail, Mikail, Mālik, Rıdvan 169
2.4.2.4.13 Cennet 170
2.4.2.4.14 Cehennem 171
2.4.2.4.15 Sidre-i Müntehā 171
2.4.2.4.16 Hicablar 171
2.4.2.4.17 Arş 172
2.4.2.4.18 Kürsí 172
2.4.2.4.19 Ruyet 172
2.4.2.4.20 Tekellüm 173
2.4.2.4.21 Tehiyyat 173
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 175
3. CÂMİÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ 175
SONUÇ 424
KAYNAKÇA 427

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.s.	Aleyhisselam
Ar.	Arapça
B.	Beyit
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
c.c.	Celle Celaluhu
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
Hz.	Hazreti
H.M.	Hacı Mahmut
Nr.	Numara
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
s.a.v.	Sallâhu aleyhivesellem
r.a.	Radıallāhu anh
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Ve diğerleri
Yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Bütün medeniyetlerde görülen yüksek ahlak normlarına uygun bir toplum inşaası için toplum fertlerine adalet, cömertlik, kanaat sabır, doğruluk "iyi"ye teşvik "kötü"den uzak tutma gibi evrensel değerlerin telkini Türk edebiyatında daha da zenginleşerek "nasihatnâme" adıyla bir tür ortaya çıkarmıştır.

Çalışmamıza konu etiğimiz Hüseyin b. Ahmed Sirozí'nin *Câmiü'n-Nesâyih* adlı eseri Hâkikat-i Muhammediye ve vahdet-i vücut anlayışıyla kaleme alınmış tasavvufi bir nasihatnamedir. Eser muhteva bakımından bir nasihatname görünümde olsa da içeriği sadece öğütlerle sınırlı kalmamış şair tasavvufî birçok konuya da eserinde yer vermiştir. Eser nasihatname özelliğinin yan ısıra Yasin Suresi'nin bir tefsiri özelliğini de taşımaktadır. Ancak surenin tamamı tefsir edilmemiştir.

Üzerinde çalıştığımız *Câmiü'n-Nesâyih*'in Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez bölümünde 1744 numarası ile kayıtlıdır. Eser 311 varak olup 10 bini aşkın beyitten müteşekkildir. Eserin ilk 1b ile 70b varakları üzerinde Ehliman Simitçioğlu Yüksek Lisans tezi yapmıştır.

Biz ise *Cami'ün-Nesãyih*'in 149a ile 220b arasındaki varaklar üzerinde çalıştık ve şekil ve muhteva yönünden ele aldık. Çalışmamız bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde nasihatnamelerin gelişim süreçleri, kaynakları ve konuları hakkında genel bir bilgi verilmiş ve eser hakkında ön bilgi sunulmuştur.

Birinci bölümde Hüseyin b. Ahmed Sirozií'nin hayatı, mahlası, edebi kişiliği, tasavvufi görüşü, tarikatı ve eserleri hakkında gerek kaynaklardan gerekse eserden hareketle bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde *Camiü'n-Nesayih* şekil yönünden incelenip nüshaları tanıtılmış; tertip hususiyetleri hakkında bilgi verilmiş ve dini unsurlar; Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatları, peygamberler ve dini şahıslar, dini tabirler ve nasihatler üzerinde durulmuştur. Ayrıca eserde yer alan mevlid-i şerif ile miraçname şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Camiü'n-Nesayih'in transkripsiyonlu metni ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HÜSEYİN B. AHMED SİROZİ

1.1. HAYATI

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin hayatı hakkında baktığımız şuara tezkirelerinde ne yazık ki herhangi bir bilgiye ulaşamadık.[1] Şair hakkında bize bilgi veren tek kişi Bursalı Mehmet Tahir Efendidir. Mehmet Tahir Efendi, "Osmanlı Müellifleri" adlı eserinde, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Hicri 10. Asırda (M.16.) yaşamış, Halvetî tarikatına mensup alim şair olduğunu söyler.[2] Mehmet Tahir Efendi yine aynı eserinde *Camü'l-Envār* adlı manzumesinden hareketle şairin Sirozlu olduğunu mürşidinin Selahaddin babasının adının Ahmet olduğunu da söyler.[3] Şair aynı eserinde hac vazifesini yaptığını ve umreye gitmeye niyetlendiğini de aktarır.[4] Bursalı Mehmet Tahir *"Ahlak Kitaplarımız*"[5] adlı eserinde Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Kudüs'te metfun bulunduğunu söylese de bu bilginin kaynağını vermez.

Üzerine çalıştığımız *Camü'n-Nesāyih* adlı eserinde de şairin mahlası dışında hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadık.

---

[1] Es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, *Meşāir'üş-Şuara*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-587, haz. Filiz Kılıç, Ankara, 2018; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkirü'ş-Şu'arâ,* haz. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-546 Ankara, 2017; Mustafa (Carullahzade) *Beyānī Tezkiresi*, haz. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-467, Ankara, 2017; Riyāzī Muhammed Efendi, *Riyāzü'ş-Şuara*, haz. Namık Açıkgöz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-534, Ankara, 2017; Seyyid Mehmed Rıza, *Rızā Tezkiresi*, haz. Gencay Zavatçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-556, Ankara, 2017; Seyrek-zāde Mehmed Asım, *Zeyl-i Zübdetü'l-Eşār-Seyrekzāde*, haz. Ali Osman Çoşkun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-618, Ankara, 2019; Guftī, *Teşrīfātü'l-Şu'arā,* haz. Kâşif Yılmaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-617, Ankara, 2012; Gelibolulu Mustafa Ali, *Kühnü'l-Ahbār*, haz. Mustafa İsen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-545, Ankara, 2017; Latîfî, *Latîfî Tezkiresi,* haz. Rıdvan Canım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayımları, Kültür Eserler Dizisi-604, Ankara, 2018.

[2] Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Muellifleri*, 1. Cilt, Meral Yayınevi, 1972, s-106

[3] Mehmet Tahir Efendi, a.g.e. s.60

[4] Hüseyin b. Ahmed Sirozî, *Câmiü'l-Envâr ˘alâ Tefsîri'l-İhlâs*, İstanbul Arkeoloji Müzesi D. No: 66 vr.1b/ B.26.

[5] Saadettin Özdemir "*Ahlak Kitaplarımız", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, sayı 22, s-170.

1.2. Tasavvufî Şahsiyeti

1.2.1. Tasavvuf Anlayışı

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin hayatına dair ulaştığımız sınırlı bilgiden ötürü onun tasavvufa olan intisabı, şeyhi, seyr ü sülūku, mürşidi ve hilafeti gibi bilgileri eseri üzerinden vermeye gayret ettik.

Şair Cāmiü'n-Nesāyih'te tasavvuf anlayışını harmanlayarak birçok konu içinde vermiştir. Birçok tarikat ehlinde olduğu gibi şairin tasavvufi görüşünün temelinde şeriat vardır. Hüseynî dünya hayatını bir yolculuk olarak görür ve bu yolculuğu bitirip menzile varmanın şartını Ku'an, sünnet ve şeriata tabi olmakta görür. Salik kişi gaflete düşüp Hakk yolundan sapmaması için şeriat ve sünneti elden bırakmamalıdır.

Ḳoma şeriʿni ü sünnetin elden

Ki tā kim azmayasın ṭoġrı yoldan 2169

Şair ayrıca seyr ü sülūke girmiş bir dervişin hakikatli olması riyadan yalandan uzak durması gerektiğini

Evet derviş ṣaḥīḥ olmaḳlaruŋdur

Sülūk ʿilm ile ṭolmaḳ gerekdür

Degül kim kendüden ola dürüye

Ki kendüyi riyā-ıla bürüye 314

beyitlerinde söyler.

Tarikatlarda derviş ve müridlerin bir mürşitden el alması, mürşidin gözetimi altında seyr ü sülüklerini tamamlama ritüelleri vardır. Hüseynî eserinde salike Hz. Peygamberin alemde birçok dostu olduğunu onlardan birinin elini tutup onun gösterdiği yoldan gitmesini tembihler.

Anuŋ çoḳdur biliŋʿālemde dostı

Birinüŋ ṣun eline sen de desti B.2173

Elin al git anuŋla bile yola

Ve hem ḥāl ḥāṣıl eyle ḳalma dile B.2174

Şair devamında da kendilerine bir kılavuz seçmeden yola düşenlerin doğru yoldan sapıp menzile ulaşamayacaklarını da aktarır.[6]

Hüseyin Sirozî, eserinde İlahî aşkı her fırsatta dile getirmiş ve bu aşkı anlatan bir yahudinin kıssasını da eserinde konu etmiştir. Kıssada bir kadına âşık olmuş ve bu aşktan derbeder hale gelmiş yahudninin biri bir şeyhe gider bu haline yardım ister, şeyh yahudiye içinde besmelenin yazılı olduğu bir kâğıt verir ve bunu yutmasını söyler. Yahudi kâğıdı yutar yutmaz kalbindeki mecazi aşkın bittiğini hakiki aşka kavuştuğunu kalbinin de Allāh nuruyla dolduğunu söyler. [7] Ayrıca meşgalesine dalmış ahireti unutmuş, nereden gelip nereye gideceğinden habersiz olan miskinleri de

Gel ey miskin şöyle maḥrūm niçe bir oldıŋ ḫarāb

ʿIşḳa döndür yüzüŋ aŋma dünyāda bāzarumuz 194

diyerek hakiki aşka çağırır.

Şair Hüseyninin eserinde sık sık zikrettiği bir diğer konu ise kalp temizliğidir. Bir kişi kalbinde (gönlünde) neleri barındırırsa ondan dışarıya yansıyacak olan odur. Kalp bir ayna hükmündedir. Gönül aynasının tozlanmaması paslanmaması için de kalbin sürekli Allāh'ı zikretmesi gerekir.

Göŋüldür kevn-i ekber cūd-i insān
Kim anda naḳş-ı maḫlūḳ cümle yeksan (446)

Ameller niyetlere göredir, kişi yapacağı bir iyiliği bir hayrı kötü bir amaç için kötü bir niyetle yaparsa ondan fayda gelmez. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın nazar ettiği yer kalptir, orada geçen niyetlerdir.

Ṭaşuŋı yuduŋ arıtduŋ içiŋi ḳılduŋ pelīd

Bilmedüŋ göŋüllere ḳılur naẓar Ḳahhārumuz B.198

[6] Camiü'n-Nesāyih, (B.2180-2181-2182)
[7] 139-153

Hüseyin b. Sirozî eserinde çokça zikrettiği bir diğer tasavvufi konu da "vahdet-i vücut"dur. Şair salikin bütün varlığıyla Vahdet pınarına dalıp orada kendi beşerî sıfatlarından soyutlanıp sadece Cenab-ı Ḥakk'ı bilip bütün alemi O'nun tezahürü olarak gördüğünü söyler. [8]

Şair bir tarikata erbabının neleri yapması gerektiğini kalbini nasıl temiz tutup nefsine uymaması gibi verdiği nasihatlerin yanında yaşadıkları zamanda sahte şeyhlerin bulunduğunu dilinde mümin ama fiillerinde münafık oldıklarını İslamiyet'e zarar verdiklerini, bunlara uyanların onlarla haşr olacaklarını söyler. [9]

Meşāyiḫ adına geçe otura
Edeb ḥāyā üzerinden götüre B.315
Sülūk itmeye naḳliden o kāzib
Geçine ḫalḳ içine yoldan azup B.316
Niçenüŋ de yüzini ide ḳara
Yalan yirden başına ḳara ṣara B.317

1.2.2. Bağlı Oldığu Tarikat

Hüseyin b. Ahmed Sirozî Halvetî tarikatına mensuptur. Bunu Câmiü'l-Envâr 'alâ Tefsîri'l-İhlâs-ı Şerîf adlı eserinde

İbn-i Ahmed mevludi Soruz-durur
Hem tarīk-i Ḫalvetīde uz durur[10]

şeklinde dile getirir.

Ayrıca *Camiü'n-Nesāyih*'in sonunda yer alan *"Haẕā faṣlun fi'ş-şeyḫ Ḥüseyin b. Aḥmed rü'yet'n-nebí"*[11] başlığında geçen 'şeyh' kelimesinden hareketle şairin şeyh olduğunu da söylemek mümkündür.

1.2.3. Mürşidi

[8] B.352-365
[9] B.314-324
[10] Câmiü'l-Envâr 'alâ Tefsîri'l-İhlâs-ı Şerîf, 387/a
[11] Camiü'n-Nesāyih a/311

Çalıştığımız eser üzerine şairin hocasıyla ilgili bir herhangi bir bilgiye rastlamadık ancak *Câmiü'l-Envâr 'alâ Tefsîri'l-İhlâs* adlı eserinde mürşidinin Selahaddin Ali Dede oldığunu

Şeyḫi Salhā'ddin ü ʿĀli Dededür
Ger ṣorarsaŋ göŋli anuŋ nededür [12]

beyitinde verir.

1.3. Edebî Şahsiyeti

1.3.1. Mahlası

Hüseyin b. Ahmed Sirozî *Camiü'n-Nesâyih*'in birçok yerinde kullandığı Hüseynî mahlasına yer verir. Şairin aynı mahlası kullandığı Camiü'n-Envâr adlı eserindeki beyitlerde aynı mahlası kullandığı görülmektedir.

Bu **Ḥüseynī** anuŋ medḥinde ḳāṣır
Anı söyler dilinde evvel āḫir B.828
Bu **Ḫüseynī** çün bunı cemʿ eyledi
ʿĀşıḳāna yanmaġa şem' eyledi B.839

1.3.2. Şairliği / Sanatı

Mutasavvıflar dünya görüşlerini dinî ve ilmî birikimlerini hayat tecrübelerini halka anlatmada etkili olmak verdikleri vaaz ve sohbetlerin kolay öğrenilmesi ve uzun süre hafızada yer tutması için şiir dilini kullanmışlardır. Burada gaye yapılan sanattan ziyade verilmek istenen mesajın kolay etkili bir şekilde halka aktarılmasıdır. Bundan sebep tasavvufî eserlerde şekil ve sanat ikinci planda tutulmuş daha çok mana ön plana çıkarılmıştır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî de esrini kaleme alırken sanat endişesi gütmemiş, Arapça Farsça kelimeleri terkipli ifadelere çok az yer vermiştir.

[12] a/387

Şair Bişr-i Hafi'yi anlatırken bunu nazmederek yazdığını ama bunun bir şiir değil ilahî bir söz olduğunu söyler.

Anı naẓm eyledüm tā ola mevzūn

İlāhīdür değildür şiʿr-i eşāʿr B.236

Şair Hz. Peygamberin mevlidine başlarken gece gündüz onu zikretse yine onu methetmede eksik kalacağını söyler.

Bu Ḥüseynī anuŋ medḥinde ḳāṣır

Anı söyler dilinde evvel āḫir B.828

Şair mevlidi başlarken söyleyeceklerinin şeker gibi tatlı oldığunu söylediklerini dinleyen herkesin ağzının tatlanacağını anlatır.

Muṣṭafā'nuŋ mevlūdin yād idelüm

Şekkerinden aġzumuz dad idelüm B.832

Türk İslam kültüründe Hz. Peygamberin sembolü gül ya da gül bahçesidir Hüseyní bundan sebep onun hakkında söyleyeceklerini o gül bahçesinden bir yaprak şeklinde düşünür.

Gösterem ol gülsitāndan bir varaḳ

Tā ki cān virmege idesiz yaraḳ B.833

Şair sözlerini bir inciye benzetir dinleyenlerden de bu inci gibi sözleri kulaklarına küpe yapmalarını ister.

Ben diyem siz diŋleŋ iy aḥbāb-ı Ḥaḳ

Hem bu dürri ta ki cān semʿine ṭaḳ B.834

Kendisini gül bahçesinin bülbülü olarak gören şair, Hz. Peygamberin doğumunu tatlı bir dille anlatmasını ve söylediklerinin tatlı olmasını bunu duyanların da onun aşkıyla yanması gerektiğini dile getirir. Hatta kendisini peygamber bahçesinin bülbülü olarak tanıtır.

Söylegil iy bülbül-ı bāġ-ı Resūl

Di ki nice ṭoġdı ol ṣāḥib-vuṣūl B.845

Şöyle şirin söyle sen Aḥmed nūrın

Oda yaḳa işidenler kendüzin 847

Anı cānlar eşidüp şādān ola

Gülsitānuŋ bülbüli ḥandān ola B.847

Hüseynî kendisini ilâhî sırlara mazhar olmuş o mertebeye ulaşmış olarak görür. Aşıklar zümresine de bu sırrı duyurduğunu duyanların ihlas ile ibadet edip ilahi sırları fethedip Allāh'ın c.c. fazlına mazhar oldıklarını söyler.

İ Hüseynī̄ çü bu sırdan beyān eylersin ʿuşşāḳa

[Ḫ]üdā faż̈l ide feṭḥ ola bu yüzden ideler iḫlāṣ B.366

Hüseyin b. Sirozî, eserinde bir durumu ya da konuyu aktarırken anlattığı şeyin hakikat oldığuna vurgulamak için kimi yerlerde tanıklı söyleyişlerle karşımıza çıkar.

Saŋa senden yaḳındur Ḥaḳḳ bu sözi söylerem muṭlaḳ

Gel iste ḥāl-ıla bulġıl yeter ḳıl naḳl-ıla iḫlāṣ B.359

Şair Hz. Peygamberin güzel ahlakını meziyetlerini faziletlerini anlatacağını bunu dinlemek isteyenlerin gelip kendisine kulak vermelerini ister.

O yāruŋ ḥüsni ol safın kemāli ḳudretinden ben

Beyān ide ʿāyān idem semā iden bugün gelsün B.510

Dil Hz. Peygamberin vasfını açıklamaya kalksa denizden bir damla almak kadar olur anlatacakları, çünkü hiçbir dil onu hakkıyla anlatamaz.

Anuŋ vaṣfın ḳaçan şerḥ eylesin dil

Deŋizden ḳaṭre almaḳdur hemān bil B.815

Eserin geneline baktığımızda bir hitap havası göze çarpmaktadır. Şair eserde kendisini karşısında bir topluluk varmış ve onlara seslenen bir hoca ve vaiz olarak düşünmüştür. Dinle, işit, ey miskin! Ey gafil ey aşık gibi hitaplarla dinleyicileri zinde tutmaya ve kendilerine getirmeye çalışır. Eserde dikkat çeken bir unsur diyaloglardır. Şair özellikle mevlit bölümünde karşılıklı diyalogları (Hz. Peygamber-Cebrail, Cebrail-Burak, Hz. Peygamber-Tanrı, Hz. Peygamber-Fatıma, Hz. Fatıma-Hz. Ali) şeklinde verirken ara ara kendisin de olayları tahkiye ettiğini söyleyebiliriz. Şair zaman zaman anlattıklarını İbni Abbas'dan Ebu Hureyre'den naklettiğini, onların da Hz. Peygamberden duyduklarını söyler. Eserin hacimli ve uzun olmasından sebep şairin beyit tekrarının yanında kalp temizliği, nefs, sahte şeyhlik, Allāh'a zikr, ilahî aşk gibi konu tekrarına düştüğünü eserinde görürüz.

1.4. Eserleri

1.4.1. Câmiü'n-Nesâyih

Eserle ilgili ayrıntılı çalışma sonraki bölümlerde verilecektir.

1.4.2. Câmiü'l-Envâr âlâ Tefsîri'l-İhlâs

İlāhí Ḫālıḳ-ı kevneyn senüŋdür arż u hem eflāk

Saŋa maḥṣūṣdur ol ancak yaratmaḳ nūr u ger kim ḫāk

Beyiti ile başlayan eser, 11 bin beyit civarında olup mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Eser tevhit, na't, dört halifenin övgüsü, eserin muvafakiyeti için dua isteme gibi klasik divan tertibini içermektedir. Eser, İhlâs sûresnin manzum tefsiri olup ancak sadece tefsirle kalmamış, çeşitli nasihat ve hikayelere Allāh'ın isimlerinin fazilet ve vasıflarına, padişah derviş hikayeleri gibi dini tasavvufi olan birçok konuya da yer vermiştir.

Eserin üzerin 2014'te yapılmış bir doktora çalışması bulunmaktadır. Mesut Bayram Düzenli tarafından yapılan bu çalışma, eserin tamamını değil (1b-192b) 5399 beyitlik kısmını kapsamaktadır. [13]

Eser İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde 66 demirbaş numarası ile kayıtlı halde bulunan tek nüshadan müteşekkildir. [14]

Üçüncü bir eser olarak Hüseyin Bin Ahmet Sirozî'nin oldığu söylenen[15] Dürr-i Meknûn manzumesi yaptığımız araştırmalarımıza göre eserin Hüseyin İbni Ali[16] adında bir zatta aittir. Bu eserin şaire isnat edilmesinin nedeni eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde 8 demirbaş numarada, "Dürr-i Meknûn Fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye" ve Hüseyin b. Ahmed es-Sirozî adında kayıtlı olmasından ileri geldiğini söyleyebiliriz.

[13] Düzenli Bayram ,Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, AHMED B. SİROZÎ'NİN CÂMİÜ'L-ENVÂR 'ALÂ TEFSÎRİ'L-İHLÂS, (1b-192b) inceleme-Metin) Doktora Tezi, 2012, s-58
[14] Çelebioğlu Âmil, *Kanûnî Devri Türk Edebiyatı*, Meb. Yay. İstanbul, 1994, s-86
[15] Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, 1.Cilt, Meral Yayınevi, 1972, s-106-107
[16] Dürr-i Meknûn fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Kasideci- zâde, Bölüm, No: 8, vr.56b.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN İNCELENMESİ

2.1. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN NÜSHA TANITIMI:

Camiü'n-Nesâyih'in araştırmalarımıza göre şimdilik dört nüshası bulunmaktadır.

2.1.1. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Çalışmamıza konu olan bu nüsha Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez bölümünde 1744 demirbaş numarada kayıtlıdır. 206x151, 160x65 ebatlarında olan nüshanın varak sayısı 311, satır sayısı ayet ve hadislerin oldığu varaklarda 17, vr.193a ve vr.205a varaklardaki derkenarlara eklenen beyitlerle 19, diğer varaklarda ise 18'dir. Nüshada bölüm başları, ayet ve hadisler kırmızı mürekkep, ana metin ise sarı zemin üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır.

Eserin ilk sayfasında "Vakıf Şeyẖe'l Hacı Muhammed Bin el Hacı ʿAli" altında besmele ve besmeleden sonra

İlahī sensin ol Ḥallaḳ u Mevlā

Ki ẕātundur münezzeh ḳadrüŋ aʿlā

beyiti ile başlar ve

Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretin fikr idelüm

İsm-i aʿlāsın birez ẕikr idelüm

beyiti ile son bulmaktadır.

2.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası

Eser 567 demirbaş numarasında kayıtlı olup 209x150 ebatlarındadır. Varak sayısı 31, satır sayısı 21'dir. Çift sütün halinde harekeli nesihle yazılmıştır. Ayet ve

hadisler ile söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Noksan ve ciltsiz olan bu nüshanın istinsah tarihi belli değildir.

2.1.3. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi

Bu nüsha Hacı Mahmut Efendi Bölümünde 1604 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. 229x160x90 ebatlarında olup varak sayısı 282, satır sayısı da genel olarak 17'dir. Nüsha nesih hatla harekesiz olarak kaleme alınmış, ayet, hadis ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çalışmamız esnasında kimi beyitleri karşılaştırarak istifade ettiğimiz bu nüshanın istinsah tarihi 1236 (1820-21)dır. Müstensihi Muhammed Sadık olan eserin, Süleymaniye'de nüshadan istinsah edildiği intibahı vermektedir.

2.1.4. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Nüshası

Eser Ms.or.oct.2320 numarasında kayıtlı olup istinsah tarihi 1067 (1656-57)dir. Mehmet b. Ahmed tarafından istinsah edilen bu nüsha 196x135 ebatlarında olup, nesih hatla yazılmıştır; 281 varak olan Almanya nüshasının satır sayısı 17'dir.

2.2. Eserin Şekil Bilgisi

2.2.1. Eserin Adı

Eserin geneline baktığımızda anlatılan her konunun ve her hikayenin sonunda okuyanları dinî ve ahlakî yönden bilgilendirmek ve eğitmek için söylenen nasihatlerin olması eserinde sonunda da yer alan "Faslun Fi Hatmi Kitab-ı Camiü'n-Nesāyih" ibaresinden hareketle eserin adının Camiü'n-Nesāyih oldığunu söyleyebiliriz.

2.2.2. Eserin Türü

Agah Sırrı Levent "dini bir eserin aynı zamanda tasavvufi bir eser tasavvufi bir eserin de aynı zamanda ahlaki bir eser olabildiğini ahlakı dini esaslardan hatta tasavvufi düşüncelerden ayırmanın mümkün olmadığını" söyler. Camiü'n-Nesâyih'in içeriğine baktığımızda dinî-tasavvufî olan birçok konuya temas edildiğini, Kur'an-ı Kerim'den Yasin suresi başta olmak üzere farklı farklı surelerden iktibaslar

yapıldığını ve bunların tefsir edildiğini, ünlü mutasavvıfların menkıbe ve sözlerini, kısa dini hikayeleri sahabe ve sahabelerden yapılan hadis iktibaslarını, Hz. Peygamberin mevlidinden nasihatlere kadar çeşitli konulara yer vermesi sebebiyle eser tüm bu kısımlardan çeşitlilik göstermektedir.

Ancak eserin adından ve konuları söyleme ve şairin nasihat verme isteğini göz önüne aldığımızda mesnevi tarzında yazılan eserin, toplumu eğitmek amacıyla yazılmış bir nasihatname oldığunu belirtmek gerekir.

2.2.3. Yazılış Sebebi

Camiü'n-Nesâyih'in müstakil bir sebeb-i te'lif bölümü bulunmamaktadır. Ancak şairin eseri yazma sebebini hangi gaye için yazdığını açıkça söylemese de anlam olarak eserin bütününe yaydığını görebilmekteyiz. Bir Peygamber aşığı olan Hüseynî mevlidine başlamadan önce

Bu Ḫüseynī çün bunı cemʿ eyledi

ʿĀşıḳāna yanmaġa şem′ eyledi B.839

beyitte niyetini belirtmekte ve eserini aşıkları tutuşturmak için mum eylediğini söylemektedir.

Ayrıca bu eserini peygamberin sözlerinden alıp nice dertlilere derman ettiğini de:

Anuŋ ḳavlinden uş naḳl ola bu yād

Kim andan iriser çoḳ derde feryād 2238

beyitinde anlatır.

Şair Hüseyin eserinde söylediği mevlidin sonunda da Hz. Peygamberin ve ashabının aşığı oldığunu ve sürekli eserinde onları andığını, dileğinin de onlar tarafından unutulmamak oldığunu söyler.

ʿĀşıḳıdur bu Ḫüseyin anlaruŋ

Vaṣfını söyler ol arı cānlaruŋ B. 2161

Umar anlardan kim unutmayalar

Anı pes yadlar gibi tutmayalar B. 2162

Şair Camiü'n-Nesāyih'i yazma niyetini eserin sonunda yer alan vr. 310b'nin "Hazā fas-ı fí ru'yeti'n-nebi' as. Şeyhi Hüseyin b. Ahmed"başlığı altında da açıkça dile getirmiştir.

Bu nazm kim beyan itdüm kitāba

Ḫüdā fazl ide lutfın bí-ʿitāba

Dinildi bunda uş bil bunca āyet

Ḳamu ḥaḳk yola eylerler delālet

Muhabbettendür amma bu nişānum

Evet ben kim olam yaʾilm ü şānum

Hemān aŋmaḳdur ancak ol Ḫabībi

Kim andan olur eşyanuŋ naṣībi

Ola ki ben żaʾífe feyz-i Ḫālıḳ

İrüp ḳalbüm ola fiʾle muṭābıḳ

2.2.4. Yazılış Tarihi

Eserin herhangi bir yerinde hangi tarihte yazıldığına dair bir bilgiye rastlamadık ancak "*Elhamdulillahi ʿale'l- ihtiytām vessālātu ʿalā resulihi Muḥammedin ve ālihi el-kirām ḳad vekaʿa el-ferāġ min tahriri hazihi'n-nüsḫa eş-şerífe fí vakti'e-duḥa min yevmi er-rābi ʿfí şehri şaʿbān el-muʿazzam min yedi daʿfi şeyhi el-ḥāc Muhmmed bin el-ḥāc ʿalí refeʿa ullāhu derecetün fídāri'l-cinān min şuhūr şehri sírūz şāneha'allaāh el-ḥannān min şuhūri seneti tisʿa ve ḥamsín ve elf*

vaḳf " yazılı ketebe kaydında 4 Şaban 1059 (13 Agustos 1649) yılında şeyh Hacı Muhammed B. Hacı Ali adında biri tarafından istinsah edildiği görülmektedir.

Ayrıca şairin bu eseri ömrünün sonuna doğru kaleme aldığını

İmdi tíz tur bunda eylegil yaraḳ

İrdi ʿömrüŋ uşda āḫir yaşına 24a/B.665

beyitinden anlamaktayız.

2.2.5. Beyit Sayısı

Camiü'n-Nesâyih'in incelediğimiz bölümlerde eserin kaç beyit içerdiğine dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Çalıştığımız nüshanın toplam beyit sayısı 10 bin civarında olur. Bizim çalışmamız ise eserin (149a--220a varaklarını) 2472 beyitini kapsamaktadır.

2.2.6. Nazım Şekilleri

Camiü'n-Nesâyih mesnevi nazım şekliyle nazmedilmiş bir eserdir. Fakat eserde mesnevi dışında farklı nazım şekilleri de bulunmaktadır. Çalışmamızın kapsadığı kısımlarda tespit ettiğimiz nazım şekillerini şöyle verebiliriz.

2.2.6.1 Kaside

Eserde görülen kasideler klasik kaside formatında yazılmamışlardır. Bunlarda kaside nazım şeklinin bölümleri yer almaz. Şair çoğunda mahlas kullanmamıştır. Eserin kimi yerlerinde, herhangi bir başlık verilmeden mesnevi nazım şeklinden kaside nazım şekline aynı konu üzerinden geçiş yapıldığı görülmektedir. [17]

Eserde kaside nazım şekliyle verilen manzumelerin konuları ve vezinleri:

[17] B.2295-2310

Nazım Şekli	Konusu	Vezni	Beyit Sayısı
Kaside[18]	Besmelenin faziletleri üzerinden bir hikâye anlatılır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	46
Kaside[19]	Cenab-ı Hak'a karşı duyulan aşkın ve muḥabbetin dile getirir.	Fā˘ilātün / Fā˘ilātün/ Fā˘ilātün / Fā˘ilün	9
Kaside	Şair burda Hakk'a münacatını dile getirir	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	10
Kaside	Nasihat	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	17
Kaside	Şair Hz. Peygamberin aşkıyla yananları kendisini dinlemeye çağırır	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	5
Kaside	Naat	Fā˘ilātün / Fā˘ilātün/ Fā˘ilātün / Fā˘ilün	7
Kaside	Hz. Ali'den Peygamber aleyhisselamın nurunun ilk yaratılması anlatılır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	35
Kaside	Şair Hz. Peygamberin Miraç hadisesini anlatıp dinleyenlere onu gerçek manada sevmelerini nasihat eder. burada aynı zamanda Ahsab suresinin 56. ayeti ve Al-i İmran suresinin 110.ayeti iktibas yapılmıştır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	18
Kaside	Tekbir-i evvel'in faziletleri anlatılır	Fā˘ilātün / Fā˘ilātün/ Fā˘ilātün / Fā˘ilün	19

[18] B.139-184
[19] B.192-200

Kaside	Nasihat	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	7
Kaside	Nasihat	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	14
Kaside	Allāh'ın faziletli kullarına mükafatlarını ve cennetteki ihsanları anlatılır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	17

2.2.6.2 Gazel

Eserde kaside gibi gazel formatında yazılmış ancak gazelin bölümlerini içermeyen 4 tane gazel yer almaktadır. Bu üç gazele şair mahlas da kullanmamıştır.

Nazım Şekli	Konusu	Vezni	Beyit Sayısı
Gazel	Hz. Peygamberin yüceliğini anlatır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	5
Gazel	Gusl etmenin faziletleri anlatılır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	11
Gazel	Guslün kıyamette mahşerde kulun hangi sıfatta çıkacağı anlatılır	Mefailün / Mefailün/ Mefailün/Mefailün	13
Gazel	Münafıkların vasıfları anlatılır.	Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün	15

2.2.7 Vezin Türleri

Camiü'n-Nesâyih hacimli bir eser olması hasebiyle farklı nazım şekillerinin yanında farklı aruz vezinlerinin de kullanılmasına sebep olmuştur. Eserde mesnevi nazım şekliyle yazılmış kısımlarda aruzun kısa bahirleri uzun manzumelerin yazıldığı kısımlarda ise aruzun uzun bahirleri kullanılmıştır.

Mesnevide yer alan aruz vezinler:

Remel Bahri

Fā˘ilātün / Fā˘ilātün/ Fā˘ilün

Fā˘ilātün / Fā˘ilātün/ Fā˘ilātün / Fā˘ilün

Hecez Bahri

Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Feʿūlün

Mefā˘ílün / Mefā˘ílün/ Mefā˘ílün/Mefā˘ílün

2.2.8 Dil ve Üslup Özellikleri

2.2.8.1 Dil Özelliği

16. Yy.'da yazılmış olması hasebiyle eser yazıldığı dönemin Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini göstermektedir. Eserde tespit ettiğimiz Eski Anadolu Türkçesine ait unsurlar:

Gelecek zaman eki: -ısar/-iser: B. 383

Soru zarfı: kaçan, kanı. B.421

Emir eki: -gıl/-gil. B.359

Zarf-fiil eki: -uban/-üben : B.393

-up/-üp. B.209

Çoğul I. şahıs istek eki: -alum/elüm

I.tekil şahıs eki: -van/ven

Çoğul I.şahıs eki: -uz/-üz/-vuz B.1762

Küçültme eki: -cuġaz/cüġez: B.1810

Eserde kullanılan Eski Anadolu Türkçesi kelimeleri:

Agu: Zehir. B. 1059

Aldamak: Aldatmak

Aŋul aŋul: Yavaş yavaş: B.973

Anuŋ: Onun

Assı: Fayda kâr B.1896

Ayt: Söylemek

Berk: Sağlam sıkı

Birle: İle. B. 214

Buyruk: Emir

Deprenmek: Hareket etmek : B.1068

Düriş: Çalışmak, çabalamak B.477

Eydür: söylemek, konuşmak. B.55

Gökçe: Güzel. B. 212

İgen: Pek çok : 1064

İmdi: Şimdi B.201

İrmek: ulaşmak B. 477

İrgürmek: , ulaştırmak. 1125

Kaçan: Ne zamam B.67

Kamu: hepsi. B.993

Kankı: Hangi

Katı: 1. Çok, Ziyade 2. Ağır, acı 3. Şiddetli sert

Kendüzi: kendisi, özü

Key: Pek çok. B. 276

Kulaguz: Klavuz rehber B.2179

Muştu: müjde B.942

Niçe: ne kadar

Ün: ses B.989

Od: Ateş. B. 433

Olar: onlar. B. 304

Onat: Doğru, uygun, iyi: B.155, 624

Say etmek: çalışmak: B.117

Sulı: Taze, solmamış (yüzü sulı)

Şol: şu

Şular: Şunlar B. 433

Tamu: Cehennem: B.528

Tana: B.743

Taşra: Dışarı, 4B.25

Tolunmak: Bedir haline gelmek, (dolunay)

Toylamak: Ziyafet vermek, yedirip içirmek.

Uçmak: Cennet

Uşta: İşte

Yalıncak: Çıplak. Üryan olmak. B. 333

Yaraġ etmek: Çalışmak- Çabalamak. B. 381

Yarlıgamak: B.226

Yavuz: Kötü: B55

Yumak: Yıkamak : B.1999

Yüz tutmak: Yönünü çevirmek

2.2.8.2 Üslup Özelliği

Camiü'n-Nesâyih didaktik amaçla yazılmış tasavvufî bir eser olması sebebiyle tasavvufî eserlerin temel özelliklerini taşımaktadır. Mutasavvıf şairlerin amacı okuyucu tarafından kolayca anlaşılmak olması onları halkın dil ve zevk sınırları içinde eser yazmaya yöneltmiştir.[20] Hüseyin Bin Sirozî de eserini bu gaye üzerinden sade akıcı bir üslupla yazmıştır.

Hitap dilinin hâkim oldığu eserde şair "dinle", "işit" gibi ifadelerle okuyucuya seslenir.

Gelüp bunda ne yüzden oldı ẓāhir

İşit bir bir diyem evvel ü aḫir B.504

İşit imdi yine bir naḳli tekrār

Yine bir ḫoş ḥikāyet diŋleŋ iy yār B. 201

İşit imdi diyem şimdi Resūlüŋ saŋa evsafın

Nice maḥbūb-ı sulṭāndur görüŋ birḳaç delālatın B.513

Tasavvufî eserlerin özelliklerinden biri olan iktibas sanatı Camiü'n-Nesâyih'te de yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Şair iktibas yaptığı ayet ve hadislerin yanında dört halife, Hz. Peygamber a.s. zamanında yaşamış diğer sahabe ve büyük hadis ravîlerinden ve eski dönem alimlerinin sözlerinden iktibaslar yaparak vermek istediği mesajı pekiştirir.

[20] Ömür Ceylan, Böyle Buyurdu Sûfî, s.45.

Rivāyet oldı Kaʿb′dan eydür ol cān

ʿĪsā peyġāmbere vaḥy itdi Sübḥān B.60

Resūlullah buyurdı her ḳaçan ḳul

Bir işe başlasa ya ġayri vaḳt ol B.185

Buyurdı ibn-iʿAbbas diŋle ḳavlī

Diyem gör kim hidāyet ide Mevī B.517

Şair "dedüm", "dedi" şeklindeki diyalog ifadeleriyle eserin diline akıcılık katmıştır.

2.2.9 Kafiye ve Redif

Hüseyin b. Sirozí eserindeki yeknesaklığı kırmak ve eserine ahenk katmak maksadıyla kafiye ve redifin gücünden faydalanmıştır.

Divan şiirinde ahengi sağlayan unsurlardan biri olan kafiye "mücerred ve "Mürekkeb" olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.9.1 Mücerred kafiye

Yalnız revi harfleriyle yapılan kafiye "taş, baş" gibi

Ne cevhersin seni örtdi bu ġaflet

Gel imdi māsivi Allāh′dan ḳıl ʿuzlet B.395

Ṭaġından artuḳ uş min emr-i Ḳudre**t**

Ne ʿaḳl idrāk ider bil hem ne fikre**t** B.11

Ki cennet melekleri olsun münevve**r**

Bu resme naḳl ider Ol sırrı-i Ekbe**r** B. 21

2.2.9.2 Mürekkeb Kafiye ses benzerliğinin birden fazla oldığu kafiyedir. Üç kısma ayrılmaktadır. "*Mürdef, mukayyed ve müesses"*.

2.2.9.2.1 Mürdef kafiye

Revi harfinden önce ridf -ā,í,ū- harflerinin bulunduğu kafiyedir. "Maksū**d**-maʿbū**d**, cihā**n**-nişā**n**" gibi.

Hemān sāʿat Ḥuüdā′dan irdi fermā**n**

Bulundı ol murāda anda dermā**n** B.41

Rivāyetdür Enes′den eydür ol yā**r**

Ki peyġāmber buyurmuş uşta tekrā**r** B.55

Ki her kim ḳılsa ṭaʿẓīm ol Ḫüdā′ya

Kaçan uġrayısar anlar cezā**y**a B.89

Ki yā ʿĪsā bu ḳul ʿāṣiydi ġā**y**et

Ve fācirdi ʿaẕāb itdüm begāyet B.100

Zehī fikr-i ferāsat key ʿibā**d**et

Kim itdi kendüye bu resme ʿā**d**et B.258

2.2.9.2.2 Mukayyed Kafiye

Reviden önce gelip sakin harf olan kayd harfinin bulunduğu kafiyedir. “Mest-elest, mert-dert” gibi.

Anı görmekde lākin eyle i**t**mez

Yalıŋ ayaḳ yürümeklikle gi**t**mez B.288

Ḳamunuŋ vardurur bir sırrı gi**z**li

Bu bir yoldır ki rāhı olmaz i**z**li B.298

O nesne görmez aṣla ḳanda ba**ḳ**sa

Ne Kaʿbe farḳ ider ol ya ne A**ḳ**ṣā B.370

Seçemez nāḳışı kāmilden a**ṣ**la

ʿAceb körlük ulaşmış[dur] bu fa**ṣ**la B.373

2.2.9.2.3 Müesses Kafiye

Tesis harfinin bulunduğu kafiyedir. “Z**ā**hir-m**ā**hir, ker**ā**met işā**r**et” gibi.

Olar tesbiḥ iderler ta ḳıyā**m**et

Ḳaçan ḳopmaġa ʿarż ola iḳā**m**et B.384

Ki cānı azdurub iltür helā**k**e

Ḳoyup an imdi nūrı dönme ḥā**k**e B.393

Ẓuhūrı dāʿim ol maʿşūḳ cemā**l**i

Mükemmel ḳıla veçhinden kem**a**li B.420

2.2.9.3 Redif

Aynı kelimeden oluşan redifler

İrer andan aŋa feyż-i İlāhi

Aŋa manẓar açılmışdur İlāhi 679

Saŋa bunda ṣunān dünyā şarābın

Ṣaḳın içme ki iblisdür şarabın B.642

Ki bāṭından ẓuhūra geldi ẓāhir

Yine bāṭın anuŋla oldı ẓāhir B.625

Didi evvelki ẓāhir ḳıldı Allāh

Benüm nūrum ḳılupdur ḥażret Allāh 594

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi

Luṭf idüp īmān u Ḳur'ān bunca iḥsān eyledi B.829

Maŋzen-i kenz-i vücūddur Muṣṭafā

Daŋı hem miftāḥ-ı cūddur Muṣṭafā B.850

Ḳamu maŋlūḳa anı cān eyledüm

İki ʿālem mülkine ḥān eyledüm B.875

Ek halinde redifler

Güneşten yine kim yılduz görünmez

Orada kendilik rengin bürünmez B.559

Cemʿi enbiyānuŋ serveridür

Ḥaḳiḳat ʿāleminuŋ rehberidür B.584

Bu sözler ne dimek olur bilenler

Olardur yine pes anı bulanlar B.671

Ṭavus naḳşında ẓāhir ḳıldı anı

Şecer üzre hemān ḳondurdı anı B.738

Ḳıla[r] dördincisinden hem melekler

Beşincisidür ol emre dilekler B.767

Bir kelimesi Arapça bir kelimesi Türkçe olan kafiyeler

Ḥaḳ teʿālā emir ḳıldı bir dilek

Kim nidā ide semāda bir melek B.903

Ol biri olmış şeriʿat ol zamān

Ṭuta şeriʿyeryüzin tā āsumān B.930

İki kelime de Farsça olan kafiye

Misk-i ʿanbar ḳoḳusı ṭoldı cihān

Her ṭarafdan gelür-idi būy-ı cān B.923

2.2.10 Eserin türü

Agah Sırrı Levent Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız 'da "ahlâkı dinî esaslardan ayırmak mümkün olmadığı için bir eseri de dinî, tasavvufî ve ahlakî vasıflara ayırmanın kolay olmadığını." Söyler. [21] Camiü'n-Nesâyih'te yer alan konu çeşitliliğine baktığımızda ayet iktibaslarının çokça yer alması, hadis rivayetleri ve şairin Yasin suresini tefsir etmesi dahası eserde mevlid ve miraçnâme gibi türlerin olması eserin dinî tarza kaleme alınmış bir mesnevi izlenimini vermektedir. Ancak eserin ismi ve işlenen her konunun sonunda şairin öğüt verme gayesi ve eserde Muhammediye ve vahdet-i vücut gibi tasavvufi konuların işlenmesi gibi sebeplerden hareketle eserin dinî tasavvufî tarza yazılmış bir nasihatname oldığunu söyleyebiliriz.

2.3 Eserin Muhtevası

2.3.1 Eserdeki Dinî Unsurlar

2.3.1.1 : Allāh

2.3.1.1.1 ʿAlí / aʿlā

'Yücelikte ve hükümranlıkta o'na eş ya da o'ndan üstün bir varlık bulunmayan, kemal sahibi yüce Zāt'

İmān ʿarż itdi şeyḫ ol dem müsülmān oldı ol ḫātun

[21] Agah Sırrı Levent, *Ümmet Çağı Ahlak Kitaplarımız*. s.91.

Görüŋ ol ism-i **aʿlānüŋ** ki fażlı nicedür yeksan [22]

2.3.1.1.2 : Ālim

Her şeyi hakkıyla bilen' [23]

Görüŋ ne resme luṭf eyler o Raḥmān

Ḥakim ü ʿĀlim ü Ḥannān ü Mennān B. 16

2.3.1.1.3 Allāh

'Varlığı zorunlu olan, kâinatın yaratıcısı ve yönetici ve de bütün övgülere layık olan en yüce zātın ism-i şerifi. ' [24]

Pes ol **Allāh**'dur ol kim yok şerīki

Anı eyle bilen buldı ṭarīḳi B.523

2.3.1.1.4 Allām

Her şeyi bilen.

Muḥammed ümmetinüŋ deye bunlar

Ney-idi şānı iy ʿAllām u Ġaffār B. 72

2.3.1.1.5 Bākī

'Gelecekte varlığının sona ermesi düşünülemeyen', [25] Ebedi sonsuz, sonu olmayan.

[22] B.168

[23]Bekir Topaloğlu, "Ālim" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C. XI, s.404-418

[24]Bekir Topaloğlu, "Allāh" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C. II, s.471-498

[25]Bekir Topaloğlu, "Bakî" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C. IV, s.536-537

Gören kandin yine oldır ne görsün buŋa mānidür

Beḳāda bāḳīdür görün bu emre eylegil iḫlāṣ B.355

2.3.1.1.6 Bārī

Örneğe lüzum duymaksızın canlıları yaratan' [26]

Kalemde yüz boġun ḫalḳ itdi **Bārī**

Ḳalem nūrdan beġāyet şöyle ārī B.32

2.3.1.1.7 Cānān

Sevgili,

Erenler maḥfili üzre nidā iden bugün gelsün

Virüp **cānān**-içün cānın fidā iden bugün gelsün B.507

2.3.1.1.8 Cebbār

'İradesini her durumda yürüten ve yaratılmışların halini iyileştiren'[27] manasında Allāh'ın isimlerinden birisidir.

Seni faẓl idüp ol bil yarlıġadı

Ḳıla aduŋ görüklü ḫalḳa **Cabbār** B.226

2.3.1.1.9 Celāl

Allāh'ın kahır ve gazabına işaret eden ismi.

Didi ʿizzüm celālüm-çün idüp yaz

Muḥammed ümmetinden kim ki bir kez B. 45

2.3.1.1.10 : Celīl

[26] Bekir Topaloğlu, "Bârî" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C. XI, s.404-418

[27] Bekir Topaloğlu, "Cabbâr" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C. XI, s.404-418

"Büyük yüce ve azamet sahibi olmak ve de münezzeh olmak" Esma-i Hüsna'dan. [28]

Didiler bu **Āsiye**'dür bellü bil

[Ḫ]iẕmete gönderdi aŋa ol **Celīl** B. 934

2.3.1.1.11 : Cemāl

Tasavvuf ehli Allāh'ın isim ve sıfatlarını 'Celāl ve Cemāl' olmak üzere kısıma ayırırlar. Allāh'ın kahır ve gazabına işaret eden isim ve sıfatlara 'Celāl', Allāh'ın lütuf ve rızasını gösteren isim ve sıfatlara da 'Cemāl' ile ifade etmişlerdir.

Ol **Cemāle** ḳarşu her dem ḳıluruz efġān u zār

Bize raḥmet güllerinden ṣaçar ol Settārımuz B.193

[28] Süleyman Uludağ, "Cemāl" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C. VIII, s.296.

2.3.1.1.12 Dost

Dost, mahbub, hakiki sevgili manasında Allāh'a nispet edilen isim.

Dosta virdük bu gönglü dostdur bizüm dildārımuz

Gice gündüz her nefesde oldırur hem yārimüz B.192

2.3.1.1.13 Ganí

Zengin, hiçbir şeye ihriyaç duymayan

Didi beş vaḳt ḳılduġın aŋa anı

Ṣavmı bir ay ḥaccı bir kez ol **Ġanī** B.1400

2.3.1.1.14 Gaffār

'Hata ve kusurları örten, günahları dünyada ve ahirette de cezalandırmayan, onun iç yüzinü insanlara bildirmeyen. [29]Allāh'ın 99 güzel isimlerinden.

Muḥammed ümmetinüŋ deye bunlar

Ney-idi şānı iy ʿAllām u **Ġaffār** B.72

2.3.1.1.15 Gufrān

Affedip, merhamet ve rahmet eyleyen manasında Allāh'a nispet edilen isim.

Pes eyle olsa var fikr it nite maḥrūm ider Allāh

Size biŋ biŋ virür artuḳ [ḥ]aşā lüṭfundan ol **Ġufrān** B.181

2.3.1.1.16 : Ferd

Allāh'ın isimlerinden, tek eşi olmayan.

Aŋa taʿẓīm ider ol Ferd ü Hādī

Nice ol itdi taʿẓīm ismü yādı B. 334

[29]Bekir Topaloğlu, "Gaffār" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1996, C. XIII, s.286-287

İşāretdür ki Ḥaḳḳ **Ferd** u Aḥaddür

Teʿalluḳdan münezzeh pāk-i ẕātdür B. 527

2.3.1.1.17 Fettāh

'İyilik kapılarını açа', Esma-i hüsnādan

Ki bir nūr aġacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider ḳādir o **Fettāḥ** B. 734

2.3.1.1.18 : Kādir

Her şeye gücü yeten, kuvvet ve kudret sahibi, Esma-i hüsnādan

Ki bir nūr aġacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider **Kādir** o Fettāḥ B. 35

2.3.1.1.19 : Hādí

'İnsanın ebedi mutluluğunu sağlayacak manevi yolu ona gösteren' Allāh, Esma-i hüsnādan.

Aŋa taʿẓīm ider ol Ferd ü **Hādī**

Nice ol itdi taʿẓīm ismü yādı B.334

Yaḳīn aġācı oldı anuŋ adı

Anı ḫalḳ eyleyen Allāh u **Hādi** B. 736

2.3.1.1.20 : Hakk

Bizzat ve sürekli olarak var olan, doğru, gerçeğe uygun ve layık olan' Allāh. Esma-i Hüsnādan.

Bu ol deryā-yı vaḥdetdür ki bunda maḥv olur ġavvāṣ

Bulurlar **Ḥaḳ** teālāyı iderler ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ B. 352

Elif ḳıldı mücerred **Ḥaḳḳ'**ı isbāt

Nedür ya lām u mim vaṣlında biẕẕāt B. 539

2.3.1.1.21 : Hakīm

'Bütün sözleri ve fiilleri, adalete, ilme ve hilme uygun olan'

Görüŋ ne resme luṭf eyler o Raḥmān

Ḥakīm ü ʿĀlim ü Ḥennān ü Mennān B. 116

2.3.1.1.22 : Hālık

'Bir işi ölçülü ve ahenkli biçimde, takdirine uygun bir şekilde takdis ve tayin eden. Allāh'ın isimlerinden.

Anuŋ fevḳinde yazmışlar ki Bismillāhı ey bādı

Temāmet anda naḳş olmış iden ol **Ḫālıḳ** u Mennān B. 171

2.3.1.1.23 : Han

Hükmünün sonu olmayan hükümdar.

Velī bu iḳtiṣār olmaḳlıġ anuŋ

Nihāyetsüzliġindendür o **Ḫān**′uŋ B. 542

2.3.1.1.24 : Hayy

Ölümsüz ve ebedi var olan Allāh (c.c.)

Bişr-çün ʿammisinden bildi naḳli

Didi kim ey Kerīm **Ḥayy** u Tüvānkār B. 227

Ve hem **Ḥayy** u ebed Ḳayyūm u Ḳādir

Ne ḳudret olsa andan oldı ṣādır B. 531

2.3.1.1.25 : Hüdā

Doğru yolu gösteren Allāh c.c.

Yine anlardır ol dem eyleyüp ḳāl

Ḫüdā′nuŋ ḥażretine ʿarż ider ḥāl B. 22

2.3.1.1.26 : Ḫudāvend

Rabb, sahip, malik, efendi, Allāh c.c. için söylenir.

Yine döndi vardı anda ol Resūl

Yine buldı ol **Ḫudāvend**′e vuṣūl B. 1368

2.3.1.1.27 : İlāhī

‘Tapınılan, tapılmaya layık görülen, yüceliği karşısında hayrete düşülen, gönülden bağlanılıp sığınılan Allāh (c.c.) için söylenir. Ey Allāh !

Bu kez dirler **İlāhī** nidelüm uş

Bu gökçek ḥāli kim olmuşdı key ḫoş B. 19

2.3.1.1.28 Kādir

‘Her şeye gücü yeten, kudretli, güç sahibi’ Allāh. c.c. Allāh’ın Esma-i-Hüsna’da geçen isimlerden.

Ve hem Ḥayy u ebed Ḳayyūm u **Ḳādir**

Ne ḳudret olsa andan oldı ṣādır B. 531

Ki bir nūr aġacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider **Ḳādir** o Fettāḫ B. 734

2.3.1.1.29 : Kahhār

‘Yenilmeyen yegāne kudret ve tasarruf sahibi, boyun eğdirip üstün gelen’ Esma-i Hüsnādan**.**

Ṣalātında bularuŋ diye **Ḳahhār**

Ki Bismillāhı vardur dirdi anlar B. 75

2.3.1.1.30 :Kayyūm

Her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden.' Allāh.

Daḫı Ḥayy u **Ḳayyumdu**r o Vāḥid

Bu naḳla cümle ʿālem oldı şāhid B. 524

2.3.1.1.31 : Kerīm

'Kerím' 'lutuf ve ihsanda bulunan hep cömert' olan Allāh c.c.

Bu üç ḥarf key yaḳındur birbirine

Gör imdi ol **Kerīm**üŋ taḳdīri ne B. 547

Çü bildüŋ niçedür ism-i **Kerīmi**

Ki Bismillah- el-raḥman el-raḥīm B.389

2.3.1.1.32 : Kudret

Kudret: 'dilediğini eksiği ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapan' Allāh c.c. için söylenir. Allāh'ın zatī sıfatlarından.

Ṭaġından artuḳ uş min emr-i **Ḳudret**

Ne ʿaḳl idrāk ider bil hem ne fikret B.11

2.3.1.1.33 : **Lem-yezel**

Zeval bulmaz, bitmez,ebedi manasında sonsuz ve ölümsüz olan Allāh c.c.

Bülbül olup ʿışḳ içinde vālih ü ḫayran u mest

Ol Cemāl ü **lā-yezāl** oldı bizüm gülẕārımuz B. 193

N'ideyin çün böyle yazmışdur ezel

Ṣaḳlasun her dem seni ol **Lem-yezel** B. 1017

2.3.1.1.34 : Ma'būd

İbadet olunan ve ibadete layık olan Hakk celle ve 'alā' kendisine ibadet olunan Allāh.

Pes imdi şol ki nefsin ḳıldı maḳṣūd
Ḳaçan feṯḥ ola andan sırr-ı **Maʿbūd** B. 499

2.3.1.1.35 :Mennān

Çok çok ihsan eden, iyilikte bulunan esmā-i hüsnādan Allāh'ın c.c. ismi.

O deŋlü ḫalḳ ider ol Ferd ü **Mennān**
Olar tesbīḥ ider bā-emr-i Sübḥān B. 386

2.3.1.1.36 :Mevlā

"Hakk celle ve ʿalā hazretleri, sahip".

Ḳaçan kim bu maḳāma ire bir ḳul
Olur **mevlāsınuŋ** ḳātında maḳbūl B. 477

Pes andan ġayri maʿbūd olmaz illā
Yine oldır cemʿi eşyaya **Mevlā** B.530

2.3.1.1.37 : Perverdigār

Yaratılanların rızkını verip besleyen, Rezzak.

2.3.1.1.38 Rabb

Bütün mahlukatın sahibi olan Allāh, Sahiplerin, efendilerin sahibi, Rabbi

Ḫiṭāb itdi pes andan **Rabb**ü'l-erbāb

Ne yüzden irdi buyruk feṭḥ olup bāb B. 780

2.3.1.1.39 : Rahīm

'Sonsuz merhametiyle lütuf ve ihsanda bulunan, bağışlayan ve esirgeyen'Ahirette Müslümanlara acıyan.

Melekler gönderey-idi ol caḥime

Bir işçün gel nazar ḳıl ol **Raḥīme** B. 122

2.3.1.1.40 : Rahmān

Müslümanlara ve kafirlere acıyan.

Ḳılur kişiye raḥmet o **Raḥmān**

Ol oġlan aḳrabāsından pes ol Ḥān B. 114

Ki **Raḥman** pādişāhdur yoḳ nihāyet

Bu resme naḳl ider ḥaḳḳında āyet B. 435

2.3.1.1.41 : Settār

Günahları kusurları örten manasında Allāh'ın 99 isminden biri.

Ol cemāle ḳarşu her dem ḳıluruz efġān u zār

Bize raḥmet güllerinden ṣaçar ol **Settārımuz** B. 194

2.3.1.1.42 Sübhān

Her türlü engellerden ve beşerî vasıflardan münezzeh olan yüce Allāh c.c.

İkinci kez dise aġzından ol an

Çıḳar bir dāḫı dir yā emr-i **Sübḥān** B. 8

Rivāyet oldı Kaʿb'dan eydür ol cān

ʿĪsā peyġāmbere vaḥy itdi **Sübḥān** B. 60

2.3.1.1.43 Tanrı

Allāh c.c.

Ḳanda-y-ısa bellidür ol ʿışḳ eri

Taŋrı'ya ḳanda irer ḳalmaz olan B. 694

Didiler **Taŋrı** birdür hem Muḥammed

Resūlullah diyüben ḳıldılar ʿahd B. 799

2.3.1.1.44 Vāhid

Tek ve bir olan Allāh c.c.

Daḫı ḥayy u ḳayyumdur o **Vāḥid**

Bu naḳla cümle ʿālem oldı şāhid B. 524

2.3.1.1.45 :Zü'l-Celāl

"Azamet ve kerem sahibi" manasından gelen Allāh'ın esmā-i hüsnā 99 isimlerinden biri.

Didi Ādem i Kerim ü **Ẕü'l-Celāl**

Sen raḥīmsin kim yazılsın lā-Yezāl B. 877

2.3.1.2 Dini Şahsiyetler

2.3.1.2.1 : Hz. Muhammed

2.3.1.2.1.1 Ahmed

"Allāh'ı herkesten daha iyi ve daha çok öven; herkesten daha çok övülen" manasında olur.

Budur ol ḳavl-**i Aḥmed** gör ḥadīsin

Olar kim bu işe tevbe ḳılasın B. 269

Ve hem eşya-yı külle hem çün **Aḥmed**

İşaret mime olmış bil Muḥammed B. 553

Aḥad **Aḥmed** evet mim farḳ ider aḏ

Nitekim lām elifdür ḏal ider dād B. 564

*2.3.1.2.1.2 : **Bāġ-ı Cemāl***

Benzetme: güzellik bağı, bahçesi.

Ḥastalıḳdan ṣolḍı ol **bāġ-ı cemāl**

Ol kemālde bedr iken oldı hilal B. 1748

*2.3.1.2.1.3 **Bahr***

Deniz, derya, bütün ruhların deryası mana denizi.

Cemʿi ervāḥa oldır **baḥr** ġāyet

Ve hem ʿuḳāl envāra temāmet B. 601

Ne buyurdı gör imdi **baḥr-i maʿnî**

Ṭaleb ḳıl gel dilerseŋ bulmaḳ anı B. 615

*2.3.1.2.1.4 **Bedr-i āy / *Bedr-i tām / *Bedr-i münír***

Hz. Peygamberin nuruyla etrafına ışık saçması etrafını aydınlatması yönüyle ayın kimi yirde de dolunayın geceleri aydınlatmasına ışık saçmasına benzetilmiştir.

Diledi ṭoġmaḳlıġa ol **bedr-i āy**

Anuŋ-ıla rūşen ola cümle cān B. 922

Ḳarşu durup dirler ey **bedr-i tām**

Saŋa olsun çoḳ ṣalāt ile selam B. 1003

Ṭarfetü'l-ayn içre ol **bedr-i münīr**

Ḳudse irdi ol güzeller şāhı mīr B. 1166

*2.3.1.2.1.5 : **Cevher***

Bir şeyin özü esası, Allāh'ın varlık ve birlik ilminin özü, mayası.

ʿİlm-i tevḥid baḥrınuŋ ol **cevheridür** şeksüzin

Bu ḥüsün şāh bāzīdür anuŋ-içün elde ṭutar

*2.3.1.2.1.6 : **Eşref'ül-ḫalḳ:***

Yaratılmış olanların en şereflisi.

Muḥammed **eşref'ül-ḫalḳdur** ve hem ümmetleri anuŋ

Olısar ḳamudan eşref ḫaber naḳl ider āyatı B. 1314

*2.3.1.2.1.7 **Fahr-i nas / faḫr-i cihānuŋ / Faḫr-i ʿālem***

Alemin ve insanların kendisi ile övündüğü iftihar ettiği zat, Hz. Peygamber.

Çün ol geymez delil olmaz bu nāsa

Baḳuŋ kim gey-didi ol **faḫr-i nāsa** B. 285

Ḥadīsin uşta gör **faḫr-i cihānuŋ**

O senüŋ ola sen olasın anuŋ B. 617

Gördiler ol **faḫr-i** ʿ**ālem** Muṣṭafā

Gördiler ve’ş-şems ü ṭaha ve’ḍuḥa B. 1758

2.3.1.2.1.8 ***Ḥabīb***

Sevilen, sevgili

Ḥabīb Ḥaḳ’dan ve sen oldıŋ ḥabībden

Saŋa ne çāre ya ayruḳ ṭabībden B. 610

2.3.1.2.1.9 **Ḥazne-yi genc-i pinhan**

Gizli hazinelerin hazinesi.

Resūlullah rivāyet ḳıldı bir an

Kim oldır ḥazne-yi genc-i pinhan B. 120

*2.3.1.2.1.10****Ḫāṣṣ***

Saf, temiz, katkısız, günahtan uzak, üstün kılınmış Hz. Peygamber için kullanılan sıfatlardan.

Ki ḳalbden ḳalbe yol vardur dir ol **[ḫ]āṣṣ**

Zīrā manẓar dimekden eyle iḫlāṣ B. 618

2.3.1.2.1.11: ***İki Alem Rahmeti***

Dünya ve ahiret âleminin rahmeti

Elvedā iy iki ʿālem raḥmeti

Yā ebā’l ḳāsım Muḥammed elvedaʿ B. 1868

*2.3.1.2.1.12**Kelīmullah***

Allāh'ın kendisine hitap ettiği zat, Hz. Peygamber.

Ol **Kelīmullah** ol gönli ṣafā

Niçe itdi ümmet işinde vefā B. 1416

*2.3.1.2.1.13**Kelīmullah***

Allāh'ın sırlar hazinesinin toplandığı memba.

Bular andan olur envār-ı maʿni

Kim oldır **maḥzen-i Ḥaḳḳ sırr-ı kāni** B. 680

*2.3.1.2.1.14**Maḥzen-i Ḥaḳḳ sırr-ı kāni, Miftāḥ-ı cūd***

Varlık hazinesinin toplandığı yer, cömertliğin anahtarı manasında Hz. Peygamber için yapılan benzetme.

Maḫzen-i kenz-i vücūddur Muṣṭafā

Daḫı hem **miftāḥ-ı cūddur** Muṣṭafā B. 850

*2.3.1.2.1.15: **Muʿazzez***

Hürmete layık, izzet şeref sahibi

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol müʿeddeb ol **muʿazzez** ol ḥalīm B. 1049

*2.3.1.2.1.16: **Müʿeddeb***

Manevi kusurlardan noksan.

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol **müʿeddeb** ol muʿazzez ol ḥalīm B.1049

*2.3.1.2.1.17: **Muhammed***

"Övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan, hamd ü sena olunmuş" [30]

Hem **Muhammed** kim **ḥabíbin** gönderüp eyler muʿīn

ʿĀleme raḥmet ve niʿmetdür ki yeksān eyledi B. 368

Didi ʿizzüm celālüm-çün idüp yaz

Muḥammed ümmetinden kim ki bir kez B.45

Ve hem eşya-yı külle hem çün Aḥmed

İşaret mim[e] olmış bil **Muḥammed** B. 553

Senüŋ aṣluŋ **Muḥammed** anuŋ Allāh

Bu üç ḥarf uş anuŋçun oldı hemrāh B. 555

Muḥammed ʿayn-ı vaḥdet ḳandan oldı

Bu eşya niçe andan yaratıldı B. 562

[30]M. Yaşar Kandemir, "Muhammed" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C. XXX, s.423-428.

Muḥammed Muṣṭafā-yıla başlayupdur

Yine [ḫ]atmin anuŋla işleyüpdür B. 580

*2.3.1.2.1.18**: Mukaddem***

Bütün peygamberlerden önde olan.

Muḳaddemdür cemʿ-i enbiyādan

Münevverdür cemāli kibriyādan B. 591

2.3.1.2.1.19 ***Münevver***

Güzelliğinin nuru, yüce olan âlimlerin aydınlığından daha parlak olan zat, Hz. Peygamber.

Muḳaddemdür cemʿ-i enbiyādan

Münevverdür cemāli kibriyādan B. 591

2.3.1.2.1.19.1 Mustafa

Seçilmiş, seçkin güzide olan Hz. Muhammed.

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā

Vir ṣalavāt ruḥ-ı pāk-i **Muṣṭafā** B1.38

Muḥammed **Muṣṭafā-yıla** başlayupdur

Yine [ḫ]atmin anuŋla işleyüpdür B. 578

2.3.1.2.1.20: ***Halīm***

Orta halli, yumuşak huylu.

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol müʿeddeb ol muʿazzez ol **ḥalīm** B.1049

*2.3.1.2.1.21****: Nūr-ı kevneyn***

Dünya ve ahiret âleminin nuru.

Pes eyle olsa bil ol **nūr-ı kevneyn**

Anuŋçun oldı menzil **Kābe-Ḳavseyn** B. 582

2.3.1.2.1.22: ***Refik***

Maddi manevi kusurlardan noksan, sağlam doğru yol arkadaşı manasında Hz. Peygamber için kullanılan sıfat.

Bedr iken olmış hilāl gibi daḳīḳ

Ḫastalıḳdan ol **selīm** ü ol **refīḳ** B. 1759

2.3.1.2.1.23: ***Resūl***

Peygamber, Resulullah, Allāh'ın peygamberi.

Murādum bu diyem naḳlin **Resūlüŋ**

Ve hem mevlūdin ol aṣlen-uṣūlüŋ B. 543

Resūlullāh eydür işbu beyānı

Kim Allāh böyle dir naḳlin ʿayānı B.4

Resūlullah rivāyet ḳıldı bir an

Kim oldır ḥazne-yi genc-i pinhan B.120

2.3.1.2.1.24: ***Selīm***

Maddi manevi kusurlardan noksan.

Çün ulaldı ol münevver ol **selīm**

Ol müʿeddeb ol muʿazzez ol ḥalīm B. 1049

2.3.1.2.1.25: ***Server***

'Baş, önder bir taifenin bir topluluğun en ileri geleni, önderi' manasında Hz. peygamberi niteleyen sıfatlardandır. Kâinatın önderi, peygamberlerin, velilerin önde geleni, (İslam) dinin önderi.

Ne yüzden geldi ol **server** cihāna

Nice sulṭāndur ol ẓāhir nihāna B. 502

Cemʿi enbiyānuŋ **serveridür**

Ḥaḳiḳat ʿāleminüŋ rehberidür B. 584

Ol gice kim yüklü oldı ol peri

Kim cihāna gele ol **din serveri** B. 902

Ṭā ṭoġınca ol **nebīler serveri**

Muʿcizedür pes bularıŋ her biri B. 912

2.3.1.2.1.26.: ***Sırr-ı Ekber***

"En büyük sır" manasında Hz. Peygamberi için kullanılır.

Ki cennet melekleri olsun münevver

Bu resme naḳl ider ol **sırrı-ı ekber** B. 21

2.3.1.2.1.27: ***Sultan***

Hükümdar, hükmeden, padişah manasında Hz. Peygamberi niteleyen sıfat.

Merātib ile aṣluŋ aŋa irse

Neʿam cān gözi ol **sulṭānı** görse B. 612

Suʾāl itdi aŋa aṣḥāb ki senüŋ ya Resūlullah

Nübüvvetüŋ ne vaḳttandur beyān it bize i **sulṭān** B.702

2.3.1.2.1.28: ***Şah, Şāh-ı Ḥicāz, Şāh-ı Cihan, Şāh-ı Mír***

Şah; hükümdar, hükmeden padişah manasında âleme hükmeden, Hicaz şehrinin hükümdarı, beylerin efendisi olan zat, Hz. Peygamber.

Nāgihān gördüm ki ol **şāh-ı cihān**

Ol çerāġ-ı şuʿle-i heft āsumān B. 963

Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münīr

Ḳudse irdi ol güzeller **şāh-ı mīr** B. 1166

Bu ben bī̆-çāre ol **şāhuŋ** günahkār ümmetinden bir

Faḳirem ḫor u sergerdān bağışla ya şefāʿatın B.514

2.3.1.2.1.29: ***Şems / Āfitāb***

Hz. Peygamberin doğuşu, dünyayı nuruyla aydınlatması güneşin doğuşuna dünyayı aydınlatmasına benzetilmiş.

Niçe oldı bil o **şemsüŋ** ṭoġması

ʿĀrş u kürsi nūrunuŋ bir lemʿası B. 920

Minbere çıḳdı hemān dem **āfitāb**

Kim ḳara gözden dökerdi lüʾlüāb B. 1671

2.3.1.2.1.30**: vefādar**

'Dostluğunda hep vefalı olan ve yolu hep sabit ve sadık olan.

Resūlullah buyurdı ol **vefādar**

Beyān itmiş ṣevābın uşta tekrar B.110

2.3.1.2.1.31: ***Vech-i meh-i tābān***

Yüzü ayın (gecede) parlaması gibi parlayan zat. Hz. Peygamber için kullanılan benzetme.

İki biŋ yıl saʿadetde ve biŋ yıl hem şefāʿatde

Ḥicāblardan ḳamu geçdi çün ol **vechi meh-i tābān** B.722

2.3.1.2.2 Diğer Peygamberler

2.3.1.2.2.1 Âdem a.s.

İlk yaratılan insan ve ilk peygamber. Eserde Hz. Peygamberin nurunun ilk yaratılması ve Hz. Ādem 'in de yaratılmasından sonra nurun sırtında görünmesi, meleklerin bu nuru görüp Hz. Ādem 'e secde edip ondan dilek dilemeleri ve Hz. Ādem 'in bunun manasını Allāh'a sorup cevap alması üzerine karşılıklı konuşmalar ve nurun Hz. Ādem den oğlu Şit'e geçmesi üzerine esere konu olmuştur. [31]

Ādem ʾi çün kim yaratdı Ẕüʾl-Celāl

İtdi anuŋ ẓahrına nūr intiḳāl B.866

2.3.1.2.2.2 Davud[32] a.s.

İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine kutsal kitap indirilen peygamber ve hükümdar.[33]

Eserde mümin- münafık ve kafirlerin halleri ve vasıfları anlatılır, münafıkların vasfının geçtiği kısımda dünya sevgisi gönüllerine yer etmiş nefislerine kul köle olmuş, dilleriyle Hakk'ı söyleseler de kalpleri inkâr içinde olan bu taifeden uzak durulması için uyarıda bulunulur. Allāh u teâlâ Davut peygambere insanları uyarmasını bunlara itibar edip bana gelecek yolları onlardan sormamalarını söyler.

Dāvud peyġāmbere çoḳ ḳıldı ḳāli

Olardan ṣormasunlar vaṣf-ı ḥāli 2336

[31] B.867-B.882
[32] B.2336, B.2368
[33] Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt 2. s185- 190

2.3.1.2.2.3 Hızır[34] a.s.

Kur,an-ı Kerim'de Allāh'ın c.c. Hızır aleyhisselama özel bir ilim lütfettiği ve bu ilmi Hz. Musa'nın da öğrenmek istemesi üzerine aralarında geçen yolculuk ve bu yolculuk esnasında başlarından geçen hadiseler anlatılır. [35] Klasik divan edebiyatında Hz. Hızır'a nasip olan bu ilim ab-ı hayat olarak tarif edilir.

Eserde şair Cenab-ı Hakk'ın birliği ve birlik içinde kişinin kendi varlığını yok edip sadece Hakk'ı görme ve bu mertebeye bu ilme ulaşmanın yolları söylenir. Bu mertebeyi Hz. Hızır'ın 'ab-ı hayat'ına[36] benzetir. Hızır gibi o ilme ulaşırsan ab-ı hayata yani vahdet-i vücud mertebesine ulaşırsın.

Çü sen Ḫıżr ol senüŋdür āb-ı ḥayvān

Hemān ḳovduŋ o dem sırrıŋda eyvan B. 629

2.3.1.2.2.4 İbrahim ve İsmail a.s.

Kendisine 20 sahife indirilen peygamber Hz. İbrahim ve onun peygamber oğlu Hz. İsmail. Çalışmamızda yalnız bir beyitte geçmektedir. Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Ādem 'den Hz. İbrahim ve ondan da Hz. İsmail'e nakledilmesi şeklinde esere konu olmuştur.

İrdi **İbrāhim**'e İsmaʿil'e hem

Bunları bil kim budur olan ehem 883

2.3.1.2.2.5 İsa a.s.

Dört büyük kitaptan biri olan İncil'in indirildiği ve İsrailoğullarına gönderilen son peygamber. İsa aleyhisselama hastaları iyileştirme, doğuştan gözleri görmeyenlerin gözlerini açma ve ölmüş bedenleri tekrar diriltme mucisesi verildiği bildirilmiştir. [37] Eserde Hz. İsa'nın ölülerle teması şu şekilde geçmektedir. Eserde İsa Peygamberin yolda giderken bir kabre uğradığını o kabrin ehlini azap içinde yattığını

[34] B.630
[35] Age, s116-118
[36] Hayat suyu, İskender PALA, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s3
[37] Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt 2 s315

başka bir zaman yine aynı kabre uğradığını bu sefer o kabrin nurlarla kaplı oldığunu görmesi bu halin hikmetinin ölen kişinin ardından bıraktığı hayırlı bir evladın Allāh'ı zikeretmesi oldığu anlatılır. [38]

Rivāyet oldı ʿ**Īsā** diŋle bir gün

Varup bir ḳabre uġrar ol yüzi gün B.91

2.3.1.2.2.6 Musa a.s.

Kendisine kitap indirilen peygamber. Musa aleyhisselam islam kaynaklarında birçok kıssada anılmaktadır. Bu kıssalardan biri de Hz Musa'nın Tur Dağı'na çıkıp Allāh'ı c.c görmek istemesine karşı Cenab-ı Hakk'ın 'Len-Terani' demesidir. Eserde şair bir salik kişinin seyr ü süluk tamamlamadan, benlik davasından kurtulmadığı sürece Cenab-ı Hakk'ın zāt tecellisine ulaşamayacağını, ikilikte kalacağını Hz. Musa'nın bu perdeden Allāh'ı görmek istediği için 'Len Terāni' lafzının ona indiğini söyler

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı

Anuŋçun **Len Terāni** lafẓı irdi B. 656

Hz. Musa'a hakkında eserde geçen bir diğer hadise Peygamber aleyhisselamın miraçtan dönerken yolda Hz. Musa ile karşılaşması ve aralarında geçen diyaloklar olur. Bunlar Musa aleyhisselam Hz. Peygamber ile elli vakt namazın beş vakte indirilmesi üzerine geçen konuşmalardır. [39]

Yolda Mūṣā'ya buluşdı ṣordı ol

Ne didi Rabbüŋ neye irişdi yol B.1349

[38] (B. 91; B. 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99,100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108; B.109)

[39] B.1355-1408

2.3.1.2.2.7 Şis a.s.

Hz. Ādem in oğlu ve kendisine 29 sahife indirilen peygamber.[40] Eserde Peygamber aleyhisselamın nurunun Hz. Ādem 'den oğlu Şis'in alnına intikal ettiği şekilde zikredildi.

Ṣoŋra andan gitti ol nūr-ı Cemāl

Oġlı Şīs alnına ḳıldı intiḳāl B.882

2.3.1.2.2.8 Süleyman ve Yusuf

Allāh c.c. dünya hayatında, mal mülk makam mevki vererek bizi imtihan ettiği gibi bunlardan yoksun bırakarak da imtihan etmektedir. Biz ancak O'ndan gelen her şeye razı olur sabredersek mükafatını ahirette alırız. Eserde bu konu üzerinde durulmuş[41] Allāh'ın saltanat vererek yücelttiği iki peygamberi örnek verilmiştir.

Süleymān'la hem ol Yusuf ki ṣoŋra gireler ḳırḳ yıl

Ki ṣāyir enbiyādandır ġanīlerdi olar ʿālī B. 2472

2.3.1.2.2.9 Meryem

Hz. İsa'nın annesi. Eserde peygamber aleyhisselamın doğumu esnasında Āmine'ye yardımcı olması ve hizmet etmesi için Allāh c.c. tarafından gönderildiği şeklinde ismi zikrolmuştur.

Āmine dir ṭutdı **Meryem** bir ḳolum

Bir ḳolum hem Āsiye ṭutdı benüm B. 950

2.3.1.2.3 Dört Halife ve Sahabe-i Kiram

Eserde dört halife islam kaynaklarında bilinen nitelikleriyle anılmıştır. Hz. Ebu Bekir 'Sıddık ve cömert', Hz. Ömer 'adil'. Hz. Osman 'haya' ve Hz. Ali

[40] Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt s67-68
[41] 2456-2472

‘Yiğitlik ve Allāh’ın arslanı’ şeklinde zikrolunmuşlar. Bu sıfatların dışında eserin içinde farklı hikayelerle de isimleri geçmektedir

2.3.1.2.3.1 Ebu Bekir Sıddık r.a.

Hulefâ-yi Râşidîn’in ilki ve ilk Müslümanlardan. Hz. Aişe’nin babası ve Peygamber aleyhisselamın kayınpederi.

Hüseyin B. Sirozî, Camiü’n- Nesāyihîn’de Hz. Ebu Bekir hakkında söylediği nat ve kasidelerin[42] yanı sıra eserin farklı yerlerinde de ondan bahsetmektedir. Şair Hz. Ebu Bekir’in cömertlik vasfı üzerinden tekbir-i ulanın faziletlerini onun dilinden anlatır. Hz. Ebu Bekir ‘benim altın ve gümüş yüklü bin devem olsa ve hepsini sadaka olarak dağıtsam’[43]

Hep taṣadduḳ eylesem ben fi sebilillah anı
Tekbīr-i ūla sevābı ola artuḳ dir o yār B.589

Tekbir-i ulanın fazileti daha fazladır’ diyerek anlatır.

Hz. Ebu Bekir’in ismi Peygamber aleyhisselamın vefatı bölümünde de zikrolunur. Bu kısımda Hz. Peygamber aleyhisselamın hastalanması, mescide gidip namaz kıldırmaya takati kalmadığı için Hz. Ebu Bekir’e haber gönderip ona vekillik etmesini söylemesi şeklinde zikrolunur. Ayrıca Peygamber aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir’in insanlar içinde en faziletli ve ona insanlar içinde en yakın olanın o oldığunu:

Di ebū-Bekr’e imāmet eylesün
Anda ol baŋa niyābet eylesün B. 1695

[42] Ehliman Simitçioğlu, HÜSEYİN BİN AHMED’İN “CÂMİÜ’N-NESÂYİH ESERİ, ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 1-70b varaklar”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Proğramı, İstanbul 2021, s.345,348,365.

[43] B.1584

Benden özge ḫalḳdan efḍāl ol-durur

Cümle nāsdan hemçün ekmel ol-durur B. 1696

beyitlerinde söyler.

Peygamber aleyhisselamın vefat hadisesinde Hz. Ömer'in üzüntüsünden kendini kaybedip 'kim ki ona öldü derse kılıcımdan kurtulmayacaktır'[44] şeklinde feryadını duyan Hz. Ebu Bekir

Pes Ebu Bekr eyitidi yā ʿÖmer

Bu cihāndan ol Resūl itdi sefer B.1992

Bu cihānuŋ ʿādeti budur hemīn

Bunda gelen gidiser ḳalmaz yaḳīn B.1993

şeklinde onu teselli eder.

2.3.1.2.3.2 Ömer r.a.

Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi. Adaletin sembolü. Eserin başında Hz. Ömer hakkında bir fasıl verilmiş cennetteki nurunun kudreti tasvir edilmiştir.[45] Bizim ele aldığımız kısımda Hüseyin Bin. Sirozî Hz. Ebu Bekir'den bahsettiği kısımlarda onun da ismini zikreder. Şair evvel tekbir olan tekbir-i ulanın faziletlerini bu sefer de Hz. Ömer'in cömertliği üzerinden söyler.

Dir ʿÖmer daḫı benümçün olsa yaʿni çoḳ deve

Mekke Medine arası ṭoptolu olsa ki var B.1586

Yuŋları aġır ḳumaşlar olsa ḳamu anlaruŋ

Eylesem anı taṣadduḳ Ḥaḳ yoluna şöyle var B.1587

Tekbir-i ūla ṣevābı andan artuḳdur didi

[44] B.1982-1983-1984

[45] Ehliman Simitçioğlu, HÜSEYİN BİN AHMED'İN "CÂMİÜ'N-NESÂYİH ESERİ, ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 1-70b varaklar", Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Proğramı, İstanbul 2021, s.373

Her ki ʿaḳıldur bu emri saʿy idüp ṣorar arar B.1588

Peygamber aleyhisselamın vefat faslında da ismi söylenir. Hz. Peygamberin vefatının duyduğu an kendini kaybetmesini şair

Çün vefāt itdi Resūl-ı baḥr u ber

Ḫücrenüŋ ḳatında oturdı ʿÖmer B.1983

Ḳılıcın çekdi hemāndem ol dilir

Ölmedi ḫayrü'l-beşer dirdi emīr B.1984

Her kim öldi dir-ise ger ol şahā

Ḳılıcımdan bulmaya bir dem reha B.1985

Vālih olup dir-idi böyle ʿÖmer

Mecnūn olup āh iderdi şīr-i ner B. 1986

şeklinde anlatır. Şair daha sonra Hz. Ömer'in Peygamber aleyhisselamın ölümü esnasında kendisini kaybederek ölmedi demesinden sebep Hz. Peygamberin ölmeyip sadece dünyasını değiştirdiğini söyler.

Ölmedi gerçek Resūl-ı muʿteber

Kim dimişdi mest olup anı ʿÖmer B.2037

Dünyesin degşürdi ancaḳ ol ṣafā

Bu ḥadīs ḳavlince kim dir Muṣṭafā B. 2038

2.3.1.2.3.3 Osman r.a.

Haya ve edebin en güzel örneği, 'zi'n-nūreyn'lakaplı, Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsü.[46]

Kur'an-ı Kerimi çok okuması ezbere bilip bir gecede hatim etmesi Hz. Osman'ın bilinen vasıflarındandır. Kur'an okurken şehit edilmiş, kanı okuduğu Kur'anın üstüne akmıştır. Eserde Hz. Osman'ın Kur'an ile ilgili bu alakası tekbir-i

[46] İsmail Yiğit, TDV. İslam Ansiklopedisi, 2007 İstanbul, 33. Cilt, s438-443,

ulanın faziletlerini kıyaslama noktasından onun bir gece kuranı hatim etmesi ile söz konusu edilmiştir.

Didi ʿOsman ben eger ḳılsam iki rekʿat namāz

Bir gicede ḥatmı birle tā ola ire nehār B. 1590

Tekbīr-i ūla pes andan daḫı artuḳdur didi

Kim ṣevābı yaʿni ol ḫāṣ eyleyüp andan ḫaber B. 1591

Peygamber aleyhisselamın vefat bölümünde de Hz. Osman'ın ismi anılır. Bu kısımda Peygamber aleyhisselamın vefatını duyunca Hz. Osman'ın yere düşüp şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez bir hale geldiği anlatılır.

Çünki ʿOsmān bildi gitmiş Muṣṭafā

Āh idüben düşdi yire bā-vefā B. 1987

Vālih olup aṣla söz söylemedi

ʿaḳlı gitdi kendüzin bulamadı B. 1986

Gāh durur gāh oturur gāh āh ider

Gāh düşer ü ʿaḳlı başından gider B. 1989

2.3.1.2.3.4 Ali r.a.

Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü. Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve de damadı. Hz. Ali, müminlerin emiri, Allāh'ın aslanı, ilmin anahtarı şeklinden birçok lakapla anılır. Eserde kafirlere karşı cihat edip savaşan vasfı üzerinde durulmuş ve bunun fazileti tekbir-i ula ile karşılaştırılmıştır.

Andan ol ʻAli emīrü'l-müʾminīn eydür kelām

Hep emīrü'l-müʾminīn der ü didi itmen firār B. 1592

Ger eger dünyā ṭolusı olsa küffār ben cihād

Eylesem ḳırsam oları ẓulfukārla bāḫ[t]iyār B. 1593

Tekbīr-i ūla sevābı ola artuḳ bī-ḫilāf

Başların kessem ḳamunuŋ ḳırıla çün-kim bular B. 1594

2.3.1.2.3.5 Bilal r.a.

İlk müezzin. Kaynaklarda Hz. Bilal hakkında verilen bilgilerde Peygamber aleyhisselamın hayatta oldığu sürece yanından hiç ayrılmamış ona hizmette bulunmuş emirlerini halka iletmede elçi görevini teşkil etmiştir.[47] Eserde Hz. Bilal'in bu vasfı üzerinde durulmuş Peygamber aleyhisselamın hastalandığını namazı Ebı Bekir'in kıldırmasını halka o duyurmuştur.

Eserde Hz. Bilal'in Peygamber aleyhisselamın yanına gelip namaz vaktinin geldiğini[48] ashaba namaz kıldırmasını söylemesi[49] üzerine Hz. Peygamberin ayrılık vaktinin geldiğini[50] kendinsin hasta oldığunu[51] bu yüzden Hz. Ebu Bekir'in ona vekillik etmesini söylemesi[52] ve Hz. Bilal'in bu haberi almasından sebep duyduğu üzüntü de dile getirilmiştir.

Āh idüben aġladı çoḳ çoḳ Bilāl

Ḳaddunuŋ elfi büküldi oldı dāl B. 1662

[47] Mustafa Fayda, TDV, İslam Ansiklopedisi, İstanubul, 1992, cilt 6, s152-153
[48] B. 1690
[49] B. 1690
[50] B. 1659
[51] B. 1664
[52] B. 1695

Aġlayuban didi iy ṣāḥib Ḳur’ān

Ġuṣṣaŋuzla ṭoldı kevn ile mekân B. 1691

Başını urdı vü āh itdi Bilāl

Göŋli ṭoldı derd u ġam birle melal B. 1697

2.3.1.2.3.6 Hadis Ravileri: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebi Hureyre, Kab el-Ahbar, Bayezıd-ı Bistāmii Hz Ali ve Hz Aişe r.a.

Hüseyin Bin Sirozî eserinde dört sahabenin ismini daha zikreder: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebu Hureyre ve Kab el-Ahbar. Şair ismi geçen sahabeler hakkında herhangi bir kıssa anlatmaz, sadece ravi olarak gösterir, hadis ya da bir kıssadan bahsedince isimlerini zikreder.

Rivāyetdür **Enes’**den eydür ol yār

Ki peyġāmber buyurmuş uşta tekrār B. 55

Rivāyet oldı **Kaʿb’dan** eydür ol cān

ʿĪsā peyġāmbere vaḥy itdi Sübḥān B.60

İşitgil **İbni** ʿ**Abās’dan** rivāyet

Resūlden nakl ider eyleŋ riʿāyet B. 49

Rāvisi ebu **Hureyre**’dür bunuŋ

İbni ʿ**Abbas** da bile cānı cānuŋ B. 1471

İkisi daḫı Resūlden dir ḫaber

Böyle buyurmış Resūl-ı muʿteber B.1472

Hüseyin B. Sirozî eserinde nefsin gönlün kabz nefssin de kabz olma durumunu[53] Bayezıd-ı Bistamî'den rivayet vererek nakleder.

Beyāzid ol velī dir bir rivāyet

Gönül ḳabż olısar nefs ola ger basṭ B. 498

Hüseyin b. Sirozî Hz. Ali ve Hz. Aişe'yi de ravi olarak gösterir.

Emīr'ül-mü'minīn ʿAlī işit kim naḳl ider ol ḫān

Ḥaḳḳ olsun rāżı ol yārdan cemālin eylesin erzān 698

ʿ**Āişe** aŋa rivāyet eyledi

Baŋa peyġāmber didi dip söyledi 1028

2.3.1.2.4 Ehl-i beyt

Hüseyin b. Sirozî eserde ehl-i beyte mensup aile fertlerinin de isimlerini zikreder.

2.3.1.2.4.1 Hatice r.a.

Peygamber aleyhisselamın ilk eşi, Hz. Fatıman'nın annesi. Eserin bir yerinde tek adı geçmektedir. Hz. Fatma'nın vefatından onun ruhunu karşılayan hatunlar arasında annesinin ismi de anılır.

Geldi ervāḥ-ı ḥavātın anda çoḳ

Āsiye Meryem Ḥadice çoḳ [u] çok B. 2130

2.3.1.2.4.2 Hz. Fatıma r.a.

Peygamber kızı. Hz. Ali'nin eşi ve Hasan ile Hüseyin'in annesi. Eserde Peygamber aleyhisselamın hastalandığını, vefat vaktinin geldiğini duyunca yaşadığı

[53] 498

üzüntü, babası ile konuşmaları[54] sonra Azrail'in Peygamber aleyhisselamın huzuruna çıkmak istemesi Hz. Fatma'nın içeriye girmesine müsaade etmeyip kendi canını vermeyi teklif etmesi gibi hadiselerde ismi zikredilir.[55] Daha sonra Peygamber aleyhisselamın ayrılık vaktinin geldiğini Hz. Fatma'ya çok üzülmemesini altı ay sonra ona ilk kavuşacak olanın kendisi oldığunu söylemesi üzere duyduğu sevinç konuşmalarla anlatılır.[56]

Hz. Peygamberin terbiyesi altında yetişen Hz. Fatma hareketleri ahlakı konuşması yaptığı işlerle babasına benzetilirdi. El değirmeni ile un öğütür mütevazi yaşardı.[57] Babası ona

Hem Resūl didi aŋa tācü'n-nisā

İlla ʿömri dünyede olmış kısa B. 2060

hanımların tacı diye hitap ederdi.

Hüseyin Bin Sirozî eserinde Hz. Fatma'nın vefat hadisesini bir başlık altında anlatır. Peygamber aleyhisselamın vefatından sonra onun hasretiyle ah edip ağlayarak günlerini geçiren Hz. Fatma, altı ayı dolunca gönlündeki hasret gamı da gider.[58] Bu cihandan gitmeden önce bütün hazırlıklarını yapar. Ekmeğini pişirir çocuklarını temizleyip ellerini kınalar. Sonra Hz. Ali'ye vasiyet eder.[59] Vasiyetinde Hz. Ali'ye kendisiyle beraber kabre koymaları için bir vesika verir ve bu vesikanın manasını anlatır.

Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlenecekleri gün Hz. Fatma evde dışarı çıkmak istemez, bunun üzerine Peygamber aleyhisselam *bir isteğin mi var da böyle eylersin* diye sual edince Hz. Fatma *ey babacım seni hep ümmetin için dua edip onlara şefaatçi olacağını söylersin. Ben de isterim ki sana yardım edeyim kadınlar da ben şefaatçi olayım Allāh'tan istediğim budur*. Bunun üzerin Cebra'il aleyhisselam Hz. Peygamberin yanına gelerek Fatma'nın bu istediğinin kabul edildiği bildirir. Hz.

[54] B. 1658, B. 1745-1746-1747-1748-1749-1749-1750-1751
[55] 1791, B1791-1792-1793-1794-1795, B. 1796-1797-1798-1799-1800,1801
[56] B. 1877-1878-1879-1880-1981-1882-1883-18841885, B. 1886-1887.
[57] B. 2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062
[58] B. 2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076
[59] B. 2982-2083-2084-2085,

Fatma bunun nişanesi olarak bu vesikayı aldığını bundan sebep vesikanın benimle gömülmesini vasiyet ettiğini söyler [60]

Hz. Fatma'nın vefatı kendi hacetini kendisinin görmesi, yıkaması kefenlemesi ardından canını Hakk'a teslim ettikten sonra da Hz. Ali'nin onu tekrar yıkayıp kefenlemesi ardından Hasan ile Hüseyin'ini annelerine veda etmeleri gibi hadiselerden sonra[61] şair

Pes irişdi atasına Fāṭıma

Uşta eyle oldı aŋa ḫātıma B.2159

diyerek Hz. Fatma'nın faslını bitirir

2.3.1.2.4.3 Ayşe r.a.

Ebu Bekir'in kızı. Peygamber eşi. Müminlerin annesi.

Hz. Aişe'nin ismi eserde Peygamber aleyhisselamın vefat ettiği bölümlerde geçmektedir. Peygamber aleyhisselam veda hutbesinden sonra eşlerinden Hz. Aişe'nin evine geçip son zamanlarına kadar orda kalır.

Vaʿẓ idüben indi minberden hemān

ʿĀyişe'nüŋ evine oldı revan B. 1681

Peygamber aleyhisselam ehl-i beyte veda ederken Hz. Fatıma'yla birlikte Hz. Aişe'ye de nasıhatlerde bulunur.

Fāṭıma'yı ʿĀyişe'yi ol Resūl

Eyledi ġāyet nüvāḥat pür usūl B. 1860

[60] B 2102-2123
[61] B. 2127-2157

2.3.1.2.4.4 Hasan ve Hüseyin r.a.

Peygamber aleyhisselamın torunları, Hz. Fatma ile Hz. Ali'nin çocukları.

Peygamber aleyhisselamın körpe kuzularım diyerek sevdiği[62] iki alem yüzlerinin nuruyla zengin oldığu o iki ay parçası[63] eserde, Peygamber aleyhisselamın vefat etmeden önce yanına çağırması ve başlarını okşayarak onlara nasihat etmesiyle isimleri anılır.

2.3.1.2.4.5 Āmine r.a.

Hz. Muhammed s.a.v annesi.

Āmine r.a. eserde Peygamber aleyhisselamın doğumunu, doğumu esnasında şahit oldığu hadiseleri kendi dilinden aktarır.

Āmine eydür gice dün yarusı

Ḳıldı cünbüş kim gele dīn ārısı B. 931

Hüseyin B. Sirozî eserinde Hz. Āmine'nin vefatını *'fasl fi vefat-ı ümmi Āmine radiAllāhu anh'* başlığı altında verir. Burada Hz. Āmine'nin peygamber aleyhisselamı muhabbetle nasıl sevdiğini, onu her gördüğünde yaşadığı mutluluğu, öpüp koklamaya doyamadığını ve sonra da sarılıp vedalaşmasını[64] anlatır.

Analar böyle çekerler n'idelüm

Çünki gel didi Ḫüdā'muz gidelüm B. 1022

Aġlar idi zārı zārı ol nigār

Dirdi kim ya Muṣṭafā ya gülʿiẕār B. 1023

[62] B. 1847

[63] B. 1848

[64] B 1014-1023

2.3.1.2.4.6 Abdullah r.a.

Muhammed s.a.v. babası.

Hüseyin B. Sirozî eserinde Peygamber aleyhisselamın babasının adını da zikreder. Abdullah'ın o yıl vakfeye gittiğini dönüp Mekke'ye gelirken yolda beyaz bir su görmesi ve bir sesin ona bu sudan iç demesi ardından nurun Abdullah'ın alnından Āmine'ye geçmesi şeklinde eserde yer alır.

Ṣoŋra ʿAbdullah'uŋ alnında o nūr

Gün gibi ṭoġmış temām olmış ẓuhūr B.886

2.3.1.2.4.7 Abdulmuttalib

Peygamber aleyhisselamın dedesi. Eserde peygamber aleyhiselamın nurunun ona intikali ve bu nurun hürmetine bir devlete vasıl olması anlatılır.

ʿĀḳibet irdi o nūr-ı Muṣṭafā

Ṭoġdi ʿAbdulmuṭṭalib'de ol ṣafā B. 884

Ceddi oldır Muṣṭafā'nuŋ bil i yār

Anuŋçun ana devlet oldı yār B. 885

2.3.1.2.5 Dört Büyük imam

2.3.1.2.5.1 İmam-ı Azam (Ebu Hanife), İmam-ı Şafî, Hanbeli, Maliki ve İmam-ı Gazalî

Cenab-ı Hakk insanın gönlünü yedi kat üzere yaratmıştır.[65] İlk, sadr[66], ikincisi kalp[67], üçüncü makama korku[68], dördüncü reca[69], beşinci cennetü'l-kalb[70] oldı,

[65] B. 451-452
[66] B. 464
[67] B. 465
[68] B. 466
[69] B. 467
[70] B. 468

altıncı kata serāy dendi[71], yedinci kat behcetü'l-kalb[72] oldı. Bu makamlara ulaşmak için kişi gayret etmeli, işte o büyük imamlar ve İmam-ı Gazalî gayretleriyle bu mertebelere ulaşmışlardır.

Evet ancası kesb itdi ve buldı

Olar daḫı bu ʿirfān birle ṭoldı B. 486

İmām ʿAẓam ebu-Yusuf Muḥammed

Bulardur ümmet içre ḫayr-ı ümmet B. 487

İmām-ı Şāfīʿ Ḫanbel ve Mālik

Bular itmişdi bu emre salik B. 488

İmām Gāzāli bu pes imām uş

Daḫı anca bu emre oldılar duş B. 489

2.3.1.2.6 Mutasavvıflar

2.3.1.2.6.1 Bişr-i Hafi,[73]

Bişr-i Hāfî, tarihi kaynaklarda 767 -769 yılları arasında Merv'de dünyaya geldiği, Merv bölgesinin önde gelen ailelerden birine mensup oldığu, ilk dini eğitimini aldıktan sonra hadis ilminde yoğunlaştığı, adının dönemin önde gelen muhaddisleri arasında anıldığı ve daha sonra tasavvuf alanına ilgi duyup bu alana yöneldiği bilinmektedir.

Tasavvufi hikayelerde Bişr-i Hafi'nin yolda yürüken yirde 'besmele' yazılı bir kâğıt bulması ve kâğıdı özenli bir şekilde alıp muhafaza etmesi üzerine gece

[71] B. 471
[72] B. 473
[73] B. 199-341

uykusunda bir ses işitmesi sesten, Allāh'ın adına gösterdiği bu hürmete karşılık Allāh'ın da Bişr'nin adını iki dünyada yücelteceğini duyması ve zühd makamı kendisine açılması nakledilir.

Hüsyin Bin Şirozî, Cāmiü'n-Nasāyih'de Besmelenin faziletlerini aktardığı bölümde Bişr-i Hafi'nin yukarıda kısaca zikrettiğimiz hayat hikayesine de yer vermiştir. Hikâyenin başında Bişr'in gafletten kurtuluş anahtarını besmelede oldığunu

O Bismillāhinüŋ çoḳdur sevābı

Bilirseŋ oldı ol bir genc-i esrar B.202

Bil imdi Bişr-i Ḥāfi′nüŋ ṣalāḥı

Bunuŋla oldı bir günçün o dildār B.203

şeklinde dile getirerek hikâyeye başlar.

Bişr-i Hafi sarhoş bir hal üzere yolda giderken yirde bir kâğıt bulur.[74] Toprak içinden alıp bakar ki içinde Allāh'ın ismi (besmele) yazılmıştır.[75] Kâğıdı alıp sakalıyla tozunu siler. Gidip bir akçelik misk alıp güzel kokular sürer ardından ipekler içine sarıp zarar gelmesin diye bir sandık içine koyar. Bişr-i Hafi o gece uyurken rüyasında bir ses duyar,[76] "ya Bişri sen benim adımı cömertlikle güzel kokulara sarıp ağırladın, ben de celâlim ve izzetim için senin adını nurlu kılayım türlü türlü kokularla ağırlayayım dünya ve ahirette adın hürmet görsün." [77]

Bişr-i Hafi'nin sırlara vakıf Allāh dostu olan bir amcası vardı, rüyasında bir kimsenin seslendiğini gördü. "Bişri bağışlandı çünkü o bizim adımıza hürmet eyledi biz de onun adını kıyamet kopuncaya kadar güzel kokulu kıldık." Aynı rüyayı tam üç gece üst üste gören amcası Bişr-i Hafi'nin yanına gider ve sorar "*ya Bişri sen ne iş işledin ki bu hal hasıl oldı*"? Bişr-i Hafi cevap verir; "*ey sureti resim gibi güzel (amca) yolda giderken toprak içinde bir kâğıt buldum, baktım içinde besmele*

[74] B. 205
[75] B.206,207
[76] B.208-210
[77] B.213-215

yazılmış, aldım onu üstündeki tozu yüzümle sildim ve sonra misk ve amber kokuların sürdüm, ipekler içine sarıp bir sandığa koydum. Allāh'a yemin olsun ki bundan başka bir iş bilmedim."[78] Bunun üzerine amcası "*sen O'nun adına iltifat edip hürmet gösterdin O dostluğuna bağlı sevgisinde kararlı yüze Zat, bil ki sana cömertlik edip seni bağışladı."* Bişr-i Hafi amcasından bunları duyunca feryada gelir *"ey cömertlik sahibi, ey bütün varlıkların hayat kaynağı, güç kudret sahibi, ben O'nun bir adını sakladığım için benim bunca günahımı affetti ki O'nu unutmuş ve yabancısı olmuş bir haldeydim. O ise adımı unutmayıp hayır ve lütufla andı*" diyerek candan bir ah kopartır ve düşer bayılır. Bişr-i Hafi bir süre sonra uyanır, ne kadar kölesi varsa hepsini azat edip bütün malını sadaka olarak dağıtır. Ardından gönlünde Allāh aşkı, dilin zikri, yalın ayak Mekke yoluna düşer. [79]

Bişr-i Hafi dünyanın bir zulüm kapsısı oldığunu anlar.[80] Gönlü Hakk'ın aşkıyla öyle dolar ki bir daha hilebaz dünyaya meyledip arzu duymaz.[81] Hakk yolunda canından ve başından geçer, Allāh'tan gelen hayra da şer'e de razı olur.

Bişr-i Hafi, öyle bir makama ulaşır ki sonu şu hale erişir; can gözü açılır ve gözüne birlik nurundan sürme çekilir, gönlüne marifetler dolar, gördüğü şahit oldığu ne varsa ne hikmette oldıklarını bilir ne tarafa baksa Hakk'ın nurunu görür olur. Onun yalınayak yürüdüğünü görenler sual ederler "*ya Bişri niçin öyle yalınayak yürürsün bunun sırrı nedir?* Cevap verir; *"nereye baksam Cenab-ı Hakk'ın nurunu görmekteyim. O'nun yarattığı bu yeryüzü örtüsüne ayakkabıyla basmaya utanırım ondan sebep bu hal üzere yürürüm*" der.[82]

Bişr-i Hafi'nin yalınayak yürümesi sebebiyle geçtiği yol üzerinde ne türlü hayvanat varsa at, deve, eşek, katır, köpek hepsinin kulağına Hakk'tan ses ulaşır, geçtiği yeri temiz tutsunlar ki ayağına necis nesne bulaşmadan yürüsün.[83]

Şair Bişr-i Hafi'nin hikayesini anlattıktan sonra dinleyenlere bu kıssadan nasihat almalarını söyleyerek kıssayı bitirir.[84]

---

[78] B. 216-225
[79] B. 226-236
[80] B. 252
[81] B. 253
[82] B. 275-285
[83] B. 325-334

2.3.1.2.6.2 Hasan Basri

Enes B. Malik'in talebesi. Alim ve zahid. Eserde Hüseyin. b Sirozî diyar diyar gezip vaz veren sahte sufileri eleştirir. Bunu da Hasan Basri'den naklederek anlatır. Buna göre şehir şehir gezip vaz veren bu sufilerin niyetleri halkın selameti değildir.[85]kendi nefslerinin esiri olmuş ona hizmet edip halkı da aldatırlar.

Ḥasan-ı Baṣrī ol şeyḫ-ı muʿazzez

Bu naḳli vaʿẓ iderdi eyleyüp yaz B. 2336

2.3.1.2.7 Ayet İktibasları

Müellifin Ayetleri Tefsir Etme Yöntemi: Cāmiü'n-Nesâyih genel itibariyle tasavvufî tefsirin[86] tatbik edildiği bir eserdir. Şair iktibas yaptığı ayetin tamamını değil bir kısmını eserine alarak bağlamından koparıp kendi düşüncesine uygun şekilde kullanmıştır. Biz tespit ettiğimiz ayetlerin eserde geçen haliyle değil ayetin tamamını vererek mealiyle birlikte aşağıda vermeye çalıştık.

İnne el hasenati yuzhibne es seyyiāti (Hud suresi , 114. Ayetin)

"Muhakkak (hasenat) iyilikler, kazanılan dereceler yok eder kötülükleri" B.54-55

Ve nahnu akrebu ileyhi min habli el veridi Kâf Suresi 3. Ayet

"ve biz ona lahdamarından daha yakınız." B.346-347

Len tenâûl birre hatta tunfikû mimmâ tunibbun ve mâ tunfikû min şey'in fe innalllahe bihî alîm. (Āl-i İmrân suresi, 92. Ayetin)

Allāh yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allāh onu hakkıyla bilir. B.346-347

---

[84] B. 338

[85] B. 2345-2346-2347-2348-2349

[86] Süleyman Uludağ İşārî Tefsirî,T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 2001, İstanbul 23. C. s424-428 "Sufinin kalbine doğduğu kabul edilen işaretlere dayanarak ayetleri yorumlaması.

Errahmânu ‘alâ-l’arşi-stevā (Taha suresi 5. Ayet)

Rahman Arş’a istiva etmiştir, hükmetmiştir. B.451

Elif-Lam-Mim, Allāhu lâ ilâhe illâ hüve-lhayyu-lkayyûm (Ali İmran sure 1.2. ayeti)

Allāh, O’ndan başka tanrı olmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. B.516-517

Kale teala ‘Azîzun zû-ntikâm (İbrahim Suresi 47. Ayet)

Allāh (c.c.) dedi ki Allāh Azíz’dir, intikam sahibidir. B.533

Ennasü yünevm iza matu intebehu.

İnsanlar uykudadırlar, öldükleri vakit uyanırlar. B.534

Bu ibarenin başına şair “kale tea’la” diyerek ayet oldığunu söylemiştir. Ancak bu ibare İmam-ı Gazali’nin eserlerinde hadis olarak naklolunmuştur.

Ve sekâ-hum rabbu-hum, şarâben tahûran (İnsan suresi, 21. Ayet)

Allāh onlara temiz içecekler ve şaraplar içirdi B.645-646

Men kane fî hâzihî a’mâ fe hüve fî el âhireti a’ma ve edallu sebilen (İsra suresi 72. Ayet)

Bu dünyada kör olan āhirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır. B.662-663

Eserde miraç hadisesinde ‘etehiyyat’ arapça verilmiş açıklamasına gidilmiştir.

Et-tahiyyâtü lillâhi vessalevâtü vettayyibât.

Her türlü hürmet salavat ve bütün iyilikler B.1281-1282

Esselāmü aleyke eyyühen-Nebiyyü ve rahmetullâhi ve berakâtüh

Allāh-u te’alaya mahsustr. Ey Nebí Allāh’ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. 186b/B.1291-1292

Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhis-sâlihîn

Selām, bize ve Allāh’ın kullaının üzerine olsun. 1295-1296

İnallâhe ve melâikete-hu yusallûne alen nebiyyi yâ eyyuhâ ellezîne âmenû sallū aleyhi Ahzâp Suresi 56. Ayet.

"Allāh ve melekleri Peygambere salat etmektedirler. Ey iman edenler. Siz de ona salat edin ve tam teslimiyetle ona selam verin" B.1313-1314

Küntum hayra ümmetin uhricet li en nâsi te'murūne bi el ma'rûfi ve tenhevne an-il münkeri (Al-i İmran suresi, 110 ayet)

Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği meredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız. B.1315-1316

Küllü nefsin zâikatü el- mevt (Ankebût suresi 57. Ayet)

Her canlı (nefs) ölümü tatacaktır. B.2042

Sümme kaset kulûbu-kum min ba'di zâlike fe hiye ke el hicâreti ve eşeddü kasveten ve inne min el hicareti lema yetefecceru min-hu el enhâru ve inne min-hâ lemâ yeşakkaku fe yehrucu min-hu el mâu (Bakara suresi 74. Ayet)

Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi var ki ondanırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağrından su fışkırır. B.2185-86

Ve min en nâsi men yekūlü amenna billahi (bi allâhi) ve bi el yevmi el âhıri ve mâ hum bi mu'minîne (Bakara suresi 8. Ayeti)

İnsanlardan öyleleri vardır ki "Allāh'a ve ahiret gününe inandık" derler oysa onlar inanmış müminlerden değillerdir. B.2295-2296

ve mâ hum bi mu'minîne (Bakara suresi 8. Ayetin devamı)

ve onlar mümin değillerdir. 215b/B.2313-2314

E ve lem yarev enna halakna lehüm mimma amilet eydınya en'amen fehüm leha malikün. Yasin Suresi 71. Ayet.

“Görmediler mi ki, biz onlar için, ellerimizin(kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da nlar bu hayvanlara sahip oluyorlar” 219b/2430-219b/2431

Ve zellelneha lehum fe minha rakubuhum ve minha ye’kulun. Yasin suresi 72. Ayet.

“Biz, o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler” 219b/2437-219a/2438

2.3.1.2.8 Hadis İktibasları

Şairin ayet iktibaslarında uyguladığı yöntemi hadis iktibaslarında da kullanmıştır. Buna göre şair ortaya attığı bir fikri ya da konuyu desteklemek sağlam bir kaynağa dayandırmak için ona uygun hadis iktibasları yapmıştır. Ancak şair kullandığı hadislerin sahih olup olmadığına çok dikkat etmemiştir. Örneğin beyitlerde hadis olarak geçen ibarenin İmam Gazali’ye ait olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bunun gibi sahih olmayan kaynaklardan da aldığı ibareleri şair hadis olarak kullanmıştır.

Hz. Peygamber buyurdu mescide ayakkabı ile girmek edepsizliktendir.

Peyygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın evidir, peygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın arşıdır.

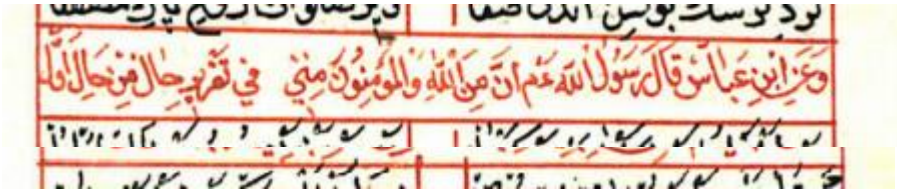

İbni Abbas'dan rivayet olunur, "Resulullah buyurdu ban Allah'tanım, müminler de benden"

Peygamber aleyhisselam buyurdu "ümmetim cennete girmeden ben de girmem."

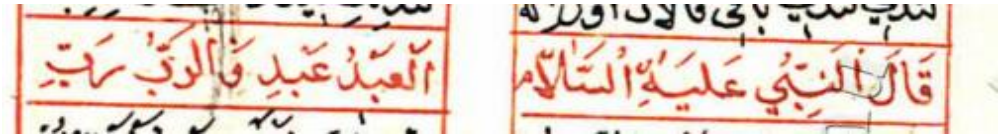

Resulullah buyurdu kul kuldur, Rabb da Rab'dır.

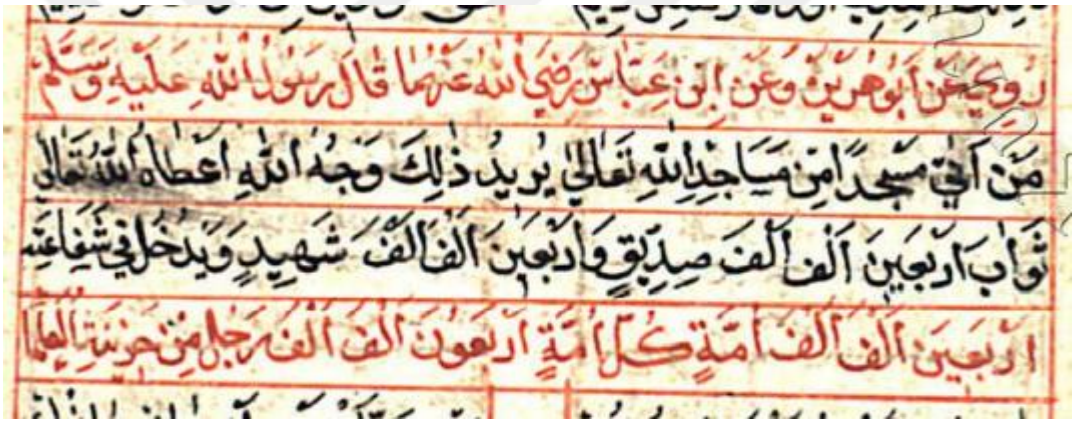

Ebu Hureyre ve İbni Abbas'dan radıyllāhu anh rivayet olunur ki " Resulullah aleyhisselam dedi ki bir kişi Allāh rızası için mescide gidip namaz kılarsa onun sevabı kırk bin şehit sevabına ve Hz. Muhammed'in şefaatine mazhar olacağı kadar olur. Ebu Hureyre ve ibni Abbas'dan (r.a.) rivayet olunur ki Resulullah aleyhi selam dedi kim yönünü mescide çevirirse o Allāh'a çevirmişdir. Ve (kıldığı) namazın sevabı kırk bin şehit ve ümmetim tüm ümmetlerinkinden kırk bin kattır gibi.

Al-i İmran Suresi 185. Ayetinin ilk ibaresi "Her nefis ölümü tatacaktır "Peygamber aleyhisselam dedi "müminler ölmezler geçici hayattan ebedi hayata gideceklerdir."

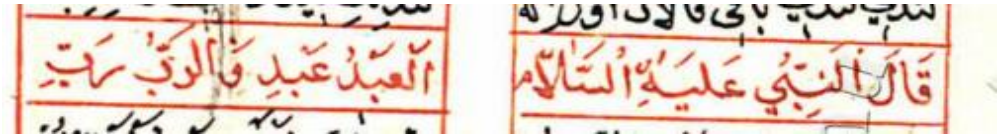

Peygamber aleyhisselam buyurdu “kul kuldur, Rabb Rabb’dır.”

“Ya Davud kalbi dünya sevgisi ile dolmuş kimseye ibadet yolunu sorma onlar bilmezler”

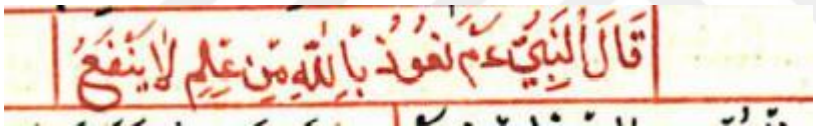

Peygamber aleyhisselam buyurdu “faydası olmayan ilimden Allah’a sığınırım”

Hadisler, yukarıda görülen ibare halinde verildiği gibi eserde nazmı şekliyle de geçmektedir.

Bu ʿālem ʿālem-i aṣġardur uş bil

İder Allāh Resūlı böyle teʾvīl 445

Gönüldür kevn-i ekber cūd-i insān

Kim anda naḳş-ı maḫlūḳ cümle yeksan 446

Resūlullāh buyurmış dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur’ān birle iẓhār 593

Didi evvelki ẓāhir ḳıldı Allāh

Benüm nūrum ḳılupdur ḥażret Allāh 594

Ve hem dir bir ḥadisde rūḥum evvel

ʿAyān itdi ve ḳıldı hem mükemmel 595

Daḫı dir bir ḥadisde evvel ʿaḳlum

İdüpdür uşta andandur bu naḳlum 596

2.3.1.2.9 Dini ve Tasavvufi Terimler

2.3.1.2.9.1 : Āb-ı hayat / Āb-ı Hayvān

Ölümsüzlük sunan hayat suyu.

Çü sen Ḫıżr ol senüŋdür **āb-ı ḥayvān**

Hemān ḳovduŋ o dem sırrıŋda eyvan B.629

Hemān birdür vücūd bāḳ Ḥayy u Ẕāta

Dilerseŋ iresin **āb-ı ḥayāta** B.28

2.3.1.2.9.2 : Āb-ı Kevser

Kevser suyu, cennete bulunan bir suyun adı.

Buyurdı **āb-ı kevser** birle lafẓın

Ṣaḥābe sa'y ider ḳılmaḳda ḥıfẓın B.603

2.3.1.2.9.3 : Ābid

Samimi bir kalp ile kendini ibadete veren kimse.

Ḳopar anlardan da ʿālimler ulu

ʿ**Ābid** u ẕāhid ve hem yüzi ṣulu B.1777

Ḥaḳ'uŋ dostları var ṣālih ve ʿ**ābid**

Olarla yoldaş ol andan yola gid B.2355

*2.3.1.2.9.4 : **Aksa***

Müslümanların ilk kıblesi, kutsal olarak kabul edilen mescit.[87]

O nesne görmez aṣla ḳanda baḳsa

Ne Kaʿbe farḳ ider ol ya ne Aḳṣā B.370

*2.3.1.2.9.5 : **Ālim***

Ve ʿ**ālimler** şehidler ṣāliḥān bil

Bular andan olundı pes min kīl B.556

Anuŋ bir ḳısmı cāhil biri ʿ**ālim**

Ṣaḳın cehl içre ḳılma olma ẓālim B.2248

*2.3.1.2.9.6 : **Āʿmāl***

Kulun beden ve kalple yaptığı işler

[87] **NEBİ BOZKURT,** *TDV İslâm Ansiklopedisi'nin 2004 yılında Ankara'da basılan 29. cildinde, 268-271 numaralı sayfalarda)*

Yiğitlikde olan **āʿmāl** beġāyet sevgülü olur

Muḥabbet birle eylerseŋ ṣanasın bal u yaġ olur 2423

*2.3.1.2.9.7 : **Asfiyā***

Bütün kötülüklerden kalbini arındırmış saf temiz kimse, ermiş.

İkinci anda cümle enbiyānuŋ

Ve hem bil **aṣfiyā** vü evliyānuŋ 455

*2.3.1.2.9.8 : **Āyet***

Ayet; Allāh'ın varlığının delili, mucizesi manasında. Kur'an'daki surelerin cümlesi.

Bu **āyet** maʿnisiyle muttaṣıf ol

Olupdı ol bu yüzden gösterür yol 346

Delīl uşta işit **āyāt** anuŋdur fażlı hem ġāyāt

Zehī minnet zehī devlet dilüŋde ola ger adı 1312

*2.3.1.2.9.9 : **ʿAyn-ı Vahdet***

Birlik pınarı

Muḥammed ʿ**ayn-ı vaḥdet** ḳandan oldı

Bu eşya niçe andan yaratıldı B.562

*2.3.1.2.9.10: **Azrāil***

Allāh'ın can alması için görevlendirdiği dört büyük melekten biri

Aŋa geldükde ʿ**Azrā**ʾ**il** ḫaber dir

Rıżā vü cennet emrin ide tedbir B.59

*2.3.1.2.9.11: **Azāb***

Allāh'ın c.c. emir ve yasaklarına karşı gelenlere kabir hayatında ve ahirette verilen ceza.

100 Ki yā ʿĪsā bu ḳul ʿāṣiydi ġāyet

Ve fācirdi ʿ**aẕāb** itdüm begayet B.100

*2.3.1.2.9.12: **Ayn'el-Yakín***

Bilgiyi görülür hale getirip gözle görüp öğrenmek.

Ve hem ʿālimlerüŋ var anda ḳāli

Meger ʿ**ayn'el-yaḳīn** olmaya ḥāli B.485

2.3.1.2.9.13 **Bast**

Kalbe gelen ferahlık hali.

Beyāzid ol velī dir bir rivāyet

Göŋül ḳabż olısar nefs ola ger basṭ B.497

Göŋül **ḳabż** olması nefs **basṭı**dur dir

Var imdi aŋa göre eyle tedbir B.498

2.3.1.2.9.14: ***Bātın***

Gizli, içte olup görünmeyen.

Neʿūzübillāh anuŋ ḥālin bil aḫir

Ḳatı müşkil-durur **bāṭın** u ẓāhir **B.**2403

2.3.1.2.9.15: ***Besmele***

"Bağışlayan ve esirgeyen Allāh'ın adıyle" manasına gelen, 'Bismillāhirrahmānirrahim' ibaresinin adı.

Eserde besmele bir başlık altında verilmiş olup faziletleri kıssalardan ve menkıbelerden örnekler verilerek anlatılmıştır.

Besmele, "bismillāhirrāhmanirrahīm" Cenab-ı Hakk'ın üç ismini kapsaması, Kur'an-ı Kerim'in besmele ile başlaması Hz. Peygamber'in 'besmele ile başlamayan işlerin bereketsiz ve neticesiz kalacağını' belirten hadisinin yanında, sözlü ya da fiili sünnetinde_de besmeleyi tavsiye etmesi gibi sebeplerden dolayı Müslümanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu önemi hayatlarının her alanında göstermeye çalışmışlardır. Edebiyat da bu alanlardan birisidir. Şiirlerde, ilim ya da sanat için yazılan eserler hep besmele ile başlar[88]

Hüseyin Bin Ahmet Şirozī, ele aldığımız Cāmiu'n-Nesāyih adlı eserinde besmeleye geniş bir yer vermiştir. Besmelenin faziletlerini aktardığı 389 beyitlik bölümde farklı farklı hikayelere, hadis rivayetlerine, ayet iktibasına yer yer nasihatlere ve bir kısmı nasihat olan manzumelere de yer vererek hem konuyu hem de anlatımını zenginleştirmiştir. Biz bu bölümde nasihatler hariç diğer hikâye ve rivayetleri aşağıda günümüz Türkçe'si ile vermeye gayret ettik.

Hüseyin Bin Şirozī besmelenin faziletlerine

Yine başlayalum bir ḫoş ḥikāyet

Ki Bismillāhdan olsun ol rivayet

diyerek başlar.

[88] Kemal Yavuz *Bir Ömrün Yazıları*, 1. Cilt, s23-24

Şair ilk olarak Cenab-ı Hakk'ın besmeleyi çeken kullarına karşı cömert davrandığını dile getirir ve Hz. Peygamberden rivayet vererek kulun besmele çekmesi üzerine kıyamete kadar Allah'ı tesbih eden nurdan kuşların vasfını yapar.

Resulullah (s.a.v) buyurdu bir kul 'Bismillah' dediği zaman ağzından hemen bir nur çıkar ve o nurdan Hakk teala yeşil bir kuş yaratır ve o kuşun büyüklüğü bu dünyaya yetecek kadar büyük olur. Yine ikinci kez dese, her türlü noksanlıklardan münezzeh olan Hakk'ın emriyle yine ağzından bir nur çıkar ve o nurdan yeşil bir kuş daha yaratır ve onun büyüklüğü kırk bin tane Kaf Dağı'ndan daha büyük olur. Üçüncü kez deyince yine ağzından bir nur çıkar ve o nurdan yeşil parlak nurlu bir kuş yaratılır. O kuşların sonu şuna erişir bir kimse Allah'ı (c.c.) tesbih etse besmele çekse o kişinin ağzında nurdan kuşları yaratılır. O kuşlar kıyamet kopuncaya kadar Hakk'ı tesbih ederler ve bunun sevabı da besmeleyi çeken kulun hanesine yazılır.

O kuşların büyüklüğüne karşılık gelen nurdan tabaklar olur ki büyüklüğü hiçbir tarife sığmaz. Bunlardan münafıklar lezzet alamazlar. Bu nuru Hakk'ın huzuruna götürüp ne yapalım diye sorduklarında Allah (c.c.); gidip cennet içine saçın da bu nurdan cennet melekleri aydınlansın.

Ayrıca Resulullah s.a.v. Allah'ın c.c. evrenin yaratıldığı ilk günden son güne kadar meydana gelen ve gelecek olan bütün olayları yazdırdığı kalemin vasfını nakleder. Kalemin kainatta meydana gelen her şeyin nasıl yazmaya başladığını şöyle anlatır;

Allah teâlâ nurdan bir kalem yaratır, o kalemde yüz boğum vardır, her bir boğumun arası elli yıllık yol mesafesindedir. Kalemin boyu ise beş bin yıl yol mesafesi kadardır. Hak teala kaleme "ey kalem ilmimden nelerin yaratıldığı ve nelerin yaratılacağını takdir ettiğim ne varsa yaz" diye emreder. Bunun üzerine kalem "yazmaya ne ile başlayayım? Deyince Cenab-ı Hak 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek yaz der böylece kalem yedi yüz yıl boyunca Hakk'ın emrini yazar.

Ardından Hak teâlâ kaleme emreder “kudretim ve yüceliğim için Muhmmed (s.a.v.) ümmetinden bir kimse doğrulukla bir kez besmele çekse o kulun cehennem içine koyulmayacağını ve de yüz yıl ibadet etmiş ve yüz tane garibi doyurmuş gibi türlü hayır ve ihsan mertebeleri onun amel defterine yazılacağını yaz”

Şair İbn Abbas rivayet ederek Resulullah’ın eğer bir kul dert ile Hakk’ın ismini yani besmeleyi söylese o ismin her bir harfi için **dört bin sancak** yazıldığı gibi dört bin günahını affedip ve mertebesi dört bin kat yükselir.

Ayrıca Enes (r.a.) dan Hz. Peygamber her kim bu ismi (besmele) on bin kez derse onun bedeni cehennem ateşinde yanmaz ve sevdiklerini de cehennem ateşinden kurtarmış olur. Ayrıca Allah (c.c.) o kulu bütün zorluklardan azat eyler ve ömrünü uzatır akıbetini hayra çıkar. Azrail yanına geldiği zaman haber verir ve rızası ile onu cennete iletir hadisini nakleder

Hüseyin b. Sirozî besmelenin faziletlerini Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. İsa Peygamberin ümmetlerini kıyaslayarak yaparak anlatır sonunda da

Hz. Peygamberin mahşer günü Hz. Muhammed (s.a.v.) ümmetinin ammeleri onların iki rekât namazı İsrail kavminin bin rekât namazından daha faziletli gelir. Allah c.c. buyurur bunu sebebi namazlarında besmelenin olduğu zikredilir.

Budur emr-i irādet eyle āġāz

Ki **Bismillāhiraḥmanirāḥim** yaz B.42

2.3.1.2.9.16: ***Burāḳ***

Hz. Muhammed’in mir’aca götüren bineğin adı.

Ol **Burāḳ** eydür aŋa ya Cebreʾīl

Çün yaratdı ʿālemi Rabb-i-Celīl

2.3.1.2.9.17 ***Cāh***

Makam, mevki.

Velī bāṭında aḥvāl oldı azġun

Murād-ı ʿizz u **cāh** olmaḳda mevzun B.2326

2.3.1.2.9.18**: Cāhil**

Bilgisiz olmak, tahsil görmemiş.

Anuŋ bir ḳısmı **cāhil** biri ʿālim

Ṣaḳın cehl içre ḳalma olma ẓālim B.2248

Olur ʿālim dilinde ḳalbi **cāhil**

ʿAmelden olmış ol pes ḫuşk-ı sahil B.2315

2.3.1.2.9.19**: *Cehennem / Tamu***

Allāh'ı c.c. İnkār edenlerin ve O'nun buyruklarına isyan edip uymayan günahkarların gideceği yer.

Diye-çün ṣıdk u iḫlās birle anı

Koyunmaya **cehennem** içre cānı B.46

İşidmezler bugün anlar ḳasāvet artdı çün ḳalbde

Ṭamuya müsteḥaḳ ola dıḳana hem ḳulaḳları B.2232

2.3.1.2.9.20 ***Cebrāil***

Allāh'ın vahiy ve buyruklarını peygamberlere bildirmekle görevli dört büyük melekten biri.

Bir gice ol Hādi Rabb-ü-Celīl

Bir nidā itdi kim dir yā **Cebreʾīl** **B.** 1083

2.3.1.2.9.21 ***Cennet / Uçmaġ***

Dini terim olarak cennet: ölümden sonra müminlerin ebedi mutluluk içinde kalacakları yer.

Girüp **cennetlere** şād ola ol ḳul

Ne kim ḳılsa bunuŋla ola maḳbūl B.64

Didi vāllahi ben ümmetsiz kim iy Ḥaḳ

Kim **uçmaġa** girimeyem muḥaḳḳaḳ B.1234

2.3.1.2.9.22 ***Cihād***

Müslüman kişinin İslam dini uğruna yaptığı savaş.

Ger eger dünyā ṭolusı olsa küffār ben **cihād**

Eylesem ḳırsam oları ẓulfukārla bāḫ[t]iyār B.1593

2.3.1.2.9.23 ***Cuma***

Kutlu ve mübarek gün.

O cerrāḥa ki **Cuma**ʿ sermāyesi

Bāl ile ot maʿacūndur mayası B.2393

2.3.1.2.9.24 ***Dar-ı Bekā***

Ahiret

Bilünüz kim yakın olmışdur firāḳ

Dār-ı beḳā olısar bana ṭuraḳ B.1761

2.3.1.2.9.25 ***Dervíş***

Bir tarikata girip şeyhe bağlanan ve nefsini terbiye eden kimse.

Yüri **dervīşlere** ṭaʿn itme zinhār

Olara ne irersin oldıŋ evkār B.311

Evet **dervīş** ṣaḥīḥ olmaḳlaruŋdur

Sülūk-ıʿilm ile ṭolmaḳ gerekdür B.312

2.3.1.2.9.26 ***Dua***

Dua; Kulun Allāh karşısında acizliğini bilip O'na yönelerek O'ndan yardım ve istekte bulunması.

Duāʿdan oldı çün fāriġ hemān-dem evi üstüne

Yıḳılup ḳaldı altında **şehīd** oldı virüp ol cān B.177

Ṣoŋra pes eyitdi **duʿā** ol anlara

Ol münevver ol muʿazzez cānlara B.1028

2.3.1.2.9.27**: Duha ile** ***ile Necm sureleri 'velleylî', 'veḍḍuḥa', 'Ḳābe-ḳavseyn' 'mātaġa'***

Bu beyitte Hz. Peygamberin yüzü, saçı, kaşı ve gözleri Duha ve Necm surelerinin bazı ayetleriyle ilişkilendirilerek benzetme yapılmıştır. Duha kelimesi "kuşluk" manasına gelmektedir. Hz. Peygamberin yüzünün nur saçması etrafını aydınlatmasından ötürü 'vedduha' ayetine benzetilmiştir. 'velleyli' kelimesi de gece demektir. Hz. Peygamberin saçlarının rengi siyah olması hasebiyle geceye gecenin karanlığına benzetilmiştir.

İkinci mısrada ise Necm suresinin 9. ve 17. ayetlerinde geçen 'kabe-kavseyn' ile 'mataga' kelimelerini kullanmıştır. 'kabe kavseyn' lafzı "iki yay ucu kadar hatta daha yakın" şeklinde ifade edilmektedir. Bundan hareketler şair Hz. Peygamberin kaşlarının birbirlerine olan yakınlığını bu ayetin manasıyla ilişkilendirerek ifade etmiştir. 17. Ayette geçen 'Matağa' lafzı ise "göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı" manasından olup Hz. Peygamberin gözlerinin dünya nimetlerine karşı yönelmemesi şeklinde ifade edilmiştir.

Sāçı **'velleyl ü** yüzidür **'veḍḍuḥa'**

Ḳābe-ḳavseyn ḳaşı çeşmi **mātaġa** **B.**851

2.3.1.2.9.28 ***Ebrār***

Hayırlı ve takva sahipleri.

Resūlullah buyurmış dir ol **ebrār**

Müfessir sırr-ı Kur’ān birle iẓhār B.593

2.3.1.2.9.29**: *Ehl-i Beyt***

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ailesine ve ev halkına mensup olanlara verilen isim.

Didi kim ḫoş-geldüŋüz aḥbābumuz

Ehl-i beyt-i ālimüz aḥbābumuz B.1760

*2.3.1.2.9.30**: Enbiya***

Peygamberler.

Muḳaddemdür cemiʿ **enbiyādan**

Münevverdür cemāli kibriyādan B.591

2.3.1.2.9.31**: *Evliyā***

Erenler, veliler emir sahipleri.

İkinci anda cümle enbiyānuŋ

Ve hem bil aṣfiyā vü **evliyānuŋ** **B.455**

2.3.1.2.9.32**:** ***Farż***

Allāh'ın yapılmasını emrettiği dini hükümler.

Farż u sünnetdür bize olan ehem

Tā ki benümle olasız anda hem B.1734

Söyleyeler çoḳ naṣīḥat anlara

Farż u sünnet birle yol varanlara B.1779

2.3.1.2.9.33 ***Ġāfil***

Allāh ve peygamberden uzak kimse.

Şular kim adı insān kendi **ġāfil**

Ne ḥāṣıl aŋa anlardan çü ġāfil B.484

2.3.1.2.9.34**:** ***Günāh***

İsyan, haram işleme

Muʿallimden daḫı ḳırḳ kişi Allāh

Günāhların bağışlar olġıl āgāh B.115

Ḳılur dört biŋ **günāhın** maḥv ider Ḥaḳ

Daḫı dört biŋ merātib ref ider baḳ B.52

2.3.1.2.9.35 ***Gusletmek***

Boy abdesti, madden ve manen temizlenmek.

Ḳaçan kim ḳalḳsa bir müʾmin ki **ġusl** ide cenābetden

Arınmaḳçün ola ḫāliṣ işi ta ire aḳvādan B.1607

2.3.1.2.9.36 ***Habāʾis***

Kötü şeyler, pislikler.

Anuŋ bir ṣınıfı anlardur ki ḥāliṣ

Muvaḫḫidlerdür itmezler **ḥabāʾiṣ** B.2284

2.3.1.2.9.37**: *Hac***

Zengin müslümanların Zilhice ayında yaptıkları ibadet. İslamı beş şartından biri.

Didi beş vaḳt ḳılduġın aŋa anı

Ṣavmı bir ay **ḥaccı** bir kez ol Ġanī B.1401

2.3.1.2.9.38**: *Hadís***

Hz. Peygamberin sözleri ve beğendiği davranışlar.

Budur ol ḳavl-i Aḥmed gör **ḥadīsin**

Olar kim bu işe tevbe ḳılasın B.269

Hadīsi uşta diŋle Muṣṭafā'nuŋ

Nebīler hātimi ol şah-ı ṣafānuŋ B.1234

2.3.1.2.9.39**: *Hadis-i Kudsi***

Lafzı Hz. Peygamberden, manası Allāh'tan olan sözler.

Nitekim didi ol ʿAllām u Ġaffār

Ḥadīs-i ḳudsi içre şöyle kim var B.2362

2.3.1.2.9.40**:** ***Hamd Emek***

Her ne halde olursa olsun kulun Allāh'tan gelene razı olması.

Amīne çün yüklü oldı Aḥmed'e

Cümle ʿālem cūşa geldi **ḥamd ide** B.900

2.3.1.2.9.41**:** ***Harām***

İslam dinin yasakladığı davranışlar.

Ḥarāma varmadan anı beri ol

Budur ol pes ḳapu buldunsa ger yol B.398

Hem **ḥarām** itdi erenler geymesün

Ta müsülmanlıḳ libāsın yoymasun B.1448

2.3.1.2.9.42**:** ***Havf***

Tarikat'te bir derece ve makam, havf ve reca ile kullanılır.

Üçünci ṭavrudur **ḫavfuŋ** maḳāmı

Anuŋ ehlin ʿaceb ol Ḥaḳ yaḳa mı B.466

2.3.1.2.9.43: ***Helāl***

Yapılması dinen yasak olmayan davranışlar.

Ḥelāl itmişdür anlar ḫalḳa anı

Evet vay başına aŋa sögeni B.307

Ger geyerse geysün ʿavratlar **ḥalāl**

İlla faḫr idüp geyen bula melāl B.1450

*2.3.1.2.9.44: **Hidāyet***

Hakkı bulma, doğru yolda olma.

Şunuŋ kim ʿāḳlı var buŋa baḳına

Hidāyet ehlī anlardan ṣaḳına B.324

*2.3.1.2.9.45: **Huri***

Cennet kızı.

Buyurdı anlaruŋ ḥaḳḳında ol yār

Ḥūrilerle melekler her ne kim var B.80

*2.3.1.2.9.46: **İbadet***

Emredilen şeyleri yapma.

Diliŋde vird idin sen anı dāʾim

ʿ**İbādet** bil anuŋla ola ḳāʾim B.77

*2.3.1.2.9.47: **İhlās***

Kulun yaptığı bütün ibadet ve davranışlarda sadece Allāh'ın rızasını gözetmesi ve samimiyetle inanması.

Ve hem bil hiç eser ḳalmaz beşerden cümle maḥv olur

Gören ol görünen ol’dur degildür ġayri ḳıl **iḫlāṣ** B.354

Münevverdi cihān içinde ol ḫāṣṣ

Hemīşe ʿādetiydi ʿilm ü **iḫlāṣ** **B.**2235

*2.3.1.2.9.48: ʿ**İlm***

Bilmek, öğrenmek.

Münevverdi cihān içinde ol ḫāṣṣ

Hemīşe ʿādetiydi ʿ**ilm** ü iḫlāṣ **B.**2235

*2.3.1.2.9.49: **İhlās Sūresi***

Kur’ân-ı Kerîm’in yüz on ikinci sûresi.

Ne deŋlü ger oḳursaŋ ismi iy yār

Hem **iḫlāṣ sūresin** eylerse tekrar B.385

*2.3.1.2.9.50: **İmān***

Hz. Muhammed’e ve getirdiklerine gönülden inanma.

Bu aḥvālçün ẓuhūr itdi unutdum ʿışḳın ʿavratuŋ

Baŋa ʿarż eyle tiz **imān** bilem nedür edeb erkân B.53

Ḳalḳdılar **imān** getürdiler yine

Ḳıldılar iḳrār olar da bu dīne B.1027

*2.3.1.2.9.51: **İslām***

Allāh'ın kullara Hz. Muhammed vasıtasıyla bildirdiği son ilāhi din.

Anuŋ ol ṭavrına ṣadrī diyeler

Olupdur maʿden ol **islāma** dirler B.464

*2.3.1.2.9.52: **Bení İsrāíl***

"İsrāíl" hazreti Yakub'un lakabıdır. Kur'an ve Tevrat'ta onun soyundan gelenlere "Bení Ísāíl" (İsrāíloğulları) denilmektedir

Namāzları bularuŋ şöyle kim var

Benī İsrāʾil'üŋ ḳavminüŋ iy yār B.69

*2.3.1.2.9.53: **Ka'be***

Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri ve hac vazifelerini icra ederken etrafında döndükleri mabet.

Gökden indi üç ʿālem ol gicede

Dikdiler birisin anuŋ **Kaʿbe'de** B.926

*2.3.1.2.9.54: **Kābe-Kavseyn***

"İki yay aralığı kadar yahut daha da yakın oldı" manasında Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allāh'a olan yakınlığı.

Pes eyle olsa bil ol nūr-ı kevneyn

Anuŋçün oldı menzil **Kābe-Ḳavseyn** B.582

2.3.1.2.9.55 **Kabz**

Kabz ruha gelen manevi sıkıntı, zıttı bast'dır.

2.3.1.2.9.56: ***Kāfir***

Hz. Muhammed'in getirdiklerine inanmayan.

Daḫı hem cümle **kāfirler** ne kim var

Ḳaraŋlıḳdadur anlar olmaz envār B.459

2.3.1.2.9.57: ***Kālem***

Kāinatın yaratılmasında kıyametin kopacağı zamana kadar olan bütün olayları kaydedip yazan kalem.

Ki yaʿni levḥ ü **ḳalem** cennet cehennem yirler gökler

Bulardan ol ḳılupdur hak eşit ne resme ol Ḥannān B.700

2.3.1.2.9.58: ***Kanāʿaṭ***

Kulun nasibine düşene razı olması, az ile yetinmesi

Tevekkül atına bindi **ḳanāʿat**

Ḳuşaġın beline çaldı ṭutu dār B.250

2.3.1.2.9.59: ***Kibir***

Kişinin kendisini başkalarından üstün görmesi; büyüklenme.

Tekebbür olma kim ol fiʿl-i şeyṭān

Az olur ehl-i **kibr** olanda īmān B.272

*2.3.1.2.9.60: **Kilise***

Hıristiyan dinine mensup kişilerin ibadetlerini yaptıkları mabet, tapınak.

O gice biŋ bir **kelīse** ḳubbesi

Yire geçdi düşdi bunlar ḳamusı B.993

*2.3.1.2.9.61: **Kelime-i Tevhid***

Allāh'ı birleme sözü. Lailahe illAllāh. Allāh'tan başka İlah yoktur.

Ve Lā-ilāheillāllah Muhammed hem Resūlullāh

Bular hep ḳubbe üstünde yazılmıştır yā Sübḥān B.172

*2.3.1.2.9.62: **Kul***

Abd, ibadet eden kul.

Girüp cennetlere şād ola ol **ḳul**

Ne kim ḳılsa bunuŋla ola maḳbūl B.64

*2.3.1.2.9.63 **Kıyamet***

Semāví dinlerde dünya hayatının son bulup her şeyin yok olmasıyla ölülerin dirilmesinden sonra ahiret hayatının başladığı, insanların hesaba çekildiği zaman.

Resūlullah buyurdı çün **ḳıyāmet**

Ḳopup kim ola maġmūr kim melāmet B.65

Ol **ḳıyāmet** günlerinde ḳurtıla

Od ʿazabından günāhlar örtüle B.1561

2.3.1.2.9.64: ***Kur'an***

İndirilen dört ilahi kitaptan sonuncusu. Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed'e gönderilen kutsal kitap.

Anı Ḳ**ur'a**n'da maʿlūm itdi Allāh

ʿAmel ḳılsaŋ günāh maḥv ola her gāh B.53

2.3.1.2.9.65: ***Kudüs***

Mescid-i Aksa'nın içinde bulunduğu, üç ilahi dinde kutsal sayılan şehir.

Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münīr

Ḳuds'e irdi ol güzeller şāhı mīr B.1166

2.3.1.2.9.66: ***Küfr***

Hakikati örtmek gizlemek, inkar etmek, Allāh'ın gönderdiği peygambere inanama, söylediklerini tastik etmeme.

Ki ta bilsin olar **küfri** imānı

Munāfıḳlarda ne ola pes aynı B.2294

2.3.1.2.9.67: ***Levlāke***

Kudsi hadis olarak kabul edilen "sen olmasaydın alemleri yaratmazdım" cümlesinin baş kısmı.

Ḥaḳ saŋa geydürdi **Levlāḳ** ḫilʿatın

Senden aldı cümle maḥlūḳ ḫil'atın B.1174

*2.3.1.2.9.68: **Levlāke Levlāke***

"Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım" kudsi hadisinin 'sen olmasaydın' kelimesidir.

Buŋa şāhid durur **'Levlāke Levlāk**ʿ

Anuŋçün yaradıldı heft eflak B.607

*2.3.1.2.9.69: **Len Terāni***

Allāh'ı görme isteğine karşılık Hz. Musa'ya Allāh'ın cevabı "Sen beni göremezsin."

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı

Anuŋçün "**Len Terāni**" lafẓı irdi B.658

*2.3.1.2.9.70: **Levḥ***

Kâinatta Allāh'ın kudretiyle meydana gelmiş ve gelecek olan bütün vakaların yazıldığı yer.

Resūlullah eyitdi çünki Allāh

Ḳalem birle yaratdı **levḫi** ol Şāh B.31

*2.3.1.2.9.71: **Mālik***

Cehennemin āmiri olan melek.

Hem didi **Mālik'e** ṭamu ḳapusın

Yap ki görmesün o nāruŋ ḳapusın B 1102

2.3.1.2.9.72: ***Mecusi***

Ateşe tapınılan Zerdüşt dinine mensup kimse.

Ol üç kim anı ẓulmetden yaratdı

Mecūsi ḳalbidür pes aŋla şarṭı B.457

2.3.1.2.9.73: ***Mekke***

Kâbe'nin içinde bulunduğu, Müslümanların hac ve umre ibadetlerini yerine getirdikleri kutsal şehir

Baş açup yalın ayaḳ **Mekke**'ye ol

Sefer ḳıldı içinde ʿışḳ-ı dildār B.234

Bir-idi ol **Mekke** şehrinde hemān

Aŋa benzer yoġ-ıdı bil ol zaman B.891

2.3.1.2.9.74: ***Melek, Ferişte, Melāik***

Allāh'a itaat edip secde etmek için yaratılan ve Hakk'ın emirlerini yerine getiren ruhani varlıklar.

İder Allāh taʿālā vaḥy **meleklere** hemān ol dem

Naẓar idüŋ o ḳuluma nice ḳalḳdı o taḳvādan B.1608

Sidreye varduḳda şāh-ı enbiyā

İtdi aŋa hep **melāʾik** iḳtidā B.1178

Dilerse yaʿni göndermek **ferişte**

Yazar alnına anuŋ pes her işte B.123

*2.3.1.2.9.75: **Mescid***

Namaz kılınan ibadet yeri.

Olursız key müʾeddeb şöyle ġāyet

İdündüŋ **mescide** girmeye ʿādet B.260

*2.3.1.2.9.76: **Mevlūd***

Doğuş, doğmak, Hz. Peygamberin doğumu.

Muṣṭafāʹnuŋ **mevlūdin** yād idelüm

Şekkerinden aġzumuz dād idelüm B.832

*2.3.1.2.9.77: **Mikā'il***

Tabiat hadiseleri yanında canlıların rızkını dağıtmakla görevli, Kuran'da adı anılan dört büyük melekten biri.

Ṣaġ yanına geçdi **Mīkāʾil** hemān

Cūşa geldi cümle kevn ile mekân B.1161

*2.3.1.2.9.78: **Mi'rāç***

Hz. Muhammed'in Cebrail tarafından Recep ayının 27. gecesinde amcasının kızı Ümmü Hanî'nin evinden Mescid-i Aksâ'ya götürülmesi, orada ondan önceki peygamberlere namaz kıldırması ardından Burak'a bindirilip yedi gök katından geçip Sidretü'l-Müntehâ'ya varmaları Refref'e üzerinden yolculuğa devam edip Allāh'ın huzuruna arada hiçbir perde engel olmadan çıkması ve görüşmesi.

Aŋa Ḥaḳ eyledi taʿẓim idindi kendüye maḥbūb

Ki **miʿrāca** ʿuruc itdi geçüp sebʼ-i semavātın B.517

*2.3.1.2.9.79: **Muʿcize***

Peygamberlerden zuhur eden olağanüstü hadiseler.

Mevlūdinden çün biraz kılduḳ beyan

Muʿcizātından diyem şimdi ʿayān B.1046

*2.3.1.2.9.80: **Munāfık***

Mümin olmadığı halde kendini inanmış mümin gibi gösteren kimse.

Aġuluyam baŋa aġu ḳatdılar

Ol **münāfıḳlar** saŋa ḳaṣd itdiler 1059

Ki ta bilsin olar küfri imānın

Munāfıḳlarda ne ola pes aynı B.2294

2.3.1.2.9.81: ***Muvahhid***

Tevhide, Allāh'ın bir oldığuna inanan.

Anuŋ bir ṣınıfı anlardur ki ḥāliṣ

Muvaẖẖidlerdür itmezler ḥabāʾiṣ B.2286

2.3.1.2.9.82: ***Müfessir***

Kur'ān ayetlerini usulüne göre açıklayıp yorumlayan kimse.

Resūlullah buyurmış dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur′ān birle iẓhār B.593

2.3.1.2.9.83: ***Münācāt***

Kulun Allāh'a dua ederek yalvarıp yakarması, niyazda bulunmasıdır.

Aŋa göre yaraġ it imdi gel var

Münācāt eyle çoḳ çoḳ Ḥaḳ′a yalvar B.400

2.3.1.2.9.84: ***Müsülmān***

Hz. Muhammed'e inanan kimse.

İmān ʿarż itdi şeyẖ ol dem mecāzdan oldı ol ḥāliṣ

Ḥaḳikī̄ ʿışḳa döndi çün hemān-dem oldı **müsülmān** B.54

Ṣaḳınuŋ ol **müsülmānlar** ol işden

Sizi dünyā çıḳarur şöyle başdan B.2394

*2.3.1.2.9.85: **Mü'min***

Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanan, İslam'ın bütün esaslarına iman edip kabul eden kişi.

Ya şol **müʾmin** ki evvelden olar islām içindedür

Cemʿi işleri Bismillah dimekdür daḫı el-raḥman B.180

O **müʾminler** bulupdı anda imān

Anuŋçün nūrdan itdi bunda Raḥmān B.461

*2.3.1.2.9.86: **Namāz***

İslam dininde Müslümanlar üzerine günde beş vakit yapılması farz kılınmış ve İslam'ın beş şartından biri olan ibadet, salat.

Ve amma bunlaruŋ aŋlaŋ **namāzı**

İderlerdi Ḥaḳ'a her dem niyazı B.68

*2.3.1.2.9.87: **Kıyām***

Namazda ayakta durma.

Gicelerde çoḳ ḳılurdı ol **ḳıyām**

ʿĀdet-idi her dem itmeklik **ṣıyām** B.1431

*2.3.1.2.9.88: **Nasrānî***

Hz. İsa'nın doğup yaşadığı yerin ismi Nasrān olmasından dolayı Hristiyanların anıldığı isimdir.

Yahūduŋdur biri **naṣrāninüŋdür**

Ki ẓulmetden yaratdı virmedi nūr B.458

2.3.1.2.9.89: ***Na't***

Hz. Muhammed'i öven şiirler.

Düşer maẓhar pes ol ẕāta ṣıfāta

Anuŋçün lāyıḳ oldı işbu **naʿta** *B.567*

*2.3.1.2.9.90****: Nifāk***

İnsanlar arasında fitne çıkarıp bozgunluk yapma, ayrılıklara sebep olma.

Ol biri daḫı **nifāḳdan** ḳurtula

Çok ʿayıblar anuŋ-ıla örtüle B.1576

2.3.1.2.9.91: ***Nübüvvet***

Allāh'ın emir ve buyruklarını vahiy yoluyla insanlara ulaştıran elçilik görevi. Peygamberlik.

Risāletde muʾaḫḫar geldi illā

Nübüvvetde cemiʿsinden[dür] evla B.590

2.3.1.2.9.92: ***Resul***

Haberci, elçi. Allāh'ın elçisi Hz. Muhammed

Resūlullah buyurmış dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur'ān birle iẓhār B.593

*2.3.1.2.9.93: **Nebi***

Allāh'ın emir ve buyruklarını insanlara ileten elçi, haberci, peygamber

Kim degüldür ol ulu melek içün

Ya ne mürsel **nebī** içün pes o gün B.1543

*2.3.1.2.9.94: **Meşayih***

Şeyhler.

Meşāyi[ḫ] sırrıdur ol ḥāl-i ebrār

Görünüz kendilerden olmaz iẓhār B.2244

2.3.1.2.9.95**: Mürsel**

Gönderilmiş peygamber.

Kim degüldür ol ulu melek içün

Ya ne **mürsel** nebī içün pes o gün B.1543

*2.3.1.2.9.96: **Nūr-ı ílāh***

Allāh'ın nuru

Olupdur maʿden ol **nūr-ı İlāha**

Anuŋ ehli yaḳındur padişaha B.474

2.3.1.2.9.97: ***Recā***

Tarikatte bir derece olup, kulun Allāh'ın rahmetinden ümidini kesmemesi.

Recānuŋ yiri dördünci didiler

Recā emrin anuŋ içre ḳodılar B.467

2.3.1.2.9.98: ***Refref***

Miraç'ta Hz. Muhammed'in Sidretü'l-Müntehadan sonra yolculuğunu sürdürdüğü vasıta.

Pes Burāḳ ḳaldı yedincide hemān

Refrefe bindi pes andan ol zaman B.1199

2.3.1.2.9.99: ***Resulullah***

Allāh'ın insanlara gönderdiği elçisi, Hz. Muhammed.

Resūlullah buyurmış dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur'ān birle iẓhār B.593

2.3.1.2.9.100 ***: Rıdvan***

Cennetin amiri olan melek.

Didi **rıḍvāna** müzeyyen eylegil

Cenneti hem geldiginden söylegil B.1100

Ṣad hezārān ḥūri vü **rıḍvān** melek

Yüzlerin görmeklige eyler dilek B.1849

2.3.1.2.9.101 ***Rivayet***

Hadis vb. haberleri senediyle aktarma nakletme.

Rivāyetdür Enes'den eydür ol yār

Ki peyġāmber buyurmuş uşta tekrār B.55

ʿĀişe aŋa **rivāyet** eyledi

Baŋa peyġāmber didi dip söyledi B.1028

2.3.1.2.9.102 ***: Sahabe***

Hz. Muhammed'in arkadaşları.

Resūlullah **ṣaḥābe** geydiler hep

Ayaḳḳabın yabanda olmadı reḏd B.273

Buyurdı āb-ı kevser birle lafẓın

Ṣaḥābe sa'y ider ḳılmaḳda ḥıfẓın B.603

2.3.1.2.9.103 ***Salavat***

Peygambere selam verme.

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā

Vir **ṣalavāt** ruḥ-ı pāk-i Muṣṭafā B.138

Ger dilerseŋ Aḥmed’e yār olasın

Vir **ṣalavāt** ḥoş ṣafālar bulasın B.862

*2.3.1.2.9.104 : **Salih***

İyi amel sahibi, dinin emrettiği hal üzere olan kimse.

Ve ʿālimler **şehidler ṣāliḥān** bil

Bular andan olundı pes min kīl B.556

Ḥaḳ’uŋ dostları var **ṣālih** ve ʿābid

Olarla yoldaş ol andan yola gid B.2358

*2.3.1.2.9.105 :**Heşt Behişt***

Sekiz Cennet.

Heşt behiştüŋ ḳapusın hep açdılar

Yoluna yaʿḳūt u gevher ṣaçdılar B.1144

*2.3.1.2.9.106 **Sevap***

Kulun dünya hayatında iyi ve ahlaki davranışlarına karşılık ahirette verilen mükafat ifade eden terim.

Ki tebdīl ide yaʿni Ḥaḳḳ teʿālā

Yüz fiʿli **ṣevāba** ol teʿālā B.54

Elli vaḳtüŋ hep **ṣevabın** bulalar

Çünkim anlar bu namāzı ḳılalar B.1389

*2.3.1.2.9.107 : **Sırāt***

Köprü yol, cehennemin üzerine duran, kulun sevap ve günahlarına göre kıldan ince ya da kılıçtan keskin köprü.

Götürem seni boynumdan **ṣırāṭı** geçerem tizcek

Diyüpde ala boynuna götürüp geçire kim var B.1631

Ḳoyuŋ ḳandiller içreʿarşun anı

Ṣırāṭ üzre gerek ḳullara yaʿni B.25

*2.3.1.2.9.108 : **Sıyam***

Oruç.

Didi beş vaḳt ḳılduġın aŋa anı

Ṣavmı bir ay ḥaccı bir kez ol ġanī B.1400

*2.3.1.2.9.109 : **Sidretü'l-münteha***

Miraç gecesinde Hz. Peygamberin Allāh'la buluştuğu ve ilahi sırlara mazhar oldığu makam.

Pes andan aŋla Cebreʾīl ki **sidretü'l-münteha**daydı

Ve amma baʿżılar eydür kim ol ol demdeʿarşdaydı B.1299

*2.3.1.2.9.110 : **Sūfī***

Hak yolunda nefisle mücadele eden kişi.

Ki şol **sūfī** ḥakīmler gibi kim var

Ḳurar ḥengāme bāzar içre bunlar B.2376

*2.3.1.2.9.111 : **Sünnet***

Peygamberin hal söz ile Müslümanlara yapmalarını söylediği buyruklar.

Adımuz ümmet-durur yoḳ **sünneti**

Böyle mi olur Muḥammed ümmeti B.1469

Farż u sünnetdür bize olan ehem

Tā ki benümle olasız anda hem B.1734

*2.3.1.2.9.112 : **Sünnet İtmek***

Sünnet edilmek.

Gördiler kesmişler anuŋ göbegin

Sünnet itmişler hem ol begler begin B.995

*2.3.1.2.9.113 : **Sülūk***

Manevi yolculuk. Bir tarikate giren sūfí /derviş kötü huylarından arınmak, nefislerini terbiye etme gayretleri.

Muḥabbet Ḥaḳḳ'a maʿdendür pes ol kān

Sülūk it gerçi vardur aŋa imkân B.470

*2.3.1.2.9.114 : **Secde***

Namaz rukunlarından olan secde, kulun namazda alın, burun, el, diz ve ayak parmaklarını yere değdirerek Allāh'ın huzurunda yere kapanması.

O beş **secde** içün ol Rabb-ü-Mevlā

Bu dem beş vaḳt namāz emr itdi ḳavlā B.747

Secde ḳıldı ṭoġdı ġı dem ol hemān

Ümmetiyçün diledi emn ü emān B.974

*2.3.1.2.9.115 : **Şehadet***

İman getirme.

Şehādet iderüz biz de o şāha

Ḥabíbidür Resūlıdur o Māha B.818

*2.3.1.2.9.116 : **Şehid***

Allāh yolunda din ve vatan uğruna ölen kimse.

Ve ʿālimler **şehīdler** ṣāliḥān bil

Bular andan olundı pes min kīl B.556

Virile ḳırḳ biŋ **şehīd** deŋlü ṣevāb

İki kez ḳırḳ biŋ ola ol bī taʿab B.1480

*2.3.1.2.9.117 : **Şeriat***

İslam dininin ahlakî ve hukukî hükümlerin bütünü. Tamamı. İslamiyet.

Şerīʿat ağılını bozdı bunlar

Ḍalālet yazısına yazdı bunlar B.323

Dir vaṣiyet eylerem **şeriʿ** size

Şeriʿ ḥıfẓ eyleŋ uyuŋ dāʾim bire B.1732

*2.3.1.2.9.118 : **Şeyh***

Tarikatta önder kişi, hoca.

Sürüp geldi aŋa ol erişüp ḥidmetine çün

Baḳar yüzine **şeyḫ** anuŋ ṣaramış ṣanasın zaʿferān B.143

Bu ḫalḳ anı yüzinden **şey[ḫ]** ṣanurlar

Evet bildükde ḥālin uṣanurlar B.319

*2.3.1.2.9.119 : **Şeytan / İblis***

Başta Hz. Ādem olmak üzere insanları çeşitli hile ve fitnelerle aldatıp felakete sürükleyen, ateşten yaratılmış ruhani varlık.

İlāhī sen ʿināyet ḳıl bizi bu nefse uydurma

Keremden ḳalbimüz ṣaḳla ki tā aẕdurmasun **şeyṭān** B.184

Ḳapansun ḳapular girmeye **iblīs**

Saŋa öğretmesün efkār-ı telbīs B.401

*2.3.1.2.9.120 : **Şirk***

Allāh'a ortak koşma.

Evet ḳalbinde **şirk** eyler dilinde çün ider iḳrār

Olaruŋ yoḳdur imānı ḳılurlar daʿvāyı yalan B.2298

*2.3.1.2.9.121 : **Tahiyyat***

Miraç'ta Allāh ile Hz. Peygamber arasında geçen ve namazda da ilk ve son oturuştu okunan kelime-i şehadeti de içeren Tahiyyat duası.

Oḳudı pes **taḥiyyāt** pādişāha

Ve hem dir **ṭayyibāt** yüce şaha B.1281

*2.3.1.2.9.122 : **Takva***

Kulun kendisini haramlardan ve şüpheli şeylerden uzak tutması ve sürekli Allāh'ın emrinde olması.

Didi bunı Resūlullah ḫaber virdi ol esnādan

İşidüp böyle ʿuşşāḳı ki ta çıḳmaya **taḳvādan** B.1606

*2.3.1.2.9.123 : **Tevhid***

Birleme, Allāh'ın bir oldığunu söyleme.

Çekildi gözüne sürme o cānuŋ

Ki **tevḥīd** nūr-ıla Ḥaḳḳ'dan pes anuŋ B.277

*2.3.1.2.9.124 : **Tesbih***

Cenab-ı Hakk'ın her türlü kusur ve noksan sıfatlarından münezzeh oldığunu kalpten söz ve davranış ile dile getirme.

Olar **tesbiḥ** iderler **ta ḳıyāmet**

Ḳaçan ḳopmaġa ʿarż ola iḳāmet B.384

*2.3.1.2.9.125 : **Tecelli***

Aşikâr olma, açığa çıkmak. Hakk'ın farklı mertebelerle müminin kalbine doğması.

Başīrlıḳla ider aŋa **tecellī**

Yine ol göz ile bulur teselli B.416

*2.3.1.2.9.126 : **Tabl-ı Nübüvvet***

Peygamberlik davulu, Hz. Peygamberin doğuşunu haber veren davul.

Ol gice **ṭabl-ı nübüvvet** urdılar

Ol gice şeyṭānı gökden sürdiler B.989

*2.3.1.2.9.127 : **Tavaf***

Ka'be'nin etrafında dönme.

Ṣoŋra pes cümle melā'ik saf u sāf

Kaʿbe gibi itdiler anı ṭavāf B.1004

*2.3.1.2.9.128 **: Tekbir-i ūlā***

Namazda okunan ilk tekbir

Tekbīr-i ūlā emrdür Ṭeŋriden aŋlaŋ i yār

Kim gözetse bula cennet raḥmet ide Bīr ü Bār B.1580

*2.3.1.2.9.129 **Tevekkül***

: Müminin bütün kalbiyle Allāh'a itimat etmesi. Kulun her işini hallettikten sonra sonucunu Allāh'a bırakıp O'ndan gelene razı olması.

Tevekkül atına bindi ḳanāʿat

Ḳuşaġın beline çaldı ṭutupdār B.250

*2.3.1.2.9.130 **: Tövbe***

Kişinin işlediği günahtan ötürü pişmanlık duyup tekrar o günahı yapmamaya söz verip Allāh'tan af dilemesi.

Tövbeden her-demde ḥāli olmaŋuz

Ġayri sevda-y-ıla daḫı ṭolmaŋuz B.1768

*2.3.1.2.9.131 : **Tur Dağı***

Sina çölünde bulunan ve Hz. Musa'nın üzerine çıkıp Allāh ile konuştuğu dağ.

Nite **Ṭūr** ṭaġı köyünüp pāre pāre

Gele mi heybetinden aşikâre B.2204

*2.3.1.2.9.132 **Uluhiyyet***

İlahlık, Tanrılık.

Ulūhiyyet eşiginde Muḥammed

İder beş secde Ḥaḳ emriyle Aḥmed B.762

*2.3.1.2.9.133 : **Uhrevi***

Ahirete ait, öteki dünya ile ilgili.

Biri ol ʿālim-i dünyeviden dir

Biri bil **uḫrevīden** oldı taʿbīr B.2249

*2.3.1.2.9.134 : **Ümmet***

Peygamberin tebliğine inanan insanlar topluluğu.

Pes ol günde Muḥammed **ümmetinüŋ**

Ol eşref ḫulḳı gökçek himmetinüŋ B.66

*2.3.1.2.9.135 : **Vaaz***

Cami ve mescitlerde cemaate yetkili biri tarfından verilen öğüt.

Ḥasan-ı Başrí ol şeyḫ-ı muʿazzez

Bu naḳli **vaʿẓ** iderdi eyleyüp yaz B.2335

*2.3.1.2.9.136 : **Vacib***

Dini ölçüsü farz derecesine yakın olan işler. Yapılması gerekli, terkedilmesi mekruh ameller.

Baŋa **vācib**-durur kim emrin anuŋ

Dutuban terk idem ol sırr-ı esrar B.230

*2.3.1.2.9.137 : **VAllāh***

Allāh'ın adını vererek yemin etmek. "Allāh'a yemin olsun"

İki ʿālemde aʿlā itdi Allāh

Anuŋ ümmetlerin aff ide **vAllāh** B.583

*2.3.1.2.9.138 : **Vahiy***

"Allāh'ın emirlerini melekler ile peygamberlere ulaştırma.

O dem **vaḥy** eyleyüp Raḥmān eyitdi

Gel imdi diŋle ʿĪsā ne iş itdi B.98

*2.3.1.2.9.139 : **Velí***

Allāh adamı, Allāh dostları.

Vefāt vaḳtinde ʿavrat ḥāmileydi

Velīlerden budur ol kāmil-idi B.102

Bir ʿammusı var-idi Bişr'üŋ aŋla

Velīlerden-idi hem ṣāhib-esrār B.215

*2.3.1.2.9.140 : **Vird***

Dil ve kalp ile söylenen ve yapılan dua ve zikirler

Ve hem ḥāṣıl olur **virdüm** ṭolar

Kim andan ide bunlar menfaʿatler B.2445

*2.3.1.2.9.141 : **Yahudi***

Hz. Yakup ve neslinden olanlar.

Zamān-ı māżide bil kim var-ıdı bir **Yahūdi** ey cān

Olur bir ʿavrata ʿāşıḳ ḳılurdı dün ü gün efġān B.139

Yahūdi kāfir ü **Naṣrani** eşrār

Mecūsi yırtıcı bunlar ne kim var B.558

*2.3.1.2.9.142 : **Yasin***

Kur'a'nın kalbi oldığu bildirilen 36. Suresi.

Eşit tefsīr-i **Yāsinden** yine naḳl idelüm naḳli

Anı cān içre key ṣaḳla anuŋla ḫasta ṣaġ olur B.2420

Ḳılalum tefsīr-i **Yāsinden** beyān

Niçe maʿnīler olur anda ʿayān B.2429

*2.3.1.2.9.143 : **Yevm'ül-Kıyamet***

Kıyamet günü.

Ḥaḳ teʿālā didi yoḳ ya Cebreʾīl

İrmedi **yevmü'l-ḳıyāmet** eyle bil B.1089

*2.3.1.2.9.144 : **Zahir***

Görülen, aşikâr olan şey, açıkta bulunan.

Neʿūzübillāh anuŋ ḥālin bil aḫir

Ḳatı müşkil-durur bāṭın u **ẓāhir** **B.**2403

*2.3.1.2.9.145 : **Zebani***

Cehennemde görevli melek.

Ẕebāniler daḫı ṭutmazlar anı

Āzād olur anuŋ pes cism ü cānı B.119

*2.3.1.2.9.146 : **Zikr***

Anmak, tekrar etmek manasına gelen zikir, gaflete düşüp Allāh'ı unutmamak çin Allāh'ı isimlerini düzenli ve sürekli olarak tekrarlama.

Dursa otursa dilinde **ẕikr**-idi

Gönlüne gelen İlāhī fikr-idi B.1454

*2.3.1.2.9.147 : **Zühd***

Zühd; kulun dünyaya olan ilgisini kesip, ve sadece Allāh'a ibadet etmesi.

Bu **zühd** ṭāʿat u tāḳva yolından

Olara ṣormasun kimse ḳulundan B.2374

2.3.1.2.10 Nasihatler

2.3.1.2.10.1 Dünya ve ahiret hakkında

Hüseyin Bin Sirozî eserinde iyi bir kul olmak, Allāh'ın rızasını kazanmak için dinleyenlere verdiği tavsiyelerin yanında yapılması gereken ibadetleri de söyler. Şair ibadetlerin yerine getirilmesi halinde Cenab-ı Hakk'ın nasıl ihsanda bulunacağını, kullarını cennette hangi makamlara yükselteceğini kıssalar üzerinden anlatır.

Namaz

Allāh'ın (c.c.) rızasını, O'nun rahmetini faziletini dileyen, cennetteki makamının yüksek olmasını arzulayan kişi namaz ibadetini yerine getirmelidir.

İmdi var mescidde bile ḳılasın

Ḥaḳ teʿālā raḥmetini bulasın

2.3.1.2.10.2Ahirete hazırlık

Mümin kişi, dünya hayatını, ahirete geçmek için içinden geçtiği bir çiçek bahçesi olarak görür. Nasıl ki çiçek bahçeleri bir mevsimde yeşillenip solar ve dökülür işte dünya hayatı da buna benzer. Kişinin dünya hayatı bitmeden ömür bahçesi solmadan ahiret için hazırlık yapmalı, Allāh'ın adını bolca zikretmeli. Çünkü ahiret hayatında kişiye fayda sağlayacak olan dünyada yaptığı ibadetlerdir.

Gel imdi söyle çün fetḥ ide Bārī̄

Geçer bu ʿömr ilinüŋ lalezarı

İnsanoğlu, dili tutulmadan, son nefesini vermeden Allāh'ın adını zikretmeli.

Ḥazan-veş ṣolmadın dil olmadın lāl
Beyān it ism-i Ḥaḳḳ'ı eylegil ḳāl

Dünya malı insana tatlı gelir, ömrü hiç bitmeyecekmiş gibi çalışıp mal biriktirme derdine düşer ve ne kadar biriktirirse biriktirsin yeterli gelmeyecek nefis doymayacak göz hep dünya malında kalacaktır. Salik kişi dünya malına meyletmemeli, ömür hazinesini, dünyevi arzuların peşine düşerek harcamamalı, vaktini nefsini terbiye etmekle geçirmelidir. Çünkü ona fayda sağlayacak olan bu dünyada yaptığı iyi amellerdir.

Ṣanduġuŋ ṭolu gözüŋ ṭolmaz senüŋ
Ṣanki bu ʿömrüŋ güli ṣolmaz senüŋ B.1463

2.3.1.2.10.3Nefs

Tasavvufî düşüncede nefis bütün kötülüklerin başında yer alır. Bunun için nefis, aşılması terbiye edilmesi gereken bir engeldir. Kâinatta var olan her şey Allāh'ın kudreti ile meydana gelmiştir ve O'nun emriyle de yok olacaktır. İnsanoğlu nefsine uyup dünya nimetlerine aldanmamalıdır.

Ḥaḳ'uŋ niʿmetlerin bilmek gerekdür

Hevā-yı nefse ṭap-yelmek gerekdür B.1620

Uṣanmaġıl ki ayruḳdan ḥazer ḳıl

Bu dünyā uşta fānīdür naẓar ḳıl

Nefs-i behîme, hayvanî nefis; sürekli kötü işler peşinde olup dünyeví arzu ve isteklerin esiri olan nefistir. Bu nefse uyan insanın yolu sonunda cehenneme çıkar.

Diler misin ki yanasın cahīme

Gel uyma imdi bu nefs-i behīme

Vay bize bu nefs elinde ḳalmışuz

İblise uyup yolundan azmışuz B.1466

İnsan-ı kâmil olma yolundaki ilk adım nefsi terbiye etmektir. Nefsinin istek ve arzularından kurtulan salik, kendi içinde mutlak hakikate ermiş ulaşmış olur.

Nefsüŋi beẕl it ki ruḥūŋ bula fer

Olasın ehl-i saʿādetden nefer B.1466

2.3.1.2.10.4Dünyayı Terk Etmek

Dünya nimetleri, renkleri, süsü, gösterişi vb. hileleri ile insanın kalbine dolarak onu Hakk yoludan çıkarır. Hüseynî dünya sevgisini şaraba benzetir. Şarap nasıl ki insanı aklını başından alıp sarhoş eder, düz yolda bile yürüyemeyecek hale getirirse dünya sevgisi kalbinde olan kişi de sarhoşa benzer gözüne perde iner ve Hakkı hakikati göremez hale gelir

Dünye ḥubbı ḳalbüŋüzde olmasun

Cān iline tā küdūret ṭolmasun B.1767

Gel ey ʿāşıḳ şu şanma bu serābı

Seni mest itdi bu dünyā şarabı B.638

İnsanı aldatmaya ayarlanmış olan şeytan, dünyayı bir vahdet pınarı gibi sunar, şeytanı kendine saki edinen gafil, onun sunduğu dünya şarabıyla sarhoş olur hakikat yolunu bulamaz.

Saŋa bunda şunān dünyā şarābın

Şaḳın içme ki iblisdür şarābın B.642

Edindüŋ mi anı sen sāḳī ey cān

Yüzi ḫınzır adı şeyṭān-ı nādān B.643

Dünya kokuşmuş bir ceset gibidir kötü çirkin pis olan ne varsa içinde barındırır, mümin kişi bu kokuşmuş dünyanın kötülüklerinden çirkinliklerinden kendini korumak isterse daima Allāh'ın adını zikretmelidir. Çünkü zikir kalbi temiz tutar.

Bu dünyā cīfesindan çek elüni

Ḥaḳ'uŋ zikrinde ṭut dā'im dilüŋi B.664

Dünya geçici ve fanidir, mümin kişi kendini bu geçici hayata kaptırmamalı ebedi hayatı olan ahiret için hazırlık yapmalıdır.

Uṣanmaġıl ki ayruḳdan ḥazer ḳıl

Bu dünyā uşta fānīdür naẓar ḳıl B.1619

Degişme ol beḳāyı bu fenāya

Ḳatı aldanduŋ uġraduŋ ʿanāya B.640

*2.3.1.2.10.5**Riyā***

Riya, Allāh'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılan amel ve ibadetlerin dünya menfaatleri için başkalarına gösteriş olsun diye yapılmasıdır. Şair riya ehlinin hallerini ve onlara uyanların durumlarını dile getirip hidayet ehlinin öyle olanlardan sakınmasının tembihler. [89]

Evet derviş ṣaḥīḥ olmaḳlaruŋdur
Sülûk ʿilm ile ṭolmaḳ gerekdür

Degül kim kendüden ola dürüye
Ki kendüyi riyā-ıla bürüye

Meşāyiḥ adına geçe otura
Edeb ḥāya üzerinden götüre B.312-315

Toplumda makam mevki sahibi olmak isteyen riya ehli ibadetlerini gösteriş olsun diye yaparlar. Salik kişi yaptığı ibadet ve iyiliklere riyayı karıştırırsa onlardan fayda sağlamaz.

[89] (10b/B.312-10a/B.324)

Sülûk itmeye naḳliden o kāzib
Geçine ḫalḳ içine yoldan azub B.316

Niçenüŋ de yüzini ide ḳara
Yalan yirden başına ḳara ṣara B.317

Bulunur aŋa da birḳaç āvāra
Göre ol gün ḳaçan kim Ḥaḳḳ'a vara B.318

Bu ḫalḳ anı yüzinden şeyḫ ṣanurlar
Evet bildükde ḥālin uṣanurlar B.319

Hadiste kişi sevdiği ile haşr olur denmiştir. Kişi kime yakın olursa meşrebi de ona benzermiş, şair riya ehline uyanların onlara benzeyeceklerini söyler.

Yine cāhil olur aŋa olan eş
Urur dostlaruna Ḥaḳḳ'uŋ o serkeş B.320

Iraġ itsün Ḥaḳ anlardan bu nāsı
Zehî ʿārsız silinmez göŋlü pası B.321

2.3.1.2.10.6: ***İhlās***[90]

İhlas, Allāh'a karşı yapılan amel ve ibadetleri riya ve menfaatlerden arındırarak sadece Allāh'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılmasıdır. İhlası olmayan amel tuzu olmayan yemek gibidir. Mümin kişi ibadetlerini eksiksiz olmasını istiyorsa daima ihlaslı olmalıdır.

Şair Hüseynî, 'ihlas' redifli kasidesinde ihlas ile ibadet etmenin faziletleri arasında vahdet-i vücudu göstermektedir. Vahdet-i vücuda mertebesine ulaşmak için çıkılan manevi yolculuğun anahtarının ihlas ile ibadet etmek oldığunu söyler.

[90] B.352-366

Vahdet-i vücut anlayışında yaratılan her şeyin sahibi Allāh'tır. Bütün mevcudatta görünen O'dur gören de O'dur. Varlık birdir O da Allāh'tır. Bütün kâinat Allāh'ın varlığına delalet eder. sülûk

*2.3.1.2.10.7**Zikir***

Zikir Allāh'ı kalp ve dil ile zikretmek. Salik gaflete düşüp Allāh'ı O'nun varlığını kudretini unutmamak için daima Cenab-ı Hakk'ı zikretmelidir. Şair Hüseynî Allāh'ın isimlerini tesbih etmenin ve ihlas suresini sürekli okumanın karşılığında Allāh'ın kullarına karşı çokça merhametli ve cömert olacağını söyler. [91]

Var imdi Ḥaḳḳ'un ismin eyle taʿẓīm
Saŋa da ḳıla Ḥaḳḳ fażlen teraḥḥum B.388

Çü bildüŋ niçedür ism-i kerîmi
Ki Bismillah- el-raḥman el-raḥim B.389

"Kişi sevdiğini çokça zikreder" düsturundan hareketle Allāh'ı hakiki manada seven kişi O'nu her daim zikredendir.

Sen bir aŋsan ol da on aŋar seni
Eyle geçür var ise ʿaḳluŋ güni B.1557

Ḥazan-veş ṣolmadın dil olmadın lāl
Beyān it ism-i Ḥaḳḳ'ı eylegil ḳāl B.133

Bu dünyā cīfesindan çek elüni
Ḥaḳ'uŋ zikrinde ṭut dā'im dilüŋi *B.664*

[91] (12a/B.383-12a/B.389)

*2.3.1.2.10.8**Allāh Yolunda Çalışmak.***

Mümin, Cenab-ı Hakk'ın bizlere rehber olarak gönderdiği peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan gitmelidir. Salik kişi dünyaya geldiği andan itibaren bir savaş halindedir. Bu savaş nefis ve şeytana karşı yapılan bir savaştır. Bir an olsun gaflete kapılıp doğru yoldan sapmamak için bezginlik yorgunluk nedir bilmeden çalışıp çabalamalı nefsini terbiye etmeli kalbini ve ruhunu günahlardan temizlemelidir.

Ne kim emr itdi işleŋ anı pes siz

İdüŋ sa′y yola ṭoġrı gidesiz B.117

Kul cehennem azabından kurtulmak makamını cennet-i alaya yükseltmek isterse bugünden hazırlık yapmalıdır.

İ bîçāre eger anı dilerseŋ

Aŋa göre bugün bunda yarāġ it B.381

Aŋa göre yarāġ it imdi gel var

Münācā eyle çoḳ çoḳ Ḥaḳḳ′a yalvar B.400

*2.3.1.2.10.9 **Kibir***

Kibir İslam ahlakında sevilmeyen hoş karşılanmayan bir huydur. İnsanın kendisini beğenmesi, kendi meziyetlerini diğer insanlardan üstün görmesi ve başkalarına karşı üstünlük taslamasıdır. (Kaynak9) Kur'an-ı Kerim'de Şeytanın kibrinden sebep Hz. Ādem 'e secde etmediği bildirilmiş. (Bakara Suresi-34. Ayet) Mümin kişi daima tevazu ve alçakgönüllü olmalıdır. Kalbinde kibre yer vermemelidir.

Tekebbür olma kim ol fiʿl-i şeyṭān

Az olur ehl-i kibr olanda îmān B.272

*2.3.1.2.10.10 **Arifler Hakkında Öçülü Konuşma (gıybet)***

Allāh dostları olan arifler, ahlaki ve manevi his ile Allāh'ı tanıyan ve âlemi müşahede edenlerdir. Arifler, nazar ve marifetleri noktasında farklı derecelerde ve hallerde olurlar. Cemaat ehli onların bu halleri hakkında suizanda bulunup konuşmamalıdır.

Ḳamunuŋ vardurur bir sırrı gizli
Bu bir yoldır ki rāhı olmaz izli B.298

Ol aḳça aldı bu almadı dime
Olar-çün ġuṣṣayı ayruḳsı yime B.299

O söyler hem güler ol itmez eyle
Bu yir ol dehr-i ṣāimdi şöyle B.300

Anı taʿyīb idüb odlara yaḳma
Bulardan söz açup cühhāle danma B.301

Ne bildüŋ sen bularuŋ gizli ḥālin
Ya dost-ıla ne yüzden ola ḳālin B.302

Dilerseŋ bilesin sen bu ḥayāli
Olarla yoldaş ol iy ḳadri ʿālī B.303

Olar ḫalḳuŋ düşürdi gözden ābın
Olara perde ḳılmaz Ḥaḳk niḳābın B.304

Senuŋ sevdügüŋ ya sevmedügüŋ
Olara sögdügüŋ ya sögmedügüŋ B.305

Ḥicāb olmaz olar andan beridür
Egerçi ḫalḳ bu işden serseridür B.306

Ḥelāl itmişdür anlar ḫalḳa anı
Evet vay başına aŋa sögeni B.320

Olara sögme sögmekdür Rasūle
Olardur irmege aŋa vesile B.319

Resūle sögmen Allāh'a irişür
Şaḳın böyle olan nāra girişür B.309

2.3.1.2.10.11 : Kötü Kişilerle Arkadaşlık Etmemek

Peygamber efendimiz "ahirette kişi sevdiğiyle beraber haşrolur" demiştir. Bundan hareketle mümin kişi oturup kalktığı, vaktini geçirdiği kişileri iyi seçmelidir. Kalp gözleri mühürlenmiş doğruyu yanlıştan ayıramayan kişilerle arkadaşlık etmemelidir. Onların kendilerine faydaları olmadığı gibi başkalarına da fayda sağlamazlar.

Şunun kim olmaya nūrı gözünde
Ne aŋlar ol nihānda ya özünde

O nesne görmez aṣla ḳanda baḳsa
Ne Kaʿbe farḳ ider ol ya ne Aḳṣa

Anuŋ ḳatında birdür zîr u bāle
İlāhi sen yaḳın itme o ḥāle

Ḳatında bir durur nāḳış u kāmil
Olupdur zire cehl yüküne ḥāmil

Seçemez nāḳışıkāmildenaṣla
ʿAceb körlük ulaşmış bu faṣla

Anuŋ gibi kişiden ṣaḳlakendüŋ
Yanında bir durur ʿahduŋ u anduŋ B.369-374

2.3.1.2.10.12 : Zühd

Kişinin kendini günahlardan sakınması hayırlı işlere vermesi ve ihlasla ibadet etmesi, dünyevi arzulara şan ve şöhrete kapılmaması ve kanaatkâr olmasıdır. Zühd bir noktada dünya nimetlerini gönülden çıkarmaktır.

Dilüŋ ṣaḳla elüŋ ṣaḳla ḳulaġuŋ
Daḫı ṣülbüŋ zinadan ayaġuŋ

Ḥarāma varmadan anı beri ol
Budur ol pes ḳapu buldunsa ger yol

2.4 Edebi Türler

2.4.1 Mevlid

2.4.1.1 : **Mevlid'in Şekli ve Vezni**

2.4.1.1.1 Mevlidde Kullanılan Nazım Şekilleri

Hüseyin B. Ahmed Sirozî de mevlidini diğer birçok mevlit yazarı gibi mesnevi nazım şekli ile kaleme almıştır. Ayrıca eserinde mahlassız gazele de yer vermiştir.

2.4.1.1.2 Mevlidin Vezni

Hüseyin Sirozi'nin mevlidinde eserin başından sonuna kadar aynı vezin ile devam etmemiştir. Şair bu eserde dört farklı vezin kullanmıştır. Bunların içinde mevlit vezni olarak da kabul edilen remel bahrinin ***Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün*** kalıbı ana vezin olarak kullanılmıştır. Mevlidin on beş yerinde bu vezin kullanılırken altı yerinde ***Mefāʿílün / Mefāʿílün / Feʿūlün*** altı yerinde de ***Mefāʿílün / Mefāʿílün / Mefāʿílün / Mefāʿílün*** kullanışmış olup bir yerinde de ***Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün*** vezni kullanmıştır**.**

2.4.1.1.3 Mevlidin Beyit Sayısı

Hüseyin B. Sirôzí'nin Câmiü'n-Nasāyih eserinde yer alan mevlid gazellerle birlikte 1663 beyittir. Ayrıca şair mevlidine başlamadan önce B.502-507 beyitlerde Hz. Peygamberin dünyaya neden geldiğini, görünen görünmeyen ne varsa onlara nasıl sultan oldığunu, Hz. Âdem'den kendi zamanına kadar nasıl ulaştığını anlatacağını, bütün bunları söylemede Cenab-ı Hak'tan kolaylık vermesini niyaz edip dile getirmiştir.

2.4.1.1.4 Mevlidin Yazılış Sebebi

Hüseyin B. Ahmed Sirozî'nin bu uzun mevlidinde özel bir başlık yoktur. O mevlidini aşk ile yazmıştır ve Peygamber aleyhisselam aşıklarının mum gibi yanması için de yazdığını söyler.

Bu Ḫüseynī çün bunı cemʿ eyledi

ʿĀşıḳāna yanmaġa şemʼ eyledi B.839

beyitinde dile getirmiştir.

2.4.1.1.5 Mükerrer / Vasıta Beyitler

Mevlidlerde fasılları birbirinden bölen, dinleyenleri hazreti Peygamber'e salat ve selam getirmeye teşvik eden vasıta / mükerrer beyitleri bulunur. Câmiü'n-Nasāyih'te bütün eser boyunca fasılların sonunda Vesiletü'n-Necât'taki gibi yer alan bu beyitler, mevlid'de de görülür. Mükerrer beyitlerin hazreti Peygamber'e salavat getirilmesini söylemesinin yanı sıra Allāh'ı (c.c.) zikretmeyi Cenab-ı Hakk'ın kudretini, lütuflarını ve gerçek Hakk aşkının nasıl olması gerektiğini de aşağıdaki beyitlerde gösterip ve bu beyitlerin mevlitte kaç kere kullanıldıklarını parantez içinde belirttik.

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi

Luṭf idüp īmān u Ḳurʼān bunca iḥsān eyledi (6)

Gör ḳemāli ḳudretinden bizi insān eyledi

Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u can (1)

Hem Muḥammed kim habībin gönderüp eyler muʾīn

ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi (6)

Tā ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber

Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber (10)

Ger dilersiz bulasız andan ṣafā

Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā (8)

Ger dilerseŋ Aḥmedʾe yār olasın

Vir ṣalavāt ḥoş ṣafālar bulasın (1)

Sen aŋarsaŋ bir kez ol onlar aŋar

Anı aŋan üstüne raḥmet yağar (1)

Ḫaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm

İsm-i aʿlāsın biraz zikr idelüm (6)

ʿĀşıḳı-y- ısaŋ anuŋ iy yā ṣafā

Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā (1)

2.4.1.2 Bölüm ve Muhtevası

Hüseyin B.Ahmed Sirozî mevlidine başlamadan evvel 6 beyitte[92] Hz. Peygamberin dünyaya neden geldiğini, görünen görünmeyen ne varsa onlara nasıl sultan olduğunu, Hz. Âdem'den kendi zamanına kadar nasıl ulaştığını anlatacağını, bütün bunları söylemede Cenab-ı Hakk'tan kolaylık göstermesini niyaz eder. Ardından "*Kaside-i 'Ala Baḥr-i Ṭavíl*" başlıklı 5 beyitlik, mahlası olmayan kaside gelir. Şair kasidede sevgiliye canını feda edenlerin, onun aşkından yürekleri yananların, ciğer kanlarını kendilerine gıda edenlerin, o birlik makamında fanilik elbisesini çıkarıp benlik perdelerinden geçip bütün varlığını o sevgiliye feda edenlerin gelip bu söylediklerini dinlemeye çağırır.[93] Daha sonra *"Faṣl Rifʿatı el-Nebí 'aleyhi'sselām"* başlığı ile 5 beyitlik bir manzume daha gelir. *İşit Resulün evsafın* diye başlayan manzumede Hz. Peygamberin nasıl Hakk'ın sevgilisi olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın ona nasıl hürmet ettiğini, 7 gök katını geçip Miraca yükseldiğini, onu sevenlerin hidayet bulduğunu, kendisinin (Hüseyin b. Sirozî) ümmetinden bir fakir olduğunu şefaatine nail olmak istediğini anlattıktan sonra tevhide başlar.[94]

2.4.1.2.1 Tevhid[95]

Hüseyin Sirozî tevhidini Āl-i İmran Suresinin 1. ve 2. ayetini iktibas yaparak ve huruf-ı mukatta olan elif-lam-mim (الم) harflerini şerh ederek anlatma yolunu seçer. Söze İbn Abbas'dan rivayet vererek başlar.

Cenab-ı Hakk'a övgüyü dile getirir. Allah'ın ortağı yoktur, bir ve tektir, ebedi hayatın sahibi ve her şeyin varlığı kendisine bağlı olandır. Kâinatı idare edip yönetendir. O açık gizli her şeyi bilir diyerek methettikten sonra elif-lam-mim harflerini ele alıp nelere delalet ettiklerini bildirir.

Bu üç harfin (elif-lam-mim) noktasız olmaları ve nokta ile bağlarının bulunmaması yönüyle bunların Allah'ın birliğine işaret ettiğini söyler. Daha sonra Allah'ın (c.c.)

[92] B.501-506
[93] B.507-511
[94] B.512-516
[95] B.517-568

ölümsüz daima diri, sultanlığının kalıcı ebedi ve ezeli olduğunu, o'ndan başka Tanrı bulunmadığını, bütün mevcudatın Mevla'sı olduğunu ve de bütün varlıkların o'nun emriyle yaratılıp alemlerin varlıkla dolduğunu bildirir.

Hüseynî harflerin (ilmü'l-huruf) sembolik özelliklerinden de yararlanarak elif-lam-mim harflerinin nelere işaret ettiğine değinir. Bun göre elif harfi (ا) Cenab-ı Hakk'ın bir ve tek olmasının sembolüdür, vahdaniyettir. Bugünden ta kıyamete kadar bitmeyen birçok mana eliften ortaya çıkmıştır. Bu da Hakk'ın nihayetsizliğinin bir göstergesidir. Ayrıca elif harfi uluhiyetin (Allāh'ın zat mertebesinden sonra bütün ilahi sıfat ve isimleriyle zuhur ettiği tecelli mertebesi) beyanıdır. Lam (ل) harfine gelince Allāh'ın (c.c.) lütfunun sembolüdür der. Dahası lam harfi elif harfinin kıvrımlı halidir kıvrımının dal (د) olduğu, dal harfinin de hem vahdete hem de adalete (dād) işaret ettiğini dile getirir. Mim (م) harfinin de mümkinü'l-vücūda yani hem var olup hem de yok ta olabilen varlıklara işaret eder. Ayrıca mim harfinin Hz. Peygamberin (s.a.v.) Muhammed ve Ahmed isimlerindeki m harfinden meydana çıktığını anlatır.

2.4.1.2.2 Naat[96]

Yukarıda zikrettiğimiz tevhit faslından sonra '*Ḳaṣide fi Baḥr-i Ḳaṣír'* başlıklı 7 beyitlik bir naat gelir. Şair bu kasidede Hz. Peygambere duyduğu aşkın elinden gece gündüz feryat ettiğini, gönlünü sevdaya saldığı için her an yanmakta olduğunu, ona kavuşmayı arzuladıkça bu ayrılık ateşinin kendisini yaktığını ama aşığa da bu ateşte yanmanın yakıştığını, bütün varlığını sevgilinin denizinde yok ettiğini, o güzel sevgilinin gönül şehrinde güneş olduğunu söyler. Ardından Hz. Peygamberin ebediyen sürecek devrinin onun doğmasıyla başladığını, güneş ve ayın, gece ve gündüzün onun ışığının pervanesi olduğunu bildirir. Ayrıca peygamber aleyhisselamın Allah'ın ilim denizinin cevheri olduğunu söyleyerek kasidesine son verir.

[96] B.569-575

2.4.1.2.3 Hz. Peygamberin Ruhunun İlk Yaratılması[97]

Naat kasidesinin ardından "*Faṣl fí Ẓuhūr-ı Rūḥ-ı Muḥammed"* başlığı ile Hz. Peygamberin ruhunun ortaya çıkışı dile getirilir. Buna göre Cenab-ı Hakk bütün peygamberlerin binasını Hz. Peygamber ile başlatmış ve de onunla tamamlamıştır. Muhkem kitabını ona indirdi ve bütün hükümlerini onunla açıkladı. Her zaman onun hükmü sürecektir. Yüce makam ve liva-yı hamd ile onu mükemmel kıldı.

O iki âlemin nuru, Allah'a iki kaşın arası kadar mesafede yakın (kabe-kavseyn) oldu. Cenab-ı Hakk iki alemde yüceltti onu ve de ümmetini bağışladı. Bütün peygamberlerin önderidir, hakikat âleminin rehberidir. Onun hürmetine bu âlem yaratıldı, melekler ona secde etti, âlemi baştanbaşa saran onun nurudur. Onunla buldular sırların sırrını, onunla buldular İslam ve imanı, Rahman bize onunla rahmet eder, ebedî hayata onunla kavuşurlar, onunla buldular ilim ve irfanı onunla bildiler Allah'ın birliğini ve gönderdiği Kur'an'ı. Peygamberlerin en sonuncusu olsa da peygamberlikte hepsinden daha üstün ve bütün peygamberlerden öndedir.

İbn Abbas Hz. Peygamberin niteliklerini Hz. Peygamberden nakleder. Buna göre Resulullah Kur'an'ın sırrını tefsir ederek buyurdu ki Cenab-ı Hakk meydana getirdiklerinden / ortaya çıkardıklarından ilki benim nurum idi. Yine bir hadiste de ilk benim ruhumu ve aklımı açığa çıkarıp mükemmel eyledi der. Ardından şair Hz. Peygamberin güzel yüzlü, temiz kalpli, nitelikleriyle yerle göğün dolduğunu ve bütün ruhların ve nurların kaynağının Peygamber aleyhissselam olduğunu söyler.

Ve devam eder yaratılanların Hz. Peygamberden ve Hz. Peygamberin de Hakk'tan var olduğunu kulun hangi cevherden yaratıldığını anlatır ve bu makama layık olmak için neler yapması gerektiğini sıralar.

2.4.1.2.4 : Hz. Peygamberin Nurunun Yaratılması[98]

Hüseynî Mevlide başlamadan evvel "*Fí Ẓuhūr-ı Ḥażret-i Nebī ʿaleyhisselām"* başlığı ile Hz. Ali'den rivayet vererek Muhammed aleyhisselamın nurunun ilk yaratılmasını anlatır. Cenab-ı Hak henüz arş, kürsi, levh, kalem, cennet ve cehennemi yaratmadan üç yüz yirmi dört bin yıl önce Hz. Peygamberin nurunu yaratmıştır.

[97] B.576-697
[98] B.698-732

Sahabenin Hz. Peygambere *ya Resulullah senin nübüvvetin ne zamandan beri vardır açıkla bize ey sultan* sorusuna Allah (c.c.) dünya üzerinde Âdem'in cismine (bedenine) ruh vermeden önce benim nurunu meydana getirdi cevabı gelir. Ardından Allāh'ın (c.c.) 12 perde yaratıp her birine isim verdiği ve bunlara kudret, saadet, azamet, minnet, keramet, menzilet, hidayet, nübüvvet, rif'at, heybet, rahmet, şefa'at perdeleri dendiğini bir başka rivayette ise keramet, heybet, vakar, sabır, rahmet, ilim, ri'fat, saadet, sıdk, (doğruluk) kurbiyyet, sükûnet, hilim (yumuşaklık) olarak zikredildiği anlatılır. Ayrıca bunların açıklamaları yapılarak Peygamber nurunun bu perdelerde ne kadar süre kaldığı zikredilir.

Hz. Peygamberin nurunun yaratılma kısmı **"***Faṣl fí Ẓuhūr, Ervāḥ-ı mın Rūḥ-ı Muhammed ʿaleyhisselām***"** başlığı ile devam eder. Cenab-ı Hakk *Yakîn* adlı bir nur ağacı yaratır. O ağacın dört budağı ve her budağında yüz dalı vardır. Allāh c.c. Peygamber aleyhisselamın nurunu bu ağaç üstüne koydu.

Sonra kendi nurundan hayâ göğsünü yarattı. Ardından güzelliğini görmesi için (mirat) aynasının karşısına koyar. Resulullah güzelliğini görünce bütün kullara rahmet oldu. Kendine nazar edince de Hak'tan utanıp beş kez secde eder. O beş secde için Allah c.c. beş vakit namaz emretti.

Cenab-ı Hak kudret ve izzetiyle o nura bakınca hayâdan terledi. Başının terinden melekler, yüzünün terinden arş, kürsi, cennet, levh, kalem, güneş, yıldızlar ve ay yaratıldı. Göğsünün terinden âlimler evliyalar şehitler ve salihler yaratıldı. Sırtının aşağısından ise Yahudiler, kötülük içinde olan Hıristiyanlar, Mecusiler ve de Münafıklar yaratıldı.

Ayrıca bir başka rivayette Allāh (c.c.) ruhlar içinde ilk Hz. Peygamberin ruhunu meydana getirdi. Hz. Muhammed (ruhu) ulûhiyet eşiğinde Hakk'ın emriyle beş kez secde etti ve vahdet nuru içine daldı. Sonra Allāh (c.c.) Mustafa'nın nurunu on kısma ayırdı; birincisinden arşı, ikincisinden kürsi, üçüncü kısımdan levha, dördüncüsünden melekleri, beşinciden dilekleri, altıncı kısımdan güneşi, yedinciden ayı sekizinci kısımdan yıldızları, dokuzuncudan müminleri, onuncu kısımdan da din ehli olanları yarattı.

Bunu takiben Hak Teâlâ'nın bir kandil yaratıp [99]Resulullaha o kandil içine girmesini emreder. O kandil içinde namazda durmuş gibi durur, ardından bütün Peygamberler ve ruhlar, tam iki yüz bin yıl o kandil içinde Mustafa'nın (s.a.v.) mübarek ruhunu tavaf edip seyrettiler. Bu seyirde Hz. Peygamberin mübarek başını görenler dünyada sultan oldu, ellerini görenler dünyayı adaletli kıldı, mübarek göğsünü görenler âlim oldu. Kaşını gören nakkaş parmaklarına nazar eden kâtip oldu. İşte Resulullahın herhangi bir uzvuna nazar edene, dünyada münasip bir sanatın üstatlığı nasip oldu. Bu kıssanın ardından Hüseyin b. Ahmed Sirozî 14 beyitte Hz. Peygamberi methedip nasihatte bulunur ve Mevlide başlar.

2.4.1.2.5 Mevlid[100]

"*Fasl fī Mevlūd-i ʿalā vezn-i aḥīr el-Nebī ʿaleyhisselām"*

Gel beri iyʿāşıḳān-ı Muṣṭafā

Diŋleŋüz tā göŋlüŋüz ṭola ṣafā

Muṣṭafā'nuŋ mevlūdin yād idelüm

Şekkerinden aġzumuz dād idelüm

beyitleri ile mevlidine başlayan Hüseyin Sirozî ilk 14 beyitte Hz. Peygamber âşığı sadık müminlere mevlidini dinlemeleri için çağrıda bulunur. Bu sözlere kulak verenlerin Allah'ın ömürlerini iman ile tamamlayacağını, mevlide hürmet edenlere mahşerde Resulün şefaatçi olacağını zikreder. Ardından Hz. Peygamberin aşkıyla mum gibi yananalar için de bu mevlidi topladığını söyleyip *"Hazā faslun fī Beyān-ı Medḥ-i Resūl (a.s.)"* başlığı ile Hz. Peygamberi metheder. Şair, Hz. Peygamberin doğumu dünyaya gelişini tatlı dille anlatmasını kendisine telkin eder. Sonra Peygamber nurunun Ādem 'den Muhammed aleyhisselama kadar intikalini anlatır. [101]

Peygamberin doğumu[102] *"Fí Beyān-ı Mevlūd-i Nebí ʿaleyhisselām"* başlığı ile verilir ve şöyle anlatılır. O gece Rebiyülevvel ayının on ikinci gecesiydi. Ay gibi

[99]B. 801-814
[100] B.832-865
[101] B.866-921
[102] B.921-985

parlayan sevgili doğmayı diledi. Bütün canlar onunla aydınlandı, misk amber kokusuyla bütün cihan doldu. Göklerin kapısını açıp âleme rahmet suyunu saçtılar. O gece bütün melekler saf saf Ahmed'in evini tavaf ettiler. O gece üç bayrak gökten indi, birini yerle gök arasına, birini sahraya birini de Kabe'ye diktiler. Biri yardım oldu, biri sırları açan, biri de yeryüzünü baştanbaşa saran şeriat olmuştu. Amine şahit olduklarını söyler; *dün gece evimde bir cümbüş koptu ve evimin içi nurla dolup bütün huriler katımda hazır oldular. Nur yüzlü çok güzel bir hatun gördüm, bana dediler bu Asiye'dir Hak senin hizmetine gönderdi. Ardından başka bir nur ayan oldu o anda gönlüme bir ferahlık geldi ve ne korkum varsa hepsi gitti. Sonra bir hatun belirdi heybetinden kendimi kaybettim. Beline nurdan bir kemer bağlamıştı, yüzü ay gibi nur saçardı. Bu Meryem'dir dediler. Lütuf ile bana selam verip güzel söz söyledi. O güzellikle ben de selamını aldım. Anladım ki o canlar canı doğacaktır. Sonra bana seslendiler, ey Amine müjdeler olsun sana ki yüce bir saadet buldun, çünkü bu gece Muhammed sana gelecektir. O Hakk'ın sevdiği her kitap içinde anıp övdüğü Muhammed'dir. Hakk'ın her sabah ya habip diye hitap ettiği ve kendisine habip eylediğidir. Sonra ey Nigâr sana hizmet için Hak Teala bize emir eyledi. Bir kolumu Meryem tuttu bir kolumu da Asiye. Altıma misk kokulu bir döşek serdiler, sırtımı hoşlukla okşadılar. Sonra o anda gördüm bir güzel kuş sevinçle eve girdi. Sureti insandı fakat bedeni kuş idi. Onu görünce bir hoşluk geldi üstüme. Susadım bana nurdan bir kadeh içinde kardan beyaz buzdan soğuk şekerden de tatlı bir su verdiler. Sonra o kuş bana hoşlukla selam verdi. Tatlı dilli zarif ve açıktı sözlü idi. Naz ile sırtımı okşadı. Yüksek bir nida ile bana selam verdi. Birden gördüm yedi gök ışığının meşalesi, yüzü gül, gözleri nergis boyu servi ağacı gibi olan o cihanın padişahını gördüm*. Şair sonra sözü alır, hakikat denizinin incisi, marifet göğünün ay parçasıdır. Yiğitliğin madeni, sadakatin kaynağıdır. Âlem zerreleri *ey Allāh'ın sevgilisi, bu asi ümmetin çaresi merhaba* diye nida etti. Doğduğu an ümmeti için secde edip güven ve emniyet diledi. Dizlerini çekip secdeden kalktı. O parlak gözlerini açıp göklere el açtı ve yâ *İlahi bütün dertlilere tabip sensin, lütuf ile ümmetimi af eyle*. Elini yüzene sürüp tebessüm eyledi. Dilinden güzel sözler döküldü, dudağından bir nur çıktı bütün cihan o nur ile doldu. O anda gökten heybetli bir ses; üç gün o rahmet nurunu hiçbir insanın ona zahmet vermemesi için ve bütün melek, huriler, sonra da bütün yaratılmışlar onu görsün dendi.

Ardından Hz. Peygamberin doğumu esnasında meydana gelen mucizeler anlatılır.[103]Şair bunu o cihanın şahı doğdu, yer gök onun nuru ile doldu. Bütün yeryüzü yeşillendi, kurumuş ağaçlar çiçek açtı. Kurumuş çeşmeler aktı. O gece şeytanı gökten sürgün ettiler, peygamberlik davulunu vurdular. Bütün hastalar şifa buldu, şeytanın bağrı dağlandı. Kâbe yerinden kalktı sevinip coşkuya geldi. Bin tane kilise kubbesi yere düştü. Göklerden *bilin bu gece Hakk'ın mahbubu Ahmed doğdu* diye bir ses geldi. Hakk'ın sırları onunla aşikâr oldu. Âlemlere rahmet, günahkârlara şefaatçi doğdu, şeklinde anlatır. Daha sonra Hz. Meryem, Asiye ve bütün hurilerin yüzlerini Hz. Peygamberin ayağına sürmeleri, Hz. Meryem'in peygamberin yanına gidip göbeğini kesmek istemesi ve göbeğinin kesilmiş ve sünnet olmuş bir halde doğduğunu şahit olmaları ardından Hz. Asiye'nin Resulullahın gözlerine sürme çekmeği istemesi ve gözlerinin sürmelenmiş olduğunu görmesi devamında hurilerin güzel kokular saçmak istemeleri ve etrafına güzel kokular saçmakta olduğuna şahit olmaları geçer. Ellerinde altından tas biri ibrik birinin de elinde ipek olan üç meleğin gelip peygamber aleyhisselamı yıkamaları ardından karşısına geçip selam vermeleri ona salat ile selam etmeleri anlatılır. Ardından bütün melekler saf tutup Kâbe gibi onu tavaf ettikleri o anda onu bir bulut kaplayıp götürmesi bir müddet sonra geri getirmesi tasvir edilir. Bu işin hikmetini Hak bilir deyip Şair onu candan seven âlemde ayıplanma görmesin diyerek dua eder ve Hz. Peygamberin doğum faslını bitirir.

2.4.1.2.6 Hz. Āmine'nin Vefatı[104]

Hüseyin B. Şirozi Hz. Peygamberin doğumunun ardından *"Haẕā faṣl fi vefāt-ı Ümm-i Āmine radiyallhuʿanha"* başlığı ile Āmine'nin vefatına anlatır.

Hz. Peygamber altı yaşına erişince annesinin ölüm vakti de gelir. Dünyadan sefer edeceğini anlayan (Hz.) Āmine oğlunu bağrına basıp veda eder. *Doyamadım sana ey oğul, dert sıkıntı görmeden ve sen çok yaşa. Hem babadan hem anneden yettim kaldın. Hakk'ın emri böyle imiş ne edelim gel dedi ben giderim. Analar böyle dert çekermiş* deyip nergis gözlerini kapatır.

[103] B.986-996
[104] B.1014-1048

Hz. Āmine'nin vefatının anlatıldığı bu fasılda Hz. Peygamberin anne ve babasının akıbetleri de aktarılır. Hz. Ayşe'den rivayet verilerek Hz. Āmine ve Abdullah'ın Hz. Peygamberin vaktine erişmediklerini ama Hz. Peygamberin onlara dua ettiğini ardından yerlerinden kalkıp iman edip bu dini kabul ettikleri bildirilir. Daha sonra Hz. Peygamber'in annesi ve babası hakkında söylenen bir kıssa anlatılır. 34 beyitten anlatılan bu kısım diğer mevlitlerde bulunmaması ile dikkat çeker.

2.4.1.2.7 Hz. Peygamberin Mucizeleri [105]

Sonra mucizeler faslı gelir. bu fasılda kırk yaşına erişince en büyük mucizesi olan Kur'an'nın indirilmesi, ayı bir işaretiyle iki parça etmesi, bir hurma çekirdeğini dikmesiyle o saatte hemen yemiş vermesi, göğsünden nurun aşikâr olması bu nurla yerle gök arasındaki her şeyin o nura gark olması, dişlerinin yıldırım gibi ışık vermesi, parmaklarından çeşme gibi su akıtması, pişmiş zehirli kuzunun dile gelip yeme benden zehirliyim demesi, uyurken ya da uyanıkken ne söylense duyması, uzaktan yakından gelen sesin onun için bir olması, Cebrail'in yeryüzüne indiği anda onun kokusunu hemen alacak kadar iyi koku alması, onu görenlerin nasiplerinin artması, bir adım atsa toprağa yer sallanıp *sakin ol* demesiyle yerin durması, parmağını yere batırıp çıkartmasıyla yirden serin soğuk kardan beyaz su akıtması zikredilir ve miraç hadisesine geçilir.

Şair miracı 344 beyitle anlatmıştır. Bunun Miraçnameler[106]içinde ayrı bir yeri vardır. Biz bu bölümü "miraçname" olarak ayrıca inceleyip verdiğimiz için burada üzerinde çok durmamayı uygun gördük.

Bu bölüden sonra şair Hz. Peygamberin bazı vasıflarını[107] dile getirir. *Faṣl Fī Evsafı el-Nebī"* başlığı ile Hz. Peygamberin hem ahlaki yönünü hem de fiziksel görünüşünü nakleder ve nasihatte bulunur.

Buna göre Hz. Peygamber gaflete düşmezdi, dilinden yalan söz çıkmazdı. Çok yemezdi aç geçerdi vakti, kavuşmayı Hakk aşkında bulmuştu. Arpa ekmeği aşı idi, (aç kaldığı zaman) ara ara karnına taş bağlardı, evinde arpa ekmeğinden başka nesne piştiğine kimse şahit olmadı. (Ey Habibullah senin benzerin var mı? Sana

[105] B.1049-1076
[106] B.1078-1421
[107] B.1422-1469

kurban bütün bu halkın canı) Gece namazını çok kılardı, adeti hep oruçlu olmaktı. Kahkaha etmezdi gülse tebessümle gülerdi, tebessüm ettiğinde sanki güneş gibi (ışık) nur saçardı. Kimseyi nefret edip sövmezdi. Ara ara başına siyah eşarbı bağlardı, bazen yeşil bazen siyah sarardı. Kafirlerden çok cefa çekerdi, sabrederdi şükrederdi, Hakk'a şikâyet etmezdi. Yemek yese üç parmağı ile yerdi. Ne iyi bir şey varsa ümmete söylerdi. Parmağını diliyle temizlerdi bunu cümlesi görmüş idi. Bazen suyuna gül katardı. Su içse üç yudumla besmeleyle içerdi, arasında hamd ederdi. Yemek yese mutlu olurdu. Yürüdüğü zaman hızlı hızlı yürürdü, kibir olur diye yürürken kollarını sallamazdı. Yatınca sağ yanına yatardı, çok yatmazdı geri namaza kalkardı. Bazen ayakkabı giyer bazen yalınayak dolaşırdı. Ay geçerdi evde ateş yanmaz, üstünde bir şey pişmezdi. Altın ve ipek asla giymedi ve erkeklere de haram etti. Giyse kadınlar giysin dedi. Övünerek giyenler keder bulsunlar dedi. Hırkasını kendi (söküğünü) dikerdi, kendi işini yapmayı severdi. Bununla da övünürdü. Kalkıp otursa dilinde hep Hakk'ın zikri, gönlünde hep Alla (c.c.) sevgisi var idi. Haset kalbine yol bulmazdı çünkü kalbi Hakk aşkı ile dolmuştu. Altmış üç yıl boyunca o Habip, Hakk'ın emrinden çıkmadı. Şair bu faslın sonunda dinleyenlere nasihatte bulunup ardından cemaatle namaz bahsinin faziletlerini anlatır.

Hüseyin b. Şirozî, bu fasılda Ebu Hüreyre ve İbni Abbas'dan rivayetle Hz. Peygamberden cemaatle namaz kılmanın faziletlerini anlatır ve namazın cemaatle kılınması için nasihatlerde bulunur.[108]

Şair cemaatle namaz bahsinin ardından Faṣl fī Ṣevāb-ı Tekbīr-i ūlā başlığı ile tekbir-i ūlā''nın faziletlerini zikreder.[109]

Hüseyin b. Ahmed Sirozî tekbir-i ūlādan dan sonra guslün ehemmiyetine dikkat çeker. Guslün sevapların faziletlerini dile getirip uyarıda bulunur. Hz. Peygamberin ağzından guslü ve gusledeninin kavuşacağı sevabı anlatır.[110]

Bu kısımdan sonra hem peygamberin hem de Hz. Fatma'nın vefatı anlatılmıştır.

[108] B1470-1578
[109] B.1579-1599
[110] B.1605-1635

2.4.1.2.8 Hz.bPeygamberin Vefatı[111]

Bu bölümde Hüseyin Sirozî 1642 beyitten itibaren *Haẕā faṣlun fī Riḥleti'l Nebī ʿ(as.)* başlığı altında Hz. peygamberin vefatına yer veriri. Hakk'ın Peygamberi özlemesini bu yüzden yanına çağırmasını dünya hayatından ebedi hayata göç etmesini anlatır.

Burada Cebrail'in Allāh'tan haber getirdiğini, Peygamber aleyhisselamı özlediğini ve bu ayrılığın bitmesini istediğini, Hz. Peygamberin hallerini, ehl-i beytle olan konuşması ve vedalaşması ve mescide gidip sahabeye son namazı kıldırması sonra onlara nasihatlerde bulunup vedalaşması bu vedadan sonra sahabe-i kiramın halleri uzun uzun tasvir edilir. Ardında Cebrail aleyhiselamın görevini yerine getirmesi bu esnada Hz. Peygamberle olan konuşmalar, Hz. Peygamber aleyhisselamın itiraz ettiği durumlar anlatılır. Ardından sahabelerin halleri nasıl feryada düştükleri ehl-i beytin durumu tasvir edilir. Hz. Peygamber aleyhisselamın vefatından sonra onu kimlerin ve nasıl yıkadıkları, namazını kimlerin sırayla nasıl kıldıkları anlatılarak bölüm sonlandırılır.

2.4.1.2.9 Hz. Fatıma'nın Vefatı

Şair mevlidini tamamladıktan sonra Hz. Fatıma'nın da ömrünün nereye ulaştığını sonunun ne oldığunu anlatır ilk yirmi beyitte Hz. Fatıma'nın methini yapar ardından "*Hazā Kelām-ı Faslı Rihlet-i Fatıma radıyallhuanhā" başlığı* altında Hz. Fatıma'nın vefatını anlatır. Peygamber aleyhisselamdan ayrı kaldığı sürece nasıl oldığu, vakti gelince hazırlık yapmaya başladığı, Hz. Hasan ile Hüseyin'i de hazırlaması onlarla vedalaşması, Hz. Ali ile olan konuşmaları ve ondan istekte bulunması ve bu isteğine icabet etmesi gibi sahneler bu bölümde ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.[112]

2.4.1.3 **: Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Mevlidinin Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât Adlı Eseriyle Karşılaştırılması:**

[111] B.1636-2044
[112] B.2045-2166

2.4.1.3.1 : şekil yönüyle:

Süleyman Çelebi'nin eseri ***Fāˇilātün / Fāˇilātün / Fāˇilün*** kalıbı ile kaleme alınmıştır. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise şair ana vezin kalıbı olarak kullandığı ***Fāˇilātün / Fāˇilātün / Fāˇilün*** kalıbının yanında ***Mefāʿílün / Mefāʿílün / Feʿūlün*** kalıbını da ikinci vezin olarak kullanmış olup bunların yanında bazı kaside nazım şekliyle kaleme aldığı manzumelerde ise ***Mefāʿílün / Mefāʿílün / Mefāʿílün / Mefāʿílün*** ile ***Fāˇilātün / Fāˇilātün / Fāˇilātün / Fāˇilün*** veznini kullandığını görmekteyiz.

Beyit sayısına baktığımızda Vesiletü'n-Necāt'ın beyit sayısı 700 civarındadır. Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidi ise 1663 beyittir. İki eserdeki bu hacim farkı, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin kendine göre yeni bölümler yazdığından ileri gelmektedir.

Hüseynî'nin mevlidini Vesiletü'n-Necāt'tan ayıran bir diğer fark da Siroz'nin kullandığı kaynaklardır. Süleyman Çeleb'i kaynak olarak sadece ravileri gösterirken Hüseynî ravi olarak İbni Abbas, Hz. Ali, Ebu Hureyre ve Hz. Ayşe isimlerini de verir. Ayrıca ayet ve hadis iktibaslarıyla da söylediklerine deliler getirir.

Mevlitlerin ortak özelliklerden biri olan ve bölümlerin sonunda yer alıp yeni bir konuya geçişin habercisi olan vasıta beyitler, Vesiletü'n-Necāt'ta Hz. Peygambere salavat getirmeyi teşvik ederken Hüseyin b. Ahmed Sirozî'de sadece Hz. Peygambere salavat için çağrıda bulunmaz. Allāh'a zikredilmesini de söyler.

2.4.1.3.2 : Muhteva yönüyle

İki mevlitte yer alan konulara baktığımızda işlenen konuların ana hatlarıyla aynı paralelde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidi konular bakımından Vesiletü'n-Necāt'tan farklılık gösterir. Örneğin Vesiletü'n-Necāt dua ve münacat şeklinde başlarken Hüseyin Sirozî'nin mevlidi iki manzumeyle başlar. Ve bu iki manzumenin konusu da dua ve münacat değildir. Ayrıca Sirozî'nin mevlidinde Hz. Peygamberin nurunun yaratılma hadisesinde Muhammediyenin etkisi görülmektedir. Muhammediye de peygamber aleyhissselamın nuru yaratıldıktan sonra aklın, arşın, meleklerin, cennetin, yerin ve göğün kurulması anlatılır.[113]

[113] Agah Sırrı Levent, *Dini Edebiyatın Başlıca Ürünleri*, 1972, C. 20, s.69

Hüseynî'nin eserinde de bu tertip görülür[114]. Ayrıca Peygamber aleyhisselamın nurunun ve ruhunun yaratılma bölümü ve miraç hadisesi Vesiletü'n-necāt'tan uzun tutulmuştur. Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidinde tasvirin ağırlıklı olması, konuların zenginliği, ayet ve hadis iktibaslarına yer verilmesi eseri Vesiletü'n-Necāt'tan hacimli kılmıştır. İki eserin bölümlerinden doğan farklılıkların yanı sıra Hüseyin b. Sirozî, bölümler içlerisine dahil edilemeyen farklı konulara da yer verir. İki eser arasındaki konu farklılıklarını bölüm bölüm şu şekilde vereceğiz.

2.4.1.3.2.1 ***Tevhit***

Süleyman Çelebi'nin tevhidinde Allāh'ın yaratma kudreti üzerinde durulmuş olup yaratılan her şeyin Hz. Peygamberden sebep yaratıldığı onun hürmetine var olduğu anlatılır. Hüseyin Sirozî ise tevhidini huruf-ı mukatta olan elif-lam-mim harflerinin sembolik özelliklerinden yararlanarak ve Ali İmran Suresinin 1. ve 2. Ayetini şerh ederek anlatır. Sirozî'nin mevlidinin bir diğer farkı da tevhit bölümünde Vesiletü'n-Necāt'ta Allāh'ın gizli bir hazine olduğu ve bilinmeyi dilemesi ile her şeyin Hz. Peygamberin hürmetine yaratıldığı anlatılır Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde Muhammediye[115] özelliğini gösteren Hz. Peygamberin Allāh'ın nurundan yaratıldığı bütün mevcudatın da Hz. Peygamberden yaratıldığı şeklinde işlenir.

2.4.1.3.2.2 ***Naat, Hz. Peygamberin Nurunun ve Ruhunu Yaratılması***

İki eserdeki bir diğer farklılık ise tevhitten sonra Hz. Peygamberin nurunun ve ruhunun yaratılma kısmında görülür. Vesiletü'n-Necāt'ta Peygamber aleyhisselamın nurunun ve ruhunun yaratılma hadisesi 77 beyitte anlatmış Hüseyin b. Ahmed Sirozî ise farklı konuları eserine katarak 254 beyitle anlatır. Bu konulardan birisi vahdet-i vücūd anlayışıdır. Şair naat bölümünde insanın kendi benliğinden geçip asıl varlıkta yok olması gerektiğini böylece karanlıktan kurtulacağını söyler. Peygamber aleyhisselamın bu makamda olduğunu Hz. Musa'nın ise benlik makamında kaldığı için "Len Terani" lafzının ona indiğini ayet iktibasları da yaparak verir. Ayrıca Vesiletü'n-Necāt'tan farklılık gösteren bir diğer konu Allāh'ın 12 perde yaratıp her birisine isim vermesi ve Peygamberin ruhunun bu perdelerin her birinde ne kadar süre kaldığıdır. Bunun yanında Cenab-ı Hakkın 'yakīn' adlı bir nur ağacını

[114] B.698-732
[115] Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediye,

yaratıp Peygamber nurunu o ağaç üzerine kondurması tavus nakşında ortaya çıkartıp orada Tanrıyı tesbih etme hadisesi de Süleyman Çelebi'nin mevlidinde geçmez. Bir başka fark da Hüseyin Sirozî'nin eserinde Allāh'ın Hz. Peygamberin haya göğsünün yaratması, mirat aynasının karşısına koyup kendi güzelliğini onda göstermesi, sonra ona bakmasıyla Hz. Peygamberin haya edip terlemesi ve onun terinden nelerin yaratıldığı kıssasıdır. Ayrıca Cenab-ı Hakkın Hz. Peygamberin nurunu on kısma ayırması her bir kısımdan nelerin yaratıldığını, daha sonra bir kandil yaratıp Peygamberin o kandil içine girmesini ardından bütün evliyaların ve peygamberlerin gelip o kandili tavaf etmesi de bir diğer farklı hadisedir.

*2.4.1.3.2.3 **Hz. Peygamberin Nurunun Kimlere İntikali Ettiği ve Meydana Gelen Hadiseler***

Peygamber aleyhisselamın nurunun intikali de iki eserde farklılık göstermektedir. İlk olarak nurun intikali Vesiletü'n-Necāt'a nur Hz. Ādem 'den sırasıyla Havva'ya oğlu Şite'e sonra Hz. İbrahim Hz. İsmail ve Abdullah'a intikal eder. Hüseyin Sirozî'de ise Hz. Ādem 'den Hz. Şit'e intikal ederken, Hz. Havva anılmaz. Bunan yanında şair nurun intikal ettiği kişiler arasında Hz. Peygamberin dedesi Abdulmuttalib'i ve oğlu Abdullah'ı da sayar. Bu bölümde mevlidin Vesiletü'n-Necāt'tan diğer bir farkı ise Hz. Peygamberin babası (Hz.) Abdullah'ın vakfeye gitmesidir.

*2.4.1.3.2.4 **Hz. Peygamberin Doğumu ve Sonrasında Görülen Olağanüstü Haller.***

İki mevlitteki farklılıklar Peygamberin doğum hadisesinde de kendisini gösterir. Buna göre Hz. Āmine'nin doğum öncesinde gördüğü üç alem Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde biri yerle gök ortasına biri sahraya biri de Kabe'ye dikilir ardında bunların ne manaya geldikleri söylenir. Doğum esnasında Hz. Āmine'nin belini sıvazlayan kuş Vesiletü'n-Necāt'ta beyaz bir kuştur. Hüseyin Sirozî ise kuşu; yüzünün insan bedeninin kuş olduğu, yüzünün nur saçtığı, misk amber koktuğu, sözlerinin açık anlaşılır güzel olduğu Āmine 'ye selam verip sırtını sıgazladığı şeklinde tasvir eder. Sirozî mevlidinin Vesiletü'n-Necāt'tan diğer bir farkı da Hz. Peygamberin gözlerinin sürmelenmiş göbeğinin kesilmiş ve sünnetlenmiş doğduğunu Āmine görmesi, Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise göbeğinin kesilmiş ve

sünnetlenmiş olmasını Hz. Meryem, gözlerinin sürmelenmesini de Hz. Asiye'nin görmesidir. Bir de Hz. Peygamberin doğumundan sonra gökten üç meleğin gelmesi ellerinde altından ibrik tas ve ipek tutmaları Hz. Peygamberi yıkayıp sarmaları da Vesiletü'n-Necāt'ta bulunmamaktadır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî mevlidinde Hz. Āmine'nin vefatını, Hz. Peygamber ile vedasını bir bölüm olarak işler. Şair ayrıca Hz. Peygamberin anne ve babasının akıbetleri hakkındaki iki rivayete de bu kısımda yer vermiştir. Bunlar Süleyman Çelebi'nin mevlidinde bulunmamaktadır.

2.4.1.3.2.5 ***Miraç Bölümü.***

Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde kaleme aldığı miraç-namesi hem hacim yönüyle hem de muhteva yönüyle Vesiletü'n-Necāt'tan ayrılır. Süleyman Çelebi'nin miraç bölümü 60 beyittir. Hüseyin Sirozî bunu 344 beyitle anlatır. Burada Vesiletü'n-Necāt'tan farklı olarak cennetten getirilen burağın tavsifi vardır. Burak yüzü insan bedeni binek olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Peygamberin miraca yükselmek için burağın üstüne binerken burağın geri çekilip Peygamberden istekte (cennette bineği olma dileği) bulunması da Vesiletü'n-Necât'ta bulunmayan bir hadisedir. Peygamber aleyhisselamın göklere yükseldiği anda miracını Hz. Ādem , Hz. İsa, Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un kutlaması, Hz. Peygamberin göklere çıkarken kalbini, nefsini ve ruhunu gök katlarında bırakması, miraçta Hakk'ın huzuruna çıkması için önüne getirilen makam ve o makamın üstündeki döşeğin ayrıntılı tasviri, Hz. Peygamberin ümmetinin kurtuluşunu şart koşması, kendisine birinde şarap, birinde süt bulunan iki kadehin sunulması ve sütü seçmesiyle ümmetini kurtarması da esri fraklı kılmaktadır. Ayrıca dünyanın süslenmiş bir kadın gibi Peygamberin yoluna çıkması ve Hz. Peygamberin ona ilgi duymaması bir de şeytanın sesine kulak vermemesi gibi hadiseler bulunmaktadır. Sirozî mevlidi bu bakımdan Vesiletü'n-Necāt'tan farklılık gösterir.

Ve ayrıca "Ettehiyyat"ın Arapça satır satır verilip manasının verilmesi; Peygamberin miraçtan dönerken Hz. Musa ile karşılaşması aralarında geçen konuşmalar, namazın elli vakitten beş vakte indirmesi gibi hadiselerin yer alması Vesiletü'n-Necât'ta bulunmamaktadır.

Miraç bölümüne ek olarak Hüseyin Sirozî Vesiletü'n-Necāt'ta bulunmayan üç konuya yer vermiştir. Bunlar İbni Abbas ve Ebu Hureyre'den rivayet ederek cemaatle namaz kılmanın faziletlerini sonra namazın ilk tekbir olan tekbir-i ulanın faziletlerini, üçüncüsünde gusletmenin faziletlerini anlatır. Şair eserinde ele aldığı bu farklı konularla mevlidini diğer mevlitlerden farklı bir şekil vermiştir diyebiliriz.

2.4.1.3.2.6 ***Hz. Peygamberin Vefatı.***

Bu bölüm Vesiletü'n-Necāt'ta Hz. Peygamberin hastalanması ile başlar. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise Allāh'ın (c.c.) Hz. Peygambere Cebrail'i göndermesi ile başlar. Hz. Peygamberin hastalığı konu içerisine beyit beyit dağınık verilir. Vesiletü'n-Necāt'ta Hz. Peygamber namazı kıldırması için Ebu Bekre haber gönderir. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde bu haberi Hz. Bilal verir ve onun bu haberi almasıyla duyduğu üzüntü de dile getirilir. Sirozî bundan sonraki anlatımda siyer tarzına yönelir. Hz. Fatma'nın babası ile konuşmasını anlatır sonra Hz. Peygamberin dilinden Azrail'in vasfının yapılması, Hz. Peygamberin ehl-i beyt ile (Hz. Fatıma Hz. Ayşe, Hz. Hasan ile Hüseyin ve Hz. Ali) vedalaşması Hz. Peygamberin Azrail ile olan konuşmaları, Hz. Peygamberin vefatından sonra yıkanması, definin nasıl olması gerektiği üzerine ashabın ihtilafa düşmeleri, İblis ve Hz. Hızır'dan gelen seslerin manası, sonra Hz. Hızır'ın sesine kulak verip Hz. Peygamberin yıkanmasına karar verilmesi, Hz. Ali ile İbni Abbas'ın Hz. Peygamberi yıkamaları, yıkanması esnasında oluşan haller Hz. Peygamberin bedeninin söylendiği tarafa kendiliğinden dönmesi, Hz. Peygamberin namazının kılınması esnasından bütün gök ehlinin ve meleklerin (Cebrail, İsrafil, Mikail) tek tek isimlerinin verilmesi gibi hadiseler Hüseyin Siroz'inin mevlidini Vesiletü'n-Necāt'tan farklı kılmaktadır.

Son olarak Hüseyin Siroz'i mevlidinin sonuna Hz Fatma'nın vefatını da yer verir

Bütün bu farklara rağmen diğer birçok mevlid türlerinde görüldüğü gibi Sirozî de Vesiletü'n-Necāt'tan etkilenmiştir. Süleyman Çelebi nasıl Aşık Paşa ve Erzurumlu Mustafa Darir'den etkilenmişse Sirozî de onun tesiri altında kalmıştır. Vezin birliği ve benzer beyitler bunu açıkça göstermekte ve bahirler arasındaki tekrar beyitler de şekil olarak kendini gösterir.

2.4.1.3.3 *Beyit Yönüyle*

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin mevlidindeki beyitleri Faruk Timurtaş'ın hazırladığı[116] **Vesíletü'n-Necāt (Eski ve asıl metin) ile MEVLİD (Yeni ve değişik metin)** açıklamalı iki mevlitte yer alan beyitlerle karşılaştırarak aşağıda vermeye çalıştık. Hüseyin b. Ahmed Sirozî'ye ait beyitleri beyit numarasını ve şairin isminin baş harflerini aynı şekilde Süleyman Çelebi'de de benzer beyitlerini aşağıya aldık. Bu beyitler birebir alındığı gibi Süleyman Çelebi'nin Aşık Paşa'nın Garipnamesi'nden aldığı şekilde[117] Sirozî'de de kısmen değiştirilerek verilmiştir.

a) Birebir alınan beyitler

Ol gice ṭabl-ı nübüvvet urdılar

Ol gice şeyṭānı gökden sürdiler B.985/H.S.

Ol gice tabl-ı nübüvvet urdılar

Ol gice Şeytānı gökden sürdiler 133/S.Ç.

Gözlerinden yaşı ceyḥūn eylemiş

Cān u göŋlün ʿışḳ odı ḥūn eylemiş B.1111/H.S.

Gözlerinden yaşı Ceyhūn eylemiş

Ciğerini derd ile hūn eylemiş S.Ç.165

[116]Süleyman Çelebi Türk Klasikleri, *Mevlid (Vesiletü'n-Necât*), haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, 1990, MEB Yayınları.

[117] Kemal Yavuz, *Bir Ömrün Yazıları* C.II, Nizamiye Akademi, 2017, İstanbul, s.48-53.

Gel seni maʿşūḳuŋa irgüreyin

Yüregüŋ derdine merḥem urayın B.1125/H.S.

Gel berü ma’şūkuna irgüreyim

Yüregün zahmına merhem urayım 178/S.Ç.

Gel gidelüm göklere yā Muṣṭafā

Muntaẓırdur saŋa aṣḥāb-ı ṣafā B.1145/H.S.

Gel gidelüm hazrete yā Mustafā

Muntazırdur anda ashāb-ı safa 188/S.Ç.

Her biri ḳutluladı miʿrācını

Didiler geydüŋ saʿādet tacını B.1176/H.S.

Her biri ḳutluladı miʿrācını

Didiler geydüŋ saādet tacını B.207/S.Ç.

Ol mükaḥḥal gözlerinden dökdi yaş

Cūşa geldi ṭaġ u ṣaḥrā ḳuru yaş B.1647/H.S.

Ol mükāḥḥal gözlerinden dökdi yaş

Cūş idüp ağlardı yir gök ṭaġ u taş 309/S.Ç.

Ḥastalıḳdan ṣolḍı ol bāġ-ı cemāl

Ol kemālde bedr iken oldı hilal B. 1748/H.S.

Ḥastalıḳdan ṣolḍı ol bāġ-ı cemāl

Ol kemālde bedr iken oldı hilāl 315/S.Ç.

Anı gördi Muṣṭafā ṣabr itmedi

Hem eser ḳıldı ol ayrulıḳ odı 1709/H.S.

Anı gördi Muṣṭafā ṣabr itmedi

Hem eser ḳıldı ol ayrulıḳ odı 332/S.Ç

İznüŋüz var mı içerü girmege

Ol münevver ḫūb cemāli görmeğe B.1788/H.S.

İznüŋüz var mı içerü girmege

Ol mübārek ḫūb cemāli görmeğe 390/S.Ç.

Bir daḫı didi selām olsun size

Var mı destūr içerü girmek bize B.1790/H.S.

Bir daḫı didi selām olsun size

Vir içerü girmeğe destūr bize 394/S.Ç.

Didi bunda ḳabża mı geldüŋ i yār

Yā ziyāret mi murād-ı şehriyār B.1827/H.S.

Sordı kabz içün mi geldün yā melek

Yā ziyāret midurur ancak dilek 412/S.Ç.

Hem buyurdı emrüŋe olam muṭiʿ

Sen ne dirseŋ anı ḳılam yā şefīʿ B.1830/H.S.

Haḳ buyurdı ben sana olam muṭīʿ

Sen ne dirsen anı ḳılam yā şefīʿ 414/S.Ç.

Murġ-ı ḳuds uçmuş ḳafesden şāh-vār

Gülsitān-ı ḳudse itmiş ḥoş ḳarar B.1917/H.S.

Murġ-ı ḳuds uçdı ḳafesden şāhvār

Gülsitān-ı ḳudse eyledi ḳarar 426/S.Ç.

b) Benzer mısraların ve benzer ifadelerin içinde bulunduğu beyitler

Ādem ʾi çün kim yaratdı Ẕü'l-Celāl

İndi anuŋ ẓahrına nūr intiḳāl B.866/ H.S

Hakk teala çün yaratdı Ādemi

Kıldı Ādemle müzeyyen ālemi 44/S.Ç.

Ḥaḳḳ teʿālā didi kim bilgil senüŋ

Nūrı var ẓahrında bir peyġāmberüŋ B.871/H.S.

Mustafā nūrını alnında kodı

Bil Habībüm nūrıdur bu nūr didi 46/ S.Ç.

Ṣoŋra andan gitti ol nūr-ı Cemāl

Oġlı Şīt alnına ḳıldı intiḳāl B.882/H.S.

Şīt doğdu ana nakl etti buğur

Anun alnında tecelli kıldı nūr 49 /S.Ç.

Evvelinden söyler isem söz uzar

Kim ki gelmişdür cihāna şehr-i yār B.859/H.S.

İrdi İbrâhim ü İsmâil'e hem

Söz uzanur ger kalanını dir isem 50/S.Ç.

Ger dilersiz bulasız andan ṣafā

Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-ı Muṣṭafā B.844/H.S.

Ger dilersiz bulasız oddan necat

Işk ile şevk ile eydün es-salât 53/S.Ç.

Ol gice cümle melāʾik saf u ṣaf

Ḳıldılar Amīne evin ḫoş ṭavāf B.925/H.S.

İndiler gökden melekler saff u saf

Ka'be gibi kıldılar evüm tavaf 925/S.Ç.

Nāgihān bir ḫātun oldı āşikār

Bilesinde ḫūrilerden bir nigār B.941/H.S.

Biri Meryem Hātun idi āşikar

Birisi hem hurilerden bir nigār 69/S.Ç.

Ulu devlet bulduŋ iy Āmīne sen

Geldi şādī gitti senden hep ḥazen B.948/H.S.

Ulu devlet buldun ey dildār sen

Toğısardur senden ol hulkı hasen 74/S.Ç.

Ḳardan aḳ ol ṣu ṣovuḳ buzdan ḳatı

İlla şirindi şekerden leẕẕeti B.964/H.S.

Kardan ak idi vü hem soğuk idi

Lezzeti dahı şekerde yok idi 84/S.Ç.

Cümle ẕerrāt-i cihān itdi ṣadā

Didiler iy cān-ı cānān merḥabā B.967/H.S.

Cümle zerrāt-ı cihan idüp nida

Çağrışuban didiler kim Merhaba 94/S.Ç.

Merḥabā iy ʿāṣī ümmet çaresi (redif farklı)

Merḥabā maḥbūb-ı Raḥmān merḥabā B.968/S.H.

Merhabā ey āsi ümmet melcei

Merhabā ey çāresüzler mencei 94/S.Ç.

Dişlerinden berḳ iderdi anda nūr

Gicelerde igne düşse bulunur B.1056/H.S.

İnci dişler şuāından gice

İğne düşse bulunurdı ey hoca 150/S.Ç.

Bir çekirdek dikdi ḫurma ol Resūl

Ol saʿat virdi yemiş aṣlen usūl B.1054/ H.S.

Dikti hurmayı hem ol şāh-ı cihān

Dikdüği sāat yemiş virdi hemān 154/S.Ç.

Gördi Cibrīl içlerinden bir burāḳ

Otlamaz içmez hemān eyler firāḳ B.1108/H.S.

İçlerinde bir burāk ağlar katı

Yimez içmez kalmamış hiç tākatı 164/S.Ç.

Cennet içre olmamışsın şādumān

Baḳ ḳamu yoldāşlaruŋ otlar revan B.1113/H.S.

Bāki yoldaşın yiyüp içüp gezer

Sen inilersin di cānun ne sezer 167/S.Ç.

Ol aduŋ issine ʿāşıḳ olmışam

Şöyle kim devr-i firāḳa ṭalmışam B.1118/H.S.

Ol zamandan bilmezem kim n'olmışam

Ol adun ıssına āşık olmışam 171/S.Ç.

Cennet olmuşdur benüm başumda ṭar

Benzüm uş ṣāru yürekde derd-i yār B.1121/H.S.

Cenneti başıma iki dar ider

Gice gündüz işim āh ü zār ider 173/S.Ç.

Didi Cebreʾīl aŋa kim yā burāḳ

Uş viṣāle iriserdür bu firāḳ B.1123/H.S.

Cebrail didi burāka ey burāk

Virdi Hak maksūdunı kılma firak B.176/S.Ç.

Her dem ister ḥażretümden her melek

ʿArş u kürsī benden eylerler dilek B.1091/H.S.

Dâim ister hazretümden her melek

Arş ü Kürsī Sidre çarh-ı nüh felek 182/S.Ç.

Heşt behiştüŋ ḳapusın hep açdılar

Yolına yaʿḳūt u gevher ṣaçdılar B.1144/H.S.

Hem sekiz cennet kapusın açdılar

Yolun üstine cevahir sacdılar 187/S.Ç.

Ṭurdı ḥoş yirinden ol bedr-i cihān

Ol burāḳdan yaŋa pes oldı revan B.1148/H.S.

Turdı yerinden hemān-dem Mustafā

Koydı tacı başına ol pür-safā 191/S.Ç.

Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münīr

Ḳudse irdi ol güzeller şāhı mīr B.1166/H.S.

Ṭarfetü'l-ayn içre sultan-ı ümem

Geldi Kuds'e irdi vü basdı kĀdem 94/S.Ç.

Bu kerāmetler ki sen bulduŋ hemīn

Kimse bulmaz senden artuḳ yā emīn B.1173/H.S.

Bu kerāmetler ki Hak virdi sana

Virmedi hiç kimseye önden sona B.208/S.Ç.

Bundan öte ger başarsam bir ḳĀdem

Yanar oda hep ḳanādum ben nidem B.1183/H.S.

Ger geçem bir zerre denlü ilerü

Yanaram başdan ayağa i ulu 220/S.Ç.

Her iki reḳaʿt namāz kim ḳılalar

Cümle gök ehli ṣevabın bulalar B.1389/H.S.

Her kaçan kim bu namāzı kılalar

Cümle gök ehli sevābın bulalar 254/S.Ç.

Bu sözi çünkim işitdi şehriyār

Beŋzi ḳızardı ṣarardı şems-vār B.1646/H.S.

Bu sözi çün kim işitdi ol Emīn

Kalbi mahzūn oldı ol şāhun hemīn 308/S.Ç.

Hücreyi anlar iderlerdi ṭavāf

Ayaḳ üstünde duruban ṣaff u ṣaf B.1751/H.S.

Hücreyi ashāb iderlerdi tavaf

Ağlaşırlardı turuban saff u saf 316/S.Ç.

Yirüme Ṣıddıḳ imāmet eylesün

Baŋa ol anda niyābet eylesün B.1703/H.S.

Ben varımazım ikāmet eylesün

Yirüme Bū Bekr imāmet eylesün 321/S.Ç.

Ṣaġ elini dutdı ol şāhun ʿĀli

Aġlayup zārılıḳ itdi ol velī B.1717/H.S.

Ol Habībün sağ elin tutdı Ali

Sol elini İbn-i Abbās ol velī 339/S.Ç.

Anlara bir dem naṣīḥat eyledi

Aŋıl aŋıl ḥoş tekellüm eyledi B.1731/H.S.)

Anda ashāba nasīhat eyledi

Hulkı lūtfiyle oları toyladı 349/S.Ç.

Al benüm cānumı dir ben öleyin

Babamuŋ yolunda ḳurbān olayın B.1818/ H.S.

Ölme sen senün içün ben öleyim

Sen sağ ol ben sana kurbān olayım 356/S.Ç

Çün getürdiler ol iki envārı

Baḳdı anlara cihānuŋ serveri B.1850/H.S.

Ol iki māhı varup getürdiler

Mustafā'nın yanına yitürdiler 364/S.Ç.

Yüzleri gül dilleri bülbülleri

Oldır aḫīr ṣoldıran ol gülleri B.1800/H.S.

Yüzleri gül dilleri bülbülleri

Tūti gibi ol latīf oğulları 404/S.Ç.

Geldi kim uş seni benden ayıra

Yüregüŋe dürlü ḥançerler vura B.1811/H.S.

Ol durur ol seni benden ayıran

Yüreğiŋe dürlü ḥançerler uran 406/S.Ç.

Kimseden destūr mı ister ol melek

İlla bize böyle olmışdur dilek B.1813/H.S.

Kimseden ol hiç destūr istemez

Benden artuk kimseye böyle dimez 408/S.Ç.

Girdi ʿAzraʾīl içerü ol hemīn

Ḫoş selām virdi ve öpdi ol zemīn B.1826/H.S.

Meskenetle hücreye girdi hemīn

Lutf ile virdi selām öpdi zemīn B.410/S.Ç.

Didi bunda ḳabża mı geldüŋ i yār

Yā ziyāret mi murād-ı şehriyār B.1827/H.S.

Sordı kabz içün mi geldün yā melek

Yā ziyāret midurur ancak dilek 412/S.Ç.

Cebreʾīl üstünde durup dirdi āh

Bu ili terk eyledüŋ gitdün i şāh B.1934/H.S.

Cebrail üstinde turup dirdi āh

Bu cihānı terk idüp gitdün i şāh 427/S.Ç.

Yukarıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere Hüseyin b. Ahmedd Sirozî Süleyman Çelebi'den etkilenmiş, onun beyitlerini aynen veya kelimelerini değiştirerek ortaya koymuştur. Mevlid bahsinin tamamına bakınca Sirozî'nin Vesîletü'n-Necāt'tan aldığı beyitlerin sayısı 53'ü bulmaktadır

2.4.2 MİRAÇ-NĀNME

Sözlük anlamı "yukarı çıkmak, yükselmek" manasına gelen urūc kökünden gelen miraç, Hz. Peygamberin Mescit-i Haram'dan Mescit-i Aksa'ya oradan da göklere yükselip Allāh'ın huzuruna çıkmasını ifade eder. Miraç Hz. Peygamberin müşrikler tarafından sıkıntıya düştüğü, amcası Ebu Talip ve eşi Hz. Hatice'nin vefat ettiği yıllarda onun gönlünü ferahlatmak yaşadığı zorlukları hafifletmek için Allāh tarafından ona sunulan bir mucizedir.[118]Miraç hadisesi, hicretten bir yıl önce Recep ayının 27. gecesinde meydana gelmiştir. Bu hadise, hadis kitapları içinde sahihliği

[118]Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Miraç-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1987. Ankara, s.206.

noktasında en güvenilir olarak kabul edilen Buhari'nin Tecrid-i Sarih ve Müslim'in Kitabü'l-İmam adlı eserleri[119] ile Kuran'ın İsra Suresi ile Necm Surelerinde de geçmektedir.

Hz. Peygamberden başka hiçbir peygambere nasip olmayan miraç hadisesi önemli bir yere sahiptir. Bu önemden ötürü Arap, İran ve Türk edebiyatlarında miraç hadisesi asırlarca yazıla gelmiştir.[120] Anadolu Türk kültüründe miraç hadisesi sadece edebiyatla sınırlı kalmamış resim, minyatür, halk resimleri ve mūsikide de yer almıştır. [121]

Miraç hadisesi, Hz. Peygamberin hayatının anlatıldığı siyer kitapları dışında Türk Edebiyatında hem nesir hem de nazım dilinde işlenmiş konulardandır. Müstakil bir eser olarak kaleme alınan miraç-namelerin dışında mevlit ve bazı mesnevilerin mevlit bölümlerinde de miraç-nameler yazılmıştır.[122] Hüseyin B. Ahmed Sirozî, Cāmiü'n-Nasāyih adlı eserinin mevlit bölümünde söylediği 344 beyitlik[123] miraç-namesi bunlardan birisidir.

2.4.2.1 **Şekil ve Vezni**

Miraç-name mevlidin içerisinde bir bölüm olarak teşekkül etmesinden sebep müstakil miraç-namelerde görülen, tevhit ve münacat ile başlamak nat ile devam etmek gibi bir tertip söz konusu değildir. Miraç-name Cenab-ı Hakk'ın Cebrail'e seslenmesiyle başlar, Hz. Peygambere selam ve salavat getirilmesi istenerek iki mükerrer beyitle son bulur.

Hüseyin Sirozî'nin Miraç-namesi mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup 344 beyittir. Bu kısmın nazım şeklinin dışında 18 beyitlik bir manzume de içermektedir. Şair aruzun **Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün, Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün** ile **Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün** olmak üzere üç farklı vezin kalıbını kullanarak miraç-namesinin durağanlığını kırmış hareketlilik katmıştır. Şair bu miraç-nameye dört başlık vermiş ilki olan *Faṣl fī Mi'rācü'l-Nebī aleyyihsselam* başlığı ile miraç-namenin başladığı bölümü, *Faṣl fí Beyānı Vākaʿ min Āḥvālíʾ Ḥāl*

[119] Metin Akar, a.g.e. s.13.
[120] Metin Akar a.g.e. s. 91-95.
[121] Metin Akar a.g.e. s.76-82.
[122] Metin Akar, a.g.e. s.112-127.
[123] B.1079-1422

adlı ikinci başlığı ile Peygamberin arştan menzile ne kadar sürede yol aldığını, menzile varınca ona sunulan tahtın tasviri, *Faṣl fí Kelām-ı Cebreʾíl ʿaleyhisselām* başlıklı üçüncü bölümde Cebrail'in Hz. Peygamberin Allāh'ın kulu ve resulü olduğuna şehadeti, son başlık olan *Faṣl fí Rūyet-i Allāhu teʿālā* ile de Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygambere görünmesi aralarında geçen konuşmalar anlatılır. Ayet iktibaslarının da yapıldığı bu miraç-namede Cenab-ı Hakk ile Hz. Peygamberin arasında geçen "Tehiyyat" satır satır Arapça olarak verilmiş devamında da açıklaması yapılmıştır.

2.4.2.2 **Dil ve Üslup**

Hüseyin bin Sirozî'nin mevlid dili, sade açık anlaşılır bir yapıya sahip olması Arapça ve Farsça tamlamalara fazla yer vermemesi şairin sık sık "dinle", "işit" şeklinde okuyucuya seslenmesi eserin sanat gayesinden uzak halka hitap maksadıyla yazılmış olduğunu göstermektedir. Miraç-namenin büyük kısmı Hüseyin Sirozî'nin dilinden aktarılır. Kimi yerlerde uzun diyalogların kurulduğu miraciyede Tanrı-Cebrail, Cebrail-Burak, Cebrail-Hz. Peygamber, Hz. Peygamber- Hz. Musa, Tanrı-Hz. Peygamber arasında geçen karşılıklı konuşmaların, eserin diline canlılık kattığını görmekteyiz. Eserde ayrıca *Hak teala dedi* şeklinde başlayıp Cenab-ı Hakk'ın diliyle anlatılan kısımlar da mevcuttur. Diğer mevlit ve miraç-namelerde olduğu gibi bunda da şair dinleyenlere Hz. Peygambere salavat getirmelerini söyler. Hz. Peygambere selam ve salavat getirilmesinin önemini Ahzāb Suresinin 56. ayetini[124] kaynak olarak gösterir. Hüseyin Sirozî miraç-namesinde sık sık Hz. Peygamberi övmesi ona nat söylemesi, sık sık salavat getirilmesini istemesi Hz. Peygambere karşı derin bir muhabbet duymasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.4.2.3 **Muhtevası**

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin miraç-namesinde kapsamlı miraç-namelerde görülen bütün motifler yer almaz. 21 motifinin işlendiği bu miraç-namede kimi motifler ayrıntılı olarak tasvir edilirken kimi motiflere de birkaç beyit ile değinildiğini görmekteyiz.

[124] "Allāh ve melekler peygambere salat ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salat ve selam okuyun"

Şair Hz. Peygamberin yedinci gök katına çıktığını söyler ancak gök katlarının isimlerini özelliklerini her katın hangi madenden yapıldığını, her katta Hz. Peygamberin neleri gördüğünü söylemez. Şair cennet ve içindekileri, cehennem ve ehlini söylemeyip Hz. Peygamberin arştan menzile varıncaya kadar olan yolculuk süresini anlatır. Hz. Peygambere Allāh'ın huzurunda oturması için verilen tahtın neyden yapıldığını ne tür incilerle süslenmiş olduğunu, ihtişamlığını uzun uzun tasvir eder, yolculuk için cennetten getirilen burağın hüznünü Hz. Peygambere duyduğu hasreti, kavuşma arzusunu, yüzünü bedenini ayrıntılı olarak tasvir eder ancak Hz. Peygamberin Mescid-i Aksa'da diğer peygamberlere imamlık yaparak kıldırdığı iki rekât namazı dört beyitte anlatır. Şair böyle önemli konuyu kısa anlatmasının sebebini ise mevlidin her durumda kolay okunmasına dayandırmıştır. Önemli konuları birkaç beyit ile anlatıp tasvirlere geniş yer vermesi bakımından kompozisyon yönüyle zayıf gözüken bir miraç-name olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızda yer alan bu miraç-namede miraç Cenab-ı Hakk'ın Cebrail'e seslenmesi ile başlar. Cebrail'e cennet ehlini haberdar edip bu gece için hazırlık yapmalarını emreder. Bu emir üzerine Cebrail'in cennete gidip taç, hülle, nurdan kemer ve burak alıp o gece Ümmühani'nin evinde bulunan Peygamber aleyhisselamın huzuruna gider. Allah'ın (c.c.) tebliğini Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilettikten sonra Cebrail, Hz. Peygamberi burağa bindirip Kudüs'e götürür. Miraç-name, Aksa'da Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerin ruhlarına imamlık yaparak iki rekât namaz kılıp göklere yükselmesi bu esnada Hz. Ādem , Hz. İsa Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un Peygamberin miracını kutlamaları daha sonra Cebrail ile birlikte yedinci gök katından Sidre'ye ulaşmaları Cebrail'in burada kalıp Peygamberin yola yalnız devam etmesi bu makamdan sonra burağın da geride kalıp yolculuğa refref üstünde devam etmesi Peygamberin miraca yükselişi esnasında geçtiği gök katlarında dünya kaftanından soyulması nefsinin kalbinin ve ardından ruhunun bu katlarda bırakıp tecerrüt âlemine koyulması şeklinde devam eder. *Faṣl fí Beyānı Vāka' min Āḥvāl-ı Ḥāl* başlığı altında Hz. Peygamberin arştan yukarı yükselip menzile varmasının ne kadar sürede olduğunu anlatılır. Menzile varınca üstüne çıkması için önüne getirilen tahtın tasviri yapılır. Hz. Peygamberin ümmetinin bağışlanmadığı ve cennete koyulmadığı sürece o tahtın üstüne çıkmadığı daha sonra

isteğinin kabul edilip makama çıkması, o makama çıkmasıyla Peygamberin eline birinde süt birinde şarabın olduğu iki kadehin koyulması onun süt olan kadehi seçip içmesinden dolayı ümmetinin kurtuluşa ermesi aktarılır. Sonra da bunların ne manaya geldiklerini Cebrail Hz. Peygambere açıklar.

Hz. Peygamberin miraç yolculuğu sırasında sol tarafından gelen şeytanın sesine kulak vermeyip yoluna devam etmesi ardından bir kadın gibi süslenen dünyaya bakmaması ve cennette gördüğü güzelliklere meyletmemesi üzerine ümmetini hayra ulaştırdığı Cebrail'in dilinden verilir. Ancak şair bu kısım Hz. Peygamber miraca yükselirken anlatmaz sadece Cebrail'in Hz. Peygambere anlatmasıyla biz öğreniyoruz. Bu haliyle nüsha eksik görünümündedir ancak H.M nüshasıyla karşılaştırınca da aynı durum söz konusu olmaktadır. Müstensihten kaynaklı bir hata olduğunu düşündürmektedir. Ederde Allah (c.c.) ile Hz. Peygamberin aralarında geçen konuşma (tekellüm) verilir. "Tehiyyat" Arapça olarak satır satır verilip meali yapılır. Şair devamında *Faṣl fí Kelām-ı Cebreʾíl ʿaleyhisselām* başlığı ile Cebrail'in Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehadetini verir ardından dinleyenlere Hz. Peygambere salavat getirilmesini söyler buna delil olarak Azhab Suresinin 56. ayetini[125] iktibas yapar.

Hüseyin b. Sirozî, Miraç gecesi namazın farz kılınma hadisesinden önce Cenab-ı Hakk'ın (c.c.) ümmet için neler lütfettiğin söyleyeceğini Allah'ın (c.c.) buna Kuran ile şahitlik yaptığını Al-i İmran suresinin 110. ayetinin bir kısmını iktibas ederek söyler.

Şair, *Faṣl fí Rüyet-i Allāhu teʿālā* başlığı ile Cenab-ı Hakk'ın kudret yüzinü Peygambere göstermesi ile kendi benliğinden geçtiğini Cenab-ı Hakk'tan başka hiçbir şeyi göremez olduğunu aktarır. Devamında Allah'ın (c.c.) Peygamber aleyhisselam ile karşılıklı konuşmaları verilir. Bu diyaloglarda Cenab-ı Hakk'ın dilinden önce Hz. Peygamber övülür ardından Peygamberin ümmetine nelerin verildiği söylenir. Elli vakit namazın müminlere miraç olarak verilmesi, Allah'ın, (c.c.) peygamber ümmetine merhamet edip cenneti nasip ettiği aktarılır.

[125] "Allāh ve melekler peygambere salat ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salat ve selam okuyun", "siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız"

Daha sonra namazın emredilmesinin ardından Hz. Peygamberin ümmetini namaza davet etmek için geriye dönüp yolda Hz. Musa ile karşılaşması Hz. Musa'nın, Peygambere 50 vakit namazın çok olduğunu ümmetin bunu kılmakta zorlanacağını, bu yüzden geri dönüp Hak Teâlâ'dan bunu indirmesi için niyazda bulunmasını söylemesi Hz. Peygamberin geri dönüp Allah'a 50 vakit namazı indirmesi için istekte bulunması bunun üzerine Allah'ın (c.c.) on vakit indirip kırk vakit namazı emretmesi ardından yine Musa peygamberin katına gelip kırk vaktin de çok olduğunu söylemesi ve Hz. Peygamberin yine geri dönmesi bu hadisenin namazın beş vakte indirilinceye kadar devam etmesi beş vakit namazla birlikte oruç ve haccın da verilmesinin ardından miraç ve miraç-name Hz. Peygamberin Cebrail'in katına inmesi ile sonlandırılır.

2.4.2.4 MOTİFLER

2.4.2.4.1 Miracın Sebebi

Tarihi kitaplarda Hz. Peygamberin miraca yükselme sebepleri arasında en çok onun yaşadığı sıkıntılı yıllardan dolayı Cenab-ı Hakk'ın ona bir lütuf bir mucize olarak onu miraca yükseltmesi gösterilir. Ancak elimizdeki miraç-namede bu duruma değinilmemiş sadece iki beyitte[126] Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamberi huzurunda istemesi söylenmiştir.

2.4.2.4.2 *Davetin Tebliği* [127]

Ayet ve hadislerde herhangi bir malumata rastlanılmayan[128] bu hadise, eserde, Hz. Peygamberin amcasının kızı Ümmühani'nin evinde bulunduğu bir zamanda Cebrail'in gelip güzel ve hoş sözüyle *ey Muhammed o Padişah sana çok selam söyler. Bil Hak Teala seni davet eder. Arşıma gelsin ve görsün beni* diye buyurması şeklinde geçer.

[126] 180a/B.1096-180a/B1097.
[127] 182b/B.1136-182b/B.1147
[128] Metin Akar a.g.e. s.210.

2.4.2.4.3 *Şerh-i Sadr* [129]

Bu motif Hz. Peygamberin miraca çıkmadan önce göğsünün yarılıp kalbinden dünyaya ait kusurların temizlenmesi şeklinde ifade edilir. Ancak Hüseyin b. Şirozî'nin miraç-namesinde bu kısım, Hz. Peygamberin miraca yükselip gök katlarından geçerken Peygamber aleyhisselamın elbisesinin çıkartılıp tecerrüt âlemine koyulduğunu, dünya göğünden ayrılırken de sırası ile birinci katta nefsini ikinci katta kalbini üçüncü katta de ruhunu bıraktığı şeklinde söylenir.

2.4.2.4.4 *Hulle, Taç ve Kemer* [130]

Miraciyelerde şerh-i sadr hadisesinin ardından Cebrail'in cennetten getirdiği hulle, taç ve kemeri Hz. Peygambere giydirme hadisesinin geçtiği motiftir. Ancak bu miraç-namede hadise, miracın başında geçer. Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in cennetten tac, kemer ve hulleyi alıp Hz. Peygamberin yanına gitmesi şeklinde zikredilmiştir. Hz. Peygamberin şerh-i sadr hadisesinden sonra taç, kemer ve hülleyi giymesi gibi bir durum söz konusu değildir.

2.4.2.4.5 *Miraç Hadisesinin Başlandığı Yer*[131]

İsra suresinin ilk ayetinde Hz. Peygamberin Mescit-i Haram'dan alınıp Mescit-i Aksa'ya götürüldüğü bildirilir. Bu motif miraç-namede Hz. Peygamberin o gece amcası kızı Ümmühani'nin evinde olduğu, oradan alınıp Kudüs'e götürüldüğü şeklinde işlenmiştir.

2.4.2.4.6 *Hz. Peygamberin Miraca Yükselirken Bindiği Binitler*[132]

a) Burak

Hz. Peygamberin miraca yükselmesinde bindiği ilk binektir Burak. Burak'ın Cebrail tarafından cennetten alınıp Hz. Peygambere getirilme hadisesi ayrıntılı olarak işlenir. Adı miraç-namenin ilk defa 32b/1097 beyitinde geçer. Şair Burağı gövdesi binek sureti insan şeklinde tasvir eder. Bu hadise Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in cennette gidip Burak'ı diğer binitlerden ayrı gezdiğini görmesi cennette

[129] B.1189-1192.
[130] B.1092-1093.
[131] B.1132-1136
[132] B.1104-1129

olduğu halde mutlu olmaması bu haline sebebin Hz. Peygamberin ismini duyup o isme âşık olması sonra Cebrail'in bunu öğrenip bu hasretliği bitirmek için Burak'ı alıp Hz. Peygambere ulaştırması şeklinde tasvir edilmiştir. Şair Burak'ı, Hz. Peygamberin Burak'ın üstüne binmesi sırasında Burak'ın geriye çekilip Hz. Peygamberden bir istekte bulunması (cennette Hz. Peygamberin bineği olma isteği) isteğinin kabul edilmesiyle Hz. Peygamberi alıp göklere yükselmesi şeklinde işlenmiştir.

b) Refref [133]

Miraçta Hz. Peygamberin Sidre'den sonra Burak'tan inip Refref üzerinde yolculuğuna devam ettiği araçtır. Miraç-namede Burak'ın yedinci katta kaldığını yolculuğa Refref ile devam edildiği sadece bir beyitle anlatılır. Refref'enin tasviri yapılmaz.

2.4.2.4.7 *Yolculuk Esnasında Soldan Gelen Sesler* [134]

Hz. Peygamberin miraç yolculuğu sırsında soldan gelen sesler duyar ama hiçbirine kulak vermeyip yoluna devam eder. Bunun üzerine Cebrail Peygambere soldan gelen sesin şeytana ait olduğu söyleyerek o sesi dinlemediğine hamd eder. Şayet Peygamberin durup o sesleri dinlemesinden dolayı ümmetin de doğru yoldan şaşıp Hakk'a ibadet etmeyeceklerini söyler.

2.4.2.4.8 *Kadın-Dünya*[135]

Yolculuk esnasında Hz. Peygamberin karşısına süslenmiş bir kadın çıkar. Hz. Peygamberin o kadına iltifat etmemesi ona bakmaması üzerine Cebrail onun dünya olduğunu söyler. "Eğer sen ona baksaydın ümmetin de dünyaya aldanıp ahireti unutacaklardı" diye buyurur.

[133] B.1199
[134] B.1258-1263
[135] B.1254-1257

2.4.2.4.9 *Namaz* [136]

a) Mescit-i Aksa'da kılınan iki rekât namaz [137]

Miraç gecesinde, namazın farz kılınmasından önce Hz. Peygamber, Mekke'den Kudüs'e götürülüp orada ondan önce gelmiş olan peygambere iki rekât namaz kıldırır. Namaz bahsi ilk burada geçer. Şair bu mevzuyu beş beyitle anlatıp kısa tutar. Hüseyin Siroz bu hadiseyi kısa tutmasının sebebini ise eserin her durumda kolay okunması için olduğunu söyler.

b) Namazın Farz Kılınması

Beş vakit namazın ümmet üzerine farz kılınması Miraç gecesinde vuku bulmuştur[138] Eserde Cenab-ı Hak Hz. *Peygamberie ümmetine elli vakit namazı ilet de onların miracı bu olsun* diye buyurur. Bu emir üzerine Resulullah miraçtan dönerken Hz. Musa ile karşılaşır. Hz. Musa Peygambere *Rabbin ne dedi yolunuz nereye vardı*? diye sorunca Hz. Peygamber elli vakit namazı gece ve gündüz ders olarak ümmete gönderdiğini söyler. Hz. Musa *elli vakit çoktur var geri bunu eksilt ümmetin zayıftır katlanmazlar* diyerek Hz. Peygamberi geri gönderir. Bu hadise, namazın beş vakte indirilmesine kadar devam eder. Hz. Musa'nın Beş vakit namazın çok olduğunu geri dönüp Hakk'tan bunu da indirmesi için münacat etmesini söylemesi üzerine Hz. Peygamber Allah'tan utandığını buna razı olduğunu söyler. Namazın beş vakte indirilmesinden sonra Cenab-ı Hak gök ehlinin bütün sevaplarını beş namazda verdiğini buyurur. Gök ehlinin sevaplarına gelince Hz. Peygamberin miraca yükselirken gök katlarındaki kimi meleklerin secdede kimi meleklerin rükûda kimilerinin ise kıyamda olduğunu onların bu hal üzere ibadet ettiklerine şahit olur. İşte bunların sevaplarını ve elli vaktin sevabını Hak Teâlâ lütuf olarak beş vakit namazda vermiştir.

---

[136] 1342-1403
[137] B.1166-1171)
[138] (M. Kamil Yaşaroğlu, TDV İslam Ansiklopedisi, 2006, İstanbul, 32. Cilt s.350-357)

2.4.2.4.10 *Gökler*

Kur'an'da gökler yedi kattır.[139] Miraç-namelerde Hz. Peygamberin bu gök katlarından teker teker geçip her katta gördükleri tasvir edilir. Bu motif ele aldığımız miraç-namede bütün gök katlarının ve gök ehlinin tasviri ayrıntılı olarak yapılmamış sadece Hz. Peygamberin gök katlarından geçerek miraca yükseldiği anlatılmıştır. Gök motifi bir bütün olarak işlenmemiş konu içerisinde dağıtılarak birkaç beyitte verilmiştir. İlk olarak Cebrail'in Hz. Peygamberi miraca davette "*gel gidelim göklere"* [140]şeklinde geçer ardından, göklerin kapısının Hz. Peygambere açıldığı[141] söylenir, sonra yedinci gök katına ulaştığı[142] son olarak ta Hz. Peygamberin nefsini dünya göğünde bırakması olarak yorumlanmıştır.[143]

2.4.2.4.11 *Peygamberler*

Miraç kıssalarında Hz. peygamberin göklere yükselirken gök katlarında görüp konuştuğu peygamberler anlatılır. Bu durum birçok miraç-namede anlatılmış hatta kimilerinde peygamberler ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu Miraç-namede ise peygamberler ayrıntılı olarak ele alınmamış sadece Hz. Peygamberin Kudüs'te kıldırdığı iki rekât namazın ardından miraca yükselmesi esnasında miracını kutlayan altı peygamber zikredilmiştir. Hz. Ādem , Hz. İsa, Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup[144] adı geçen peygamberlerdir. Ayrıca Hz. Peygamberin yolda Hz. Musa ile konuşması da ismi miraç-namede geçmektedir.

2.4.2.4.12 *Melekler Cebrail, Azrail, Mikail, Mālik, Rıdvan*

Miraç-namede beş meleğin ismi zikredilir. Bunlardan ilki Cebrail'dir. Genel olarak Miraç-namelerde Cebrail'in tasviri üzerine durulur. Bu miraç-namede ise tasviri yapılmamış daha çok üstlendiği görevler üzerine durulmuştur. Cebrail, Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine cennete gidip Burak seçmesi, cennet ehlini haberdar etmesi

[139] Nuh suresi 15 ayeti
[140] B.1145
[141] B.1171
[142] B.1176
[143] B.1190
[144] B.1175-1176

sonra Hz. Peygamberin yanına gelip miraca davet edip, Sidret'ül-Münteha'ya kadar olan yolculuğun ardından Miraçta Hz. Peygambere sunulan süt ve balın ne manaya geldiğini söylemesi, dünya ve şeytanın hilelerini Hz. Peygambere anlatması ve Hz. Peygamberin Allah'ın kulu ve resulü oldığuna şehadet etmesi şeklinde miraç-namede yer almaktadır.

Miraç-namede Azrail[145] de geçmektedir. Şair bunu İki beyitte anlatmış; konusu geçer. Allah bu miraç gecesinde Azrail'in can almamasını emretmiştir.

Dört büyük melekten biri olan Mikail; miraç-namelerde genel olarak davet için Cebrail'le birlikte geldiği ve şerh-i sadr esnasında Cebrail'e yardımcı olduğu şeklinde geçmektedir. Bu miraç-namede ise ismi tek bir beyitte zikredilmiştir. Mikail'in yolculuk esnasında Hz. Peygamberin yanında bulunduğu şeklinde tek bir beyitte geçer. [146]

Miraç hadiselerinde ismi geçen bir başka melek ise cehennem kapıcısı Malik'tir. Miraciyelerde Malik'in korkunç bir görünüşte olduğu tasvir edilir. Bu motif bizim miraç-namemizde iki beyitte[147] zikredilmiştir. Hz. Peygamberin cehennemi görüp gönlünün hüzünlenmemesi için Cenab-ı Hakk'ın Malik'e cehennem kapısının kapatmasını emretmesi üzerine ismi geçer

Miraç-namede adı geçen bir diğer melek ise cennetin amiri olan Rıdvan'dır[148]. Cebrail'in Hz. Peygamberin geleceğinin cennet ehline haber vermesi üzerine Rıdvan'a da cenneti süslemesi emrini söyler.

2.4.2.4.13 *Cennet*

Cennet motifi, miraciyelerde Cebrail'in Hz. Peygamberi cennete götürüp sekiz cenneti gezdirmesi içindekilerin tasvir edilmesi şeklinde işlenmiştir. [149]Bu miraç-namede ise cennet ve cennet içindekiler tasvir edilmemiş; Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in burağı alması, Cennet ehlini Hz. Peygamberin geleceğini haberdar

[145] 1085-1086
[146] B.1161
[147] B.1102-1103
[148] **B.**1100-1101
[149] Metin Akar a.g.e. s..273

etmesi onun için hazırlık yapıp cenneti süslemeleri, Hz. Peygambere sekiz cennetin kapılarını açılması, cennet ehlinin Hz. Peygamberle övünmeleri, Hz. Peygamberin ümmeti olmadan cennete girmeyeceğini, sonra Cebrail'in Hz. Peygamberi cennetleri gezdirip bunlardan ümmetini haberdar etmesi şeklinde ayrı ayrı beyitlerde anlatılmıştır.

2.4.2.4.14 *Cehennem*

Miraç-namelerde bu motif genel olarak cehennemin dehşetinden ateşinin yakıcılığından pis kokusundan büyüklüğünden ve içine giren günahkâr insanların günahlarından ötürü nasıl cezalandırıldığından bahsedilmektedir.[150] Üzerinde çalıştığımız eserde ise cehennem tasvir edilmemiş miraç-namenin başında ve sonunda olmak üzere iki defa[151] adı zikredilmiştir. İlk olarak Hz. Peygamberin cehennemi görüp hüzünlenmemesi için Malik'e kapısının kapatılması emredilişi, ikincisinde de cehennemin azabından ümmeti haberdar etmesi için Hz. Peygambere gösterilmesi üzerine anlatılır.

2.4.2.4.15 *Sidre-i Müntehā*

Miraç-namelerde Sidre-i Müntehā motifi umumiyetle yedinci gök katının ilerisinde tarif edilir. Hüseyin b. Sirozî bu motifi miraç-namesinin iki yerinde kullanır. İlki[152] Hz. Peygamber ile Cebrail'in yedinci gök katını geçmeleriyle Sidre'ye ulaşmaları ve sonra Cebrail'in bu katta kalıp Hz. Peygamberin tek başına yolculuğa devam etmesi hadisesi içinde geçer. İkincisinde[153] Cebrail'in şehadet getirdiği makam olarak Sidre-i Münteha ismi zikredilir.

2.4.2.4.16 *Hicablar*

Miraç-namelerde hicab perdeleri Sidre ile arş arasında geçmektedir. Hz. Peygamber miraçta bu hicaplardan geçip arşa ulaşır. Hicab motifi ele aldığımız bu

[150] Metin Akar a.g.e. s.287)
[151] B.1102, B.1410
[152] B.1178
[153] B.1300

miraç-namede işlenen motiflerdendir. Hz. Peygamberin Cenab-ı Hakk'ın hitabını duyunca bir anda yetmiş bin hicaptan geçip yüce bir makama ulaştığı şeklinde zikredilir.

2.4.2.4.17 *Arş*

İslam inancına göre arş göğün en yüksek katıdır. Arş motifi ele aldığımız bu miraç-namende çeşitli beyitlerde[154] geçmektedir. Arşın tasvir nasıl olduğu nerede bulunduğu şeklinde değil arştan yukarıya yani Hz. Peygamberin arştan Allāh'ın huzuruna ne kadar sürede vardığı şeklinde anlatılır. Buna göre Hz. Peygamberin arş ile menzil arasındaki üç yüz bin yıllık yolu buçuk saatte geçip Kâbe-kavseyn makamına ulaştığı söylenir. Ayrıca Allah'ın Hz. Peygamberin davet edildiği makam olarak da arş gösterilmiştir.

2.4.2.4.18 *Kürsí*

Bu motif iki beyitte tek geçmektedir. İlkinde[155] arş ve kürsün Allah'tan Hz. peygamberi diledikleri şeklinde geçer. İkincisinde[156] Hz. Peygamberin arş ve kürsü seyrederken yetmiş bin hicaptan geçtiği şeklinde zikredilmiştir.

2.4.2.4.19 *Ruyet* [157]

Necm suresinin 8.-12.[158] ayetlerini müfessirler Hz. Peygamberin Cenab-ı Hak ile görüştüğü şeklinde açıklayıp yorumlamışlardır.[159] Bu yorum miraç-namelerde de zikredilir. Hüseyin b. Sirozî miraç-namesinde bu motifi, "*faslun fi Ruyeti Allāhu Teâlâ*" başlığı altında Tanrı'nın Hz. Peygamberle ne surette görüştüğü, Tanrı'nın ona aradan perde olmadan hesapsız ve mertebesiz göründüğü, Hz. Peygamberin Cenab-ı

[154] B.1206-1211, B.1138
[155] B.1091
[156] B.1198
[157] B.1322, B.1344
[158] "Sonra yaklaştıkça yaklaştı, öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. Böylece Allah kuluna vahyini iletti. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. Şimdi siz şüpheye düşüp gördükleri hakkında onunla tartışmaya mı kalkışıyorsunuz."
[159] Metin Akar a.g.e. s.301.

Hakk'ı görmesiyle başka bir şeyi göremediği, kendi benliğinden geçip Hakk'ın varlığında yok olduğu anlatır.

2.4.2.4.20 *Tekellüm*[160]

Miraç-namelerde bu motif Allah'ın emrettiği elli vakit namazın beş vakte indirilmesi için Hz. Peygamberin Allah ile görüşmesi esnasında aralarında geçen konuşmalara dayanır. (302) Hüseyin Siroz arası beyitlerde bu motifi, Allah'ın (c.c.) elli vakit namazı emretmesi üzerine Hz. Peygamberin geri dönüp Musa peygamber ile konuşmasını anlatır.

2.4.2.4.21 *Tehiyyat*[161]

Hz. Peygamberin miraç gecesinde bütün perdelerden geçip Allah'ın (c.c.) huzuruna çıktığı bir makama yükselir. Burada Allah (c.c.) ile karşılıklı "Tehiyyat" okunur. Şair, "Tehiyyat"ı, Arapça satır satır yazıp ardından açıklamasını da yapar.

Sonuç

Çalışmamıza konu ettiğimiz bu miraçnamede şair motifleri kullanırken belli bir kompozisyona bağlı kalmadığını söyleyebiliriz. Örneğin şair kimi motifleri ayrıntılı uzun uzun tasvir ederken kimilerini de iki beyitle zikretmiştir. Ayrıca Hz. Peygamberin miraca yükselirken gök katlarında şahit olduğu olaylar eserde anlatılmamıştır ancak miraçtan dönerken Cenab-ı Hakk'ın meleklerine Hz. Peygamberi cennetti gezdirmelerini emretmesini söyler fakat şair biz bundan daha önce bahsettik deyip anlatmaz. Bu bakımdan miraç-namede eksiklik gözükmektedir. Ayrıca Cebrail a.s.'ın Hz. Peygambere miraca yükselirken duyduğu seslerin ve gördüğü süslü kadının manasını anlatır ancak Peygamber aleyhissealım miraca yükselirken bunları gördüğüne dair bir ibare bulunmamakta. Bu yönüyle de noksanlık göstermektedir diyebiliriz.

[160] B.1342-1403
[161] B.1287-B.1298

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا,آ	A,a,Ā,ā,E,e
ء	ʾ
ب	B,b
ت	T,t
ث	Ś,ś
ج	C,c
ح	Ḡ,ḥ
خ	Ĥ,ĥ
چ	Ç,ç
د	D,d
ذ	Ź,ẕ
ر	R,r
ز	Z,z
ژ	J,j
س	S,s
ش	Ṣ,ṣ
ص	Ŝ,ṣ
ض	Ż,ż,Ē,ē
ط	Š,š
ظ	Ž,ž
ع	ʿ
غ	Ġ,ġ
ف	F,f
ق	Ḳ,ḳ
ك	K,k
ل	L,l
م	M,m
ن	N,n
و	U,u,Ū,ū,Ü,ü,O,o,Ö,ö,V,v
ه	H,h
ى	I,ı,İ,i,Ì,í,Y,y

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CÂMİÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

FAṢL-I FĪ FEŻĀʾiL-i BESMELE

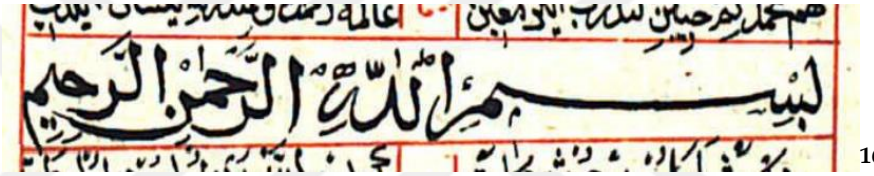
بسم الله الرحمن الرحيم

[162]

BİSMİ'LLĀHİ'RRAḤMANI'RRAḤĪM

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

149/b

1 Yine başlayalum bir ḫoş ḥikāyet
Ki Bismillāhdan olsun ol rivāyet

Pes eydür Ḥaḳ teʿālā ey ḳulum sen
Di Bismillāhı ʿazm-i Ḥaḳ-ıçun ben

149/a

Cemālüm gösterem ḳılam ʿaṭālar
Süresiz cennet içre çoḳ ṣafālar

[162] Bismillâhirrahmânırahîm (Rahman ve Rahim olan Allāh'ın adıyla)

Resūlullāh ider işbu beyānı
Kim Allāh böyle dir naḳlin ʿayānı

Ḳaçan ḳul dise Bismillāh ki ey ḫūr
Diyenüŋ çıḳa aġzından hemān nūr

O nūrdan bir yeşil ḳuş yaradur Ḥaḳ
Büyük ola beġāyet nūrı berrāḳ

Büyüklüġin anuŋ yetmiş bu dünyā
Ḳadardur dir eşit pes eyle iḥyā

İkinci kez dise aġzından ol an
Çıḳar bir daḫı dir yā Emr-i Subḥān

O nūrdan bir yeşil ḳuş yine tekrār
Yaradur Ḥaḳ teʿālā virüp envār

Beġāyet ḫod ider ol sırr-ı elṭāf
Anuŋ ululuġı ḳırḳ bin kezin Kāf

Ṭaġından artuḳ uş min emr-i Ḳudret
Ne ʿaḳl idrāk ider bil hem ne fikret

Üçüncü kez dise bir kimse filʾḥāl
Görüŋ kim ne olur ol demde aḥvāl

Çıḳar aġzından anuŋ yine bir nūr
Dilüŋde tesbīḥ it Ḥaḳ ḳıla maġfūr

Yaradur bir yeşil ḳuş Ḥaḳ teʿala
Ki yetmiş biŋ ger ʿarştan ulu ola

Büyüklügin diyem ʿarşuŋ işitgil
Yedi ḳat gök ḳatında ḫalḳadur bil

Anuŋ müzdini ol ḳuşlar olurlar
Ki [bir]nūrdan ṭabaḳ içinde ḳorlar

Ṭabaḳ kim ne ḳadardur vaṣfa ṣıġmaz
Bulardan hiç munāfıḳ leẕẕet almaz

Alurlar Ḥaḳ teʾālā ḥażretine
İledürler bu anuŋ mürvetine

Bu kez dirler İlāhī nidelüm uş
Bu gökçek ḥāli kim olmuşdı key ḫoş

Diye Allāh teʾālā varuŋ anı
Ṣaçuŋ uçmaḳlar içre tez de anı

150/b
Ki cennet melekleri olsun münevver
Bu resme naḳl ider ol sırr-ı- Ekber

Yine anlardır ol dem eyleyüp ḳāl
Ḥüdā'nuŋ ḥażretine ʿarż ider ḥāl

İlāhī ni'delüm artanın iy Ḥaḳ
İrür tizcek cevāb-ı Hayy u muṭlaḳ

Ḳoyuŋ ḳandiller içre ʿarşun anı
Ṣırāṭ üzre gerek ḳullara yaʿni

Olarda ululuḳ kim naḳl olundı
Ol ismüŋ ḳadri eclinden dinildi

Olar da ol ḳadar ḳad olaʿala
Ki bunca biŋ kez andan ulu ola

Bular her kimseden mi ola ṣādır
Olar kim ola ṣıdḳ içinde ḥāżır

Ki her emre itāʿat ide ḫālıṣ
Göŋülden dine tā olmaya ṣālıṣ

Görüŋ kim Ḥaḳ teʿālā nice devlet
Virüpdür bize illā bize ġaflet

Ḳatı maġbūn ider itmek iṭāʿat
Unutmaŋ Ḥaḳḳ'ı ta geçmeye sāʿat

Resūlullāh eyitdi çünki Allāh
Ḳalem birle yaratdı levḥi ol Şāh

Kalemde yüz boġun ḫalḳ itdi Bārī̄
Ḳalem nūrdan beġāyet şöyle arı

Bu kez her boġunuŋ sen arasın bil
Ne miḳdār ola aŋa eyce hem bil

Olupdur elli yıllıḳ yol arāmı
Bular ol er sözidür kim vara mı

Olur beş biŋ yıl anuŋ ḳad-ı ṭālī̄
Uzunluḳda bu deŋli ola ḥāli

Ḳalem vaṣfın diyem ṣoŋra bil anı
Ne resme ḫalḳ idüpdür cāvidānı

Naẕar ḳıldı aŋa heybetle Allāh
Ḳalem oldı iki şaḳḳ olġıl āgāh

Buyurdı Ḥaḳ teʿālā yaz ḳalem dir
Ki ʿilmimden ne resme ola taḳdīr

150/a
Bu ḫalḳ içre ne kim olsa gerekdür
Ne yüzden emr-i Ḳudret olısardur

Ḳalem eydür ne ile ibtidāyi
Ḳılam bunda nenüŋ üzre bināyı

Hemān sāʿat Ḫüdā'dan irdi fermān
Bulundı ol murāda anda dermān

Budur emr-i irādet eyle āġāz
Ki Bismillāhi-Raḥmani-Raḥīm yaz

Bu resme oldı çünkü emri sen bil
Ḳalem aŋa çalışdı yedi yüz yıl

Yedi yüz yıl içinde yazdı aŋı
Ḥaḳ'uŋ emridür uş ṭutma gümānı

Didi ʿizzüm celālüm-çün idüp yaz
Muḥammed ümmetinden kim ki bir kez

Diye-çün ṣıdk-ı iḫlās birle anı
Koyunmaya cehennem içre cānı

Ve hem yüz yıl ʿibādet eylemişçe
Ve yüz açı yalıncaḳ ṭoylamışça

Divānında anuŋ ḥatm ola ol an
Bu deŋlü uş merātib ḥayr u iḥsān

İşitgil İbni ʿAbbās'dan rivāyet
Resūlden nakl ider eyleŋ riʿāyet

Resūlullāh eyitdi çünki bir ḳul
Eger bir kez eyitse derd ile ol

Ḥaḳ'uŋ emriyle her bir ḥarf-içün bil
Yazar dört biŋ livāyı hem [de] tebdīl

Ḳılur dör biŋ günāhın maḥv ider Ḥaḳ
Daḫı dört biŋ merātıb refʿ ider baḳ

Anı Ḳur'an'da maʿlūm itdi Allāh
ʿAmel ḳılsaŋ günāh maḥv ola her gāh

Ki tebdīl ide yaʿni Ḥaḳ teʿālā
Yavuz fiʿli ṣevāba ol teʿālā

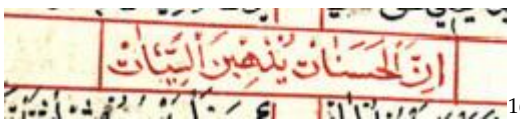

[163]

[163] Hud Suresi 114. Ayet, "şüphesiz iyi işler kötüleri giderir."

Mefāʿīlün / Meāīlün / Feʾūlün

Rivāyetdür Enes’den eydür ol yār
Ki peyġāmber buyurmuş uşta tekrār

151/b
Ki her kim dise on biŋ kez bu ismi
Cehennem oduna yanmaya cismi

Azād itmiş olur ḥısmını nārdan
Anı ḳurtarur Allāh cümle ṭardan

Ve hem ʿömri ziyāde ola ey yār
Beşāretle olur ṣon demde aḫbār

Aŋa geldükde ʿAzrāʾil ḫaber dir
Rıżā vü cennet emrin ide tedbīr

Rivāyet oldı Kaʿb’dan eydür ol cān
ʿĪsā peyġāmbere vaḥy itdi Sübḥān

Ki yā ʿĪsā işit bir nesne benden
Ki Bismillāhı çoḳ yād eylegil sen

Eger bir kimse gelse baŋa dir Ḥaḳ
Bu isme eylese ḥürmet muḥaḳḳak

Bulunsa ṣafḥasında ger anuŋ yüz
Azād itdüm anı nārdan budur söz

Girüp cennetlere şād ola ol ḳul
Ne kim ḳılsa bunuŋla ola maḳbūl

Resūlullāh buyurdı çün ḳıyāmet
Ḳopup kim ola maġmūr kim melāmet

Pes ol günde Muḥammed ümmetinüŋ
Ol eşref ḫulḳı gökçek himmetinüŋ

Ḳaçan dartılsa aʿmāl-i ṣevābı
Görüŋ kim ne ola anda ḥisābı

Ve amma bunlaruŋ aŋlaŋ namāzı
İderlerdi Ḥaḳ'a her dem niyāzı

Namāzları bularuŋ şöyle kim var
Benī İsraʾil'üŋ ḳavminüŋ iy yār

Ki biŋ rekāʿt namāzlarından efḍāl
Olur yaʿni ziyāde anda her ḥāl

Bularuŋ iki rekaʿt bil ṣalātı
Gelür aġır görüŋ ol yüce ẕātı

Muḥammed ümmetinüŋ diye bunlar
Ne-y-idi şānı iy ʿAllām u Ġaffār

Bizüm biŋ rekaʿtumuzdan ziyāde
Ki bunlar bī- nihāyet intihāde

151/a
Diye Allāh teʿālā anda ḳāli
Ki buydı bunlaruŋ dünyāda ḥāli

Ṣalātında bularuŋ diye Ḳahhār
Ki Bismillāhı vardur dirdi anlar

Anuŋçündür ziyāde oldı bunlar
Bulardan ḳaçısardur anda hem nār

Dilinde vird idin sen anı dāʾim
ʿİbādet bil anuŋla ola ḳāʾim

Ḫaberde yine peyġāmber buyurdı
Şu kimseyçün ki müʾmin oldı adı

Vaṭan ṭutsa ḳaçan cennetde bunlar
Ne-idi şānı biline pes anlar

Buyurdı anlaruŋ ḥaḳḳında ol yār
Ḥūrilerle melekler her ne kim var

Bularuŋ baḳmaya anlar yüzine
Olunmaz ṭāḳatı dir gör sözine

Anuŋçün anlara Allāh viriser
Ki heybet kisvetini geydiriser

Çü heybet nūrunı giydüre Allāh
Olur her birinüŋ yüzleri biŋ māh

Melekler diye yā Rabbi bu ḳullar
Bu resme kim kerāmet buldı bunlar

Şöyle irdi bunlar diye Allāh
Ḫaber vire pes ol dem ḥażret Allāh

Ḳaçan bunlar beni ẕikr itse dāʾim
İderlerdi aŋa evvelde taʿẕīm

Ki Bismillāhi-raḥmānir-Raḥīmle
ʿİbādet ḳıldılar bunlar anuŋla

Bugün taʿẓīm idem bunda bulara
Ḳılam uşta cemālum āşikāra

Ki her kim ḳılsa ṭaʿẓīm ol Ḫüdā'ya
Kaçan uġrayısar anlar cezāya

Eger bir idesin on ider Allāh
Bular uşta virilür anda vallāh

Rivāyet oldı ʿĪsā diŋle bir gün
Varup bir ḳabre uġrar ol yüzi gün

152/b
Görür ehli beġāyet nāra iḥrāḳ
Muʿaẕẕeb her belāya olmış ol ġarḳ

Yine bir gün o ḳabre uġrar ey yār
İḥāṭa eylemiş ol ḳabri envār

Görür raḥmet meleklerini nūrdan
Ṭabaḳlar-ıla anuŋ üzerinden

Ḫak'uŋ raḥmetlerin iẖār iderler
Melekler fevc fevc gelüp giderler

ʿĪsā peyġāmber uş bu ḥāli gördi
Taʿaccub eyleyüp bir laḥẓa durdı

İki rekʿat namāz ḳıldı o sāʿat
Hemān ʿarż eyledi Allāh'a ḥācet

O dem vaḥy eyleyüp Raḥmān eyitdi
Gel imdi diŋle ʿĪsā ne iş itdi

Buyurdı ol teʿālā yüce ḥażret
Ki bir söz kim olur ʿālemde ʿibret

Ki yā ʿĪsā bu ḳul ʿāṣīydi ġāyet
Ve fācirdi ʿaẕāb itdüm beġāyet

ʿAẕābumda benüm maḥbūs idi ol
Evet şimdi bulupdur ḥayra key yol

Vefāt vaḳtinde ʿavrat ḥāmileydi
Velīlerden budur ol kāmil-idi

Ol ʿavratdan gelür [bil] bir sülāle
Biraz günden irişdi bu kemāle

Ana terbiyyet itdi ta kim oġlan
Liyākat buldı her iş üzre el-ān

Muʿallimde getürdi ḳıldı teslīm
Edeb birle muʿallim ḳıldı tʿalīm

Didiçün söyler oġlanuŋ bu ismi
Yazılmışdur görüŋ uş bunda resmi

Bismillāhirahmānirāhim

Didi ustāẕ anuŋ da çün bu idi
Ḳılup ʿilm üzre ol bu resme yādı

Anuŋ oġlı bu dem uş yiryüzinde
Benüm ismümi ẕikr eyler sözünde

152/a
Yir altunda aŋa biz de ʿaẕābı
Götürüp eyledük uşta ṣevābı

Resūlullāh buyurdı ol vefādar
Beyān itmiş ṣevābın uşta tekrar

Bir oġlancuġa taʾlīm itse bir ḳul
Şuŋa irse ki Bismillāh dise ol

Pes oġlancuḳ dise çün kim bu ismi
Aẕād olur hemān ol demde cismi

Muʿallim birle oġlan ʿafv olur dir
İden Allāh-durur ʿĪsāʾya taḳrīr

Ḳılur kişiye raḥmeti o Raḥmān
Ol oġlan aḳrabāsından pes ol Ḥān

Muʿallimden daḫı ḳırḳ kişi Allāh
Günāhların bağışlar olġıl āgāh

Görüŋ ne resme luṭf eyler o Raḥmān

Ḥakim ü ʿĀlim ü Ḥennān ü Mennān

Ne kim emr itdi işleŋ anı pes siz
İdüŋ saʾy yola ṭoġrı gidesiz

Diyenlerden bu ismi bunda her bār
Cehennem ḳaça hem kār itmeye nār

Ẕebāniler daḫı ṭutmazlar anı
Azād olur anuŋ pes cism ü cānı

Resūlullāh rivāyet ḳıldı bir an
Kim oldır ḥazne-yi genc-i pinhān

Ḳaçan Allāh teʿālā isteseydi
Nesīm-ı luṭfı emrinden eseydi

Melekler gönderey-di ol caḥīme
Bir işçün gel nazar ḳıl ol Raḥīme

Dilerse yaʿni göndermek ferişte
Yazar alnına anuŋ pes her işte

Ki Bismillāh ola ol naḳşa tedbīr
Pes andan ṣoŋra anı gönderür dir

Gelür bil ol melek bā-emr-i Ḳudret
Gezer odlar içinde ala ʿibret

İder devri żarar ḳılmaz cehennem
Görür ḳaydın döner andan hemān-dem
153/b

Żarar ḳılmaz aŋa od zerre miḳdār
Kim ola itmeye pes aŋa iḳrār

Gerekdür diyeler kim her emirde
Ol isme döymeye ṭaş da demir de

Eġer korku ile ṭoġrı eyitse
Żarar irmez aŋa her ḳanda gitse

Ölürsen ṣuda ger ġarḳ olmayasın
Yanar od içre girsen yanmayasın

Diyem kimden girü bir ḫoş ḥikāyet
Bunuŋ naḳlinde olmaz hiç nihāyet

Gel imdi söyle çün feṯḥ ide Bārī̈
Geçer bu ʿömr ilinüŋ lālezārı

Ḥazan-veş ṣolmadın dil olmadın lāl
Beyān it ism-i Ḥaḳḳ'ı eylegil ḳāl

Gidersin sen ḳalur naḳluŋ budur zār
Ne ḳıldı gitdi ʿömrüŋ uşta āzār

Ḳalur nāmuŋ bu dillerde olup yād
Budur oġul ki saŋa ḳala ābād

Eger biŋ yıl disem bir ḳaṭre yādın
Beyān olmaz çü kendi bildi adın

Ta ḳıyāmet ger dinilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil ey muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt ruḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

FAṢL-I FÎ-ḤİKĀYET-I BESMELE
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Zamān-ı māżide bil kim var-ıdı bir Yahūdi ey cān
Olur bir ʿavrata ʿāşıḳ ḳılurdı dün ü gün efġān

Ol ʿavrat da Yahūdiydi veli ḳılmazdı hiç merhem
Evet bu anuŋ ʿışḳında ḳılur bülbül gibi nālān

Yemekden kesdi gündüzin hem içmekden daḫı şöyle
Yanar cānı ider āhı geçer üstüne çoḳ devrān

Bu ḥāl içinde ol birgün gezerken şöyle bī-çāre
ʿAtekbār adlu bir şeyḫ var-ıdı anda key merdān

Sürüp geldi aŋa ol erişüp ḥidmetine çün
Baḳar yüzine şeyḫ anuŋ ṣaramış ṣanasın zaʿferān[164]
153 / a
Ṣorar eydür nedür ḥāluŋ beyān ider bu da bir bir
Evet niçe ider naḳlin gözünden yaş ider seylān

Teraḥḥum itdi şey[ḫ] anı o ḥālde göricek ey yār
Gör imdi aŋa ne irdi neye ḳıldı anı mihmān

Yazar bir pare kāġıt içinde bil ki Bismillāh
Temām yazup anı ol ḥāṣ Yahūdiye ḳılur iḥsān

[164] Mısrada hece sayısı fazla.

Didi ma bunı al var kim bu isimle saŋa Allāh
[Ḥ]alāṣlıḳ vire şek ṭutma irişe raḥmet-ı Raḥmān

O sevdügi de bil hem ḳıla ol Ḥaḳḳ saŋa rūzı
Ne istese bu isimle ṣonunda olmaya [ḥ]üsrān

Yahūdi aldı çün anı gider şeyḫuŋ yanından ol
Velī şöyle inandı kim sözüne şeyḫuŋ ol yeksān

Alup ol kāġıdı yutdı ve döndi şeyḫe eydür kim
Ki ya şeyḫ bu mecāz ʿışḳum göŋülden [ç]ıḳdı uş el-ān

Bu ismiŋ nūrı ḳalbimde serāser ṭoldı bil ḥāli
Ve hem mevc urdı göŋlümde benüm bil leẕẕet-i imān

Bu aḥvāl çün ẓuhūr itdi unutdum ʿışḳın ʿavratuŋ
Baŋa ʿarż eyle tiz īmān bilem nedür adāb erkān

īmān ʿarż itdi şeyḫ ol dem mecāzdan oldı ol ḥāliṣ
Ḥaḳikī ʿışḳa döndi çün hemān-dem oldı müsülmān

Ol ʿavrat çünki semʿ itdi müsülmān oldığın anuŋ
Ve hem ʿışḳından uṣanmış aŋa faẓl eylemiş Sübḥān

ʿAcele eyleyüp ol da gelür şeyḫuŋ ḳapusına
Oŋat bilmek dilerdi ol dilemez kim ḳıla nādān

Ol ʿavrat didi kim yā şeyḫ o Yahūdi gelüp bunda
Senüŋ ḳatuŋda ol taḥḳīḳ müsülmān oldı ol el-ān

Ol ʿavrat kim severdi ol bugün vazgeldi mi itdün
Ki ʿışḳından gice gündüz olupdı vālih ü [ḥ]ayrān

Neʿam didi aŋa ol şeyḫ velī eydür ki sen kimsin
Didi benven ol ʿavrat kim yine eyitdi andan

Ol ʿavrat şeyḫe naḳl itdi ki taḥḳīḳden geçe gördüm
Uyur uyanıḳ içre ben ki bir kimse yüzi tābān

Baŋa eydür ki ey [ḥ]ātun diler misin maḳāmuŋ uş
Göresin cennet içinde saŋa ʿarż ola hem rıḍvān

Yüri ta ki badan uş katına ki cennetden
Maḳāmuŋ saŋa ʿarż ide ola müşküllerin āsān
154/ b
Didi imdi ne eydürsün aŋa şey]ḫ] de eyitdi kim
Maḳāmuŋ bil ki rüyāŋda dilerseŋ göresin imkān

Saŋa evvel gerekdür kim açasın özine bir ṣayd
Ḳapusın tā ki ol bābdan ḳılasın cenneti seyrān

Pes ol [ḥ]ātun kişi ol dem eyitdi aŋa kim ya şeyh
O ḳapu da ḳapudur kim açıla göŋlüme penhān

Aŋa ol şeyḫ eyitdi kim didi Bismillāhi ismi
Ḳabul itdi hemān ol dem didi ta ire bu dermān

Ḳaçan didi ol ismi [ki] nidā itdi dönüp şeyḫe
Ḥaḳ'uŋ birligin aŋladum ve bildüm ol-durur Sulṭān

Temāşā eyledüm mülkin münevver oldı hem ḳalbüm
İmān ʿarż it baŋa tīz tīz ire ta cānuma cānān

İmān ʿarż itdi şeyḫ ol dem müsülmān oldı ol ḫātun
Görüŋ ol ism-i aʿlānuŋ ki fażlı nicedür yeksān

Ḥużūrunda[n] dönüp şeyḫuŋ evine geldi ol gice
Yaturken dünle düş gördi didi kim geldi uş bir an

Görür kim cennete girmiş evet içinde bir ḳubbe
Ki bir dane yeşil incüden itmiş bilgil ol Ḥannān

Anuŋ fevḳinde yazmışlar ki Bismillāhı i bādı
Temāmet anda naḳş olmış iden ol Ḫālıḳ u Mennān

Ve Lā-ilāheillāllah Muhammed hem Resūlullāh
Bular hep ḳubbe üstünde yazılmışdur yā Sübḥān

Pes ol uyḳu içinde hem oḳuyup yazıyı gördüm
Münādī̄ çaġırup eydür işit kim ne dir ol amān

Ki ol ismi görüp anda oḳuyan kimse bilgil kim
O gördüġiŋ maḳāmı uş baġışladı saŋa ol Ḫān

O ḫātūn kişi uyhudan uyanup didi kim ya Rabb
Beni cennete ḳoyduŋ hem çıḳarduŋ [yine] bī̄-emān

Bu ḳavle rāżı olmazın beni ġuṣṣa-i dünyādan
Münācāt itdi ḳurtar dir tażarruʿ itdi ol ḫandān

Duāʿdan oldı çün fāriġ hemān-dem evi üstüne
Yıḳılup ḳaldı altında şehī̄d oldı virüp ol cān

ʿAzī̄z imdi bu ismüŋ gör ne resme ʿālidür ḳadri
Ol iki kişi ṣıdḳ-ıla didükleri çün ol Mennān

Neler virdi idüp müslim teraḥḥum eyleyüp ol dem
Hidāyet itdi anlara ḳılup raḥmetlerin erzān 154/a

Ya şol müʾmin ki evvelden olar islām içindedür
Cemiʿ işleri Bismillāh dimekdür daḫı el-Raḥman

Pes eyle olsa var fikr it nite maḥrūm ider Allāh
Size biŋ biŋ virür artuḳ [ḥ]aşā luṭfından ol Ġufrān

Bu müʾminleri Ḥaḳ sevdi ḥisābsuz ide raḥmetler
Oḳundı sende ol ismi işitdüŋ bunca kez burḥān

Nice virmiş-durur ol Ḥaḳ size dürlü sevāblardan
Hemān taḳṣirliḳ uş bizde ḳalupdur eylerüz noḳṣān

İlāhī̄ sen ʿināyet ḳıl bizi bu nefse uydurma
Keremden ḳalbimüz ṣaḳla ki tā aẕdurmasun şeyṭān

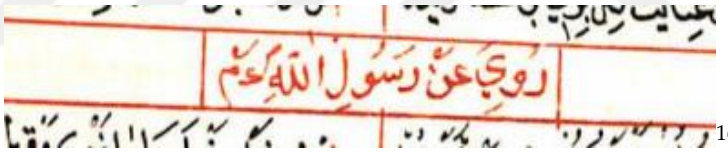

[165]

Raviy ʿan Resūlullah aleyhisselam

Mefāʿī̄lün / Mefāʿī̄lün / Feʿūlün

Resūlullāh buyurdı her ḳaçan ḳul
Bir işe başlasa ya ġayri vaḳt ol

Eger kim söylese dilde bu ismi
Ne dir ol dem [Ḫ]üdā kim diye ismi

Beni sevgülü adumla ḳulum sen
Aŋarsın kim benüm ḳatumda andan

[165] Resulullāh aleyhisselamdan rivayet olunmuştur.

Bilesin sevgülü adumda yoḳdur
Anı yād eyleyen maḥbūb-ı Ḥaḳ'dur

O müʾmin ḳullarum pes imdi ben de
Aŋam bir sevgülü nesneyle bunda

Rıżā Allāh-durur hem daḫı cennet
Cemālin hem ʿayān itmekde himmet

İlāhī sen müyesser ḳıl o ḳadri
ʿAtā eyle cemālüŋ ḳılma ḳahrı

Haẕa Ḳaṣide fī-Baḥr-i Ṭavīl
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Dosta virdük [166] göŋülü dostdur bizüm dildārımuz
Gice gündüz her nefesde ol-durur hem yārimüz

Bülbül olup ʿışḳ içinde vālih u ḥayran u mest
Ol Cemāl ü lā-Yezāl oldı bizüm gülẕārumuz

Ol Cemāle ḳarşu her dem ḳıluruz efġān u zār
Bize raḥmet güllerinden ṣaçar ol Settārumuz

Cān u dil bezl eyleyüp ol yār içün ḳılduḳ fidā
Aluban bizden bizi ol dost olur hem varumuz
155/b
Gel i miskin şöyle maḥrūm niçe bir oldıŋ ḫarāb
ʿIşḳa döndür yüzüŋ aŋma dünyada bāzarumuz

[166] Vezin gereği "bu" kelimesini çıkardık.

Saŋa dünyādan ne bitdi kim saŋa ol yār ola
Seni ḳulluḳ eyle diyüp virdi ol Ġaffārumuz

Ṭaşuŋı yuduŋ arıtduŋ içiŋi ḳılduŋ pelīd
Bilmedüŋ göŋüllere ḳılur naẓar Ḳahhārumuz

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden cān
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫāliṣ kim aŋa mihmān ola sultān

Ḥikāyet-i Bişr-i Ḥafi raḥmetu'llahi ʿaleyh
Mefāʿīlün / Meāīlün / Feʿūlün

İşit imdi yine bir naḳli tekrār
Yine bir ḫoş ḥikāyet diŋleŋ iy yār

O Bismillāhinüŋ çoḳdur ṣevābı
Bilirseŋ oldı ol bir genc-i esrār

Bil imdi Bişr-i Ḥāfi'nüŋ ṣalāḥı
Bunuŋla oldı bir günçün o dildār

Bişir Ḥafi meger sarḫoş giderdi
Yol üzre buldı bir kāġıd o dildār

Ṣavup ṭopraḳ içinden aldı anı
Naẓar ḳıldı içinde ism-i Ḥaḳ var

Yazılmış anda Bismillah temamet

Naṣīb itmiş ezelden aŋa Settār

Hidāyet kime isterse virür Ḥaḳ
Kimine ḫışm ider isterse Ḳahhār

Bişir Ḥāfi anı gördi tīz aldı
Saḳālınla tozun sildi ol ebrār

Varup bir aḳçalıḳ misk aldı ol dem
Ḳoḳulayup ḥarirler içre ṣarar

Aŋa taʿẓīm idüp ṣanduġa ḳoydu
Ḳomadı kim ola yabanda evkār

Yatup ol gice düş gördi işitsen
Aŋa bu resme gör āvāz iderler

167

155/a
[İ] Bişri sen benüm ismimi gökçek
Ḳoḳularla ṣarup eyledin īsār

Aġırladuŋ celālüm ʿizzetüm-çün
Senüŋ ben daḫı aduŋ idem envār

İki ʿālemde ḥürmetlü ḳılam uş

167 “ya Bişri sen benim adımı temizledin izzetim ve celalim için, ben de senin dünya ve ahirette ismini temizledim.

Ḳılam dürlü ḳoḳular birle īsār

Bir ʿammusı var-ıdı Bişr′üŋ aŋla
Velīlerden-idi hem ṣāhib-esrār

Temamet üç gice gördi düşinde
Nidā eylerdi bir kimse ser-ā-ser

Dir-idi Bişr yarlıġandı çün ol
Bizüm adumuzı görklü ḳılısar

Ki biz daḫı ḳıyāmet tā olunca
Ḳoḳulu ḳılavuz adını her bār

Çün ʿammüsi anuŋ gördi bu düşi
Varup Bişr′i daḫı ḳıldı ḫaberdār

Didi sen ne ʿamel ḳılduŋ bana dir
Bişir didi ki VAllāh iy muṣavvir

Ki şundan ġayri nesne bilmezem ben
Giderken yolda ṭopraḳ içre nāçār

Ki bir pāre kaġıt buldum ve gördüm
Yazılmış anda Bismillāh muḳarrer

Anuŋ ben yüzini sildüm yüzümle
Ve hem misk ile ṣardum daḫı ʿanber

Ḳoḳulayup ḫarirle ṣandıḳ içre
Ḳodum yā ʿammi ḫāl uş böyledir var

İşidüp didi yā Bişriçün anuŋ
Adına taʿẓīm itdüŋ ol vefādār

Seni faẓl idüp bil yarlıġadı
Ḳıla aduŋ görüklü ḫalḳa Cabbār

Bişirçün ʿammisinden bildi naḳli
Didi kim ey Kerim Ḥayy u tüvānkār

Anuŋ bir adını ṣaḳladuġum-çün
Benüm bunca günāhum ḳıldı aḫyār

Yaʿni ʿafv eyleyüp ḫayr itdi cümle
Beni yād eyledi olmışken aġyār
156/b
Baŋa vācib-durur kim emrin anuŋ
Dutuban terk idem ol sırr-ı esrār

Anuŋ pes ḥürmetine cān u dilden
Didi bir kez ki ol āh eyleyüp zār

Hemān ʿaḳlı gidüp düşdi başından
Zamandan ṣoŋra ʿaḳlı başa uynar

Ne deŋlü varsa ḳulın ḳıldı āzād
Cemʿi mālın taṣadduḳ itdi kim var

Baş açup yalın ayaḳ Mekke'ye ol
Sefer ḳıldı içinde ʿışḳ-ı dildār

Bu resme dirdi ol ḫasretle yādı

Dilinde zikr idüp ḳalbinde ezkār

Anı naẓm eyledüm tā ola mevzūn
İlāhīdür değildir şiʿr-i eşʿār

Fasl-ı fi-Kaside
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün

Bu benüm göŋlümi cāndan avāre eyleyen dostum
Yine bu derdüme derdüŋle tımār eyleyen dostum

İrişem miʿaceb ḳadr ü cemālüŋden alam perde
Bu miʾrāt üzre ol bedrüŋ tecelli eyleye dostum

Teraḥḥum eyle seŋ bize gözüm duş olsa ol yüze
Nice bir şöyle ḥasretle ciger ḳan eyleyem dostum

Maḳām u vaḥdet üzre ben cemālün nūrına ḳarşu
Meẓāhir külli defʿ olur ebed devr eyleyem dostum

Seni sevenleri yā Rab teraḥḥum birle luṭf eyle
Ve hem fażluŋla ḳıl maʿmūr dime kim cevr idem dostum

Senüŋ lüṭfundur ol dāʾim münevver eyler āfāḳı
Naẓar ḳılsan hemān sensin cemiʿ eşya-y-ıla dostum

Zehī ʿāşıḳ ki maʿşuḳı sen olasın anuŋ ey yār
Ezel ü hem ebed dāʾim zevāl olmaz saŋa dostum

Cemiʿ ʿālem uyur yā Rab senüŋ ʿaynuŋ uyanıḳdur
Benüm ḥālüme ṭanıḳdur bu kāli ḥāl idem dostum

Hidāyet senden olmazsa bu ʿışḳuŋ cāna ṭolmazsa
Ve ġaybuŋ ʿayni olmazsa ne ḳılsun ḳullaruŋ dostum

Diler kim dere bülbüller viṣālüŋ bāġınuŋ gülin
İreler ḳadr-i aʿlāya saŋa senüŋ-ile dostum
156/a
Bişir ʿışḳınladur [ḥ]ayran ki şöyle ẕār u sergerdān
Bu ḥüsne çün nihāyet yoḳ ḳusuran eyle sen dostum
Ḫatm-ı Ḳaṣide
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün
İrişdi Mekke'ye çün Bişr-i ṣādıḳ
Görenler ḥasretinden özi göyner

Ḥarem içinde oldı ol mücāvir
ʿİbādetde ṣalāḥatde o server

Tevekkül atına bindi ḳanāʿat
Ḳuşaġın beline çaldı ṭutup dār

Ḥaḳ'uŋ ʿışḳında oldı şöyle [ḥ]ayrān
Neler ḳıldı gör bu çar[ḫ]-ı devvār

Yüzin döndi cihāndan idüp iʿrāż
Çü bildi bu olupdur dār-ı ġaddār

Ḥaḳ'uŋ ʿışḳıyla şöyle ṭoldı ol kim
Ebed el ṣunmaya dünyā-yı mekkār

Gel ey ḳardaş Ḥaḳ'ı severseŋ sev eyle
Gözüŋi örtmesün dünyā-yı destar

Elcevābu ʿamel-i ʿalī baḥr-i āḫir

Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Şuŋa irişdi ḥatt-ı ḫāli anuŋ
Geçe yolunda Ḥaḳ'uŋ baş u cānuŋ

Ḥaḳ'uŋ yaratduġı yir üzre dendi
Ayaḳḳabınla başmaġa utandı

Revā görmez bisāṭı üzre Ḥaḳ'uŋ
Ayaḳḳabınla basmaġa eşitdüŋ

Zehī fikr-i ferāsat key ʿibādet
Kim itdi kendüye bu resme ʿādet

Sizüŋ de ḫāliŋüz ya nitedür bir
Ḳılam andan ne yüzden ola tedbīr

Olursız key müʾeddeb şöyle ġāyet
İdündüŋ mescide girmeye ʿādet

Ayaḳḳabıyla iy merdān-ı ʿāḳil
Zehī ʿizzet zehī ḥürmet oŋat bil

Yabana başmaġa ol yār utandı
Degil kim mescide başmaḳ olaydı
157/b
Resūlullah buyurdı bu beyānı
Edebsüzliḳden ola yaʿni maʿni
Girenler mescide naʿlinle ol ḳul
Edebsüz didi ol ḳavl- i maḳbūl

Eger ʿāmi eger ʿālim bu işe

Beraberdür ki naʿlinle girişe

Görürler ʿāmi kim ol ehl olanlar
Girürler başmaġ-ıla çün kim anlar

Ne bilsünler olar da göriserler
Olar da anlaruŋla giriserler

Olar tenbīh ideydi bu beyānı
Nite işleyelerdi anlar anı

Budur ol ḳavl-i Aḥmed gör ḥadīsin
Olar kim bu işe tevbe ḳılasın

[168]

Saŋa lāyıḳ budur dāʾim i miskīn
Oŋı ki meskenet üzre ḳılasın

Şu kim miskīn olur ol buldı ʿizzet
Aŋadur fażl-ı iḥsān cūd u raḥmet

Tekebbür olma kim ol fiʿl-i şeyṭān
Az olur ehl-i kibr olanda īmān

Resūlullah ṣaḥābe geydiler hep
Ayaḳḳabın yabanda olmadı redd

Delīl olmaz Bişir çün giymez anı
O da bir ʿāşıḳ ile itdi yaʿni

[168] Peygamber aleyhisselam dedi ki: mescide ayakkabıyla girmek edepsizliktendir.

Bişir mertebeye irdi [o] ol dem
Ḥaḳ’uŋ nūrı aŋa pes oldı maḥrem

Görür her ḳanda baḳsa Ḥaḳ nūrın ol
Açıldı bu maḳāmdan aŋa key yol

Çekildi gözüne sürme o cānuŋ
Ki tevḥīd nūr-ıla Ḥaḳ’dan pes anuŋ

Anuŋçündür görür eyle ol ʿārif
Ṭolupdur göŋlüne hem de meʿārif

Suʾāl itdiler andan yine anı
Niçün şöyle yürürsin iy nihānı

157/a
Cevāb eyle buyurdı ol suʾāla
Ki bunda[n] niceler uş ḥişşe ala

Yüzüm döymez başam yir üzre ġāyet
Ḥayādur baŋa itmek böyle ʿādet

Baŋa her ḳanda baḳsam görünür nūr
Ayaḳḳabın anuŋçun geymezemdür

Açıldı cān gözi pes gördi eyle
İden ol ḥāle görür ol da şöyle

Evet oldır revā kim geyeler ḳab
Bu yir üzre ne deŋlü varsa aḥbāb

Çün ol geymez delīl olmaz bu nāsa
Baḳuŋ kim geydidi ol faḫr-i nāsa

Nice mühmel baṣar kim olsa yalıŋ
Ṣalāt eclinde bundan ḥiṣṣe aluŋ

O ḥāl kim o görürdi anı dāʾim
Resūlullah biŋ artuġ-ıdı ḳāʾim

Anı görmekde lākin eyle itmez
Yalıŋ ayaḳ yürümeklikle gitmez

Eger peyġamber eyle ḳılsa ümmet
Żaʿīfdür ṣabr olunmaz pes ne minnet

Eger ol yürüse yalıŋ bil anı
Gülef döşeyedi Ḥaḳ yire anı

Ḳamu otlar olaydı lāle sünbül
Ve hem yalçıḳ çepelliḳ olmaya bil

Anuŋ oldığı yerler baṣduġı yol
Bu yüzden evladı şek ṭutma pes ol

Çü Bişre böyle oldıḳda aŋa biŋ
Ziyāde oldı ṣıdḳı-y-ıla yādıŋ
Aŋa eyle ṣunuldı buŋa böyle
Ḳamunuŋ fiʿli gökçek ḳavli şöyle

Birinüŋ meşrebi uymaz birine
Biri hiç ḳonmadı biri birine

Mizācdadur taḫallüf bunda bilgil
Mizācuŋ var eyü iş üzre ḳılġıl

Muḥālif olsa ger bunlarda aḥvāl
Birin birine taṭbīḳ itme ol ḥāl
158/b
Ḳamunuŋ var-durur bir sırrı gizli
Bu bir yoldır ki rāhı olmaz izli

Ol aḳça aldı bu almadı dime
Olarçun ġuṣṣayı ayruḳsı yime

O söyler hem güler ol itmez eyle
Bu yir ol dehr-i ṣāimdi şöyle

Anı taʿyīb idüp odlara yaḳma
Bulardan söz açup cühāle danma

Ne bildüŋ sen bularuŋ gizli ḥālin
Ya dost-ıla ne yüzden ola ḳālin

Dilerseŋ bilesin sen bu ḥayāli
Olarla yoldaş ol iy ḳadri ʿālī

Olar ḫalḳuŋ düşürdi gözden ābın
Olara perde ḳılmaz Ḥaḳ niḳābın

Senüŋ [ya] sevdügüŋ ya sevmedügüŋ
Olara sögdügüŋ ya sögmedügüŋ

Ḥicāb olmaz olar andan beridür
Egerçi ḫalḳ bu işden serseridür

Ḥelāl itmişdür anlar ḫalḳa anı
Evet vay başına aŋa sögeni

Olara sögme sögmekdür Resūle
Olardur irmege aŋa vesile

Resūle sögmen Allāh'a irişür
Şaḳın böyle olan nāra girişür

Olara atma ṭaş dosta doḳunur
Bularuŋ dersi ol sırdan oḳunur

Yüri dervişlere ṭaʿn itme zinhār
Olara ne irersin oldıŋ evkār

Diyem şimden girü Bişr'üŋ kemālin
Ne yüzden ḳıldı Hādi görklü ḥālin

Evet derviş ṣaḥīḥ olmaḳlaruŋdur
Sülūk ʿilm ile ṭolmaḳ gerekdür

Degül kim kendüden ola dürüye
Ki kendüyi riyā-ıla bürüye

Meşāyiḫ adına geçe otura
Edeb ḥāyā üzerinden götüre
158/a
Sülūk itmeye naḳliden o kāzib
Geçine ḫalḳ içine yoldan azup

Niçenüŋ de yüzini ide ḳara
Yalan yirden başına ḳara ṣara

Bulunur aŋa da birḳaç avāra
Göre ol gün ḳaçan kim Ḥaḳḳ'a vara

Bu ḫalḳ anı yüzinden şey[ḫ] ṣanurlar
Evet bildükde ḥālin uṣanurlar

Yine cāhil olur aŋa olan eş
Urur dostlaruna Ḥaḳ'uŋ o serkeş

Irag itsün Ḥaḳ anlardan bu nāsı
Zehī ʿārsız silinmez göŋlü pāsı

Zamāne doludur şimdi bulardan
Yayılmışdur çıḳup başı yulardan

Şerīʿat aġılını bozdı bunlar
Ḍalālet yazısına yazdı bunlar

Şunuŋ kim ʿāḳlı var buŋa baḳına
Hidāyet ehli anlardan ṣaḳına

Faṣl-ı Fi Aḥval-i Bişr-i Ḥāfī rahmetu'llāh
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Eşit çünkim Bişir geymez n'olur ḥāl
O dem Ḥaḳ'dan irişdi ḫalḳa pes ḳāl

Ne deŋlü varsa ḥayvānāt o yirde
Gerek merkeb deve ger at ḳatır da

Kilāb u ādem her dürlü ṭāʾif
Bularçun oldı maʿlūm emr-i hātıf

Şoḳaḳlarda ve yollarda temāmet
Bunuŋ üzre olur uşta iḳāmet

Olunmaya tebevvül hem teḳāʾiṭ
Ki eyle olmaya artuḳ o ḳāmet

Olunmaz oldı aṣla çünki bu iş
Ḥakʼuŋ emridür olmaz aŋa teşvīş

Bu meşhūr ol diyāra çünki oldı
Anuŋçun Bişr Ḥaḳ emrinle ṭoldı

Bularuŋ semʿine Ḥaḳʼdan irüp ün
Cemʿi ḥayvān ṭutar ol yiri düzgün
159/b
Anuŋçun Bişr yalıŋcaḳ yürür-idi
Bulaşmasun ayaġa nesne derdi

Aŋa taʿẓīm ider ol Ferd ü Hādī
Nice ol itdi taʿẓīm ismü yādı

İdegör sen de taẓʿīm olasın ḫāṣṣ
İşitdüŋ ḫod ne resme olur iḫlāṣ
Ḳamu virmek Ḫüdāʼnuŋ her gedāya
Oʼdur iḥsān iden yoḥsula baya

Eger bir idesin ikrām ider on
Birine biŋ ider gāh ol degül on

Bişir’den al naṣīḥat aŋla anı
Birine n’oldı yüz biŋ terde anı

Aŋa kim varsa red olmaz suʾāli
N’iderler imdi artuḳ ḳīl u ḳāli

Aŋa vardum ṣanursın varmaduŋ var
Dilendüm ṣanma var ʿışḳ-ıla yalvar

Anı sevdüm ṣanursın sevmedüŋ sev
Gör imdi Bişri andan sevmege iv

Görünmez aŋa bir yir ḥāli anda
Ḫalaya oturaydı ol yabanda

Tükürmek birle sümkürmek olaydı
Kim ol yir nūr-ı Ḥaḳ’dan ayrılaydı

Evet görürdi her ẕerre aŋa ġarḳ
Ḥaḳ’un ḳulları eyle ide idrāk

Ki Ḥaḳ yirde ḥāżirdur u nāẓır
Aŋa gizli ne vardur evvel āḫir

Bu āyet maʿnisile muttaṣıf ol
Olupdı ol bu yüzden gösterür yol

[169]

Bu kez her ḳanda baḳsa nūr-ı Ḳudret
İlāh baḳup alurdı andan ʿibret

159/a
Anuŋçun görinürdi aŋa ol sır
Anı ḳılmışdı maġfūr aŋla ol bir

Virüp ḳendin alupdı ʿışḳ-ı Ḥaḳ ol
Anunçun ġayrı bulmaz göŋlüne yol

Ḫüdā ḳılsun ḳamu gör şöyle maġfūr
Dahı virsin nūrundan size ol nūr

Anuŋla göriser anuŋ cemālin
Size feṯḥ ide hem sizden kemalin

Ḳaṣide-i İlāhi vü Naṣiḥat
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün

Bu ol deryā-yı vaḫdetdür ki bunda maḥv olur ġavvāṣ
Bulurlar Ḥaḳ teālāyı iderler ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ

[169] Āl-i İmrān Sūresi 92. Āyeti, Allāh yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allāh onu hakkıyla bilir.

Virürler cümle varlıġı olurlar Ẕāt ile ḳāʿim
O demde hiç fenā olmaz iderler şükr ile iḫlāṣ

Ve hem bil hiç eser ḳalmaz beşerden cümle maḥv olur
Gören Ol görünen Ol'dur degildür gayrı ḳıl iḫlāṣ

Gören kendin yine oldır ne görsün buŋa mānidür
Beḳāda bāḳīdür görün bu emre eylegil iḫlāṣ

Ne ḳılduŋ sen fenā naḳşa olursın nefs ile hem-dem
Gözüŋ aç sırr-ı vaḥdetden eser bil ḳıl aŋa iḫlāṣ

Dün ü gün Ḥaḳ teʿālāyı ide gör sen de uş taʿẓim
Beşāretdür ki ḳulluḳda idesin ʿilm ile iḫlāṣ

[Ḫ]üdā'dan istegil dā'im ki ḳalbini vire ḳalbe
Meʿanī ʿitiḳadında bulasın fażl-ıla iḫlāṣ

Saŋa senden yaḳındur Ḥaḳ bu sözi söylerem muṭlaḳ
Gel iste ḥāl-ıla bulġıl yeter ḳıl naḳl-ıla iḫlāṣ

Anı bilen bulup bildi giderdi māsivā Allāh
Gel imdi sen de ol şahid yiter ḳıl ʿaḳl-ıla iḫlāṣ

Çün ol ḥālde bilen kendin yine kendi budur ol ḥān
Beşerden ẕerre hiç ṣıġmaz olunmaz naḳṣ-ıla iḫlāṣ

Eger dirsen ki ol bilir yine kendin ya sen kimsin
Ne yüzden olasın ʿārif ḳılasın ḳurb ile iḫlāṣ

O naḳle şöyle eydürler ki ʿilm olmaz o dem fānī
Anuŋla oldılar ʿārīf ḫaberden kim ḳıla iḫlāṣ

Nitekim uş ḫaber virdi meşāyi[ḫ] ḳavl-i aḳvādan
Ne resme oldılar vaṣıl muʿayyen vaṣl-ıla iḥlāṣ

160/b
Kim ol bī-rengü bī-ḥarfdür mekāndan hem münezzehdür
Bulunmaz hem bedel emsāl ḳılamaz fikr ile iḥlāṣ

İ Hüseynī çü bu sırdan beyān eylersin ʿuşşāḳa
[Ḫ]üdā fażl ide feth ola bu yüzden ideler iḥlāṣ

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp iman u Ḳur'ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muhammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

Fī Beyān-ı Baʿżı Ḥāl Baḥr-i Kaşīr
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Şunun kim olmaya nūrı gözinde
Ne aŋlar ol nihānda ya özinde

O nesne görmez aṣla ḳanda baḳsa
Ne Kaʿbe farḳ ider ol ya ne Aḳṣā

Anuŋ ḳatında birdür zīr u bāle
İlāhī sen yaḳın itme o ḥāle

Ḳatında bir-durur nāḳıṣ u kāmil
Olupdur zire cehl yükine ḥāmil

Seçemez nāḳışı kāmilden aṣla
ʿAceb körlük ulaşmış[dur] bu faṣla

Anuŋ gibi kişiden ṣaḳla kendüŋ
Yanında bir-durur ʿahduŋ u anduŋ

İlāhī vir baṣīret arta maʿnī
Götür bizden keremden bu gümānı

Ol aḥmaḳlar ḳabilinden ıraġ it
Bize bu dār-ı vaḥdetde duraġ it

Bize bu cismi ḳılduŋ bunda merkeb
Yarın uçmaḳda binmeklik buraġ it

Bu dārı rūşen itdüŋ ayla günle
O dārı hem cemāliŋle çerāġ it

Bize fażluŋla vir anda viṣāli
Yaramaz fiʿli hem bizden ıraġ it

Viṣālüŋe ola lāyıḳ bu ḳullar
Yaramazı aramuzdan ferāğ it

İ bīçāre eger anı dilerseŋ
Aŋa göre bugün bunda yaraġ it
160/a
Şu ḳuşlar kim anı zikr itdüŋ evvel
Bular naḳl-ı ṣaḥiḥdür lā-muʿevvel

O ḳuşlar n’olısarlar ṣoŋra dirseŋ
Anı bilmekde ger kim ġuṣṣa yirsen

Olar tesbiḥ iderler ta ḳıyāmet
Ḳaçan ḳopmaġa ʿarż ola iḳāmet

Ne deŋlü ger oḳursaŋ ismi iy yār
Hem iḫlāṣ sūresin eylerse tekrār

O deŋlü ḫalḳ ider ol ferd u mennān
Olar tesbīḥ ider bā-emr-i Sübḥān

Ṣevābın viriserler ol ʿazīze
Çü ḳaṣd eyler işin ḳılmaḳ temize

Var imdi Ḥaḳḳ'un ismin eyle taʿẓīm
Saŋa da ḳıla Ḥaḳḳ fażlen teraḥḥum

Çü bildüŋ niçedür ism-i Kerīmi
Ki Bismillāhiraḥmāniraḥim

Faṣl fi-Maḥabbet-i İlāh-i Aḥvāl
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Ve hem bilmek gerekdür kim maḥabbet
Göŋülde ola iy ḳavm-i Muḥammed

Evet ḳalbde eşitgil pes fesāda
Açılur ḳapular var iḫtiyāṭa

Ki şeyṭān-ı laʿīn ol ḳapulardan
Girüp yayılmaḳ ister ṭapulardan

Ki cānı azdurup iltür helāke
Ḳoyup an imdi nūrı dönme ḫāke

Yaramaz fiʿli terk it kendüzüŋden
Gözüŋ aç bir ḫaber bilgil özüŋden

Ne cevhersin seni örtdi bu ġaflet
Gel imdi māsiv-Allāh'dan ḳıl ʿuzlet

Kim anuŋ sevgisin ḥıfẓ ide cānuŋ
Yakını irişe pes saŋa anuŋ

Dilüŋ ṣaḳla elüŋ ṣaḳla ḳulaġuŋ
Daḫı ṣülbüŋ zinādan [hem] ayaġuŋ

Ḥarāma varmadan anı beri ol
Budur ol pes ḳapu buldunsa ger yol
161 /b
Oları şöyle şeyṭān gözedür bil
Ki vaḳtin eylemez ol aṣla tebdīl

Aŋa göre yaraġ it imdi gel var
Münācāt eyle çoḳ çoḳ Ḥaḳḳ'a yalvar

Ḳapansun ḳapular girmeye iblīs
Saŋa öğretmesün efkār-ı telbīs

Revā mı Raḥmān evin ala şeyṭān
Ḳabul itmez bu şerī olan insān

Bu ʿışḳ didükleri ḳalb ile olur
Maḥabbet ol olasın ʿışḳla maʿmūr

Ol ʿışḳ sulṭānı her dem ey dilāver
Ki maʿşūḳ arzusıyla diŋle neyler

Bıraġur ʿāşıḳa perde yine ol
Teraḥḥum eyleyüp hem gösterir yol

Ki her demde yine ol ʿışḳ yolında
Götürür perdeyi yine ḳulından

Vücūd ṣaḥrasına sulṭān-ı ʿışk-çün
Götürüp ḥayma ḳurdı seḥer-çın

Ve hem cümle ḫazāin oldı ʿayān
Hemān-dem ʿāşıḳa ol demde iy cān

Şühūd sevdāsı ḥāṣıl oldı kim var
Vücūdı leẕẕetinden oldı bī-zār
Beyit – Beyit
Nazım[170]
Cūş itdi göŋline deryā-yı viṣāl iden
Çün sāki ḳadeḫ ṣundı ol āb-ı zulāliden

Aşufte dil ḥasta dost zülfine dembeste
Leyl ü nehār zārām ol ḫūb cemāliden

Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün
Pes andan ṣoŋra ʿışḳ meyḥānesinden
Urur raḳṣı geçer ol [ḫ]ānesinden

Ve hem maʿşūḳ daḫı her yüzden iy cān
Ki her bir laḥẓada olmaya penhān

[170] İki beyitin vezni tespit edilmemiştir.

Kaynama tūl vel-ı ola ẓāhir[171]
Pes andan s̱ümme vechu-Allāh'dur aḫir

Tecellī eyleyüp refʿ ide perde
Gören oldır görünen cümle yirde
161/a
Baṣīrlıḳla ider aŋa tecellī
Yine ol göz ile bulur teselli

Ki bundan da naẓar iden olur ol
Gören kendi görünen de budur yol

Ki ol göz ile her yüzden ol ʿāşıḳ
Müşāhid oldıġı pes vech-i maʿşūḳ

Ḥicāb-ı kesret aŋa mānīʿ olmaz
İrer her ẕerreden Ḥaḳḳānī āvāz

Ẓuhūrı dāʿim ol maʿşūḳ cemāli
Mükemmel ḳıl[a] veçhinden kemāli

Ḳaçan kim ʿāşıḳa ḥāl böyle olsa
Hemān vācibdür andan her ne gelse

Cefādan ya vefādan ola rāżı
Budur pes aŋla sen ʿāşıḳ niyāzı

Ve bir dem ola kim ol ḥīn-i vuṣlat
Gider ḫavf u recā andan bil ol vaḳt

[171] Mısranın anlamı tespit edilmedi.

Zirā ḫavf u recā māżidedür bil
Veya müstaʿmel içre ola buʾil

ʿAşıḳ ḫod baḥra ṭoldı ṭaşra olmaz
Meʿāni vaḥdetinden farḳ olunmaz

Ne gelmek var ne gitmek anda ey yār
Mekān yoḳ hem teʼayyün olmaz envār

Ne vardur istemek bil ya ne ḥasret
Cemīʿ vaṣıla dönmek ola firḳat

Ṣıfāt-ı ẕāt anılmāḳ olmaz anda
Ne efʿāl ola ẓāhir ol zamānda

Olur ġarḳ ol muʿayyen bī-kerāna
Görünür anda istiġnādur aŋa

Ḳanı māżī ve müstaḳbel ḳayusı
Ki külli oldı yaġma sermāyesi

Bunuŋ naḳli bu yüzden ola ḥāṣıl
Bilen bildi nedür fürḳat ya vāṣıl

Gehi ḥāli ve gāh ḥāl içredür pes
Anuŋ budur cevābı bil sözüŋ kes

Şular kim ola od içre budur ḥāl
Nicesi yanmaya yanmaḳdur aḥvāl
162/b
Ḳaçan vaṣf ola esrār-ı İlāhī
Buyurdı yine ḫalḳuŋ pādişāhı

[172]

Ki Raḥmān pādişāhdur yoḳ nihāyet
Bu resme naḳl ider ḥaḳḳında āyet

Ve müstevli durur ʿarş üzre ḥükmi
Cemiʿ maḫluḳ içinde emri yoḳ mı

Ne emr itse odur iş bī-muḥābā
Gerek arża semāya ger ki āba

Taṣarruf hep anuŋdur cümle ey yār
Yücedür kendi amma irmez efkār

Nişān aṣla virilmez nicedür ol
Zira ḳābil degil kim feṯḥ ola yol

Degül ol kim ḫaber virmek olaydı
Velikin ṣaḳlamaḳlıḳ emr olaydı

İderse ger ʿayān Ḥaḳḳ'dan maā'ni
Ki yaʿni ḳatl iderler ḳorḳa anı

Bu iş böyle degül hiç nevʿe ṣıġmaz
O ʿāli bu beyān vaṣfına inmez

Bu āyet maʿnisinden aŋla fil'ān
N'ola ʿarş üzre Raḥmān dimeden kān

[172] Peyygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh'ın evidir, peygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh'ın arşıdır.

Eşit imdi meşāyi[ḫ] naḳl ider rāz
Resūlullāh dilinden idüp aġāz

Bu ʿālem ʿālem-i aṣġardur uş bil
İder Allāh Resūlı böyle teʾvīl

Gönjüldür kevn-i ekber cūd-i insān
Kim anda naḳş-ı maḫlūḳ cümle yeksān

Ki ʿarşullāh ḳalbi el-müʾmīnindür
Bunı böyle bilenler ehl-i dīndür

Ve hem dir bir ḥadīsde beyt-i Raḥmān
Ki müʾmin ḳalbiçün ol sırr-ı Mennān

Bunuŋ tafṣīli naḳl olsun ki Raḥmān
ʿAlel-ʿarş dimeden Ḥaḳḳ vire imkān

Gelür şoŋra aşaġa işbu sözler
Evet naḳlinde bil tertibce gözler
162/ a

[173]

Bu sözler hep ʿayān ola ki zaŋdur
Kim Allāh göŋlin insānuŋ ḳılıpdur

Yedi eṭbaḳ-durur dördini nūrdan
Yaratdı eydin uş her emrüden

[173] Tāhā Suresini 5. Ayeti, "Rahmān olan Allāh arşa istivā etmiştir."

Üçin ẓulmetden itdi ferd u hādi
Nitekim gökleri yidi ṭıbāḳdı

Ve amma ol ki nūrdandur muḳarrer
Resūlullaha maḥṣuṣdur o cevher

İkinci anda cümle enbiyānuŋ
Ve hem bil aṣfiyā vü evliyānuŋ

Ve dördünci Muḥammed Ümmetinüŋ
Nihāyet yoḳ olarçun himmetinüŋ

Ol üç kim anı ẓulmetden yaratdı
Mecūsī ḳalbidür pes aŋla şarṭı

Yahūduŋdur biri Naṣrāninüŋdür
Ki ẓulmetden yaratdı virmedi nūr

Dahı hem cümle kāfirler ne kim var
Ḳaraŋlıḳdadur anlar olmaz envār

Anuŋçun kim ezelden yoḳdı iḳrār
Yine bunda ḳaraŋlıḳ buldı tekrār

O müʾminler bulupdı anda īmān
Anuŋçun nūrdan itdi bunda Raḥmān

Ve ol kim enbiyānuŋ şöyle berrāḳ
Yedi ṭavr üzre ḳılmış anı ol Ḥaḳḳ

Ve hem müʾinlerüŋdir aŋla anı
Yedi ṭavr üzredür anlar da yaʿni

Anuŋ ol ṭavrına ṣadr dirler
Olupdur maʿden ol islāma dirler

İkinci ṭavrınuŋ ḳalb oldı adı
Maḳām u maʿnīdür andan murādı

Üçünci ṭavrıdur ḫavfuŋ maḳāmı
Anuŋ ehlin ʿaceb ol Ḥaḳḳ yaḳa mı

Recānuŋ yiri dördünci didiler
Recā emrīn anuŋ içre ḳodılar
163/b
Didiler cennet'ül ḳalb ṭavr-ı ḫamse
Dürüşsün kim aŋa irmek dilerse

Maḳām-ı şāhide dir ol maḳāma
Bular ḳanda bilinsin işbu ʿāma

Muḥabbet Ḥaḳḳ'a maʿdendür pes ol kān
Sülūk it irçü vardur aŋa imkān

Ve hem altıncı ṭavrına sevindi
Didiler ol maḳāma bu serāydı

ʿUlūm-ı maʿrifet-[ç]ün oldı maʿden
Ve hem keşf-i maʿarif o [Ḫ]üdā'dan

Yedinci ṭavrına dir behcetü'l-ḳalb
Olupdur şöyle safī ḳurba aṭleb

Olupdur maʿden ol nūr-ı İlāha
Anuŋ ehli yaḳındur pādişāha

Pes andan ṣoŋra bil yoḳ seyre ġāyet
Nitekim ʿilm-i Ḥaḳḳ'a hem nihāyet

Bu kez seyri-İlAllāh hem min-Allāh*
Pes andan seyr-i fillah lī-maʿāllah

Ḳaçan kim bu maḳama ire bir ḳul
Olur mevlāsınuŋ ḳātında maḳbūl

Bularuŋ ismin aŋduḳ dilde min-kāl
Dürüş saʿy eyle bul gel min ilel-ḥāl

Bular icmāle bildürmekdür uş bil
Ṣanasın ḳaṭredür ol baḥre bu ḳīl

Bular hep sende vardur cümle yeksān
Anuŋçun uludur her şeyden insān

Şular kim adı insān kendi ġāfil
Ne ḥāṣıl aŋa anlardan çü ġāfil

Ol er her bir maḳāma ḳoydı teşviş
Anuŋçun [kim] işi hep dünyevī iş

Kimesne vesvese kimsine ḳayġ[u]
Kimin ḳıldı hevā birle o memnūʿ

Evet ṣāliḥlerüŋ pes ola maʿmūr
Ki Ḥaḳḳ anları ḳılmış anda maġfūr

Ve hem ʿālimlerüŋ var anda ḳāli
Meger ʿaynʿel-yaḳīn olmaya ḥāli

163/a

Evet ancası kesb itdi ve buldı
Olar daḫı bu ʿirfān birle ṭoldı

İmām ʿAẓam ebu-Yusuf Muḥammed
Bulardur ümmet içre ḫayr-ı ümmet

İmām-ı Şāfīʿ Ḥanbel ve Mālik
Bular itmişdi bu emre sālik

İmām Gāzāli bu pes imām uş
Daḫı anca bu emre oldılar duş

İmām-ı Faḫr-i Rāẕī daḫı bile
Bular buldı bu ḥāli geldi dile

Evet ekseri bunda oldı ḳāli
Götürmedi o güne işbu ḥāli

Sülūk itmek gerek bu kābuluna
Ḫüḍā feyż ide ta anı ḳuluna

Anꝺa ṭālib gerek kesb ide resmin
Ki tā her resmüŋ ol anꝺlar ṭılısmın

Anuŋ taḳrīri muġlaḳdan biline
Ki tā irmege ol maʿnā iline

Ki tā bula bunuŋ ḥāline ġāyet
Pes anꝺlar ehl olan n’ola nihāyet

Eger biŋ yıl iderseŋ naḳl-i maʿni

Hemān bir ḳaṭredür ancaḳ beyānı

Bayezıd ol velī dir bir rivāyet
Gönjül ḳabż olısar nefs ola ger basṭ

Gönjül ḳabż olması nefs basṭıdur dir
Var imdi anja göre eyle tedbīr

Pes imdi şol ki nefsin ḳıldı maḳṣūd
Ḳaçan feṭḥ ola andan sırr-ı maʿbūd

Unutduŋ aṣlı ḳılduŋ faṣla sendār
Saŋa aġyār olur yār yār u aġyār

Diyem aṣluŋdan uş ẕerre ey dil
Ola kim meyl ola ġayr ola tebdīl

Ne yüzden geldi ol server cihāna
Nice sulṭāndur ol ẓāhir nihāna

Gelüp bunda ne yüzden oldı ẓāhir
İşit bir bir diyem evvel ü aḫīr
164/b
Gelüp ta Ādem ʾe andan Ḥalīle
Ataya anaya ta kim bu ile

Gelince hem gidince ola taḳrīr
Anarlar ola Ḥaḳḳ emrinde taḳdīr

İlāhi sen müyesser eyle naḳlī
İrişdürem bunuŋ naḳlına aklı

Kaside-i ʿAla Baḥr-i Ṭavīl
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün
Erenler maḥfili üzre nidā iden bugün gelsün
Virüp cānān-içün cānın fidā iden bugün gelsün

Niḳāb açdı bu ʿuşşāḳa yine cānān elinden yār
Yürek biryān ciger ḳanın ġeḍā iden bugün gelsün

Ve hem vaḥdet maḳāmında fenā donın vücūdından
Gel iy varlıġın ol yāre edā iden bugün gelsün

O yāruŋ ḥüsni ol safın kemāli ḳudretinden ben
Beyān ideʿayān idem semā iden bugün gelsün

Bu ʿāşıḳlar nidā itdi anuŋ vuṣlat kelāmından
Geçüp benlik ḥicābından vidāʿ iden bugün gelsün

Faṣl-ı Rifʿat-ı el-Nebī ʿaleyhiʾsselām
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün
İşit imdi diyem şimdi Resūlüŋ saŋa evsafın
Nice maḥbūb-ı sulṭāndur görüŋ birḳaç delālatın

Niceler itdiler medḥi anuŋçun kim severlerdi
Severseŋ bulasın sen de bugün Ḥaḳḳ'dan hidāyatın

Bu ben bī-çāre ol şāhuŋ günahkār ümmetinden bir
Faḳirem ḫor u sergerdān baġışla yā şefāʿatın

Aŋa Ḥaḳ eyledi taʿẓim idindi kendüye maḥbūb
Ki miʿrāca ʿuruc itdi geçüp seb'-i semāvātın

Ḳoyalum şimdi ol lafẓı işit pes ḥāli evvelden
Olunsun naḳli-min icmāl riʿāyet eylegil ḥaḳan

[174]

Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün
Buyurdı ibn-iʿAbbas diŋle ḳavlī
Diyem gör kim hidāyet ide Mevlī

Elif-lam-mim dimek oldır işaret
Bu naḳli aŋlamaḳlıḳ key beşāret
164/a
Bunuŋ ḥarfi ki baḥr-ı bī-kerāndür
Bahadır kendüden kendin randur

Velī diŋlen nedir pes naḳş-ı ẓāhir
Olur kim olmamışdur evvel aḫīr

Ben ol Ḥaḳḳ'am didi ol Ḥayy u Mennān
Cemiʿ nesne degüldür baŋa pinhān

Ki hiçbir nesne yoḳdur bilmeyem ben
Ola ṭaşra benüm ʿilmümden el-ān

Pes ol Allāh'dur ol kim yok şeriki
Anı eyle bilen buldı ṭarīḳi

[174]Ali İmran Suresi 1-2. Ayeti, "Allāh ,O'ndan başka ilah yoktur. Hayy ve Kayyum'dur."

Daḫı Ḥayy u Ḳayyumdur o vāḥid
Bu naḳla cümle ʿālem oldı şāhid

Elif lām mimde yoḳ noḳṭa işāret
Anuŋ sırrı ḳılur esrārı ġāret

Çün ol üç ḥarfde yoḳ noḳṭa teʿalluḳ
Ve hem iʿrab vaṣıl olmadı bāyıḳ

İşāretdür ki Ḥaḳḳ ferd u eḥaddür
Teʿalluḳdan münezzeh pāk-ẕātdür

Ölüm olmaz aŋa dāʾim diridür
Ölür diyenlerüŋ ṭamu yiridür

Anuŋ sulṭānlıġı bil zāʾil olmaz
Muḳaddemdür eẕelden aḫīr olmaz

Pes andan ġayrı maʿbūd olmaz illā
Yine oldır cemiʿ eşyaya Mevlā

Ve hem ḥayy u ebed ḳayyūm u ḳādir
Ne ḳudret olsa andan oldı ṣādır

Cemiʼ nefs üzre şöyle nāẓır olmış
Uyur bunlar velīkin ḥāżır olmış

Her emrin bunlaruŋ ol ḳıla tedbīr
Ve rızḳın virür ol ḳullara bir bir

Ḳamu nesne anuŋ emrinde oldı
Bu ḳudret hem cihāna cümle ṭoldı

535 Alur ḳullardan ol bil intiḳāmın
Naẓar ḳıl uşta ḥafẓ eyle kelāmın

175

165/b
Uyur bu nās ḳaçan ola uyanur
ʿAceb bu ġaflete nite ṭayanur

Çü bildüŋ ẓāhirinden lafẓuŋ iy [Ḫ]ān
Eşit maʿni yüzinden dinsün e'lān

Meşāyi[ḫ] ḥāl idinmiş işbu naḳli
Ṣadef anlar bu dürler anda ṣaḳlı

Elif ḳıldı mücerred Ḥaḳḳ'ı isbāt
Nedür ya lām u mim vaṣlında bizẕāt

540 Ulaşmış lāma mim mim elfe ey yār
Arada ḳalmamışdur nesne aġyār

Elifden niçe maʿnā ola ẓāhir
Bugünden tā ḳıyāmet olmaz āḫir

Velī bu iḳtiṣār olmaḳlıġ anuŋ
Nihāyetsüzliġindendür o Ḫān'uŋ

---

[175] **İbrahim Suresi 47. Ayet** Allāh (c.c.) dedi ki Allāh Azīz'dir, intikam sahibidir. Ve "İnsanlar uykudadırlar, öldükleri vakit uyanırlar." Bu ibarenin başına şair "kale tea'la" diyerek ayet oldığunu söylemiştir. Ancak böyle bir ayetin bilgisine ulaşamadık.

Murādum bu diyem naḳlin Resūlüŋ
Ve hem mevlūdin ol aṣlen uṣūlüŋ

Elif aṣl oldı lāma anı key bil
Bunuŋ üzre olunmaz ḳāl u ya ḳīl

Budur kim ḥāl [ki] mümkin[176] andan oldı
O mimçün geldi andan aŋa ṭoldı

Elif Allāh ulūhiyyet beyānı
Ve lām luṭf irādetdür ʿayānı

Bu üç ḥarf key yaḳındur birbirine
Gör imdi ol Kerīmüŋ taḳdīri ne

Lāmuŋ ḳaddinde dāl olmaḳ nedendür
Giderse dāl hemān elfe mekāndur

Velī daldan delālet vaḥdet oldı
Anuŋçun mim ulaşdı ḥarfe ṭoldı

Ne kim varçün[ki] eşyā oldı mimden
Degüldür ḥā u ḫı pes dal u cimden

Vücūdıŋ aldılar çün elf-i ferdden
İrādet mim olupdur işbu mevcden

Muḥiṭ oldı Resūle ḫażret Allāh
Kim oldır asl anuŋdur fażl-ı dergāh

[176] Mümkin'ül-vücūd, var da olabilen yok ta olabilen varlıklar.

Ve hem eşya-yı-külle hem çün Aḥmed
İşaret mime olmış bil Muḥammed
165/a
Ne kesret kim hemān ol ʿayn-ı vaḥdet
Ne geç kim geçmedi ortada müddet

Senüŋ aṣluŋ Muḥammed anuŋ Allāh
Bu üç ḥarf uş anuŋçun oldı hemrāh

Yine bu faṣla vaṣl olmaḳ nedendür
Aradan çünkim işrāḳ ider ol nūr

Vücūdum şehrine çün itse ṭalʿat
Ḳamu maḥv eyler ol dem temmitamāt

Egerçi vardur ol ʿabdüŋ vücūdı
İder aṣla görünmez fer-iʾ cūdı

Güneşten yine kim yılduz görünmez
Orada kendilik rengin bürünmez

Saŋa ḳayd oldı bu faṣl-ı muʿayyen
Yerüŋ od eyleme gülzār iken sen

Yine şerḥ ola bil pes evvel aḫīr
Ne resme oldı bāṭından bu ẓāḥir

Muḥammed ʿayn-ı vaḥdet ḳandan oldı
Bu eşya niçe andan yaratıldı

Elif lām mim bu sırra niçe uymuş
İderseŋ fehm dirsiŋ uşta buymuş

Aḥad Aḥmed evet mim farḳ ider aḏ
Nitekim lām elifdür ḏal ider dād

Teʿayyün iḳtiżāsın ḳıldı iẓhār
Budur mimden muʿayyen olan a[ḫ]bār

Müẓāhir külli naḳş oldı ki min mim
Odur baḥr andan olmış ḳaṭre taḳsīm

Düşer maẓhar pes ol ẕāta ṣıfāta
Anuŋçun lāyıḳ oldı işbu naʿta

Ne yüzden oldı ẓāhir bu cihāna
Diyem diŋleŋ beyānın ʿāşiḳāna

Ḳaṣidei fī-Baḥr-i Ḳaṣīr
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
ʿIşḳ elinden gice gündüz olmışam ḫayrān u zār
Göŋlümi sevdāya ṣaldı dutuşup her dem yanar

Şol ḳadar kim vaṣl olam ben ol ḳadar artar odum
Ẕirā yanmaḳ yaraşur pes ʿāşıḳa her dem niyāz
166/b
ʿAḳl anuŋdur cān anuŋdur ten anuŋ
Varlıġumdan dūr idüben beni deryāya ṣalar[177]

Maʿşūḳuŋ baḥrında ben çün kendümi ḳıldum fenā
Rūşen oldı bu göŋül şehrinde ol dildār yār

[177] İlk mısra üç tefileli ikinci mısra dört tefileli

Ṭoġdı bir gün kim ṭolınmaz devri anuŋ tā ebed
Şemiʿnüŋ pervānesidür ay u gün leyl ü nehār

Şey[ḫ]ümüŋ göŋlünde buldum ben bu gevher kānını
Biŋ deŋizler ġarḳ olur baḥrında anuŋçun ṭolar

ʿİlm-i tevḥid baḥrınuŋ ol **cevheridür** şeksüzin
Bu Hüseynī̆ şāhbāzidür anuŋ elde ṭutar

Faṣl fī̆-Ẓuhūr-ı Rūḥ-ı Muḥammed
Mefʿāī̆lün / Mefʿāī̆lün / Feʿūlün
Elā iy ṭālib-i esrār-ı ḥikmet
Diyem naḳlin Resūl'üŋ irse himmet

Bilin kim Ḥaḳḳ teʿālā enbiyānuŋ
Bināsını neniŋle ḳıldı anuŋ

Muḥammed Muṣṭafā'yıla başlayupdur
Yine [ḫ]atmin anuŋla işleyüpdür

Kitāb-ı muḥkemi indürdi anuŋ
Üzere naḳliŋ aŋlaŋ bu beyānuŋ

ʿAyān itdi cemiʿ aḥkāmın anda
Yürür ḥükmi anuŋ pes her zamānda

Livā-yı ḥamd ile ḳılmış mükemmel
Ve hem aʿlā maḳāmla anı evvel

Pes eyle olsa bil ol nūr-ı kevneyn
Anuŋçun oldı menzil Kābe-Ḳavseyn[178]

İki ʿālemde aʿlā itdi Allāh
Anuŋ ümmetlerin afv ide vallāh

Cemiʿ enbiyānüŋ serveridür
Ḥaḳiḳat ʿāleminüŋ rehberidür

Anuŋçun geldi bu ʿālem vücūda
Melāʾik irdi anuŋçun sücūda

Anuŋ envārıdur cümle serāser
Anuŋla buldılar hem sırr-ı esrār

Anuŋla buldılar İslām u imān
Anuŋla raḥmet bize Raḥmān
166/a
Anuŋla ireler iren liḳāya
Anuŋla varalar varan beḳāya

Anuŋla buldılar ʿilim u ʿirfān
Anuŋla bildiler tevḥīd u Ḳurʾān

Risāletde muʾaḫḫar geldi illā
Nübüvvetde cemiʿsinden[dür] evlā

Muḳaddemdür cemiʿ enbiyādan
Münevverdür cemāli kibriyādan

[178] "İki yay ucu kadar hatta daha yakın" Necm Suresi 9. Ayet.

Nitekim ibn-i ʿAbbās dir rivāyet
Resūluŋ vaṣfına ḳılmış riʿāyet

Resūlullāh buyurmış dir ol ebrār
Müfessir sırr-ı Kur’ān birle iẓhār

Didi evvelki ẓāhir ḳıldı Allāh
Benüm nūrum ḳılupdur ḥażret Allāh

595 Ve hem dir bir ḥadisde rūḥum evvel
ʿAyān itdi ve ḳıldı hem mükemmel

Daḫı dir bir ḥadisde evvel ʿaḳlum
İdüpdür uşta andandur bu naḳlum

Şeker sözden delālin ḳıldı cāri
Aŋa ḥüsn ü şeref virmiş o Bāri

Meliḥü’l- vech selimü’l-ḳalb olupdur
Anuŋ vaṣfıy]a bu yir gök ṭolupdur

Didi luṭfından ol bunca maʿāni
Kim evvel n’oldı ẓāhir kevne yaʿni

600 Anuŋ nūrı ve rūḥı ʿaḳlı iy yār
Ḳamudan ol olupdur eyle iḳrār

Cemiʿ ervāḥa oldır baḥr ġāyet
Ve hem …..[179]envāra temāmet

[179] Kelime okunamadı. 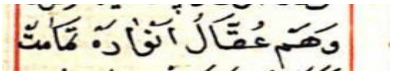

Bular cüzdür o küll olmış temāmı
Gerek ol andan itmiş ḫāṣ u ʿamı

Buyurdı āb-ı kevser birle lafẓın
Ṣaḥābe sa’y ider ḳılmaḳda ḥıfẓın

Beni kendi nūrından ḳıldı Allāh
Ve hem müʾminleri benden ol āgāh

Ki ben Ḥaḳḳ’danum uş benden bu maḫlūḳ
Ḫüdā kendi virür naḳle ṭanuḳluḳ
167/b
Buŋa şāhid durur ‘Levlāke Levlākʿ
Anuŋçun yaradıldı heft eflāk

Ger dinilse tā ḳıyāmet naḳl olunsa bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

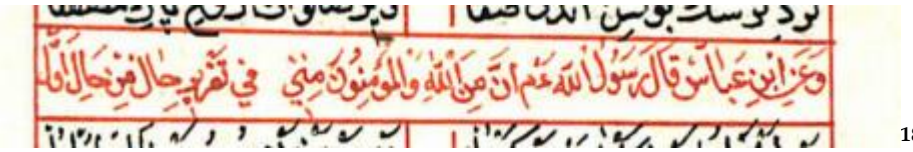

180

Pes eyle olsa aŋla sen de kendüŋ
Ne maʿdenden vücūda ẓāhir oldıŋ

Ḥabīb Ḥaḳḳ’dan ve sen oldıŋ ḥabībden
Saŋa ne çāre ya ayruḳ ṭabībden

[180]İbni ʿAbbās’dan rivayet olunur, “Resulullah dedi ki ben Allāh’danım müminler de benden.”

Anuŋ varluġı Ḥaḳ'dan senüŋ andan
Ne ayrulıḳ ola işbu vaṭandan

Merātib ile aṣluŋ aŋa irse
Neʿam cān gözi ol sulṭānı görse

Çü yol vardur aŋa maʿni yüzinden
Diyem izleyü gör sen söz izinden

Ne yüzden ola irmek ol maḳama
Ki nās itsün irişmeklige ḳāma

615 Ne buyurdı gör imdi baḥr-i maʿanī
Ṭaleb ḳıl gel dilerseŋ bulmaḳ anı

Ne yüzden olısar aŋlaŋ ṭalebkār
Ki saŋa rūz-ı rāzın aça ol yār

Ḥadisin uşta gör faḫr-i cihānuŋ
O senüŋ ola sen olasın anuŋ

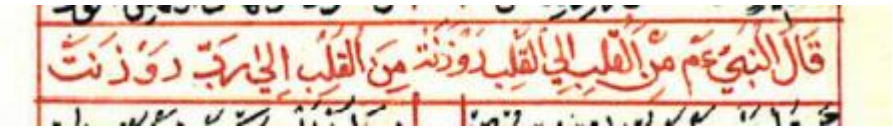

Ki ḳalbden ḳalbe yol vardur dir ol ḫāṣṣ
Zīra manẓar dimekden eyle iḫlāṣ

Çü ḳalbden ḳalbe manẓar olsa fi'l-ḥāl
Ḳaçan olsa muḳābil nolısar ḥāl

Ḳaçan bulsa ikilik anda birlik
Bu kez irer aŋa ḥaḳḳānī dirlik

O ḳalbden yine manẓar ola Ḥaḳḳ'a
Müşāhid olasın ḥaḳḳānī ḥaṭṭa
167/a
Zirā olmaz anuŋ rengi vü ḥarfi
Yine kendin ḳılur kendüye ṣarfı

Hemān perde ḳılur kendüye kendin
Oŋat ḥıfẓ eyle bu naḳlüŋ ṭılısmın

Aŋa sensin yine perde o yüze
Oŋat aŋlaŋ çü bunlar geldi söze

Ki bāṭından ẓuhūra geldi ẓāhir
Yine bāṭın anuŋla oldı ẓāhir

Celālin ol yüze perde olupdur
Ḫalāyıḳ egri anuŋçun gidüpdür

Hemān birdür vücūd bāḳī Ḥayy u Ẕāta
Dilerseŋ iresin āb-ı ḥayāta

Ḳalanı hep mecāzen oldı ẓāhir
Odur muṭlaḳ hemān bil arı ṭāhir

Çü sen Ḫıżr ol senüŋdür āb-ı ḥayvān
Hemān ḳovduŋ o dem sırrıŋda eyvān

Kim ol sırr-ı İlāhī ide ḥükmi
Ve yoḫsa bu ḫaberden sende yoḳ mı

Çün eyle oldı ol remzüŋ küşādı
Ṭılısmın ẓāhiruŋ şol dem uşadı

İçi bāṭın ṭaşı hem oldı ẓāhir
Budur kim oldı evvel ʿayn-ı āḫīr

Ne fehm itsün bu sözden ehl-i taklīd
İrişmeyince tā Ḥaḳḳānī tevḥīd

Zīrā girdi ikilik perdesine
Naẓar olmaz anuŋla aṣla yine

Dutundı kendüsin perde hem anı
Bu dem maṭlūb ider aŋa gümānı

Yürür esrük şekerden zehri seçmez
Ṣuya ġarḳ olmış ammā ṣudan içmez

Geçer ʿömri ṣusuz ṣan baḥr-ı mahı
İderse eylesin ol işden āhı

Gel ey ʿāşıḳ ṣu ṣanma bu serābı
Seni mest itdi bu dünyā şarābı

Gülāb diyü ṣaçınma āb-ı fānı
Ḳanı gül ya [m]enefşe ḳanda ḳanı
168/b
Degişme ol beḳāyı bu fenāya
Ḳatı aldanduŋ uġraduŋ ʿanāya

Bunuŋ gülzārı ḳanı anda bāḳī
Saŋa ol dost olur ol āba sāḳī

Saŋa bunda ṣunan dünyā şarābın
Ṣaḳın içme ki iblīsdür şarabın

Edindüŋ mi anı sen sāḳī ey cān
Yüzi ḫınzır adı şeyṭān-ı nādān

Gözüŋ sulṭāna dut terk it o cārı
Ki fetḥ ola saŋa cān lālezārı
Delil uşta aŋa āyāt-ı Ḳur'ān
Ṣuvara sizi Ḥaḳḳ anda pes el-ān

[181]

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün
Gel imdi diŋle tevḥīd-i İlāhī
Yolında nice gözler kişi māhı

ʿAyān oldı çün ol esrār-ı maʿni
Anuŋla aŋladum ben anı yaʿni

Baŋa zeyn olmışam yine ḥicābum
Götürdi aradan Ḥaḳḳ ol niḳābum

Hemān oldır görünmez ġayrı hergiz
İdincek bu müẓāhir naḳşa perhīz

Hemān ol dem gider zār-ıla efġān
Çü ḳaṭre ġarḳ ola fī-kaʿr-ı ʿummān

[181] İnsan Suresinin 21. Ayeti, "Rabbleri onlara tertemiz içki içirmiştir."

Kim ol çaġlamaḳ ayrulıḳ demidür
Ġam-ı hemderd ile ḥasret emidür

Düşüncek ḳaṭre deryāda bulunmaz
Taṣarruf deryānuŋdur anuŋ olmaz

Saŋa senlik ḥicābundur gidergil
Aŋa onluḳ yolundan gidüp irgil

Fenāda ḳov seni ol ola varlıḳ
O dem senden gider aŋla bu ṭarlıḳ

Eger senlik yolundan gidesin sen
Gerek biŋ yıl düriş yoḳ n'idesin sen

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı
Anuŋçun "Len Terāni"[182] lafẓı irdi
168/a
Resūlullah fenādan açdı bābı
İrişdi vakteri yüzden ḥiṭābı

Bugün bunda gerekdür kim bulasın
Yine bu derde dermān sen ḳılasın

Bugün kesb ider isen bunda fiʿli
Ḳılursın yarın anda sen tecelli

Eger ʿamā olanlardan olursan
Bu naḳş-ı şūm ile dā'im ḳılursaŋ

[182] "sen beni göremezsin Musa"

Iraġ ola saŋa envār-ı cennet
Gel imdi bunda sen de eyle ġayret

Nitekim uş kelāmında buyurdı
Bu yādı cümle ʿāleme duyurdı

قوله تعالى من جاء في هذه الدنيا اعمى وهو في الآخرة اعمى واضل[183]

Eger biŋ yıl yaşarsaŋ ol sırı sen
Ḳıyās it ol zamān kim nolısarsan

Bu dünyā cīfesinden çek elüni
Ḥaḳ'uŋ zikrinde ṭut dā'im dilüŋi

665 ʿAbes yirlere ḥarç itme belüŋi
Olur nefs ile şeyṭān hep eylügi

Danış ne işler iseŋ bir uluya
Ki cānuŋ ʿışḳ eşerin anda duya

Muḥammed didügi yol üzre ṭurġıl
Vücūtdan kendi varlıġuŋ götürgil

Ki yaʿni teslim-i küllī ol aŋa
Seni ḳov aŋa uy sen baḳma saŋa

Seni görme görürseŋ ger anı gör
Anuŋdur emr-i ḳudret nāra ger nūr

[183] İsra suresi, 72. Ayet, kim dünyada gafil olup kör olursa ahirette daha da köt olacaktır.

Yine kendü gözünle görünür ol
Bu gözler irmez aŋa işbudur yol

Bu sözler ne dimek olur bilenler
Olardur yine pes anı bulanlar

Muṣāḥib olma mühmel yoldaş-ıla
Ṣoŋ-ucı başuŋı urma ṭaş-ıla

İşit pes yine vaḥdet naḳlin iy cān
Yiter bu nefṣ-i hile[b]āze aldan
169/b
O ḳalbden kim açıla Ḥaḳḳ'a manẓar
Ne ḳalbdür aŋla anı iy münevver

O ḳalbuŋ maʿnisi sırr-ı Resūldür
Odur maḳṣūd olan bunlar ḫaṣūldur

Ki mirāt-ı Muḫammed'dür bil aṣlın
Di imdi āyinüŋ aŋa ulaşsın

Ḳaçan şeyḫ ḳalbine ḳalbi mürīdüŋ
Muḳābil olsa min naḳl-i Urīduŋ

İrer andan aŋa feyż-i İlāhī
Aŋa manẓar açılmışdur İlāhī

Bulardandur birikmek ol Resūle
Bulardan ire ol ʿilme vesile

Bular andan olur envār-ı maʿni
Kim oldır maḥzen-i Ḥaḳḳ sırr-ı kāni

Ki yaʿni sırruŋ ol esrāra iy yār
Olursa pes muḳābil şöyle kim var

Görünür senden anda her ne kim var
Hemān andan açıldı saŋa manẓar

Iraḳlıḳ götrülür ol dem aradan
Açupdur aŋa manẓar ḫod yaradan

Görünür ol cemālüŋ ʿaks-i tābı
Bu kez farḳ eyle ābdan afitābı

Zirā Ḥaḳk feyżin eyliyen Resūle
Döner pes çünkim andandur vesile

Bize andan irişür feyz-i Ḫālıḳ
O baḥra düşdi bu ḥişşe muṭābıḳ

Yüri imdi anı saʾy eyle bulġıl
Yiter bu nār-ı firḳat birle yanġıl

Ulaşdur imdi bu cüzʾi o külle
İre andan ḥayālüŋ işbu naḳle

Saŋa şimdi bu sözler düşe beŋzer
İkilikden özüŋ serḫoşe beŋzer

Arada var-dur ol ḥāle ḥicābuŋ
Anuŋçun olmaz andan feṭḥ-i bābuŋ
169/a

Ḳaṣide vü Naṣīḥat
Fāʿilātün / fāʿilātün / fāʿilün
O ki ḥaḳḳı giri ḥaḳ-ıla bilen
Ol-durur ol ib-gümān Ḥaḳ’a iren

Varlıġın dögüp gider gide kişi
Kendilikle ḳaldılar girü ḳalan

Bī-temizler ḳaçan ola kim var
Şahin olur şahine yoldaş olan

Ḳanda-y-ısa bellidür ol ʿışḳ eri
Teŋrı’ya ḳanda irer ḳanmaz olan

Sen dilersen ḫoşluḳ üzre gidesin
Olmaz ol iş ger olur dirseŋ yalan

Çoḳ yimek çoḳ uyumaḳ çoḳ söz iden
Gice yatmaḳla mı buldılar bulan

Gel ḳıl ʿuzlet hem teveccüh ḫālıḳa
Kim irerse uşta böyle ḳıldılar

Fī-Ẓuhūr-ı Ḥażret-i Nebī ʿaleyhi-sselām
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Mefʿāīlün
Emīr’ül-mü’minin ʿAlī işit kim naḳl ider ol ḫān
Ḥaḳ olsun rāżı ol yārdan cemālin eylesin erzān

Didi kim ol Te’ālallāh çü ḳıldı Aḥmed’üŋ nūrın
Henüz ʿarş u hem kürsi daḫı her ne kim var el-ān

Ki yaʿni levḥ ḳalem cennet cehennem yirler ü gökler
Bulardan ol ḳılupdur hak eşit ne resme ol Ḥannān

Muḥammed nūrın üç yüz yirmi dört biŋ yıl
Ḳılupdur evvela Allâh görüŋ ne ḳadri ʿāli-şān

Suʾāl itdi aŋa aṣḥāb ki senüŋ ya Resūlullāh
Nübüvvetüŋ ne vaḳttandur beyān it bize iy sulṭān

Cevāb ol dem eyitdi şol zamāndan sābit oldı kim
Ādem cismine arż üzre henüz rūh virmeden Sübhān

Çün iẓhār itdi ol nūrı odur pes ʿālemüŋ ṭuru
Anuŋ ḥüsninde biŋ ḥūrī̄ ki şöyle zār u ser-gerdān

Göründi ʿaks-ı tābından oḳursaŋ ger kitābından
Eşidürsin ḫiṭābından ki dī̄de ola bir didān

Pes andan ṣoŋra ol maʿbūd yaratdı on iki perde
Ḳamunuŋ virdi hep ismin bularuŋ ol saʿat mennān

Biri ḳudret ḥicābıdur saʿādetdür biri iy yār
Ḥicāb u ʿāẓamet biri bu resme naḳl olur andan

170/b
Biri minnet ḥicābıdur bulardan aŋla iy ʿāḳil
Ki Ḥaḳk şöyle ḳayırmışdur muʿayyen lāf-ı bī̄-noḳṣan

Kerāmetler ḥicābidür ḥicāb-ı menzilet biri
Anuŋ biri hidāyetdür nübüvvetdür biri iy cān

Biri rifʿat ḥicābıdur ḥicāb-ı heybet ol biri
Gör ol Ḫālıḳ neler ḳılmış ne sanʿat eylemiş pinhān

Biri raḥmet ḥicābıdur on ikinci şefāʾatdur
Didiler baʿżılar amma bu yüzden uşʿaleʾl-cihan

Bular böyle eyitdiler anuŋ biri kerāmetdür
İkincisi daḫı heybet vaḳār ḳıldı üçün ġufrān

Ḥicāb u ṣabır ol biri beşincisinde hem ra[ḥ]met
Pes altıncı ʿilimdür dir yedinci reʾfet ey merdān

Sekizinci saʿādetdür ṭoḳuzuncısı ṣıdḳ olur
Ki ḳurbiyyet ḥicābıdur onuncı naḳl ider ol ḫān

Sükūnet oldı on biri on ikinci ḥilim bī̆-şek
Ḥicāblardur bular cümle [ki] maḫluḳ ḫalḳ ider raḥmān

Çü ḫalḳ oldı bular fīʾl-ḥāl pes andan nolısar gör ḥāl
Beyān olsun ʿalel-icmāl hemān emr itdi ol Cānān

On iki biŋ yıl uş ol nūr durup ḳudret ḫicābından
Hem on bir biŋ yıl ʿaẓamet ḥicābında geçüp devrān

Pes on biŋ yıl daḫı minnet ḥicābında gelüp durdı
Ṭoḳuz biŋ yıl da uş raḥmet ḥicābında ḳılur evtān

Kerāmetde sekiz biŋ yıl yedi bin yıl da menzilet
Ḥicābında olup ol şāh ʿala biʾl-vech bā-mihmān

Hem altı biŋ yıl eglendi hidāyet perdesinde [ol]
Nübüvvete de beş biŋ yıl ṭurup çünkim geçer andan

Daḫı rifʿat ḥicābında da durdı anda dört biŋ yıl
Bu kez üç biŋ yıl ol heybet ḥicābında olur pinhān

İki biŋ yıl saʿadetde ve biŋ yıl hem şefāʿatde
Ḥicāblardan ḳamu geçdi çün ol vech-i meh-i tābān

Ki her bir günde eglenḍi biŋer yıl çün olur nāzil
Gelürken dār-ı fenāya gider çün böyledür fermān

Pes andan irdi Ādem ʾde iki biŋ yıl durup ol nūr
İrişdi Şitʾe iy ʿāḳil olan ol dertlere dermān

Geçer ta altı biŋ yıl bil Ādemʾden ṣoŋra iẓāra
Ki yaʿni gele dünyāya cemālin ʿarż ed eclādan

170/a
Bu maḫluḳāt ki ol geçdi ḳamunuŋ sende var āksi
Gidersen sen de bir bir geç göŋülden varsa ger imkān

İçerden niçe kim geçdi gelüp bir bir ḥicāblardan
Yine bir bir döküp gider budur pes āyin ü erkān

Ẓuhūra gelmeden ol nūr işit kim naḳl idem bir bir
Ne yüzden aldılar ḥişşe bular nūr-ı Muḥammedʾden

Bular ʿazm itdügündendür ilerden nʾoldı ya aḥvāl
Ne miḳdar geçti māh u sāl bu dürden açalum uş kān

Bu revnaḳ nūr-ı Aḥmedʾdür ki her yirden olur ẓāhir
Çün andan ḥişşe almışdur ki bil bu noḳta-i insān

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫālis kim aŋa mihmān ola sulṭān

Faṣl-ı fī Ẓuhūr-i e,Ervāḥ-ı mın/ Rūḥ-ı Muḥammed ʿaleyhİ-sselām
Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Nūrından ol Ḥabībüŋ Ḥaḳk teʿālā
Neler ḫalḳ eyledi ol fiʿl-i ʿalā

Ki bir nūr aġacın yaratdı Allāh
Ne kim itse ider ḳādir o Fettāḥ

Yaḳīn aġacı oldı anuŋ adı
Anı ḫalḳ eyleyen Allāh u Hādi

Anuŋ var dört budaġı öz ṭaġında
Ne ʿarż itmiş diyem ol yüz dalında

Muḥammed nūrın ol dem anda hādi
Bir aḳ incü ḥicāb içinde ḳodı

Ṭavus naḳşında ẓāhir ḳıldı anı
Şecer üzre hemān ḳondurdı anı

Ṭurur biŋ yıl ḳılur Taŋrı'ya tesbīḥ
Aŋa layıḳ budur olmaḳ müsebbīḥ

Pes andan ṣoŋra Rabbüʾl-arż u velʿarş
Aġaç fevḳan dibinde nūr ider ferş

Ḥayā gögüsini ḫalḳ itdi ol Ḥaḳḳ
Mücellā safi eclādan muḥaḳḳak

Yine kendi nūrından ol Ḥabībüŋ
Ya ayruḳ ḳandan ol vechi ṭabībüŋ

171/b
Ḳodı pes ḳarşusına ol dem anuŋ
Naẓar ide baḳa aŋa o cānuŋ

Buyurdı Ḥaḳḳ naẓar ide pes aŋa
Bu sözlerden niçeler ḳa[dı] ṭaŋa

Naẓar ḳıldı ḳaçan mir'āta Aḥmed
O dem oldıdı bu ḳullara raḥmet

Çün ol aḥsen cemālin gördi anda
Utanup beş ḳezin eyler o secde

O beş secde içün ol Rabb ü Mevlā
Bu dem beş vaḳt namāz emr itdi ḳula

Naẓar ḳıldı pes andan Ḥaḳḳ taʿālā
O nūra ḳudreti vüʿizzetiyle

Ḥayādan derledi Aḥmed o sāʿat
Anuŋdur fażlı hem ḳadrenʿināyet

Çü derdüŋdi beġāyet safi berrāḳ
Anuŋ yaşı derinden ḫalḳ ider Ḥaḳḳ

Ferişteler kim anlar ola ḫāliṣ
Muṭahharlar muṭiʿler key muḫāliṣ

Yüzinden ʿarşi kürsi ḳıldı ḳādir
Pes andan n'ola ol dermāna ṣādır

Ve hem levḥ ü ḳalem cennet ü şemsi
Ve yılduzlar ḳamer bunlar ḳamusı

[Bular] Vechi derinden oldı ẓāhir
Odur evvel anuŋla oldı āḥir

Ve hem gögsi derinden mürselīndür
Ne kim var enbiyā fī'l- evvelindür

Ve ʿālimler şehidler ṣāliḥān bil
Bular andan olundı pes min kīl

Münāfıḳlar ḳılındı ḳuyruġından
N'ola pes ṭaşra anuŋ buyruġından

Yahūdi kāfir ü Naṣrani eşrār
Mecūsi yırtıcı bunlar ne kim var

Ḳamusın ḳuyruġından ḳıldı Allāh
Oŋat ol bu meʿanīlerden āgāh

Ve amma baʿżılar diŋleŋ ne dirler
Bu emr üzre nice tedbīr iderler
171/a
Kim Allāh cins-i ervāḥda Resūlüŋ
Mübārek rūḥın iẓhār itdi anuŋ

Ulūhiyyet eşiginde Muḥammed
İder beş secde Ḥaḳ emri-yle Aḥmed

Temām yüz yıl o secde içre ḳaldı
Anuŋçun nūr-ı vaḥdet içre ṭaldı

Pes andan Ḥaḳ teʿālā gör ne ḳıldı
Çü bu eşyā o nūrdan yaradıldı

Nurın on ḳısm ḳıldı Muṣṭafā'nuŋ
Birinden ʿarşı ḫalḳ itdi pes anuŋ

İkinci ḳısm-ıla kürsi ider var
Üçünciden ider levḥ ider envār

Ḳıla[r] dördincisinden hem melekler
Beşincidendür ol emre dilekler

Hem altıncı ḳısımdan şemsiʿ iy yār
Yedinciden ḳamerdür şöyle devvār

Sekizinci ḳısımdandur kevākib
Bu resme oldı pes andan merātib

Ṭoḳuzuncu ḳısımdan müʾminindür
Onuncı Muṣṭafā ol ehl-i dīndür

Didiler baʿżılar min-naḳl-i ʿalā
Ki bir cevher yaratdı Ḥaḳḳ teʿālā

Bir aḳ gevher beġāyet safi berrāḳ
Naẓar ḳıldı aŋa heybetle Allāh

Eriyüp oldı ṣu bir baḥr-ı bī-ḥadd
Anuŋ mevcinden uş gör n'ola bünyād

Yaratdı ṭaġları andan ḳılup var
Buḥārından anuŋ gökler ü devvār

Sekiz cennet pes andan hem daḫı arż
Bu işden ḳudretin yād eylemek farż

Ne yüzden oldı bunlar ḫalḳını bil
Ḳamu tafṣil olunsun ṣoŋra iy dil

Münevver ḳavl-i evlā naḳl-i evvel
Eger kim nice vechen gör müʾevvel

Hemān oldır kim anuŋ cümle maḫlūḳ
Derindendür anuŋ bā-emr-i Ḫālıḳ

172/b
O cevherden ve gökler ṭaġlar arż hem
Melekler ta ki var olunsa ……[184]

Ḫiṭāb itdi pes andan Rabbü'l-erbāb
Ne yüzden irdi buyruk feṭḥ olup bāb

Naẓar ḳıl ya Muḥammed didi Allāh
Ki eṭrāfuŋa dir ol yüce dergāh

[184] Mısranın sonu okunamadı. 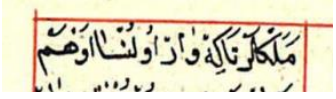

Naẓar ḳıldı çün eṭrāfuna Aḥmed
Cemīʿi nūr-ıla ṭolmuş temāmet

Öŋinde berḳ urandı nūr-ı Sıddīḳ
Kim evvel ide iʿlāmında taṣdīḳ

Ve ardında ʿÖmer nūrıydı ol nūr
Ezelden ḳıldı Ḥaḳḳ anları mağfur

O ṣaġındaġı nūr ʿOsmān nūrıdur
Sevenler anları cennet yeridür

ʿAli nūrı ṣolında oldı ḥāżır
Anuŋçun oldılar ol ʿilme nāṣır

Ve amma baʿżılar aŋlaŋ ne dirler
Bu dört yār ḥaḳḳına naẓm idedürler

Öŋünde nūr-ı Ṣıdḳ ṣaġında ʿÖmmer
Ṣolında nūr-ı ʿOsmān eyle dirler

ʿAli ardındadı hem ṣoŋra ḳıldı
O tertibidi kim dünyāya ṣaldı

Ẕirā maẓhar düşüpdi ol Resūle
Ki ḫatm-i evliyā ola vesīle

Ola aḥkām-ı ḳurbiyyet yoluna
Resūluŋ ḫalḳı hem anda buluna

Resūlullāh'da oldı ḳaldı ṣoŋa
Ve hem ḫatm-i nübüvvet oldı aŋa

Eger ʿAli şoŋında ḳalmayaydı
Niẓām u şeriʿ cihān ṭolmayaydı

Ḳılıcı ṣalınur şarḳen u ġarben
Urupdur iblīsüŋ baġrına ḫarben

O ḥāl içre Resūlüŋ nūrı ey cān
Ki tesbīḥ itdi yetmiş biŋ yıl ol ḥān

Cemīʿ ervāh o nūrdan oldı ẓāhir
Pes oldır ʿilm-i evvel ʿilm-i āḫir
172/a
Ki yaʿni evvel ü āḫir anuŋdur
Aŋa olmaya ya ayruḳ nenüŋdür

Hemāndem dile geldi anda bunlar
Şular kim ehl-i īmāndan olanlar

Didiler Taŋrı birdür hem Muḥammed
Resūlullāh diyüben ḳıldılar ʿahd

Evet evvel suʾāl itdi teʿālā
Budur Ḳur’ān sözü sözlerden evlā

İder bir ḳandīl iẓhār anda maʿbūd
Ne içün ḳıldı pes ne ola maḳṣūd

Bu ẓāhir ṣūretindür di Resūlüŋ
Ki dünyāda ide ol pür uṣūlüŋ

Aŋa emr itdi pes girdi içine
Ki bir müddet ol emr üzre geçine

Ḳaçan kim Aḥmed ol ḳandīle girdi
Ṣalāt içinde durmış gibi durdı

Cemīʿi enbiyā ervāḥı anuŋ
O ḳandīlüŋ içinde Muṣṭafā'nuŋ

İki yüz yıl mübārek rūḥın iy yār
Ṭavāf idüp temāşā eylediler

Pes andan ṣoŋra gör kim Ḥaḳḳ teʿālā
Ne emr itdi bu ervāḥ üzre ḳavlā

İdüp īcāb ki ervāḥ ola ḥāżır
Muḥammed nūrına olmaġa nāẓır

Mübārek başını her kim ki gördi
Bu yeryüzinde sulṭānlıġa irdi

Ve her kim gördi elin ol Resūlüŋ
Olar ʿadl eyledi dünyāyı bilüŋ

Anuŋ gögsini gören oldı ʿālim
Ṣalāhiyyet idenler şöyle dāʾim

Ḳaşın gören olur dünyāya naḳḳāş
Ve hem barmaḳların kātib olur fāş

Anuŋ üzre ḳamusın aŋla bundan
Ki ḳanḳı ʿużvına baḳduŋsa andan

Münāsib aŋa bir ṣanʿat olur yād
Bugün bunda anuŋçun oldı üstād

173/b

Anuŋ vaṣfın ḳaçan şerḥ eylesin dil
Deŋizden ḳaṭre almaḳdur hemān bil

Çün oldır kāʾinātuŋ ibtidāsı
Aŋa oldı Ḥaḳ'uŋ evvel nidāsı

Ḥabībüm didi ol Rabbü teʿālā
Anı ḳıldı cemiʿī sinden ʿalā

Şehādet iderüz biz de o şāha
Ḥabībidür Resūlıdur o Māha

İşitdüŋ mi ki sen de uş nedensin
Ya nireden gelü ḳanda gidensin

Yine ol nūr irüp vāṣl oldı aṣla
Velī bunda da ġarḳ olmışdı vaṣla

Gelüp ḥaḳḳ-ıla ḳıldı Ḥaḳḳ'ı iẓhār
Ve hem bular anuŋla oldılar var

Düş imdi Muṣṭafā'nuŋ pāyına sen
Silesin tā ki göŋlün ayinesin

İşit şimden gidü ol nūr-ı ḥażret
Ne yüzden geldi dünyāya idüp dād

Beyān itdüŋ gelince bu araya
Niçe gelür diyem fānī serāya

Niçe ṭoġar güneş gibi cihāna
Erişe nūrı anuŋ ḫāne ḫāne

Niçe ṣaça yüzinden ḫalḳa envār
Niçe aça gönülden sırr-ı esrār

Niçe ide beyān ʿilmü Ḫüdā'yı
İde küffāra ḳahrından cezāyı

Bu Ḥüseynī anuŋ medḥinde ḳāṣır
Anı söyler dilinde evvel āḫir

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Ḳur'ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim habībin gönderüp eyler mu'īn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

Fasl-ı fī Mevlūd-i ʿalī vezn-i āḫir el-Nebī ʿaleyhi-sselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Gel beri iy ʿāşıḳān-ı Muṣṭafā
Diŋleŋüz tā gönlüŋüz ṭola ṣafā

173/a
Muṣṭafā'nuŋ mevlūdin yād idelüm
Şekkerinden aġzımuz dad idelüm

Gösterem ol gülsitāndan bir varaḳ
Tā ki cān virmege idesiz yaraḳ

Ben diyem siz diŋleŋ iy aḥbāb-ı Ḥaḳ
Hem bu dürri ta ki cān semʿine ṭaḳ

Her ki diŋlerse bu lafẓı cān-ıla
Ḥaḳ anı ḫatm eylesün īmān-ıla

Mevlūdine her kim ʿizzet idiser
Birgün imdi Muṣṭafā da nʼidiser

Eyleye yarın şefaʿāt ol ḥabīb
Ḥaḳ teʿālā raḥmetin ide naṣīb

Ṭola göŋli hem ṣafā-yı Muṣṭafā
Ümmet iseŋ imdi gel eyle vefā

Bu Ḫüseynī çün bunı cemʿ eyledi
ʿĀşıḳāna yanmaġa şemʼ eyledi

Yanalar pervāneler bir-cān u dil
Kim işitse bil ki cümle şehr ü il

Kim idemez iy ʿaceb maḥbūb anı
Ancılayın bir daḫı eydüŋ ḳanı

Dostlıġına yaradılmışdur cihān
Cümle maḫlūḳ aşikārā ger nihān

Tā ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilersiz bulasız andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Hazā fasl-ı fī Beyān-ı Medḥ-i Resūl (as.)
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Söylegil iy bülbül-i bāġ-ı Resūl
Di ki nice ṭoġdı ol ṣāḥib vuṣūl

Şöyle şirin söyle sen Aḥmed nūrın
Oda yaḳa işidenler kendüzin

Anı cānlar eşidüp şādān ola
Gülsitānuŋ bülbüli ḥandān ola

Ol Muḥammed'dür vücūda mübtedī
Yine oldır cümle ḫalḳa muḳtedī

174/b
Seyr-i Ḥaḳḳ'a hem nihāyet ol-durur
ʿĀlem-i ıṭlāḳa ġāyet ol-durur

Maḫzen-i kenz-i vücūddur Muṣṭafā
Daḫı hem miftāḥ-ı cūddur Muṣṭafā

Sāçı 'vel-leylī' yüzidür 'veḍ-ḍuḥa'
Ḳābe-ḳavseyn[185] ḳaşı çeşmi Mātaġa[186]

Gökler anuŋ ʿışḳına devrān ider
Hem anuŋçun ay güneş seyrān ider

Yüzinüŋ aġı anuŋ o gül ider
Yanaġı iki cihānı ḳul ider

[185] Necm Suresi 9. Ayet "öyle ki iki yay kadar hatta daha yakın oldı"
[186] Necm Suresi, 17. Ayet "Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı"

Ḥüzn iderse gül nesrin açılur
Her nefes miski cihāna ṣaçılur

Rūşen oldı nūrı-ıla kāʾināt
Andan oldı aşikārā nūr-ı Ẕāt

Diŋleŋ imdi mevlūdiŋ vaṣfın ḳılam
Kim nice olmış ḫalāyıḳ hep ġulām

Ḫūr-ı ʿiyn ḥiḍmet ne resme eylemiş
Buncılayın bir münevver gelmemiş

Hem ne resme irdi ol nūr alnına
Gel ḳulaḳ ṭut imdi vaṣf-ı ḥāline

Evvelinden söyler isem söz uzar
Kim ki gelmişdür cihāna şehr-i yār

Yaʿni ol nūr kimlere irdüġini
Anlar andan hem neler gördüġini

Naḳl idem Ādem ṣafīden ol ḥabīb
Kimlere irsāl olup virmiş naṣīb

Ger dilerseŋ Aḥmed'e yār olasın
Vir ṣalavāt ḥoş ṣafālar bulasın

Sen aŋarsaŋ bir kez ol onlar aŋar
Anı aŋan üstüne raḥmet yagar

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yolIna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḥālis kim aŋa mihmān ola sulṭān

Fī Beyān-ı Nūr-ı Nebī ʿaleyhi-sselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
174/a
Ādem'i çün kim yaratdı ẕü'l-Celāl
İndi anuŋ ẓahrına nūr intiḳāl

Anuŋ-ıla irdi Ādem devlete
Anuŋ-ıla lāyıḳ oldı medḥine

Çün melā'ik nūrı anda gördiler
Ol dem anlar aŋa secde ḳıldılar

Didi Ādem bir gün iy Ḥayy u Kerīm
Āşikāra gizlüye sensin raḥīm

Baŋa bildür ya İlāhī her melek
Niçün ardumda durur diler dilek

Ḥaḳḳ teʿālā didi kim bilgil senüŋ
Nūrı var ẓahrında bir peyġāmberüŋ

Kendü nurumdan durur ol āfitāb
Ol güneşdür ṣanmaġıl anı seḥāb

Muṣṭafā'nuŋ nūrıdur bilgil ʿayān
Her beladān ḳurtulur aŋa uyān

Hem seni [hem] enbiyānuŋ cümlesin
ʿIşḳına yaratdum anuŋ bilesin

Ḳamu maḫlūḳa anı cān eyledüm
İki ʿālem mülkine ḥān eyledüm

Dāḫı anuŋdur vücūd-ı ʿayn-ı ẕāt
Cümle ʿālem aŋa āyāt beyyināt

Didi Ādem iy kerīm-i Ẕü'l-Celāl
Sen raḥīmsin kim yazılsın lā-Yezāl

N'ola öŋüme getürseŋ sen anı
Tā göreydüm yā İlāhī ben anı

Vardı ol dem cebhesine Ādem'üŋ
Zira oldır nūrı cümle ʿālemüŋ

Ādem'üŋ geldi melā'ik öŋüne
Meşġūl oldılar Ḫüdā tesbīḥine

Ṣoŋra emr itdi aŋa ol Bir ü Bār
Vara Ḥaḳḳ'a alnına ḳıla ḳarār

Ṣoŋra andan gitdi ol nūr-ı Cemāl
Oġlı Şīt alnına ḳıldı intiḳāl

İrdi İbrāhim'e İsmaʿil'e hem
Bunları bil kim budur olan ehem

175/b
ʿĀḳibet irdi o nūr-ı Muṣṭafā
Ṭoġdı ʿAbdulmuṭṭalib'de ol ṣafā

Ceddi oldır Muṣṭafā’nuŋ bil i yār
Anuŋıçun ana devlet oldı yār

Ṣoŋra ʿAbdullah’uŋ alnında o nūr
Gün gibi ṭoġmış temām olmış ẓuhūr

Cebhesinde ol münevver nūr-ı cān
Bir gören terk ide yüz biŋ ḫānümān

Pes Veheb virdi ḳızın ol dilbere
Zīra ata ola ol peyġāmbere

Āmine dirler adı aŋa benām
Ḥüsnine ʿālem olupdı hep ġulām

Yüzine ḫayrān-ıdı şems ü ḳamer
Nefsi arı ḫulḳı ḫoş iy muʿteber

Bir-idi ol Mekke şehrinde hemān
Aŋa benzer yoġ-ıdı bil ol zamān

Her cemāle lāyıḳ-ıdı ol nigār
Zīra andan ṭoġısardur şehriyār

Vaḳfeye vardıdı ʿAbdullah o yıl
Hem güneş ş̱evre varupdı şöyle bil

Pes dönüp gelürken ol serv-i revān
Bir ṣu gördi aḳ ḳarıdan da ʿayān

Bir nidā irdi aŋa ol dem hemīn
Didi gel iç bu ṣudan sen ya emīn

İçdi andan baḳdı anı görmedi
Ḳanda gitdi ṣuya ʿaḳlı irmedi

O yana gitmek diledi ol hemīn
Anuŋıçun hep derildi bu zemīn

O gice Cumaʿ gicesi uş kelām
Ayla gün cemʿ oldı anda vesselām

Düşdi güneş anda ḳavsuŋ delvine
Muṣṭafā'ya yüklü oldı Āmine

Āmine çün yüklü oldı Aḥmed'e
Cümle ʿālem cūşa geldi ḥamd ide

Hem melekler anı eylerdi ṭavāf
Ḳarşu ṭurup çoḳ [u] çoḳ saf u ṣaf[187]

175/a
Ol gice kim yüklü oldı ol peri
Kim cihāna gele ol din serveri

Ḥaḳ teʿālā emr ḳıldı bir dilek
Kim nidā ide semāda bir melek

Çaġıruban didi iy ins-ile cān
Biliŋüz kim ṭoġısardur cān u cān

Bu cihāna geliserdür Muṣṭafā
Raḥmet-i ḫalḳ olısardur Muṣṭafā

[187] İkinci mısranın vezni eksik

Maşrıḳ u ġarbdan toġısar āfitāb
Ḳalmaya küfr ü ḍalālet vel-ḥisāb

Şeriʿ nūrı ṭutusar ʿālemleri
ʿAdline ḳurbān ola ins ü peri

Bu gice düşdi anası raḥmine
İrdi ol an cümle ḫalḳuŋ semʿine

Hem Āmine semʿine irmiş nidā
Ṣad hezārān ol nidāya cān fidā

Yüklü oldıŋ Aḥmed'e dir bu gice
Maʿrifet kānıdur ol nūr-ı dücā

Her kim anuŋ yoluna girmeye ol
Ḥażretine Ṭaŋrı'nuŋ irmeye ol

Beŋzi ṣarı olmadı ol dilberüŋ
Anası āḫir zamān peyġāmberüŋ

Hem ʿayān olmadı baṭın key bilüŋ
Çoḳ ṣalavāt ol ḥabīb üzre ḳıluŋ

Yüklü oldıḳda girü ol pāk-ı cān
İtmedi bevl teḳāyet [bil] ol hemān

Ṭā ṭoġınca ol nebīler serveri
Muʿcizedür pes bularuŋ her biri

Amīne'ye ṣayru baḳsa ol zamān
Ḫoş olup andan giderdi bil hemān

Daḫı çoḳ dürlü ʿacāyibler i yār
Āmine’den oldı ol dem āşikār

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Kurʾān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

Fī Beyān-ı Mevlūd-i Nebī ʿaleyhi-sselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
176/b
Niçe oldı bil o şemsüŋ ṭoġması
ʿArş u kürsi nūrunuŋ bir lemʿası

On ikisinde Rebīʾuʿl-evvelüŋ
Hem dü-şenbih gicesi-y-idi bilüŋ

Diledi ṭoġmaḳlıġa ol bedr ay
Anuŋ-ıla rūşen ola cümle cān

Misk-i ʿanbar ḳoḳusı ṭoldı cihān
Her ṭarafdan gelür-idi būy-ı cān

Göklerüŋ cümle ḳapusın açdılar
ʿĀleme raḥmet ṣuyından ṣaçdılar

Ol gice cümle melāʾik ṣaff u ṣaf
Ḳıldılar Āmine evin ḫoş ṭavāf

Gökden indi üç ʿālem ol gicede
Dikdiler birisin anuŋ Kaʿbe’de

Birisin yir ile gök ortasına
Gör nice ʿizzet ider Ḥaḳ dostuna

Hem birin ṣaḫrāya dikdi bir melek
Kim bu resme oldı ol Ḥaḳḳ'dan dilek

Biri nuṣret çün biri hem feṯḥ-i rāz
Yaʿni ʿarşa vara ol şāh-ı Ḥicāz

Ol biri olmış şeriʿat ol zamān
Ṭuta şeriʿyeryüzin tā āsumān

Āmine eydür gice dün yarusı
Ḳıldı cünbüş kim gele dīn arısı

Ol saʿat ṭoldı evimüŋ içi nūr
Ḥāżır oldılar ḳatuma cümle ḫūr

Ṣoŋra bir ḫātun münevver çehrelü
Ẓāhir oldı ḳatı gökçek rāyiḥlü

Didiler bu Āsiye'dür bellü bil
[Ḫ]izmete gönderdi aŋa ol Celīl

Geldi ṣoŋra yine bir nūr-ı ʿaẓīm
Şād oldı göŋlüm andan gitdi bīm

Nāgihān bir ḫātun oldı āşikār
Bilesinde ḫūrilerden bir nigār

176/a

Şuʿlesinden ḫīyre oldı bu gözüm
Heybetinden yavı ḳıldum kendüzüm

Yüzi nūr virürdi ṣan bedr-i ḳamer
Baġlamış biline bir nūrdan kemer

Didiler Meryem-durur bilgil bunı
Yaġma ḳılmış zülf-i miskinden güni

Baŋa anlar luṭf ile virdi selām
Söylediler ḫoş münevver bir kelām

Luṭf ile aldum selāmın anlaruŋ
Aŋladum ṭoġar o cānı cānlaruŋ

Muştuladılar ḳamu anlar baŋa
Kim Muḥammed geliser bu dün saŋa

Ulu devlet bulduŋ iy Āmine sen
Geldi şādī gitdi senden hep ḥazen

Ol Muḥammed'dür ki Ḥaḳḳ'un sevdügi
Her kitāb içinde aŋup ögdügi

Hem anı maḥbūb edindi ẕü'l-Celāl
Zī saʿādet zī beşāret zī cemāl

Şol ḳadar ḥüsn-i cemāli olısar
Cümle ʿālem nūrısıyla ṭolısar

Gülsitānı ġayba oldır ʿandelīb
Her seḥer eydür aŋa Ḥaḳḳ yā ḥabīb

Saŋa ḥiẕmet idelüm biz iy nigār
Bize böyle emr ḳıldı Ḳirdgār

Gelmişüz biz saŋa ḥiẕmet ḳılmaġa
Eli bağlu hem kenīẕüŋ olmaġa

Āmine dir ṭutdı Meryem bir ḳolum
Bir ḳolum hem Asiye ṭutdı benüm

Altuma miskden döşek döşediler
Beni anlar luṭf-ile oḫşadılar

ʿĀşıḳıysaŋ anuŋ iy yār-ı ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāḳ-i Muṣṭafā

Ta ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ḥaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i ʿalāsın biraz zikr idelüm
177/b
Fī-Beyān-ı ẓuhūr-ı Nebī ʻaleyhi-sselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Āmine eydür ki gördüm nāgihān
Bir güzel ḳuş eve girdi şāduman

Ṣūreti ādem velī keŋdüsi ḳuş
Anı gördüm vaḳtim oldı ḳatı ḫoş

Ṣuṣadım ṣu diledüm ol dem ʿayān
Virdiler nūrdan ḳadeḫle ṣu hemān

Ḳardan aḳ ol ṣu ṣovuḳ buzdan ḳatı
İlla şirindi şekerden leẕẕeti

Çünkim ol ḳuş ḫoş baŋa virdi selām
Ḫoş selāmın aldum anuŋ vesselām

Luṭf-ile söyler bana ol dil- nüvāz
Yüzi nūrundan ṭola şehr-i Hicāz

Ḳoḳusı miskden ʿanberden şerīf
Sözi ṭatlu key faṣiḥ ü hem ẓarīf

Ṣıġadı bilüm benüm key nāz-ıla
Eṣṣelāt itdi ḳatı āvāz-ıla

Nāgihān gördüm ki ol şāh-ı cihān
Ol çerāġ-ı şuʿle-i heft āsumān

Ol yüzi gül ṣaçı zülfi żaymurān
Gözi nergis ḳāmeti serv-i revān

Ol ḥaḳiḳat baḥrınuŋ dürrdānesi
Maʿrifet göġinüŋ ol meh pāresi

Ol mürüvvet maʿdeni kān-ı vefā
Murtaża vü müctebā vü Muṣṭafā

Cümle ẕerrāt-i cihān itdi ṣadā
Didiler iy cān-ı cānān merḥabā

Merḥabā iy ʿāṣī ümmet çāresi
Merḥabā maḥbūb-ı Raḥmān merḥabā

Secde ḳıldı ṭoġdı ġı dem ol hemān
Ümmetiyçün diledi emn ü emān

Secdeden ḳalḳdı dizin çekdi hemān
Ol münevver gözlerin açdı revān

El götürdi göge baḳdı ol ḥabīb
Dir İlāhī dertlüye sensin ṭabīb

177/a
Yalvarup didi ki yā Ḥayyü'l-bekā
Luṭf ḳıl bu ümmetüm ḳılġıl ʿaṭā

El yüze [sürdi] tebessüm eyledi
Aŋul aŋul ḫoş tekellüm eyledi

Ṭudaġından oldı bir nūr āşikār
Nūra ġarḳ oldı cihānda ne ki var

Er midür nedür diyü ḳıldum naẓar
Nūra ġarḳ olmış görünmez ol ḳamer

Ol saʿat irdi hevādan bir nidā
Heybetinden nicenüŋ ʿaḳlı gide

Ṣaḳlanuz üç gün o nūr-ı raḥmeti
Virmesün hiç ādem aŋa zaḥmeti

Tā ki görsün hep melā'ik ḥūriler
Ṣoŋra pes cümle ḫalā'ıḳ göreler

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫālis kim aŋa mihmān ola sulṭān

Fī Ḥürmeti el-Nebī ʿaleyhi el-ṣavātü vesselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Ol gice kim ṭoġdı ol şāh-ı cihān
Nūr-ıla ṭoldı zemīn ü āsumān

Ol gicede sebzezār oldı zemīn
Hem çiçeklendi kuru aġaç hemīn

Ol gicede aḳdı ḳuru çeşmeler
Ol gice yaşardı bil ḳurı şecer

Ol gice ṭabl-ı nübüvvet urdılar
Ol gice şeyṭānı gökden sürdiler

Ol gicede cümle ḥasta oldı ṣaġ
İblisüŋ yüreğine uruldı dāġ

Ol gice Kaʿbe yerinden ḳalḳdı ḫoş
Şād oluban raḳṣa girüp itdi cūş

Ol giceye irdi ṣafāya hem Ṣafā
Bildi kim geldi cihāna Muṣṭafā

O gice biŋ bir kelīse ḳubbesi
Yire geçdi düşdi bunlar ḳamusı

178/b

ʿArşdan oldı ol gice ẓāhir bir ün
Didi Aḥmed ṭogdı bilüŋ işbu dün

Bu gice ṭoġdı biliŋüz yār-ı Ḥaḳ
Ẓāhir oldı bu gice esrār-ı Ḥaḳ

ʿālemüŋ ḫalḳında oldır hem murād
Aŋa uyandur bilüŋ ḫayrü'l-ʿibād

Çünki ṭoġdı ol şefīʿü'l-müznibīn
Ol ḥabīb ol raḥmeten lilʿālemīn

Asiye vü Meryem [ile] ḫūriler
Yüzlerini ayaġına sürdiler

Meryem ol dem vardı öpdi ayaġın
Kesmek istedi o şāhuŋ göbegin

Gördiler kesmişler anuŋ göbegin
Sünnet itmişler hem ol begler begin

Anadan sünnetlü ṭoġdı ol Resūl
Enbiyāya böyledür olmaḳ uṣūl

Ṣoŋra vardı Asiye bil üstüne
Ol Resūle sürme çekmek ḳaṣdına

Sürmelenmiş gördi anuŋ gözlerin
Cān virür her kim işitse sözlerin

Ṭīb ṣaçımaḳ istediler ḫūriler
Tīb ṣaçılmış gördiler ol nūriler

Ṣoŋra gördüm üç melek geldi yine
Biri zerrin ṭas ṭutmış eline

Biri bir ibrīḳ dutar altun-durur
Biri elde bir ḥarīr ṭutmış-durur

İbrīġüŋ ṣuyı-yıla yudılar yüzin
Öpdiler elin ayagın hem gözin

Ḳarşu durup dirler ey bedr-i tāmam
Saŋa olsun çoḳ ṣalāt ile selām

Ṣoŋra pes cümle melā'ik saff u sāf
Kaʿbe gibi itdiler anı ṭavāf

Ol dem anda büridi anı ġamām
Bulud içre ḳaldı ol bedr-i temām

Ol bulud gitdi evümden nāgihān
Aldı gitdi Aḥmed'i ol bir zamān
178/a
Yine geldi hem getürdi Aḥmed'i
Ḥaḳ bilür n'ola bu işden ḫikmeti

Ṣoŋra hep gezdürdiler cennetleri
Ḥūriler ḳıldı ziyāret her biri

Virdiler eline hem miftāḥ-ı ġayb
Anı seven görmeyen ʿālemde ʿayb

Ḳoḳusı anuŋ begāyet ḫūb-idi
Ḳamulardan ḳāmeti mergūb-idi

Ḳoḳusın gören didi Peyġāmberi
Ġarḳa virdi başdı misk-i ʿanberi

Gör kemal-i ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Ḳur'ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ve niʿmetdür ki yeksān eyledi

Haẕā faṣl-ı fī vefāt-ı Ümm-i Āmine radiallhu-ʿanha
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Altı yaşa çün irişdi ol ḳamer
Anası dünyādan eyledi şefer

Ol münevver kim ḳaçan cān vir-idi
Ṭoymadum saŋa Muḥammed dir-idi

Sevinürdüm kim seni mürsel görem
Andan āḫir cānum Allāh'a virem

N'ideyin çün böyle yazmışdur ezel
Ṣaḳlasun her dem seni ol Lem-yezel

Aġlayup urdı yüzin hem yüzine
Sürdi anuŋ gözlerin hem gözine

Öpdi başdı baġrına ol māh-ı tāb
Didi oġul çoḳ yaşa sen bī-tāʿab

Ey ḳuzıcāġum benüm ḳalduŋ yetīm
Atadan hem anadan dürrü'l-yetīm

Firḳatuŋ odı yürekler ḳan ider
Gözlerüŋ nūrı cemāli cān ider

Analar böyle çekerler n'idelüm
Çünki gel didi Ḫüdā'muz gidelüm

Aġlar idi zārı zārı ol nigār
Dirdi kim ya Muṣṭafā ya gülʿiẕār

179/b
Taŋrı bir bildi anı hem resūl
İlla irmedi zamānına vuṣūl

Atası daḫı muḳīrdi hem aŋa
İlla irmedi göre n'idem saŋa

Ṣoŋra pes eyitdi duʿā anlara
Ol münevver ol muʿazzez cānlara

Ḳalḳdılar īmān getürdiler yine
Ḳıldılar iḳrār olar da bu dīne

ʿĀyişe aŋa rivāyet eyledi
Baŋa peyġāmber didi dip söyledi

Ḫāşā anlar kim ḳalaydı cehl-ile
Kim muḳārin oldılardı ehl-ile

Yanmadı anlar cehennem nārına
Ḳalmadı anlar işi hem yarına

Ol Muḥammed devletinde irdiler
Ol Hüḍā'dan fażl-ı raḥmet buldılar

Olmadı münkir ne-y-içün yanalar
Bil didi anlar ya neye danalar

Ol didükleri temisildür i yār
İmtihāniçün Resūle şöyle var

Ümmetin mi yaḫū ata anasın
Ḳanḳışın diler deyü ḳo ötesin

Anlara meyl eylemişken ol Ḫüdā
Döndürür ḳalbin Resūluŋ bī-cezā

Eyle gösterdi cemīʿ-i ümmetin
Nār içinde aŋa ṭutdı himmetin

Kim diledi ümmetin ol ser-firāz
Anları ḳodı budur olan cevāz

Ol şefāʿatda size ṭutdı yüzin
Terk ḳıldı ata ana kendüzin

Tā ki seyire ḳıl şefāʿat ol ḥabīb
Vire size dürlü dürlü ol naṣīb

Gelelüm yine anasın sözine
Çünki sürdi gözlerini gözine

Kesdi ʿömrinden ümidin ol nigār
Döndi Ḥaḳḳ'a ṭutdı yüzin gülʿiẕār
179/a
Yumdı nergis gözlerin ol yüzi gün
Çekdi ḥasret devr elinden sernigün

Kimseye ḳalmaz bu dünyā pāyidar
Ola bāḳī̄ ḳalan ol Perverdigār

Ṭutdı matem ins ü cin feryād ide
Çünki ol māh işbu dünyādan gide

Şoŋra virdi ol Resūl böyle ḫaber
Bu ḫaberlerdür beġāyet muʿteber

Mevlūdinden çün biraz kılduḳ beyān
Muʿcizātından diyem şimdi ʿayān

ʿĀşıḳı-y- ısaŋ anuŋ iy yā ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Ḥaḳ taʿālā ḥażretinfikridelüm
İsm-i aʿlāsın birazfikridelüm

Faṣl fī Muʿcizāti'n-Nebī ʿaleyhi-sselām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Çün ulaldı ol münevver ol selīm
Ol müʿeddeb ol muʿazzez ol ḥalīm

Ḳırḳ yaşına irişincek ol ḥabīb
Vaḥy-i Rabbāni irişdi iy lebīb

Aŋa Ḳur’ān oldı münzel bī-riyā
Zīra olmuşdur ḥabīb-i kibriyā

Daʿvet itdi ol cihānı şöyle bil
Geldi döndi fevc fevc şehr üʾil

Aya bir kez ol işāret eyledi
İki şaḳk oldı beşāret eyledi

Bir çekirdek dikdi ḥurma ol Resūl
Ol sāʿat virdi yemiş aṣlen usūl

Sīnesinden nūr olurdı āşikār
Ġarḳ olurdı yirde gökde ne ki var

Dişlerinden berḳ iderdi anda nūr
Gicelerde igne düşse bulunur

Barmaġından çeşmeler ceyḥūn ider
Aġulı bişmiş ḳuzı hem ün ider

Çaġırup dir yime benden yā Resūl
Tā kiʿuşşāḳuŋ senüŋ bula vusūl

180/b
Aġuluyam baŋa aġu ḳatdılar
Ol münāfıḳlar saŋa ḳaṣd itdiler

Çün işitdi ol ḥabīb-i girdigār
Bildi kim ḳaṣd eyledi ehl-i şirār

Cümle ẕerrāt aŋa iḳrār eyledi
Çün yüzin ʿāleme iẓhār eyledi

Niçe kim görse o günden ol ḥabīb
Eyle ardından görürdi zī-naṣīb

Uyanuġken uyuriken ol hümām
İşidürdi ne ki söylense kelām

Gözi uyur göŋli uyanuġ-ıdı
Birliğine ḫalıḳuŋ ṭanuġ-ıdı

Bir-idi yaḳın ırāḳ hem semʿine
Şuʿlesinden nūr virür cān şemiʿne

Cebreʾīl ayrılsa gögde vaḥy-ile
Ḳoḳusından ol dem ol anı bile

Bir kezin baḳsa gözin seyrān ide
Biŋ göŋül āşüfte vü ḫayrān ide

Ger ḳadem baṣṣa ṭaġ a ṭaġ deprenür
Sākin ol dise yerinde ol-durur

Barmaġın ṣoḳdı yire bir kez o nūr
Kim anuŋla buldı ʿālem hep sürūr

Çekdiġünde aḳdı ṣu oldı revān
Ḳardan aḳ buzdan ṣovuḳdı pes o an

İçdi ʿasker hem ṭavar cümle temām
Niçe bunuŋ gibi itdi ol hümām

Ol Resūl'den ẓāhir olan muʿcizāt
Yirde gökde biŋ-durur iy ʿāli ẕāt

Muʿcizatından ne deŋlü söylesem
Ol ḥabībüŋ rāh-ı vaṣlın ṣöylesem

Ta ḳıyāmet ger denilse bu ḥaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

180/a
Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫāliṣ kim aŋa mihmān ola sulṭān

Faṣl-ı fī Mi'rācü'l-Nebī (as.)
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Muʿcizātından çün itdük biz kelām
Şimdi miʿrāc dürr-i baḥrından alām

Ṣaçın ʿāşıḳlaruŋ üstüne anı
İmdi aŋa muştarī gülsün ḳanı

Diŋleŋ imdi ol Resūl miʿrācını
Ḥaḳḳ nice urdı saʿādet tācını

Hem ne resme irdi ol dost iline
Niçe geçdi ʿarşı kürsi biline

Vir ṣalavāt aŋa her dem iy ḫāce
Tā ki miʿrācın diyem anuŋ nice

Bir gice ol Hādi Rabb ü Celīl
Bir nidā itdi ki dir yā Cebreʾīl

Tiz götür tesbīḥ ṣalavāt itmegi
Ṭur yaraġ it dost iline gitmegi

Ḳabż-ı rūḥ itme ve hem sen yā emīn
Didi ʿAzrāʾīl'e Rabbü'l-ʿālemīn

Ḳudretümden böyle yazmışum anı
Bu gice ḳabż üzre ḳılmazam seni

Cebreʾīl dir iy Kerīm-i dü-cihān
Kim ne sırdur eydü-vir bilem ʿayān

Yoḫsa irdi mi ḳıyāmet yā İlāh
Ḳorḳusından ditredi ol yüzi māh

Ḥaḳ teʿālā didi yoḳ ya Cebreʾīl
İrmedi yevmü'l-ḳıyāmet eyle bil

Ben dilerem bu gice iy bā-ṣafā
Bunda gele ol ḥabībüm Muṣṭafā

Her dem ister ḥażretümden her melek
ʿArş u kürsī benden eylerler dilek

Tiz iriş cennetlere alġıl burāḳ
Hem ʿālem-birle muraṣṣaʿ tāc-ı pāk

Ḥulle vu nūrdan kemer al ṭur öri
Var ḥabībüm oḳu kim gelsün beri

181/b
Hem daḫı yüz biŋ melek al var bu dem
Gelsün ʿarşum üstüne baṣṣun ḳĀdem

Hem varuŋ cennetleri tezyīn idüŋ
Ol ḥabībüŋ gelmesin taʿyīn idüŋ

Ṭurdı fiʾl-ḥāl Cebreʾīl ol dem hemān
Cennete geldi vü gördi şādumān

Didi kim yā ehl-i cennet şād oluŋ
Muṣṭafā-ıla bu dün ābād oluŋ

Bu gice bunda geliser Muṣṭafā
Ṣaçularla ḳarşulaŋ iy bā-ṣafā

Sizi anuŋçun yaratdı ẕü'l-Celāl
Vaṣlıdur ʿālemlere āb u ẕülāl

Didi Rıḍvāna müzeyyen eylegil
Cenneti hem geldigünden söylegil

Bileler hep ehl-i cennet bu işi
Ḳalmaya tā bilmedük hiçbir kişi

Hem didi Mālike ṭamu ḳapusın
Yap ki görmesün o nāruŋ ḳapusın

Olmasun göŋli ḥazīn andan görüp
Ṣoŋra yalvara Ḫüdā'ya yüz urup

Yine geldi cennete ala burāḳ
Ol ḥabībüŋ gelmesin ḳıla yaraḳ

Gördi otlar anda pes ḳırḳ biŋ burāḳ
Cümle bir yirde degül bir dem ıraḳ

İlla benzerler bular birbirine
Ḳıl naẓar ol Ḥālıḳ'uŋ taḳdīri ne

Bularuŋ altında cümle iy ṣafā
Yazılı nām-ı Muḥammed Muṣṭafā

Gördi Cibrīl içlerinden bir burāḳ
Otlamaz içmez hemān eyler firāḳ

Ṣūreti Ādem özi illa feres
Ḳara gözlü maʿşūḳa eyler heves

Hem laṭīf söyler ʿArabca ol kelām
İlla ʿışḳ almış vücūdın vesselām

Gözlerinden yaşı ceyḥūn eylemiş
Cān u göŋlün ʿışḳ odı ḥūn eylemiş

181/a
Geldi Cibrīl eyledi dir yā burāḳ

Sen niçün şöyle ḳılursın iftirāḳ

Cennet içre olmamışsın şādumān
Baḳ ḳamu yoldaşlaruŋ otlar revān

Sen yemez içmez hemān ḫayrān u zār
Eydüver cānuŋ bu işden ne sezer

Ol burāḳ eydür aŋa ya Cebreʾīl
Çün yaratdı ʿālemi Rabb-i-Celīl

Hem bu işden ṣoŋra bilgil iy ṣafā
Bir kezin çaġırdı kim yā Muṣṭafā

Ḳulaġum çünkim eşitdi ol üni
Bilmezem ne resme geçmişdür güni

Ol aduŋ issine ʿāşıḳ olmışam
Şöyle kim devr-i firāḳa ṭalmışam

Şimdi ḳırḳ biŋ yıl temām ben ʿāşıḳam
İy ʿaceb ḳanda-durur ol maʿşūḳam

Yimem içmem bir saʿat ḳılmam ārām
Yine derd üstüne merhem buyuram

Cennet olmışdur benüm başumda ṭar
Benzüm uş saru yürekde derd-i yār

Ger irişmezsem viṣāli ʿıydına
Tā ebed yanam firāḳı oduna

Didi Cebreʾīl aŋa kim yā burāḳ
Uş viṣāle irişerdür bu firāḳ

Şimdi geldüm uş burāḳ iltem aŋa
Cümle göklerden geçüp ʿarşa aġa

Gel seni maʿşūḳuŋa irgüreyin
Yüregüŋ derdine merḥem urayın

Tiz muraṣṣaʿ urdı yaʿḳutdan eyer
Hem zümürrütden uyan iy muʿteber

ʿĀşıḳ olan maʿşūḳa elbet irer
Çün burāḳ gūş itdi kendünden gider

Lu'llu vü mercan üzengü bil yaḳīn
Binmege üstüne kim ol şāh-ı dīn

Anı tezyīn eyledi çün Cebreʾīl
Yürüdi ol dem ṣanasın esdi yil

182/b
Geldi Cebreʾīl Resūl'e fi'l-ḥırām
Ṣan cihān vechi olur bāġ-ı irem

Yā Muḥammed didi bir kez ol emīn
Kim şirin lafẓ-ıla ṭoldı bu zemīn

Ol gice ol Muṣṭafā ṣāhib-uṣūl
Ümmühānī evine varmışdı ol

Gönlüne geldi o mirʿāc ārzūsı
Geldi irişdi o ḳudret yazusı

Geldi irdi burnına hem ḳoḳusı
Ḳalḳdı yerinden hemān-dem ikisi

Ḥāżır ol didi ḥaremde ol emīn
Süzdi ol faḫri semā vü hem zemīn

Kim gele Cibrīl anı alup gide
Maʿşūḳ ārzūsın iden ya pes nide

Ol dem idi Cebreʾīl irdi hemān
Kim nide itdi Resūle ol zamān

Çoḳ selām eyler didi ol pādişāh
ʿArşa gelsin dir seni iy yüzi māh

Daʿvet itdi Ḥaḳḳ teʿālā bil seni
ʿArşuma gelsün ü hem görsün beni

Naʿlın-ıla ʿarşa çıḳsun ol ḥabīb
Līki her yirde baña oldır ṭabīb

Anı ṭoylaram cemāle nūr-ıla
Her ne isterse ḳatumda virile

Bu zemīn ile zamāndan iy nigār
Eyle pervāz göresin esrār-ı yār

Ġulġul-ıla ṭoldı gün ile mekān

ʿArşa çıḳar diyüben ṣadr-ı cihān

Heşt behiştüŋ ḳapusın hep açdılar
Yoluna yaʿḳūt u gevher ṣaçdılar

Gel gidelüm göklere yā Muṣṭafā
Muntaẓırdur saŋa aṣḥāb u ṣafā

İşbu gice gidiser senden ṣıfāt
Bu gice ider tecellī sana ẕāt

Tur yerinden imdi sen iy gülʿizār
Bu burāḳa ʿışḳ-ıla olgıl ṣuvar

182/a
Ṭurdı ḥoş yirinden ol bedr-i cihān
Ol burāḳdan yaŋa pes oldı revān

Çün Resūl ʿazm itdi binmek ḳaṣd ider
Bunca yıl ʿāşıḳa vuṣlat basṭ ider

Ol burāḳ ol dem çekindi bil yaḳīn
Durmadı binmeklige esrār-ı dīn

Didi Cebreʾīl aŋa kim ya burāḳ
Dostiçün itmez midüŋ çoḳ çoḳ firāḳ

Şimdi ol faḫr-i cihān ol dīn eri
Binmek ister niçün oldıŋ sen beri

Ol burāḳ eydüre yā faḫr-i cihān
Ḥāşā kim senden ḳaçam ben bī-amān

İlla maḳṣūdum budur yā Muṣṭafā
Cümle ʿālem senden almışdur ṣafā

ʿĀşıḳunam isterem senden naṣīb
Ben olam anda burāḳuŋ ya ḥabīb

Cennetüŋ cümle burāḳı hep senüŋ
Sencileyin yoḳ-durur hiç kimsenüŋ

Cümlesinden ben yaḳın olmak saŋa
İsterem uş ḥācetüm sen ḳıl revā

Didi Aḥmed kim ḳabul itdüm sözüŋ
Olısar efḍal ḳamusından özüŋ

Bunca yıl ʿaşḳında yandı ol feres
ʿĀşıḳ-ısaŋ sen de yan eyle heves

Cebreʾīl ṭutdı rikābın uş anuŋ
Bindi aŋa faḫr-i cümle ʿālemüŋ

Ṣaġ yanına geçdi Mīkāʾil hemān
Cūşa geldi cümle kevn ile mekān

Gökyüzinden indi anda çoḳ melek
Şādılıḳdan çarḥa girmişdi felek

Hem öŋünce ṭarīḳidir Cebreʾīl
ʿİzzet iden Aḥmed'e olmaz delīl

Aldı gitdi Muṣṭafā'yı Cebreʾīl

Öŋine düşdi aŋa oldı delīl

Çünki aldı Muṣṭafā'yı ol emīn
Durmadı gitdi o sāʿat hemīn

183/b
Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münīr
Ḳudse irdi ol güzeller şāh-ı mīr

İki rek'at ḳıldı anda ol namāz
Enbiyā ervāḥı uydı çoġ u az

Çün temām itdi ṣalātı ol imām
Luṭf-ıla anlara virdi ḫoş selām

Didi iy ervāḥ-ı pāk ol dem hemān
Dost iline uşta ben oldım revān

İtmedüm tafṣīl bu yirde vaṣf-ı ḥāl
Tā āsān ola oḳunmaḳ her maḥal

Açdılar gökler ḳapusın Aḥmed'e
Ḳarşı geldiler pes anlar ḥamd ide

Her biri dir merḥabā ya Muṣṭafā
Ḳutlu olsun bu kerāmet iy ṣafā

Bu kerāmetler ki sen bulduŋ hemīn
Kimse bulmaz senden artuḳ ya emīn

Ḥaḳ saŋa geydürdi Levlāḳ ḫilʿatın
Senden aldı cümle maḥlūḳ ḫil'atın

Ādem ü ʿĪsā vü Ḥalīl[188]
İsmaʿīl İsḥāḳ u Yaʾḳūb iy cemīl

Her biri ḳutluladı miʿrācını
Didiler geydüŋ saʿādet tācını

Çün yedinci ḳāt göge irdi hemān
Diŋle andan ṣoŋra nʾoldı ol zamān

Sidreye varduḳda şāh-ı enbiyā
İtdi aŋa hep melāʾik iḳtidā

Sidreden çün geçmek ister ol ḥabīb
Ḳaldı anda Cebreʾīl ġamgīn lebīb

Cebreʾīlʾe didi nʾoldıŋ iy şefīḳ
Şimdiye dek baŋa olmuşduŋ refīḳ

Şimdi ḳalduŋ bunda niçün iy emīn
Gel gidelüm bunda sen ḳalma ḥazīn

Didi Cebreʾīl aŋa iy nīg-nām
Bu yiri ḥażret baŋa ḳıldı maḳām

Bundan öte ger başarsam bir ḳĀdem
Yanar oda hep ḳanadum ben nidem

183/a
Didi ol dem ol Resūl aŋa i yār

[188] Mısranın vezni eksik.

Peri almaḳ bunda olur ḳānı ʿār

Per nedür kim rāh-ı ʿışḳda aŋasın
Sen gerek kim ʿışḳ odında yanasın

Şemʿ-i ʻışḳa perrüŋi pervane-var
Üz ki ḥāṣıl ola saŋa vaṣl-ı yār

Aŋa didi gel Ḫüdā'sı ol gider
Aŋa ol otdan ḥicāb anda n'ider

Gel dimeklikdür güci iy māh-veş
Andan öte ʿışḳı olur aŋa pes eş

Ol Muḥammed'ün libāsın ṣoydılar
Ol tecerrüd ʿālemine ḳoydılar

Dünyā göginde ḳodı nefsin o ḫāṣ
İtmemişdi illa hiç aṣla maʿāṣ

Ḳodı ikincide ḳalbin bileler
Dilediler kim libāsın sileler

Hem üçüncide ḳodı rūḥın hemān
İlla geçmedi aradan hiç zamān

Ḳaldı sırrı ol Ḫüdā-yı Lem-yezel
Didi andan ya Muḥammed baŋa gel

Seni baŋa beni saŋa ya ḥabīb
Ol göŋüller derdine olan ṭabīb

Cebreʾīl’e böyle dirken ol ṣafā
Bir nidā irdi aŋa yā Muṣṭafā

Ḥażret oḳur seni tiz gelgil didi
Hem cemālin sen anuŋ görgil didi

Çün irişdi Aḥmed’e bir ḫoş ḫiṭāb
Oldı anuŋ göŋli ol dem musteṭāb

ʿArş u kürsī seyr idüp ol āfitāb
Geçdi tizcek anda yetmiş biŋ ḥicāb

Pes burāḳ ḳaldı yedincide hemān
Refrefe bindi pes andan ol zamān

Bir maḳāma irdi andan ol ḥabīb
Andan artuḳ kimseye olmaz naṣīb

Ta ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

184/b
Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Ḳur’ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet niʿmetdür ki yeksān eyledi

Faṣl-ı fī Beyān-ı Vākaʿ min Āḥvāl-ı Ḥāl

Mefʿāīlün / Mefʿāīlün / Feʿūlün

Cihān faḫri Muḥammed diŋle iy cān
Ḳaçan kim daʿvet itdi anda Sübḥān

Ne deŋlü geçdi ʿarşdan anda menzil
Şu dem ayrıldı ferşden ol yüzigül

Ki ʿarşdan yuḳarı menzil ne miḳdār
Geçürdi anı bil ol yüce Settār

Ki üç yüz biŋ yıl olmış anda rāḥı
Buçuḳ sāʿatde feth itdi İlāhi

Didi baʿżı iki sāʿatde anı
Ki seyr itdi bilüŋ ol arı cānı

Varup uş Ḳābe-ḳavseyn oldı Aḥmed
Kim oldır bu iki ʿālemde raḥmet

İrişdi bir maḳāma anda ol māh
Döşetmiş bir döşek aṭlāsdan Allāh

Kim ol bu yirle gökden ulu-ıdı
Görüŋ Ḥaḳḳ'uŋ ne sevgülü ḳul-ıdı

Ki yaʿni yüce-idi bunlardan ol taḫt
Kim Allāh ol resūle ḳıldı zī baḫt

Anuŋ üzre yetmiş ḳat-ıdı per çīn
Ve hem de ḥālice yetmiş biŋ ol ḥīn

Anuŋ üzre gör kim ya ne var-ıdı

Kim yetmiş biŋ ḳat uş ḳırmızı gördi

Ve hem yetmiş biŋ ʿanber gördi iy yār
Anuŋ üzre döşenmiş şöyle tekrar

Bular hep birbirine māʾil olmaz
Münevverdi kesāvet māʾil olmaz

Evet gördi ki bir yaṣduḳda nūrdan
Dikilmiş durmış anda pes emürden

184/a
Firāşuŋ vaṣfına hiç ʿaḳl irişmez
Resūlden ġayri pes kimse girişmez

Resūlullāhdur ancaḳ iren anda
Sarāy-ı lā-mekānı görün anda

O sulṭān dergāh-ıdı çün Muḥammed
Anuŋ üzre yaḳīn gel didi minnet

Firāşuŋ üstüne çıḳmadı lakin
Edebden ol münevver oldı sākin

Nidā geldi hemān dem ya ḥabībüm
Bu menzil uş senüŋçün oldı tā kim

Çıḳup bunda oturġıl ya Muḥammed
Bu yüzden olunur dosta muḥabbet

Eger sen olmasaŋ olmazdı bunlar

Senüŋdür ay u yıldız gice ü gündüz

Yedi eflāk saŋa ṣayvān olupdur
Senüŋ ismüŋ-ile ʿarşum ṭolupdur

Senüŋle faḫr iderler ehl-i eflāk
Ve hem cennetde ḫūri nūr eger ḫāk

Senüŋle faḫr ider hem pādişāhuŋ
Seni kendinden itdi yüce şāhuŋ

Eyitdi anda Aḥmed ya İlāhi
Ki sensin cümle ḫalḳuŋ pādişāhı

Ben ümmetsüz bunuŋ gibi döşekde
Oturmazam didi pes ḳalma şekde

Ḳıyāmetde de ümmetsiz didi ol
Ki uçmaġa girüben ṭutmayam yol

Bu naḳle uşda şāhid var misāli
Ḫuḍā virsün size hem ol viṣāli

Hadīsi uşta diŋle Muṣṭafā'nuŋ
Nebīler hatimi ol şah-ı ṣafānuŋ

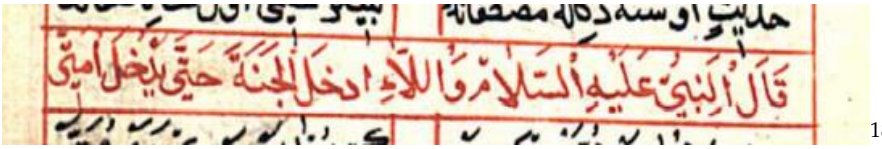

189

189 Peygamber aleyhisselam buyurdu "ümmetim cennete girmeden ben de girmem."

Didi vāllahi ben ümmetsiz kim iy Ḥaḳḳ
Kim uçmaġa da girmiyem muḥaḳḳaḳ

Ve hem çıḳmazam uş ben bu maḳāma
Ki tā ümmet işi ṭutmaya ḳāma

185/b
Anuŋ sünnetlerin sen de beġāyet
Mülāzım oluban eyle riʿāyet

Anuŋ gibi maḳāmda da sizi
Unutmadı ṭutup ol Ḥaḳḳ'a yüzi

Velī siz aŋlamazsız nesne andan
Niçün sevmeyesiz pes anı cāndan

Didi ta ümmetüm köşk üzre anda
Oturmayam oturmayınca ben de

Nidā irdi hemān-dem min-teʿālā
Ḳabul itdüm ne kim dirseŋ degül lā

Bağışladum saŋa anları ṭurġıl
Bu ḳılduġum maḳām üzre oturġıl

Hemān ümmet işin çünkim bitürdi
O dergāhda döşek üzre oturdı

İrişdi bir ḳadeḥ min-emr-i Ḳudret
Anuŋ vaṣfına hiç irmeye fikret

Didiler baʿżılar içinde anuŋ
Ola südi gözet aṣlın beyānuŋ

Didiler ikidi birinde süddi
Birinde dir şarāb ol südi içdi

Hemān ḳondı eline ol Resūlüŋ
İçüp buldı nişānından vuṣūlüŋ

Evet ḳuvvetle geldi key ḳatı ol
Anuŋ dādına kimse bulmadı yol

Didi Cebreʾīl aŋa ṣoŋra bu yādı
Ki aḥsend ya Muḥammed dir benādı

Südi içdüŋ ki içmedüŋ şarābı
Olup maʿmūr ḳoduŋ olmaḳ ḥarābı

Ki buldı ümmetüŋ ʿilm ü hem islām
Zehī devlet diyüp pes kıldı iʿlām

Şarābı içsedüŋ sen yā ḥabībi
Bulardan ümmet almazdı naṣībi

İrüp küfre ve dönmezlerdi Ḥaḳḳ'a
Alu oldı çün anı ṣoydı saḳḳa

Daḫı şol ʿavrata kim itmedüŋ meyl
Eger itseŋ olurdı ümmete veyl

185/a
O dünyā-y-dı ki kendin itdi tezyīn

Göründi saŋa taʿarż ide yüzin

Sen aŋa iltifat ḳılmadun aṣlā
İrürdüŋ ümmetüŋ ṣoŋ demde vaṣlā

Eger baḳsaŋ olar aŋa ṭolaydı
Arada aḫiret unudulaydı

Yahūdī olardı bī- mehāba
Velī irdiler ol ḫüsni meʾāba

Ve hem ol ün ki ṣoluŋdan irişdi
Ol iblis üni-di ṣoldan girişdi

Didi kim yā Muḥammed bu degül rāh
Buŋadur gitme aŋa olġıl āgāh

Sen anı ḳoymaduŋ hiç ḳulaġuŋa
İrişdüŋ uşta Ḥaḳḳ'dan dilegüŋe

Eger ünin anuŋ saŋa yaza-y-ıdı
Ḳamu ümmet hemān yoldan aza-y ıdı

ʿİbādet ḳılmayalardı Ḥudā'ya
Yarın anda varurlardı cezāya

Bī-ḥamdillāh kim olmadı bu işler
Ṭoḳundı iblisüŋ ḳarnına şişler

Ve ol kim ḫūriler hem daḫı cennet
Saŋa ʿarż oldı göründi pes ol vaḳt

Gözüŋ açup olara baḳmaduŋ sen
Pes oldı ḳamu fiʿlüŋ ḥüsn-i aḥsen

Eger ḳılsaŋ baẓar anlara iy şāh
Ḳamu ümmet olaydı Ḥaḳḳ'a gümrāh

Virürlerdi göŋül uçmaġ u ḫūra
Ḳılaydı Ḥaḳḳ'ı sevmeklik bu ṭūra

Yarın uçmaḳda didār olmaya-y-dı
Bular işbu meʿāba ṭolmaya-y-dı

Evet sensin mükemmel herʿuluma
Ṭolusın ger baḳām ṣaġ u ṣoluma

Sen ʿālāsın ü hem ümmetlerüŋ hep
Ṭolalar cennetde ṣan miṯli kevkeb

Kiminüŋ yüzi ay ola kimi gün
Kimi yıldız gibi pes ḳala düngün

186/b
Buları ṣor didi ṣoŋra ol Aḥmed
Cevāb eyle olundı Ḥaḳḳ'a minnet

Gelelüm yine pes evvelki ḳavle
Girelüm ol gümiş altun ḥavle

Anuŋ nūrı-ıla nūrlana cānlar
Ḳanı ʿāşıḳ olan pes gelsin anlar

Ḳaçan içdi Muḥammed anı ol gün

Cemīʾ enbiyānuŋ ḥavlu [190]

Ki yaʿni cümle mürseller göçünce
Aŋa ḳuvvet olur ḥāṣıl o gice

Budur şāhid anuŋ ümmetlerin gör
Cemiʿsincedür şeksüz ü maġfūr

Bular gerʿibādet ḳılsa anlar
Gerekdür biŋ ola olsun beraber

Pes andan didi Cebreʾīl selām vir
Çaġırdı eyleyüp bu resme tedbīr

Selām virür buŋa dir ya Muḥammed
Senüŋ sayende tā şād ola ümmet

Oḳudı pes taḥiyyāt pādişāha
Ve hem dir ṭayyibāt yüce şaha

[191]

Didi uş mülk senüŋdür pādişāhum
Duʿā daḫı saŋadur iy ilāhum

Ve hem varlıḳ senüŋdür cümle yirde
Ara yirde velī ḳalmadı perde

[190] Kelime okunmadı, 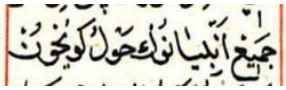

[191] Her türlü hürmet, salavât (dua) ve bütün iyilikler

Ḫiṭāb irdi hemān ol dem bil anı
Resūle yüce ḥażret didi yaʿni

Budur uşta ḥiṭāb gör vaṣf-ı ḥāli
Tekellüm ḳıldı çün lafẓü'l-meānī

192

İşit Allāh teʿālā aŋla ne dir
Resūle uş ḳılayın anı taḳdīr

Selām olsun saŋa kim sen nebīsin
Ve hem raḥmet senüŋdür kim ebīsin

186/a
Cemīʿ ervāḥa sensin yaʿni uş gül
Bular çün oldı pes fī -meʾvā likīn

Uludur ol Muḥammed aṣlı ṭāhir
Anuŋçun yaradıldı evvel āḫir

Ḳamu ervāḥuŋ ol nūr anasıdur
Hüviyyet aŋla andan ötesidür

Odur Aḥmed'de mīm kim oldı ẓāhir
Özidür ḫod aḥad ġarḳında ẓāhir

192 Allâh-ü Te'âlâ'ya mahsustur. Ey Nebî! Allāh'ın selâm, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm, bizim.

Pes andan ol Resūlullāh ne dir gör
Selām olsun bizüm üzre ʿalel-nūr

Ve olsun hem Ḥaḳḳ'uŋ ḳulları üzre
Ki ṣāliḥ olalar pes uyup emre

Budur ol didüġi anda Muḥammed
İşitsünler diyem uş anı ümmet

193

1295 Buyurdı Ḥaḳḳ teʿālā yā ḥabībi
Ki sensin uş ḳamu derdüŋ ṭabībi

Ki ṣāliḥ ḳullarum üzre selāmum
Didüŋ semʿ idicek işbu kelāmum

Eger küllī diseŋ ḳullara anı
ʿAzāb olmazdı hiç küffāra yaʿni

Hemān senden dönen bendendür ol bil
Benüm naḳlum senüŋle ola teʾvīl

Faṣl-ı fī Kelām-ı Cebreʾīl ʿaleyhis-selām
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

[193] Selâm, bizim ve Allāh'ın sâlih kullarının üzerine olsun.

Pes andan aŋla Cebreʾīl ki sidretüʿl-müntehāda-y-dı
Ve amma baʿżılar eydür kim ol ol demde ʿarşda-y-dı

Çaġırdı Cebreʾīl kim bir-durur ol ḫālıḳ-ı kevneyn
Muḥammed hem Resūlullāh didi pes andan ol yādı

Şehādet itdi pes ol yār anuŋçun oldı hem var
Duʿā ider aŋa ebrār Resūlullāh hem ol oldı

Ve hem ʿabdīdür ol adı anuŋdur fażlı hem yādı
Sever ol yüce Settārı anuŋçun böyle dir Ḫādi

Muḥammed Cebreʾīl naḳlin ḳulaḳ urdı işitmekçün
Kelāmın fehm idüp anuŋ ne didügin pes aŋladı

187/b
Niçün aŋlamasun ol ḫāṣ ki yoḳdur göŋli içre yas
Ana çün oldı ḫāṣṣü'l-ḫāṣ irer pes faṣla evlādı

Zehī Cibrʾīl emīnullāh ki maʿlūm oldı hep aŋa
Ne söylendi görüŋ işte ne yüzden eyledi yādı

Görüŋ ol ḥażret-i Ḥaḳḳ'uŋ ḥabībin luṭf idüp iy yār
Kim ol uş sizi anda da diledi bil unutmadı

Anuŋ gibi ulu yirde sizi unutmadı hem ol
Ya pes siz niçün aŋmazsız meger kim aŋıla adı

Anuŋ zikri igen ḫoşdur geçer uş bu da ḫoşdur
Anı sevmeyen boşdur bulunmaz aġzınuŋ dadı

Anŋa gerçek odur ʿāşıḳ göŋülden gitmeye dā’im
Eger ākil ü ger ṣāʾim gice ger gündüz olsaydı

Seferlerde ḥażarlarda ṣıḥḥatde ger merżālarda
Eger çoḳ gerek azlarda göŋülden eyleye yādı

Hemān ḥāżırlaruŋ dilde anı sevmek ırāḳ bizde
Ṣalavāt viriŋüz siz de bulasız ḫūr u cennātı

Delīl uşta işit āyāt anuŋdur fażlı hem ġāyet
Zehī minnet zehī devlet dilüŋde ola ger adı

Ne virse Ḥaḳḳ-durur Ḳur’ān anuŋdur pes ḳamu fermān
Ne ḳaldı geçdi bu devrān irişdi uş nihāyātı

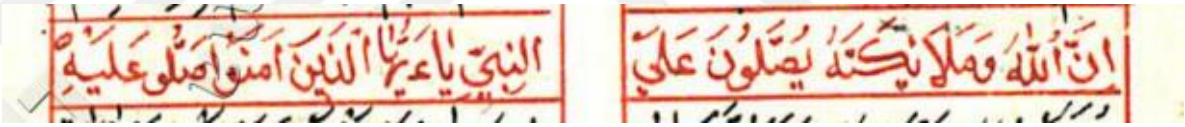

194

Muḥammed eşrefü’l-ḫalḳdur ve hem ümmetleri anuŋ
Olısar ḳamudan eşref ḥaber naḳl ider āyatı

Neler virmiş-durur Allāh diyem bir naḳli ümmetçün
İşitse şād ola cānuŋ ve hem ḥay ider emvātı

Budur uş āyat-ı Ḳur’ān irer her derde bu dermān
Bu naḳle cümlemüz fermān ki Ḥaḳḳ ḳılmış şehādatı

[194] Ahzap Suresi, 56. Ayet, “Allāh ve melekleri Peygambere salat etmektedirler. Ey iman edenler, siz de ona salat edin ve tam bir teslimiyetle ona selam verin.”

[195]

Ta ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın anda ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Ḥaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i ʿalāsın biraz zikr idelüm

187 / a
Gör ḳemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevganı ṣalā meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫāliṣ kim aŋa mihmān ola sulṭān

Faṣl-ı fī Rüyet-i Allāhu teʿālā
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Ḥaḳ teʿālā bil götürdi hep niḳāb
Bī-ḥurūf u bī-merātib bī-ḥisāb

Gösterür çün vech-i kudret ol İlāh
Virdi kendin bir kezin ol yüzi māh

Görmez oldı Aḥmed aŋla kāʾināt
Fāni oldı hep ẕevāt-ıla ṣıfāt

[195]Al-i İmran Suresi, 110. Ayet, "Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz, iyi olanı emreder, kötü olandan sankındırırsınız."

Ḥaḳḳ'dan özge nesne görmez oldı ol
Çün gözin açdı beḳā mülkinde ol

Gitdi kendi bāḳī ḳalan ol İlāh
Kendilik gider aŋa ne işṭibāh

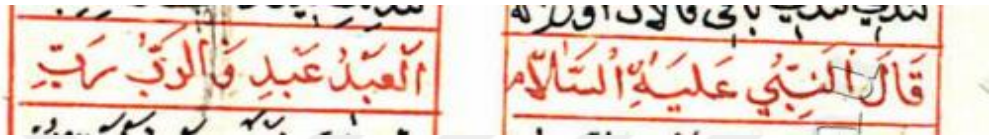

[196]

Ḥaḳ Ḥaḳ'dur ʿabd ʿabd illa bilüŋ
İʿtiḳādı anda pes eyle ḳıluŋ

Çün tecellī eylese bil āfitāb
Kimse yılduzdan nişān görmez[197]

Yine yılduz ber-ḳarār ey ehl-i dil
İşbu temsīlden fenāyı aŋla bil

Sen benümsin ben senüŋem didi Ḥaḳḳ
Cümle varum hep senüŋdür dir aḥad

Sen risālet göginüŋ bedr aysın
Dü cihānuŋ daḫı bī- hem tābısın

Sen cemālüm āyinesin āyine
Baḳaram senden cemālüm āyına

[196] Resulullah buyurdu kul kuldur, Rabb da Rab'dır.
[197] Kafiye tutmuyor.

ʿAyn-ı ẕātuŋ maẓharın ḳıldum seni
Seni gören maʿnide görsün beni

Her ki saŋa ire irmişdür baŋa
Gösterem senden cemālüm ben aŋa

Senden olur her kemālüm āşikār
Hep senüŋdür yir ü gökde ne ki var

188 / b
Ümmetini saŋa virdüm ya ḥabīb
Cennetümi anlara ḳıldum naṣīb

Raḥmet itdüm anlara iy yüzi ay
Gösterem yarın cemālüm ola bāy

Ḥażrete ol ḳıldı anda çoḳ niyāz
Didi ẓāhirdür saŋa hep gizlü rāz

Senden özge ben dilek hiç dimezem
Ümmetümden ġuṣṣa artuḳ yimezem

Sen baŋa ġāyet ulu luṭf işledüŋ
Ümmetümi hep baŋa baġışladuŋ

Didi ḥażret Aḥmed'e var iy kibār
Ümmetüŋi daʿvet it leyl ü nehār

İlt namāzı anlaruŋ miʿrācıdur
Başlarına hem saʿādet tācıdur

Anlara miʿrācı anda vireyin

İrdügüŋe anları irgüreyin

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Gör ne armaġan getürmiş ol Resūl
Ta bulasız siz anuŋ birle vuṣūl

Size andan bir kelām eyleyeyin
Ne bulur andan kişi söyleyeyin

Elli vaḳt buyurdı evvel ol Ḫüdā
Muṣṭafā'ya ümmetine ya cezā

Çünki döndi ol Resūl-ı kāʾināt
Götüre bunlara āyāt beyyināt

Yolda Mūṣā'ya buluşdı ṣordı ol
Ne didi Rabbüŋ neye irişdi yol

Ne buyurdı ümmetüŋe Pādişāh
Kim ʿibādetden ide şāb u şiyāḥ

Didi elli vaḳt namāz buyurdı Ḥaḳ
Gicede gündüzde bu ola sebaḳ

Didi Mūsā çoḳ-durur bu anlara
Ḳatlanımaz ol żaʿifce cānlara

Dön yine eksilde andan dilegil
Ol Ḫüdā'yı bī-zevāle söylegil

188 / a
Döndi yine ol ḥabīb-i dü cihān
Didi ya Rabb saŋa ʿayān her nihān

Elli vaḳt çoḳdur bağışla andan uş
Ḳatlanımazlar ḳılalar anı ḫoş

Didi on vaḳtin bağışladum saŋa
Ḳırḳ vaḳtin ḳılalar anlar baŋa

Yine döndi geldi Mūsā ḳatına
Didi ḳırḳ ḳaldı anuŋ yatına

Didi bu da çoḳdur andan var geri
Daḫı indüre bularuŋ her biri

Buŋa ṭākat eylemez ben bilürem
Anuŋıçun işbu işi ḳıluram

Yine vardı yine ḳıldı ol niyāz
Didi iy Ḥaḳḳ çoḳ-durur ḳırḳ vakt namāz

Daḫı indür ta ki vüsʿat bulalar
Cān u dilden ol namāzı ḳılalar

Didi otuz olsun uşta ya ḥabīb
Saŋa ba[ḫ]şiş onı daḫı iy ṭabīb

Yine geldi yine gönderdi anı
Yine vardı Ḥaḳḳ'a ol cānlar cānı

Uş yigirmi vaḳte indürdi o Şāh

Ḳılalar dāʾim anı gice ṣabāḥ

Döndi Mūsā ḳatına geldi didi
Uş yigirmi vaḳte ḳaldı söyledi

Aŋa Mūsā iy ḥabīb-i zü'l-Celāl
Ol da çoḳdur yine var ḳılma melāl

Ol Kerīmdür luṭf issidür bilüŋ
Ne ḳadar raḥmet ise eyle ḳıluŋ

Yine döndi vardı anda ol Resūl
Yine buldı ol Ḫudāvend'e vuṣūl

Anda yalvardı munācāt eyledi
Key edeble ʿarż-ı ḥācet eyledi

Utanur illa ḥayādan key ʿaceb
Ḥāl birle söyledi itdi ṭaleb

Pes baġışladı onun daḫı anuŋ
Didi göŋlüŋ ḫoş ola andan senüŋ

189/b
Geldi andan yine Mūsā'ya o ḫāṣ
Sevinüben eyledi Ḥaḳḳ'a sipāş

Didi on vaḳt ḳaldı ancaḳ biline
Gitdi bāḳī uş bu on vaḳt ḳılına

Yine ibrām itdi Mūsā ḥażreti
Gel yine var eylegil bu ġayreti

Ḳatlanımaz ümmetüŋ aŋa müdām
ʿĀṣĪ olur nāra girür ya n’idem

Senden evvel ben de daʿvet eyledüm
Ne ḳadar saʿy İdüpenin söyledüm

Ben bilürin bunlaruŋ ḥālin i yār
Yine baġışlar saŋa ol Bīr ü Bār

Didi utandum begāyet bu işe
Yine varmaġa varam aŋa nişe

Vardı yine ya İlāhi ḳıl ʿaṭā
Ḳatlanımaz ümmetüm eyler ḥaṭā

Ṣoŋra anlar nāra gide n’ideler
Çünki anlar bunda ʿiṣyān ideler

Ol kerīm ẕāt yine vardı ḥażrete
Düşdi bu dem ümmetiçün ġayrete

Didi Mūṣā didügin ol ʿalā ẕāt
Her sözi ṣaŋkim olur āb-ı ḥayāt

Ol keremler issi luṭf idüp yine
Ḥidmetin yiniletti yine bu dīne

Yine beş vaḳtin daḫı baġışladı
Ḳıldı beş vaḳt gör ne luṭflar işledi

Hem didi ya Muṣṭafā bilġil bunı

Ḳıla ümmetçün düni güni

Her vaḳıtın on vaḳıta yazarın
Ṣafḥalarında bularuŋ ḳazarın

Elli vaḳtüŋ hep ṣevabın bulalar
Çünkim anlar bu namāzı ḳılalar

Bir ʿaṭām da bu olısar anlara
Luṭf ḳıldum ol żaʿifce cānlara

Her iki reḳaʿt namāz kim ḳılalar
Cümle gök ehli ṣevabın bulalar

189/a
Anlara cümle ʿamel kim ḳılınur
Bu iki reḳʿat namāzda bulunur

Ḥamd idüp döndi Resūl-i bā-ṣafā
Aḥmed ü Maḥmud Muḥammed Muṣṭafā

Gökler ehlinüŋ ʿamelin diyelüm
Size yine ol şekerden yiyelüm

Kim ḳıyāmda kim rükūʿdadur müdam
Eylemezler ol işe anlar n’edem

Ol-durur ancaḳ olara emr olan
Ta ḳıyāmet oldır anlara ṭolan

Kim ṭeşehhütde oturmışdur hemān

Kim ṣücūdda oldır işi her zamān

Kim münācāt kim duʿāda oturur
Kimi dā’im ḥażrete el götürür

Cümlesin derdi namāz itdi o Ḥaḳḳ
Size virdi armaġan uş aŋla baḳ

Çün Resūlullāh bitürdi hep işin
Eyledi nāz u niyāzın nālişin

Geldi Mūṣā ḥażretine ol girü
Ümmetini işbu ḥāle irgürü

Didi beş vaḳt ḳılduġın aŋa anı
Ṣavmı bir ay ḥaccı bir kez ol ġanī

Yine ḳast itdi anı göndermege
Ol beş vaḳitden daḫı indürmege

Didi andan varmazam ḳıldum ḥayā
Rāżıyam beş vaḳte yıl u hem ayā

Çün yedinci ḳat göge irdi o şāh
Yüzi olmışdur ṣanasın bedr-i māh

Ḳarşuladı Cebreʾīl virdi selām
Eyledi anuŋ-ıla anca ḳelām

Pes nidā irdi Ḫüdā’dan iy Emīn
Cebreʾīle didi Rabbü’l-ʿālemīn

Emr itdi gezdüre cennetleri
Yüce yüce niʿmet ü himmetleri

Seyr ide hem ümmete vire ḫaber
Eyle ḳıldı hem anı ol muʿteber

190/b
Ol ḫaberler kim cinândan söyledük
Evvela andan ḥikāyet eyledük

Ol Resūlullāh dimişdi anları
Kim sevindürdi o sözden cānları

Hem buyurdı ṭamuyı seyrān ide
Şiddetinde ḳamuyı ḥayrān ide

Ol-durur kim gördügin virdi ḫaber
İşidenler oldılar zīr ü zeber

Aldı geldi ol Resūlı Cebreʾīl
ʿİzzet-ile çoḳ melāʾik daḫı bil

Niçe gitdi eyle geldi ol yine
Çok şükürler eyle imdi bu ḥīne

Niçe saʿy itdi bu ümmet yolına
Tā kim ümmeti şevabda bulına

Hem de görgil ol Mūṣā peyġāmberi
Ol Ḫüdā dostı ü hem dīn-rehberi

Ol kelīmullāh o göŋüli ṣafā

Niçe itdi ümmet işinde vefā

Çok selām olsun mübārek ruḥına
Saʿy ḳıldı tā irişe bu ḥīne

Eşit imdi ol Resūlden yine söz
Eydeyin ṭutgıl ḳulaḳ hem daḫı göz

Uşta miʿrācın çün itdük iḳtiṣār
Baʿżı evsafın daḫı idem i yār

Tā ḳıyāmet ger dinilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalāvat rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Faṣl-ı Fī Evsaf-ı el-Nebī
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Yire indi ḫalḳı daʿvet ide ol
Meşġul oldı ta vefāt idince ol

Daʿvet itdi cümle nāsı ol celīl
Geldi döndi fevç fevç şehr ü il

Ḫulḳ iderdi cümle nāsa ol şerīf
Olmaz-ıdı bir saʿat hergiz….[198]

[198] Beyitin sonu okunamadı. 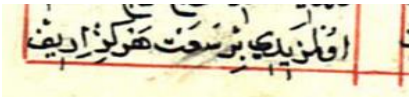

190/a

Hiç yalan gelmezdi aṣlā diline
Ġaflete virmezdi kendin biline

Çoḳ yemezdi aç geçerdi ol Resūl
Zira Ḥaḳḳ ʿışḳında bulmışdı vuṣūl

Arpa etmegi ġıdāsı hem aşı
Gāh gāh böġrine baġlardı ṭaşı

Şerʿde eydür kimesne irmedi
Ol Resūlullāh evinde görmedi

Arpadan artuḳ ki nesne bişüre
Aşda vü etmekde ġayrın üşüre

Ya ḥabīballāh senüŋ mislüŋ ḳanı
Saŋa ḳurbān cümle bu ḫalḳuŋ cānı

Gicelerde çoḳ ḳılurdı ol ḳıyām
ʿĀdet-idi her dem itmeklik ṣıyām

İtmedi ol ḳahḳaha hiç nesneye
Sögmedi nefrīn idüp hem kimseye

Luṭf-ıla yüzı gülecdi māhveş
Şöyle kim nūrlar ṣaçardı ṣan güneş

Gāh ḳara dülbendi ṣarar başına
Gāh bir avuç gil ḳatardı aşına

Gāh yeşil gāh aḳ ṣarardı Muṣṭafā

Hem çekerdi çoḳ bu küffārdan cefā

Ṣabr iderdi şükr iderdi ḫālıḳa
İtmedi hergiz şikāyet ol Ḥaḳ'a

Ger yise üç barmaġ-ıla yir-idi
Her ne kim var eyü ḫalḳa dir-idi

Hem yalardı barmaġın yise ṭaʿām
Bil bunı görmişdi cümle ḫāṣ u ʿām

Dutmadı peşgir öŋünde ol hümām
Ṣuyı üç kez besmeleyle tā tamam

Ḥamd iderdi arasında diŋlenü
Hem yemek yise yer-idi sevinü

Yürüse tiz tiz yürürdi key ḳatı
Ḳolların ṣalmazdı gör bu ḥikmeti

Ḳolların ṣalmaḳda kibr olmaya ta
Yatsa ṣaġ yaŋa yaturdı çün yata

191/b
Yatsa bir miḳdār girü ḳalḳardı ol
Pes vużūʿ idüp ṣalāta ol Resūl

Gāh geyer naʿlin ḫu gāh ol yalın
İy müsülmānlar görüŋ ḥişşe aluŋ

Ay olurdı evde od yanmazdı hīç
Nesne bişmezdi ocaḳda ir ü giç

Geymedi aṣla ḥarīr altun pes ol
Bir ḳ Ādem baṣmadı egri ṭuta yol

Hem ḥarām itdi erenler geymesün
Tā müsülmanlıḳ libāsın yoymasun

Ger geyerse geysün ʿavratlar ḥalāl
İlla faḫr idüp geyen bula melāl

Ḫırḳasın kendi yamardı faḫr idüp
Meskenet işin severdi faḫr idüp

Deveye ata ḳaṭıra merkebe
Geyer-idi gāh ḳara ḳıldan ʿabā

Geyer-idi gāh muṣannaʿ ḥilāʿti
Olmaya illa ḥarīrden āleti

Ardına Ādem alurdı artlanu
ʿĀri itmezdi iderdi ol ḫuşū

Dursa otursa dilinde ẕikr-idi
Gönlüne gelen İlāhī fikr-idi

Hiç ḥased bulmazdı aṣlā ḳalbe yol
Şöyle kim Ḥaḳḳ ʿışḳıla ṭolmışdı ol

Ṣayrular ṣavrurdı luṭfından o şāh
Taʿziye eylerdi ol varurdı rāh

Her kemālat-ıla mevṣūf ol ʿaziz

Her işinde key temiz olmış temiz

Ol ḥabībümüz bizüm gör kim nice
Ṭāʿat itdi Ṭaŋrı'ya irte gice

Altmış üç yıl içre bir gün ol ḥabīb
Emr-i Ḥaḳ'dan ṭaşra ḳılca ol lebīb

Olmamışdı uş kemāli Aḥmed'üŋ
İlla sen ʿömrüŋde bir gün anmaduŋ

Yaʿni uş bir gün ṣaḥīḥ bir ḳarār
Ġarbe dek Ḥaḳḳ'a teveccüh kimde var

191/a
Bir saʿat ansaŋ yine ol dem hemīn
Unutursın itmedin āḫret ġamın

Ṣanduġuŋ ṭolu gözüŋ ṭolmaz senüŋ
Ṣanki bu ʿömrüŋ güli ṣolmaz senüŋ

Yel gibi her dem esersin bir yaŋa
Yir ü gök ḳalmış bu işlerden ṭaŋa

Niʿmetin yirsin Ḫüdā'nuŋ her zamān
Ḫizmetüŋ ġayra idersin el-amān

Nefsüŋi beẕl it ki rūḥıŋ bula fer
Olasın ehl-i saʿādetden nefer

Vay bize bu nefs elinde ḳalmışuz
İblise uyup yolından azmışuz

Adumuz ümmet-durur yoḳ sünneti
Böyle mi olur Muḥammed ümmeti

İy Ḫüdā yā lüṭf ḳıl döndür bizi
Tā saŋa ṭoġru dutalum bu yüzi

Ḳalma bize itdügümüz işlere
Hādisin sen ḳamu yol azmışlara

Diŋleŋ imdi ol namāz faẓlın diyem
Ḥaḳḳ neler virmiş o şekerden yiyem

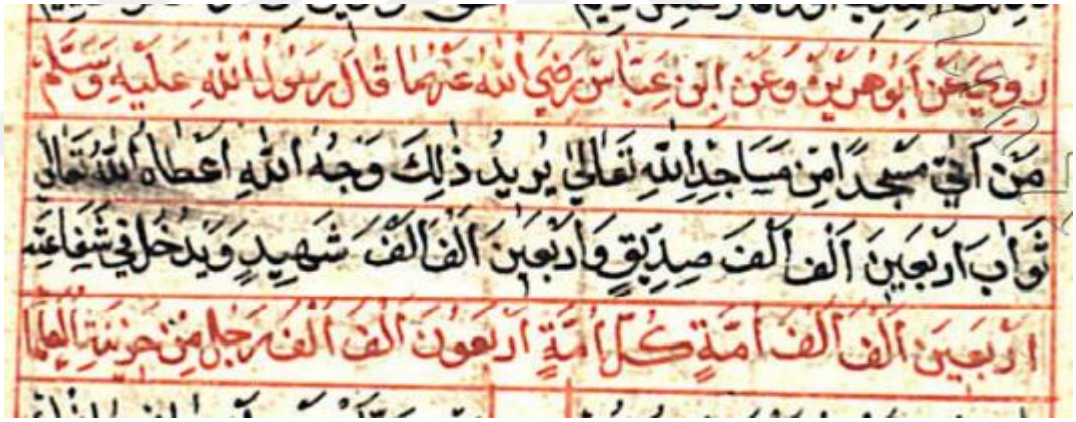

199

Rāvisi ebu Hureyre'dür bunuŋ
İbni ʿAbbas da bile cānı cānuŋ

199 Ebu Hureyre ve İbni Abbas'dan radıyllāhu anh rivayet olunur ki " Resulullah aleyhisselam dedi ki bir kişi Allāh rızası için mescide gidip namaz kılarsa onun sevabı kırk bin şehit sevabına ve Hz. Muhammed'in şefaatine mazhar olacağı kadar olur. Ebu Hureyre ve ibni Abbas'dan (r.a.) rivayet olunur ki Resulullah aleyhi selam dedi kim yönünü mescide çevirirse o Allāh'a çevirmişdir. Ve (kıldığı) namazın sevabı kırk bin şehit ve ümmetim tüm ümmetlerinkinden kırk bin kattır gibi

İkisi daḫı Resūlden dir ḫaber
Böyle buyurmış Resūl-ı muʿteber

Kim ki yüz dutsa vara bir mescide
Taŋrı mescidinden ʿazm ide gide

Emr-i Ḥaḳḳ'ı ta kim icrā ide ol
Mescide varmaġa çünkim ṭuta yol

192/b
Ḥaḳḳ teʿālā ne bağışlar gör aŋa
Kim ṣevābdan eydeyin anı saŋa

Virile ḳırḳ biŋ şehīd deŋlü ṣevāb
İki kez ḳırḳ biŋ ola ol bī taʿab

İki kez ḳırḳ biŋ de ṣıddīḳ müzdüni
Kim riʿāyet itdüġiyçün bu dīni

İki ḳırḳ biŋ şehīdümüzden daḫı
Viriserler ol ʿazize iy aḫı

Hem daḫı anuŋ şefāʿatinle dir
İki kez ḳırḳ kişidür ol emīr

Cennete gire ve ola şāduman
Kendiye anlarda bulalar emān

Yine didi ol Resūl-ı kāʾināt
Kim anuŋdur sırı sırı beyyināt

Yaʿni ikindi namāzın kim ḳıla

Mescide varup cemāʿatle bile

Dört rekʿat ne ola andan aŋa
Çün teveccüh eyledi andan yaŋa

Pes ḫayırlı ola aŋa dir Resūl
Kim taṣṣaduḳ eylemekden ya vuṣūl

Kendinüŋ aġrı altundan didi
Yaʿni Allāh yolına ḳıla fidī

Anı miskīnlere virmekden benām
Aŋa yigdür didi ol ḫayrü'l-enām

Hem de cennet aŋa müştāḳ ola dir
Yarın anda geydüġi ola ḥarīr

Yine didi ol Muḥammed Muṣṭafā
Ol mürüvvet maʿdeni kān-ı vefā

Kim ki aḥşāmı da ḳılsa varsa ol
Kim cemāʿatle aŋa ne ola yol

Ola dir aŋa ḫayırlıdur aŋa
Oḳumaḳ Ḳurʿānı ne eydem saŋa

Yaʿni ol Allāh kitābın dir o māh
Oḳumaḳdan didi ol āġāh

Enbiyānuŋ üzerine biŋ keret
Hem resūller üzerine bā-keret

192/a

İmdi var mescidde bile ḳılasın
Ḥaḳ teʿālā raḥmetini bulasın

Bir daḫı buyurdı ol faḫrü’l-enām
Yatsı namazın daḫı ḳılsa benām

Ol teʿāl-Allāh anuŋçun nʿidiser
Anı daḫı diŋle eydem iy beşer

Kim binā ide aŋa on iki biŋ
Şehr-i cennetde anuŋ ḳaydını yin

Her şehirde on iki biŋ ḳaṣr ola
Anuŋıçun yapıla ṣaġa ṣola

Her ḳaṣırda on iki biŋ taḫt i yār
Ola didi ol Resūl-i Bir ü Bār

On iki biŋ döşek ola bilesin
Her taḫıt üstinde şöyle gelesin

Her döşek üstinde anda otura
On iki biŋ ḥūri ġarḳ ola nūra

Bunlaruŋ her biri elinde ṭuta
Bir ḳadeḥ nūrdan ve göŋüller…[200]

Ola şarāben ṭahūr içinde hep

[200] Beyitin sonu okunamamıştır. 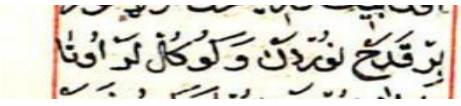

Ola nūrdan olmaya sīm ü zeheb

Ola kāfurdan o Ġaffār viriser
Anı ḳılan işbu ḥāle iriser

Bir ḥadīşinde daḫı ẕikr eyledi
Ümmeti ḥālin aŋup fikr eyledi

Öyle namāzın cemāʿatle ḳılan
Ḥaḳḳına ne didi ol anı bilen

Yaʿni her öyle namāzın ḳılana
Di saʿādet bu şevābı buluna

Dört rekʿat farżdur aŋla ḳamusın
Eydeyin bir bir bu ġaflet nāmusın

Vire evvel rekʿat ıçun ol İlāh
Aŋa yüz biŋ şehr-i cennetde o Şāh

Ola gümüşden ve yüz biŋ daḫı hem
Ḳızıl altundan ola ola ehem

Pes ikinci rekʿat-ıçun ol Ḫüdā
İki biŋ şehir zebercetden yaza

193/b
Kim yeşil ola iki biŋ daḫı dir
Aḳ ẕümürrüdden ola dir ol nedir

Hem üçüncü rekʿat-içün ne vire
İki biŋ şehr aŋa yaʿḳutdan ola

Uş ḳızıl yāḳutdan ola her biri
Daḫı yüz biŋ aḳ incüden viri

Ola dördüncü rekʿat-çün daḫı
Yine yüz biŋ şehr vire ol saḫī

Olısar miskden beġāyet ḥāṣ ola
Var-ısa ʿaḳluŋ dürüş sen ol yola

Daḫı yüz biŋ şehr żaʿferāndan virür
Anı ḳılan uşta anlara girür

Bir daḫı didi Resūl-i bā-ṣafā
Ümmet-iseŋ imdi gel eyle vefā

Ol gice kim göklere gitdüm ben uş
Cennete girdüm gezerken anda ḫoş

Bir ḳaṣır gördüm ḳızıl yākūtdan ol
Ana uġradum giderken ire yol

Ol ḳaṣırda daḫı gördüm incüden
Kim yetmiş ḳaṣır var-ıdı bābdan

Uzerinde vardur iki ḳapusı
Ḳızıl altundan olupdı yapusı

Var-durur anuŋ rükünleri ki var
Bir rükünden bir rükündeki i yār

Maġrib u maşriḳ arasınca durur

Key sa’ādet kim içinde oturur

Ol ḳaṣırda yetmiş ev var-ıdı
Kim zümürrütden yeşil dīvār-ıdı

Her bir evde yetmiş taḥt gördüm uş
Pes mükellel yaʿḳut-ıla oldı ḫoş

Hem cevāhirle müzeyyen olmış ol
Ḥaḳḳ müyesser ide vara anа yol

Her serīr üstinde yetmişer döşek
Kim yeşil sündüsden olmış dutma şek

Her döşek üstinde yetmiş ḫūri var
Otururlar yüzleri olmış ḳamer

Yaradılması nedendür diyeyin
Diyesin anuŋ yaraġın yiyeyin

193/a
Pes belinden yuḳarusı gör neden
Misk ʿanberden yaratmış yaradan

Nışfını kāfurdan itmiş zü’l-Celāl
Olısar ṣāliḥ olanlara ḥalāl

Hem daḫı gördüm aġaçlar bī-ḳıyās
Āʿla altun feriʿ gümüş bā-sipās

Minnet Allāh’a yaratmış anları
Ḳoyısar anda ol arı cānları

Pes varaḳları zebercetden ḳamu
Ne didi daḫı diyeyin iy ʿamu

Dört ʿayında gördüm anda dir Resūl
Biri kāfurdan ulaşmış bir vuṣūl

Daḫı dört ırmaḳda gördüm anda ben
Eydeyin anı daḫı neden neden

Biri baldan biri ṣudan biri süd
Girene anda irişe ola ʿıyd

Birisi anuŋ şarāb ṭahūr i cān
Luṭf birle yaradupdur yüce cān

Ben eyitdüm ya Ilahī bu maḳām
Kimlerüŋ içün olup-durur iḳām

Ulu melekler içün midür didüm
Ṣorduġımdan ümmetüŋ kaydın yidüm

Yā nebī mürsel içün midür bular
Tā geleler anlar anda ṭolalar

Didi baŋa ya Muḥammed ol Ilah
Ol mükerrem ol muʿazzez pādişāh

Kim degüldür ol ulu melek-içün
Ya ne mürsel nebī içün pes o gün

İlla bir kimse içündür bunlar uş

Ḳullarumdan aŋa gire ola ḫoş

İrte namāzın cemāʿatle ḳılā
Anlaruŋdur bu maḳām anlar bula

Zī ḳerīm ü zī raḥīm ü zī ʿaṭā
Aŋa vara her ki ḳılmazsa ḥaṭā

194/b
Didi ol sulṭān-ı kevneyn bu sözi
Kim diler ilte cināne ol sizi

İbni ʻAbbās'dan rivāyet oldı bu
Göresin bu da nicedür ḫoş bu

Ol didi didi Resūl-ı bā-ṣafā
Ümmetine gör nice ider vefā

Yatsu namāzını her kimle ḳıla
Dir cemāʿatle ṣevābda ne bula

Ḳılduġından ṣoŋra baŋa ol kişi
Vire yigirmi ṣalavāt bu işi

İşleye dāʾim gör Allāh ne vire
Anuŋ-ıla pes ne menzile ire

Baʿs ide yetmiş melek bil ol cemīl
Anuŋ-ıçun pes neye ola delīl

İdeler anuŋ-ıçun raḥmet ṭaleb
Tā ḳıyāmet aŋa ola ol ṣevāb

Hem farżda ider iseŋ daḫı yeg
Her namāz ṣoŋunda yaʿni eyledek

İresiz çoḳ çoḳ ṣevāba bī-ḥisāb
Aġır olmaz yarın anda iḥtisāb

Sen bir aŋsan ol da on aŋar seni
Eyle geçür var ise ʿaḳluŋ güni

Yine didi bu ḥadiṯi ol Resūl
Tā bu ecre bulasız siz vuṣūl

Kim ḳıla öyle namāzın dāʾim
Bā-cemāʿat ola buna ḳāʾim

Ḥaḳ ḥarām ide cehennem odını
Anuŋ üzre ṣaḳlayalar odını

Ol ḳıyāmet günlerinde ḳurtıla
Od ʿazābından günāhlar örtüle

Hem de ikindi namāzın ḳılsa kim
Bācemāʿat çekmeye dir anda bīm

Pes günāhından çıḳar dir ol dem ol
Anasından ṭoġma ola bula yol

Aḫşamı da ḳılsa cemāʿatle ger
Key saʿādet bula andan pes ol er

194/a

Kim ḳıyāmet günlerinde ol İlāh
Ṣormaya hiç nesne andan bula rāh

Cennete girmeklige bil ol kişi
Çünki eyle ḳıldı dünyada işi

Yatsu namāzında eyle hem ḳıla
Bil cemāʿat yarın anda ne bula

Eyleye Allāh ḥarām ol kişiye
Ẓulmetü'l-ḳabri yüzi hem ışıya

Pes münevver ola vechi nūr-ile
Hem ḳıyāmet ẓulmeti daḫı bile

Nūr vire Allāh aŋa ol gün irer
Geçe anuŋla ṣırāṭı pes ol er

Pes buyurdı yine ol ḫalḳuŋ begi
İki cihān güneşi begler begi

Her ki ḳılsa irte namāzın daḫı
Bā-cemāʿat ne bula dir ol saḫī

Ḳırḳ güne dek kesmeye hiç arasın
Fikr İdüpen ol cihāna varasın

Ola Allāh ḥaḳḳıçun dir ol Resūl
Kim beni ḳıldı nebī virdi vuṣūl

Ḥaḳ ana ʿaṭā ide iki berāt
Biri nārdan ḳurṭula bula murād

Ol biri daḫı nifāḳdan ḳurtula
Çok ʿayıblar anuŋ-ıla örtüle

Uşta bildüŋüz namāzuŋ ḥālini
Eyderin tekbīr-i ūla ḳālini

Tā anuŋla da müşerref olasız
Ḥaḳ teʿālā raḥmetinle ṭolasız

Faṣl-ı fī Ṣevāb-ı Tekbīr-i ūlā
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Tekbīr-i ūlā emirdür Ṭaŋrı'dan aŋlaŋ i yār
Kim gözetse bula cennet raḥmet ide Bīr ü Bār

Sāriʿü[201] āyetin Allāh anuŋçun gönderür
Eyle dir baʿżı müfessir her kim ol işden ṣorar

Tekbīr-i evvel içün ne didiler gör anlar uş
Dünyeden oldı ḫayırlı hem içinde ne ki var

195/b
Ṣordılar āl-i Resūlden ḳıldılar fażlın ṭaleb
Tekbīret'ül iftitāḥdan tā bula anlar karar

Pes Ebū-Bekre işaret eyledi vire cevāb
Başladı Ṣıddıḳ kelāma aça tā andan şiʿār

Didi kim olsa benümçün biŋ devem ḥamli ḳamu

[201] Ayet tespit edilememiştir.

Altun olsa hem gümüş dir olʿalel-faẓl-ı kibar

Hep taṣadduḳ eylesem ben fī sebilillah anı
Tekbīr-i ūla ṣevābı ola artuḳ dir o yār

Dirʿömer daḫı benümçün olsa yaʿni çoḳ deve
Mekke Medine arası ṭoptolu olsa ki var

Yuŋları aġır ḳumaşlar olsa ḳamu anlaruŋ
Eylesem anı taṣadduḳ Ḥaḳ yoluna şöyle var

Tekbīr-i ūla ṣevābı andan artuḳdur didi
Her kiʿaḳıldur bu emri saʿy idüp ṣorar arar

Bu didügümüz imāmla eylemekdür bileler
Bā-cemāʿat ola aŋlaŋ ancalar bunı ṣorar

Didiʿosman ben eger ḳılsam iki rekʿat namāz
Bir gicede ḥatmı birle tā ola ire nehār

Tekbīr-i ūla pes andan daḫı artuḳdur didi
Kim ṣevābı yaʿni ol ḫāṣ eyleyüp andan ḫaber

Andan ol ʻAli emīrü'l-müʾminīn eydür kelām
Hep emīrü'l-müʾminīn der derdi de itmen firār

Ger eger dünyā ṭolusı olsa küffār ben cihād
Eylesem ḳırsam oları ẓulfuḳārla bāḫ[t]iyār

Tekbīr-i ūla ṣevābı ola artuḳ bī-ḫilāf
Başların kessem ḳamunuŋ ḳırıla çünkim bular

Didi andan ṣoŋra ol şāh eyleyüp andan beyān
Ṣaçdı ʿanber sözlerinden ol ḥabīb-i Girdigār

Yir gök ehli olsa kātib yaʿni ins ü cin melek
Yir-ile gök arasında kāġıt olsa bā-menār

Yazsalar tekbīr-i ūlanuŋ ṣevābın ḳamusın
Tā ḳıyāmet yazmayalar ʿaşr u ʿişrin uş olar

Bu ḥadīslerüŋ cümlesi ḥazinetü'l ʿulemadan naḳl olunmuşdur bileler.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Tekbīr-i ūla ṣevābın çün didüŋ
Hem cemā'atle namāz ḳaydın yidün

195/a
Niçe uyurlar bulardan uyana
Kim uyanmazsa ol odlara yana

Eydeyin ġuslüŋ ṣevābın uş size
İşidüp andan duʿā idüŋ bize

Ġusla itmeŋüz tekāsül ola geç
Tiz idüŋ eglenmek aŋa durma hiç

Ne buyurmış ḥaḳḳına gör ol Muʿīn
Ol ḥabībü rahmeten-lil'ālemin

Ancalar anlar namāzın ḳor i yār
Eylemeŋ eyle sizi oda ḳoyar

İmdi diŋleŋ mustemiʿ olun aŋa
Çün naṣīb oldı diyem anı baŋa
GAZEL
Faṣl fī Sevābı Ġuslü min el-Cenābetin
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Didi bunı Resūlullāh ḫaber virdi ol esnādan
İşidüp böyle ʿuşşāḳı ki ta çıḳmaya taḳvādan

Ḳaçan kim ḳalḳsa bir müʾmin ki ġusl ide cenābetden
Arınmaḳçun ola ḫāliṣ işi tā ire aḳvādan

İder Allāh teʿālā vaḥy meleklere hemān ol dem
Naẓar idüŋ o ḳuluma nice ḳalḳdı o taḳvādan

Ki ġusl iden cenābetden oluŋ şāhid aŋa siz uş
Anı yarlıġadum taḥḳīḳ bula cennāt ü meʾvādan

Daḫı aŋa ʿaṭā itdüm ki bir ḳaṣr aŋa cennetde
Ola yaḳut-ı aḫmerden ola içinde ābādān

Uzunı maġrib ü maşrıḳ ḳadar ola dir ol Hādī
Ḳamu yer ehli hep girse ḳala boş daḫı ol andan

Ve hem çoḳdur günāhından anadan ṭoġma oldı ol
Arındı oldı ol hem pāk muṣaffā ḫāfi aṣfādan

Didi yine Resūlullāh ḳaçan ġusl itse bir müʾmin
Cenābetden arınmaġa ki ẓāhir daḫı aḥfādan

Aŋa raḥmet ider ol Ḥaḳ hemān evvelki ḳatrede
Bedeninden ki ol ṭamla budur evlā her evlādan

Kim ide maġfiret Allāh irişe faż̧l-ı rabbānī̄
Ḫalāṣ ola ḳamu yirden naṣī̄b ola tecelliden

Ve ṣoŋra dökülür ṣuyuŋ ki her sī̄nesine anuŋ
Ş̱evāb yaza derecātlar virile aŋa eclādan

196/b
‘Bu daḫı Ḫazinetü’l-ʿUlemadan çıḳupdur’
Mefāʿī̄lün / Mefāʿī̄lün / Feʿūlün

Eşitdüŋ çün ş̱evābından beyānın
Bu kez diyem ḳıyāmetde ʿayānın

O ġuslüŋ anda niçe ola ẓāhir
Çün oldıŋ bunda andan arı ṭāhir

Ş̱enālar idesiz dāʾim Ḫüdā’ya
Seni uġratmadı anda cezāya

Ḫaḳ’uŋ niʿmetlerin bilmek gerekdür
Hevā-yı nefse ṭābeylemek gerekdür

Uṣanmaġıl ki ayruḳdan ḥazer ḳıl
Bu dünyā uşta fānī̄dür naẓar ḳıl

Diler misin ki yanasın cahī̄me
Gel uyma imdi bu nefs-i behī̄me

Ḳıyāmetde nola ġuslüŋ ş̱evābı

Yine irer anuŋ bu anda …..[202]

Faṣlın fī Rū'yetü'l Ġusul fīl-kıyāmet
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Buyurdı ol habībullah ġusulden yine aḫbār
Eşitsünler sevinsünler bu naḳle hep olalar envār

Cenābetden ölen ġusl uş ḳıyāmetde gele yāda
Ki bir ṣūretde kim hergiz kimesne görmedi deyyār

Ki görmemiş ola mislin anuŋ gözler ola key ḫūb
Ne ḫūb kim ola key maḥbūb yüzinden ṣaçılur envār

Ola başında hem bir taç [ż]iyāsı ġarba vü şarḳa
İrişüp vire pes ġarḳa o yüzden ʿarż ide Ġaffār

Anuŋla bile yetmiş biŋ melek ola aŋa hemrāh
Melekler ulularından olalar olmaya aṣġār

Diyeler ya fulan oġlı fulan aŋa idüp āvāz
Bu ḳul da eyde sen kimsin diye iy yār

Cezāke-Allāhu ḫayrın dir o da eyde ben ol ġuslüm
İderdüŋ uş cenābetden dökerdüŋ üstine her bār

Götürem seni boynumdan ṣırāṭı geçerem tizcek
Diyüpde ala boynuna götürüp geçire kim var

[202] Beyitin sonu okunamadı. 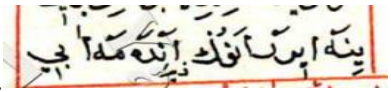

Geçe pes yıldırım gibi kimesne olmaya mānīʿ
İrişe cennete ta kim n’ola daḫı diyem tekrār

196/a
Pes aça cennetüŋ bābın anuŋçüŋ diye hem girgil
Ki ḳanḳı ḳapudan yaradılursuŋ aŋa pes ol yār

İderseŋ bir bilürsin biŋ ḳaçan kim varasın anda
‘İbādet ḳıl ola maḳbūl bu emre imdi çoḳ yalvar

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Ḳur’ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

Haẕā faṣlun fī Riḥleti’l Nebī ʿas.
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Çün bilindi Muṣṭafā’nuŋ geldügi
ʿAzm idüp miʿraca vaṣla ṭolduġı

Şimdi dünyādan ne resme gidiser
Ya bu ümmetçün yaraġın n’idiser

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i aʿlāsın birez ẕikr idelüm

Nāgehān ol peyk-i sulṭān-ı celīl
Ḥāżır oldı mescid içre Cebreʾīl

Dir selām eyler size Perverdigār
Maḳṣūd oldır cümle ḫalḳdan āşikār

Ḳatı muştaḳam aŋa dir ol ḥabīb
Niçeye dek yürür ol ilde ġarīb

Gel gidelüm ilüŋe yā Muṣṭafā
Cümle ervāḥa sen olmışsın ṣafā

İkilik gitsün aradan bir oluŋ
Ol cihānda daḫı aduŋ mīr oluŋ

Mim-i Aḥmed gide ḳala pes aḥad
Zira oldır saŋa olan uşta ḥad

Bu tecellī ṣūretidür aŋa pes
Yine Aḥmed'ür Muḥammed'ür o ḫāṣ

Bu sözi çünkim işitdi şehriyār
Beŋzi ḳızardı ṣarardı şems-vār

Ol mükaḫḫal gözlerinden dökdi yaş
Cūşa geldi ṭaġ u ṣaḥrā ḳuru yaş

Bilmediler neye aġlar Muṣṭafā
Hem yürekler n'oldı ṭaġlar Muṣṭafā

197/b
ʿĀyişe ḳatına vardı ol Resūl
Bir kezin āh eyledi ol pür-uṣūl

Bu deġüldür kim ölümden āh ide

Bunları aŋar nice ḳoyup gide

Anlaruŋ furḳatların fikr idiser
Anuŋ-ıçun derd-ile āh idiser

Hem Ḥasan birle Ḥüseyn ol Fāṭıma
Bunca aṣḥāba ne olur ḫātime

Anlaruŋ-ıçun durur āh itdüġi
Aġlayup bu derd-ile vāh itdüġi

İlla aŋa dünyādan yegdür beḳā
Kendi anca ger diler vara Ḥaḳ'a

ʿĀyişe dir iy cihānuŋ serveri
Enbiyānuŋ evliyānuŋ rehberi

Beni yaḳdı ġuṣṣaŋ odı ya ḥabīb
Yoḫsa ḳor mısın bizi bunda ġarīb

Neylerem sensiz cihānı n'iderem
Ḳanda giderseŋ senüŋle giderem

ʿĀyişe söylemedi evvel kelām
Vardı mescidde oturdı vesselām

Āh İdüpen didi ol dem iy Bilāl
Kim yaḳında olısardur irtiḥāl

Sizi terk idüp giderüm ol ile
Di ki aṣḥābum benüm bunda gele

Ben göreyin bir daḫı yāranları
Dīn yolında yüregi yananları

Āh İdüpen aġladı çoḳ çoḳ Bilāl
Ḳaddunuŋ elfi büküldi oldı dāl

Çün ḥaber böyle irişdi iy ṣafā
Bir gör imdi ol ṣaḥāb-ı Muṣṭafā

Bir araya cümlesi cemʿ oldılar
Oda yanmaḳda ola şem’ oldılar

Mescide vardılar anlar aġlayu
Gözlerinde yaş aḳuban çaġlayu

Gördiler oturmış ol Şāh-ı cihān
Yüzi olmış hem-içün bedr āsumān

197/a
Furḳat odına yanuban irdiler
Ol Resūl’üŋ ḥūb cemālin gördiler

Bir ḥaṣīr üstünde oturmış Resūl
Key ḳatı olmış żaʿīf ṣāḥib-uṣūl

Cismine itmiş [ḥ]aṣīr anuŋ eser
Bu fırāḳa nice ṣabr ide beşer

Aġlayuban anda efġān itdiler
Kim nice cān u ciger ḳan itdiler

Minbere çıḳdı hemān dem āfitāb

Kim ḳara gözden dökerdi lüʾlü āb

Minber üzre çün oturdı ol celīl
Hem güneşe düşdi renginden zevāl

Bunlara virdi selām ol pāk ẕāt
Ḥaḳḳ'a çoḳ ḥamd itdi ismin ide yād

Dir iy aṣḥābum benüm irdi firāk
Eyledüm ben dosta gitmekçün yaraḳ

Siz de uş idüŋ yaraḳ itmeklige
İdüŋ āḫiret işin bitmeklige

Bu fenā dārında kimse gelmedi
Her ne yüz dönse murādın almadı

Şöyle vaʿẓ itdi ki yandı dü cihān
İns ü perī aşikāre vü nihān

Niçeler cān virdi ol dem bī-riyā
İrdiler raḥmet ḫon-ıla Ṭaŋrı'ya

Niçeler mecnūn olup düşdi yire
Yirle gök ṣan dutuşıdı yek sire

Niçe vire bir kişi andan ḫaber
Oldılar ṣan ġuṣṣadan zīr ü zeber

Vaʿẓ İdüpen indi minberden hemān
ʿĀyişe'nüŋ evine oldı revān

ʿĀrıż oldı aŋa ol demde ṣudāʿ
Didi çoḳ çoḳ ya ṣaḥābum elvedāʿ

Çün mizāc-ı eşrefe irdi saḳam
ʿĀyişe'nüŋ ḳalbi ṭoldı hemm ü ġam

İrdi aŋa anda dürlü dürlü bīm
Didi kim ben nèyleyem hem n'ideyim

198/b
Anda çoḳ çok aġladı ol zār u zār
Gözlerinden dökdi yaşın cūybār

Didi niçün yā Ḫümeyrāsın ḥazīn
Yāḫū dāʾim niçün eylersin enīn

Bilki cānlar bizde mihmāndur yaḳın
Girü anlar yirine eyler aḳın

Çünki mihmān gelüben yine gider
Kimse aġlayup anuŋçun pes n'ider

Kim cezāʿ itmez ḳażā sehmini red
Hiç fezaʿ olmaz ecel seyline sed

Yine geldi ḳapuya ol dem Bilāl
Ġuṣṣadan olmış idi hemçün hilāl

Aġlayuban didi iy ṣāḥib Ḳur'ān
Ġuṣṣaŋuzla ṭoldı kevn ile mekān

Şöyle bil iy faḫr-ı cümle kāʾināt

Ḥāżır oldı işbu dem vaḳt-i ṣalāt

Gel namāzı ḳıluvar aṣḥabuŋa
Dostlaruŋa sıdk-ıla aḥbābuŋa

Didi Aḥmed yā Bilāl oldım ża῾īf
Ḥastalıḳdan olmışamdur key naḥīf

Di Ebū-Bekr'e imāmet eylesün
Anda ol baŋa niyābet eylesün

Benden özge ḫalḳdan efḍāl ol-durur
Cümle nāsdan hemçün ekmel ol-durur

Başını urdı vü āh itdi Bilāl
Göŋli ṭoldı derd ü ġam birle melāl

Ḳābe-ḳavseyn olmış iken menzilüŋ
Ḫāk içinde alısarlar maḥfilüŋ

Bizi ḳoyup ne yire gitseŋ gerek
῾Ālemi hep odlara yaḳsaŋ gerek

Aġlayuban vardı aṣḥāba Bilāl
Ġuṣṣa-y-ıla olmış-ıdı pāyimāl

Didi bilüŋ yā ṣaḥāb-ı mu[ḥ]terem
Çoḳ selām eyler size şāh-ı ḥarem

198/a
Dir ki ben oldım ḳatı ġāyet ża῾īf
Ṭāḳatum ḳalmadı key oldım naḥīf

Yirüme Ṣıddıḳ imāmet eylesün
Baŋa ol anda niyābet eylesün

Ol dem aṣḥāb aġladılar zār u zār
Gözlerinüŋ yaşı aḳdı seyl-vār

Āh figānın göklere irgürdiler
Çün Resūl'ı işbu resme gördiler

Āh idüp mescid de ol dem aġladı
Hep muḫābanuŋ yüregin ṭoġradı

Cūşa geldi hem o şāhuŋ minberi
Didi artuḳ görmezem peyġāmberi

Geçdi çün Ṣıddıḳ-ı ekber aġlayu
Ol Resūlüŋ yirine el baġlayu

Anı gördi Muṣṭafā ṣabr itmedi
Hem eser ḳıldı ol ayrulıḳ odı

Anlaruŋ derdi yürekden gitmedi
Çünki varup ol imāmet itmedi

Yürümege yoġ-ıdı anda mecāl
Bedr iken olmış-idi hem-çün hilāl

Didi sensin ya İlāhī ġaybdān
Senüŋ ile ṭopṭolu kevn ü mekān

Cismime vir ya ḳavī sen ḳuvveti
Tā varam mescide görem ümmeti

Ḳorḳum oldır benüm iy dānā-yı pak
Aġlamaḳdan ola aṣḥābum helāk

Çün diledi mescide gitmeklige
Anlaruŋ ile namāz itmeklige

Ol münevver başını baġladılar
Yaş yirine anda ḳan aġladılar

Ṣaġ elini dutdı ol şāhun ʿĀli
Aġlayup zārılıḳ itdi ol velī

Ṣol elini dutdı ʿAbbās oġlı bil
Gözlerinden yaş-ıla dem ide seyl

Ol iki māh arasında āfitāb
Berḳ iderdi dutmayup aṣlā niḳāb

199/b
Ol tecellīden bular maḥv oldılar
İlla biŋ şevḳi ṣafāya ṭoldılar

Yürüdi şol dem münevver yüz-ile
Ṭoyladı bunları ṭatlu söz -ile

Key żaʿīf olmışdı ol bāġ-ı cemāl
Ṣan yerinden ḳopdı bir server nihāl

Ṭaġ u ṣaḥra aġlayup eylerdi āh

Elvedāʿ dirler-idi devletlü şāh

Çünki girdi mescide şāh-ı cihān
Hep ʿayān-ıdı aŋa ẓāhir nihān

Girdiler mescide gör kim n’itdiler
Anda aṣḥāb ḳatı tekbīr itdiler

Çün Resūlullāh olara üst-idi
Luṭf-ıla anları görmek istedi

Tekbir-içün kim istedi ol imām
Bildi ḥāżır oldıġın bedr-i tamām

Ol yerinden girü dönmek istedi
Aḥmed aŋa sen yeründe dur didi

Ṣaġ yanına geçdi bu Bekr’üŋ Resūl
Aŋa uydı otururken pür uṣūl

Çün namāzı ḳıldılar anlar tamām
Didiler çoḳ eṣ-ṣelātü-vesselām

Anlara bir dem naṣīḥat eyledi
Aŋıl aŋıl ḥoş tekellüm eyledi

Dir vaṣiyyet eylerem şeriʿ size
Şeriʿ ḥıfẓ eyleŋ uyuŋ dāʾim bire

Sünnetüm elden ḳomaŋ ta iresiz
Ol cemāl-i Lāyezāli göresiz

Farż u sünnetdür bize olan ehem
Tā ki benümle olasız anda hem

Aldanup dünyāya meftūn olmaŋuz
Ani sevüp ḳatı maġbūn olmaŋuz

Çoḳ naṣiḥat itdi pes anda daḫı
Eyledi eve ʿazīmet ol saḫī

Bunları bir dem tesellī eyledi
İlla kim göŋli tecellī eyledi

199/a
ʿĀyişe'nüŋ evine oldı revān
Cümle ḥayrān oldı aṣḥāb ol zamān

Ḳarşu çıḳdılar ḫatunlar aġlayu
Gözlerinden yaş aḳıdup çaġlayu

Fāṭıma ṣormışdı eydür yā Resūl
İy özi cümle uṣūllerden uṣūl

N'oldı böyle ḥastalıḳdan ṣoldıŋuz
İy baba diŋüz bize siz n'oldıŋuz

Ol dem eydür iy ḳarucaġum benüm
Ḳatı ḫastayam u hem yanar tenüm

Gel didi Rabbüm baŋa ben giderem
İşbu dünyāyı bilüŋ terk iderem

Baḳ yüzüme sen ṭoyunca göresin

Babaŋa bir daḫı ḳanda iresin

Çün işitdi anı bir kez āh ider
Gitdi kendinden şoloḳdem vāh ider

Urdı yüzin yüzine dir iy ḳuzı
İşbu furḳatle nice ḳoyam sizi

Pes on üç gün ḥasta oldı ol ḥabīb
Ol münevver ol mükerrem ol ḫaṭīb

Ḥastalıḳdan ṣolḍı ol bāġ-ı cemāl
Ol kemālde bedr iken oldı hilāl

Aŋul aŋul iŋler-idi Muṣṭafā
Hem yürekler ṭaġlar-ıdı Muṣṭafā

Gice gündüz cümle aṣḥāb aġlayu
Āh iderlerdi yürekler ṭaġlayu

Hücreyi anlar iderlerdi ṭavāf
Ayaḳ üstünde duruban ṣaff u saf

Didi nedür ṭaşrada bu aġlamaḳ
Āh odı-y-ıla yürekler ṭaġlamaḳ

Aġlayanlar āh-ile kimler-durur
İnleyenler vāh-ile kimler-durur

Didiler aṣḥābıŋuzdur yā Resūl
Derdiŋizden oldı anlar key melūl

Siz yataldan yimediler hiç ṭaʿām
Bir nefes hem olmadılar şād u kām

200/b
Didi diyiŋ içerü girsün olar
Bir daḫı benüm yüzüm görsün olar

Hücreye girdiler aṣḥāb aġlayu
Āh iderlerdi yürekler ṭaġlayu

Gördiler ol faḫr-i ʿālem Muṣṭafā
Gördiler veʼş-şems ü ṭaha ved-ḍuḥā[203]

Bedr iken olmış hilāl gibi daḳīḳ
Ḫastalıḳdan ol selīm u ol refīḳ

Didi kim ḫoşgeldüŋüz aḥbābumuz
Ehl-i beyt-i alimüz aḥbābumuz

Bilünüz kim yakın olmışdur firāḳ
Dār-ı beḳā olısar bana ṭuraḳ

Gördügüŋüz bu-durur beni hemān
Āḫiretde buluşavuz şādumān

Pes götürdüm vechi vaḥdetden niḳāb
Ḳalmadı hergiz baŋa anda ḥicāb

Eylemeŋüz siz benüm-çün hiç fiġān
Ṣabr idüŋ iy ehl-i envār-ı cinān

[203] Duhā suresi 1. Ayeti "Yemin olsun, kuşluk vaktine"

Ben sizinŋem siz benüm öŋden ṣoŋa
Hep yaḳında gelisersiz siz baŋa

Ṣaḳlaŋuz şerʿüm daḫı hem sünnetüm
Onları ṭutandur olan ümmetüm

Dünye ḥubbı ḳalbüŋüzde olmasun
Cān iline tā küdūret ṭolmasun

Tövbeden her-demde ḥāli olmaŋuz
Ġayri sevda-y-ıla daḫı ṭolmaŋuz

Heb Ḥaḳ'ı key ḳatı berk eyleŋüz
Andan artuġın ḳamu terk eyleŋüz

Hem daḫı ḳardaşlaruma ḫāṣ u ʿāmm
Tā ḳıyāmet eyleŋüz benden selām

Ḳatı muştāḳam oları görmege
Anlaruŋla ben cināna girmege

Böyle didi aġladı ḫayrü'l-beşer
Oda yana yazdı ʿālem serteser

Ol naṣīḥat kim anı biz eyledük
Eyle eyleŋ diyübenün söyledi

200/a
Bilürem siz anı eylersiz temām
İlla size didigim işbu kelām

Tā ki sizden ṣoŋra gelen ümmetüm
İşidüp duta direm hep himmetim

Anlaruŋçun de ben anı söylerem
Bu-durur kim uş naṣīḥat eylerem

Ḳopar anlardan da ʿālimler ulu
ʿĀbid u ẕāhid u hem yüzi ṣulu

Olalar hem dīn yolınuŋ rehberi
Ol meşāyiḫ kim olurlar her biri

Söyleyeler çoḳ naṣīḥat anlara
Farż u sünnet birle yol varanlara

Tā ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın andan ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Ḥaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i āʿlasın biraz ẕikr idelüm

Niḳāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḫāliṣ kim aŋa mihmān ola sulṭān

Faṣlun fī Beyān-ı ʿAzrāʾil as.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Diledi kim murġ-ı ḳuds ide sefer
Cümle nāsı oda yaḳa ser-te-ser

Geldi Azrāʾil ḳapuya nāgihān
Anda çoḳ çok aġlayup itdi fiġān

Aġlayuban didi iy ḫayrü'l-enām
Saŋa olsun çoḳ ṣalāt-ıla selām

İznüŋüz var mı içerü girmege
Ol münevver ḫūb cemāli görmege

İçerüden Fāṭıma dir iy ʿArab
Ḳatı ḫastadur Resūl itme talep

Bir daḫı didi selām olsun size
Var mı destūr içerü girmek bize

201/b
Didi zīrā girmeyince gitmezem
Ol ḥabībi görmedin terk itmezem

Fāṭıma çün gördi tekrār ʿazm ider
Vehme düşdi dir baba kimdür ol er

Ey gözüm nūrı baba di kimdür ol
Kim içeri girmek ister ya resūl

Key ḳatı ḳorḳdum sözinden ben anuŋ
Sevmezem kim yüzüŋi göre senüŋ

Ditredi ṣolıdı ḥūn-veş ol nigār
Babasından yaŋa baḳdı gülʿiẕār

Yatduġı yirden eyitdi ol ḥabīb
İy cānum ṣanduŋ ḳapudaġın ġarīb

Zīrā didi bir ġarīb aʿrābīyem
Tā ki görem hem sözüm vardur diyem

Aʿrabī mi ṣanduŋ iy cān u ciger
Aŋlıyamaduŋ özün illa meger

Ol-durur ol gözyaşın ʿummān iden
Evler içre derd ü hem efġān iden

Yüzleri gül dilleri bülbülleri
Oldır aḫīr ṣoldıran ol gülleri

Evlerin yıḳup cemāʿat ṭaġıdan
İçdüren ṭas ṭas olara aġudan

Gözyaşın döküp yürekler ṭaġlayan
Ol-durur ṭaşra ḳapudan aġlayan

Ol melek-veş ay gibi oġlanları
Yire ḳoydı aldı gitdi anları

Dilleri Ḳur'ān oḳurken nāz ide
Gitdi ḳıldı analar feryād ide

Ṣoydurup altından aṭlas ṭonları

Döker ata ana gözden ḫūnları

Geydürüp aŋa kefenden bir libās
Yire ṣaldı hep sevinmek oldı yas

Niçenüŋ aldı gelinlik ḳızların
Ata ana yırta ḳaldı yüzlerin

Şol uzun ṣanuları iden günāh
Şādılıḳlar yirine itdüren āh

201/a
İki yāri birbirinden ayıran
Ne teraḥḥum eyleyüp ne ḳayıran

Ḳuzıcaġından ayıran atasın
İy ḳuzı sen de bu derde yanasın

Geldi kim uş seni benden ayıra
Yüregüŋe dürlü ḥançerler vura

Ṭaşra ʿAzreʾīl-durur ider nidā
Destūr alup bizi ḳabż idüp gide

Kimseden destūr mı ister ol melek
İlla bize böyle olmışdur dilek

Var di sen ya Fāṭıma gelsün berü
Ṭurdı yirinden hemān ol māh-rū

Ditreyüp ikrām idüp virdi selām
Ne didi ʿAzreʾīl'e bil ol kelām

Dir yatur ya ʿAzreʾīl şāh-ı ḥicāz
Ḳatı ḫastadur ḥaḳīḳat bī-mecāz

Gel benüm al cānumı olsun fidā
Tek babama ḳıyma iy ḥaḳdan nidā

Al benüm cānumı dir ben öleyin
Babamuŋ yolunda ḳurbān olayın

Çün babamı alasın sen ya melek
Oda yanar yir ü ġök şems ü felek

Gel esirge ya melek baḳ yaşuma
Ben ġarīb oldım ne geldi başuma

Anadan ayrılmışam baḳ yā emīn
Babam-ıla göŋlüm eğlerdüm hemīn

Āh idüp dir iy ciger köşem Resūl
Neyleyem ben Ṭaŋrı'nuŋ emridür ol

Aŋa ben de olayın ḳurbān i ḥān
Ḥaḳ anı ister odur maḥbūb-ı cān

Düşdi ol dem Fāṭıma ʿaḳlı gider
Ol Resūlullāh işit gör kim n'ider

Fāṭıma'yı pes varup ḳaldurdılar
İlla sulṭānı aŋa aldurdılar

Girdi ʿAzreʾīl içerü ol hemīn

Ḫoş selām virdi ve öpdi ol zemīn

102/ b
Didi bunda ḳabża mı geldüŋ i yār
Ya ziyāret mi murādı şehriyār

Didi Allāh çoḳ selām eyler size
Dir ki gelsün ol ḥabībümüz bize

Hep melāʾik cavḳ çavḳ ṣaff u ṣaf
Yoluŋuzda cümle ṭutmışdur mużāf

Hem buyurdı emrüŋe olam muṭīʿ
Sen ne dirseŋ anı ḳılam yā şefīʿ

Ger diler biŋ yıl ola dünyāda ṣaġ
Ḫaḳḳ saŋa virsün gümiş altun ṭaġ

Didi ṣoŋra n'olısar ʿömre vefā
Didi ölmekdür ṣoŋı yā Muṣṭafā

Çün ṣoŋı mevt ola ʿömri n'iderem
ʿÖmri terk idüp Ḫudā'ya giderem

Didi gel ḳabż eyle rūḥum yā emīn
Çün benüm ʿömrüm bu ḳadardur hemīn

Līki ṣabr eyle ki Cebreʾīl gele
Zīre sözüm var benüm anuŋ-ıla

Didi geydi Cebreʾīl esved ʿabā

Hep melāʾīk aŋa eylerler ʿazā

Hem ḳara dülbend ṣarınmış başına
Ġarka virmiş ʿālemi gözyaşına

Ol saʿat anda irişdi Cebreʾīl
Didi kim itdi selām Rabbücelīl

Hem sizi çoḳ ṣordı ol perverdigār
Ḥastalıkdan nitedür dir ol nigār

Ol cihānı ümmete virdi Resūl
Bunı daḫı anlara virsin hem ol

Aŋa māniʿ bunda kimse yoḳ-durur
Bunda andan ġayrı kimse yoḳ-durur

Ṣoŋra didi biliŋ iy ḫayrü'l-enām
Kim sen oldıŋ cümle maḫlūḳdan benām

Benüm-ile bile geldi iy cemīl
Dünya gögi ḳapucısı İsmaʿīl

Ümmetiyçün hem sevindi ol cemīl
Ol dem içre ġāib oldı Cebreʾīl

102/a
Fāṭıma āh eyleyüben aġladı
Yüregini ġam odıyla ṭaġladı

Ol Resūlullāh didi yā Fāṭıma
Uşta bu ḥāle irişdi ḫāṭime

Ḳanı gelsün ol iki körpe ḳuzı
Babanuŋ budur saŋa şimdi sözi

Kim Ḥasan birle Ḥüseyn ol iki ay
Yüzleri nūrunda ʿālem ola bāy

Ṣad hezārān ḥūri vü rıḍvān melek
Yüzlerin görmeklige eyler dilek

Çün getürdiler ol iki envārı
Baḳdı anlara cihānuŋ serveri

Pes güneş ḳatında ol iki ḳamer
Gözlerinden laʿl ü inciler ṭamar

Didiler iy dede od urduŋ bize
Biz ḳamu ḳurbān olalum hep size

Yā Resūlullāh bizi ḳorsun yetim
Sensizin dünyada lezzet bula kim[204]

Senden işbu cihānıŋ lezzeti[205]
Nār-ı ḥasret bizi yaḳar ḳatı

Biz Ḫüdā'nuŋ emrine uş rāżıyuz
İlla sizden ayru olmaḳ n'ideyiz

El-firāḳ uş iy dede oldık ġarīb

[204] Mısra Hacı Mahmut nüshasından eklenmiştir.
[205] Mısra Hacı Mahmut nüshasından eklenmiştir.

Yanalum derdüŋde miṣl-i ʿandelīb

İy ḳuzılarum diyüp ol serfirāz
Bunları oḥşadı bir dem ide nāz

Ḥaḳḳ teʿālā sizlere ola muʿīn
Emr-i Rabbānī budur iy nāzenīn

Siz esen ḳaluŋ ben uş oldım revān
Cümleŋüzden rāżı olsun Ḥaḳ ḥemān

Fāṭıma'yı ʿĀyişe'yi ol Resūl
Eyledi ġāyet nuvāḥat pür usūl

Ḳamusını da nuvāḥat eyledi
Anlara daḫı mülaṭṭıf söyledi

Döndi andan ṣoŋra ol şāh-ı cihān
Ol çırāġ-ı şūʿle-iʾ heft āsumān

Didi ʿAzreʾīl'e gel sen yā emīn
İşle ne didise Rabbü'l-ʿālemīn

103/b
Çün Resūlüŋ ḳatına geldi i yār
Ditredi yir gög hemān dem āşikār

Cennet ü ḫavrā vü rıḍvān āh ider
Ol firāḳa ḳatlanımaz vāh ider

ʿArşı götüren melekler ol zamān
Derd-ile bir dem ḳopardılar fiġān

Didiler iy cān-ı cānān elvedāʿ
İki yüzi şems-i tābān elvedāʿ

Elvedāʿ iy iki ʿālem raḥmeti
Yā ebā'l Ḳāsım Muḥammed elvedaʿ

ʿĀyişe üstine düşdi ol kerīm
Didi Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Allāh'uŋdur ḥavlu ḳuvvet dir Resūl
Hem diler ol ḥażrete bulmaḳ vusūl

Ṣaġına vü ṣoluna baḳar-ıdı
Ḥāżır anı odlara yaḳar-ıdı

Dürr bigi derler dökerdi alını
Ümmetiseŋ sevgil anuŋ alını

Gördi ol dem Muṣṭafā kim Fāṭıma
Nezʿe düşdi didi iy cānum baba

Sen cihānuŋ raḥmetiyken yā Resūl
Gidisersin bizi eylersin melūl

Cümle ʿālem hep senüŋdür yā ḥabīb
Ḳanda gidersin bizi ḳoyup ġarīb

Ol dem açdı gözlerin ol gülizār
Didi ḳızum aġlama sen zār u zār

Aġlama sen bunda ḳalmazsın ġarīb

Benüm-ile buluşursın ʿan-ḳarīb

Gel yanuma saŋa bir söz diyeyim
İşide anı [ol] andan gideyim

Vardı yanına ḳulaġına anuŋ
Söyledi birḳaç kelām pes ol cānuŋ

Aġlar iken güldi ol dem Fāṭıma
Bildi kendiye yaḳındur ḫātime

Ṣoŋra ṣordılar ki ne didi saŋa
Kim gülümsedüŋ o ḫoş geldi aŋa

103/a
Didi babam altı aydan ṣoŋra sen
Baŋa gelürsin maʿal ḥüsnü'l-ḥasen

Aŋa şād oldım sevindüm n'iderin
Bu fenāyı çünkim ana giderin

Yine anda ḥāżır oldı Cebreʾīl
Ḥaḳḳ selām eyler didi Rabbü-celīl

Ṣordı sizüŋ ḥāliŋüzi ol laṭīf
Nicedür ṣor didi ol cism-i şerīf

Ol Ḫudā hep size virdi cennetin
Cennete ḳoysun didi hep ümmetin

Gökler ehli muntaẓırdur rūḥuŋa
Tā selām vire olar cümle saŋa

Cebreʾīl’üŋ yüzine baḳdı i yār
Didi mevtüŋ ne ḳatı acısı var

Dünyeden gidüp ölüncek furḳatum
Nice çeke mevt acısın ümmetüm

Ümmetüme idecegüŋ zaḥmeti
Baŋa eyleŋ bulsun anlar raḥmeti

Cebreʾīl didi ki ol ḥüsnü’l-meāb
Ümmetüŋe eylemez hergiz ʿaẕāb

Görüŋ ol kān-ı mürüvvet ḥażretin
Mevti ḥālinde de aŋdı ümmetin

Ümmeti olan anı sevmek gerek
Cānını yolunda terk etmek gerek

Ol senüŋçün gözlerinden dökdi yaş
Sen niçüŋ şöyle durursın ṣanki ṭaş

Gözleriŋden ẕerre yaş inmez senüŋ
Cān u göŋlüŋ ʿışḳına yanmaz senüŋ

Hey vefāsız hey vefāsız gel uyan
Aṣṣı ḳılmaz ṣoŋra uyanmak hemān

İşbu ḥāl içre yaturken Muṣṭafā
Hem bu sözleri iderken Muṣṭafā

ʿArşdan oldı anda bir nūr āşikār

Bī-ḥod olup düşdi ol dem kim ki var

Ġark olur envāra ol nūr-ı İlāh
Nūr içinde ġāyib oldı yüzi māh

104/b
Çün ezelden nūr-ıdı hem oldı nūr
ʿAzreʾīl'üŋ gözlerinden oldı dūr

Cehd idüp ol görimez peyġāmberi
Pes ʿayān oldı yine dīn serveri

Ya amiz olmışdı ʿAzreʾīl hemīn
Didi ol maḥbūbu rabbi'l-ʿālemīn

İsteme zaḥmet çeküp yā ʿAzreʾīl
Bulamazsın sen beni iy cān u dil

Hem saŋa ben virmezem cānum eşit
Gerek-ise dur gerekse yüri git

Sen mi virdüŋ kim alırsın yā melek
Virene virmek gerekdür bu dilek

Ol vir-idi yine Ol almaḳ gerek
Raḥmet-ile bu cihān ṭolmak gereḳ

ʿAzreʾīl ol dem yitürdi kendüzin
Çün işitdi ol Resūlullāh sözin

Gāh döner gitmeklige gāh ṣabr ider
Ol teʿālāllah işit gör kim n'ider

Didi bir kez yā emīn ervāh-ı pāk
Sen geri dur yā ḥabībüm baŋa baḳ

ʿAzreʾīl çün durdı girü ol zamān
Ol Resūl baḳdı Ḫüdā'ya bī-gümān

Defʿ olur cümle ḥicāb ol dem hemīn
Açdı ḳudret keffesin hem ol muʿīn

Yā Muḥammed didi bir kez gel baŋa
Kim ḳatı muştāḳ oluban ben saŋa

Esdi çün vuṣlat ilinüŋ yelleri
Ṣaçdı ʿanber gülsitānuŋ gülleri

Çünki ṭuş oldı gözi dosta i yār
İremez virdi be-külli ne ki var

İrdi gülzārından irdi çün ṣafā
Baḳmadı artuḳ cihāna Muṣṭafā

Ol Resūl dostuŋ cemālin çün görür
Bī-tereddüd cānın Allāh'a virür

Kendilere gelicek anlar ki var
Gördiler gitmiş cihāndan şehriyār

204/a
Murġ-ı ḳuds uçmuş ḳafesden şāh-vār
Gülsitān-ı ḳudse itmiş ḥoş ḳarār

Ḫoşça olmışdur ḍuḥā vaḳtinde ol
Sevinürdi aṣḥāb eyü dip Resūl

Ṭaġılurlar evli evine olar
Ol şerefden bunlaruŋ göŋli ṭolar

Yine ondan ṣoŋra döndi Muṣṭafā
Ol mürüvvet maʿdeni kān-ı vefā

Heybetinden kimse baḳmazdı aŋa
Nūra ġarḳ olmış-idi n'idem saŋa

Tā ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

ʿĀşıḳı-ısaŋ anuŋ iy bā-ṣafā
Vir ṣalāvat rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i aʿlāsın biraz ẕikr idelüm

Faṣlun fī Tecehhüz-i Tekfīn

Çün ṭolındı dünyādan ol āfitāb
Ḥażret oldı aŋa her dem hem meʾāb

Hep melāʾik anda uşta geldiler
Ol ḥabīb üstünde cūşa geldiler

Maġrib ü maşrıḳ ṭoluydı hep melek
Pāre pāre olır-ıdı nüh felek

Cümlesi yas eyleyüp āh itdiler
Yaḳalar çak eyleyüp vāh itdiler

Anda ḫātunlar ḳopardılar fiġān
Gözleri yaşını itdiler revān

Ḫūriler cümle teraḥḥum itdiler
Anlaruŋ ile bile āh itdiler

Çün Resūl'e mevt irişe nāgihān
Ne işe gelür yürümek şādumān

ʿÖmrü çünkim zāʾil oluban gider
Ya kişi dünyāyı savuban n'ider

Cebreʾīl üstinde durup dirdi āh
Bu ili terk eyledüŋ gitdün i şāh

205/b

Daḫı inmezem yire ben vahy-ile
Ya ne gelürem daḫı ben bu ʿile

İlla senüŋ ümmetüŋ-çün iy humām
Yılda bir kez inerem virem selam

Gökyüzini ṭutdı ḳuşlar saff u saf
Aġlaşup ḫücreyi eylerler ṭavāf

Çaġrışuban yüŋlerini yoldılar
İy nicesi düşübenin öldiler

Ḳatı gürlerdi anuŋçun āsumān
Da[ḫ]ı yirler ditreyip itdi fiġān

Çalḳanup derya vü göller cūş ider
Cümle ʿālem ʿaḳlını nāḫoş ider

ʿArşı kürsi ditredi ol şāh-içün
Āfitāb oldı küsūf ol māh-içün

Fāṭıma dir diŋle iy cānum baba
Ḳanda bulam seni sulṭānum baba

Arpa etmegine ṭoymayan babam
Cümle ʿālem raḥmeti māhum babam

Bunda aṣlā rāḥat olmayan baba
Dīn ü dünyā devleti şāhum baba

Terk iden yatmaḳ döşek ol raḥatı
İḫtiyār ḫaberi gör ḥāleti

Yollaruŋ gördükçe cānum yanar
Ḥasretüŋden cigerüm pür yanısar

Naʿlini sürdi yüzine ol peri
Aġlayup dir ḳanı ya dīn serveri

Hiç bilir misin ki ayrılduŋ bugün
Geymez uş artuḳ seni ol yüzigün

Zārı zārı iŋledi naʿlin ki var

Çün yüzine sürdi anı güliʿzār

Ḳopdı bir zārı iŋildi nāgihān
Evüŋ her köşesinde ol zamān

Çün Ḥasan birle Ḫüseyn ol Fāṭıma
Gördiler neye irişdi ḫātıma

Ṣarmaşup bunlar didi iy āfitāb
Bir naẓar eyle bize iy māhtāb

Tā ki ḳalsun ol bizümle yādigār
Yoḥsa derdüŋden biz oldıḳ tārumār

205/a
Ol mukaḥḥal gözlerin ol dem açar
Ṣanasın dünyā yüzine nūr ṣaçar

Bir baḳış bakdı gözünle nāz ide
Gitdi kendiden bular feryād ide

Birbiri üstüne düşdi anda nās
Didiler kim iy cihān içinde ḫās

Rūşen idi senüŋ ile kāʾināt
Senden eylerdi tecellī nūr-ı Ẕāt

ʿĀyişe ana yitürdi kendüzin
Āh idüp urdı yüzine ol yüzin

İy cihān faḫrı Muḥammed n’ideyin
Al beni senüŋle bile gideyin

Gülmeyem artuḳ cihānda sensüzin
Mest olup derd ile söylerdi sözin

Çünki aṣḥāba irişdi bu ḫaber
Ġuṣṣa -y-ıla oldılar zīr ü zeber

Āh İdüpen cübbeler çāk itdiler
Yire düşüp özlerin ḫāk itdiler

Başlarını birbirine çatdılar
Gözyaşıyla ḳara ḳanlar ḳatdılar

Dirler-idi iy yetimlere pize
N'iderüz dünyāyı sensiz serteser

Ḥāżırān anda nice āh itdügin
Aġlayuban āh-ıla vāh itdügin

İşbu diller idemez anı beyān
Zīrā aḫbār olmaz ol miṣlü'l-ʿayān

Kimisinüŋ dili oldı ginga lāl
Sākit oldı eylemedi ḳīl u ḳāl

Kimisi feryād idüp eylerdi āh
Ḳanda gitdün bundan ey devletlü şāh

Kimi başın ṣaçar-ıdı ḳara ḫāk
Diler idi kendüyi ide helāk

Kimisi yumdı gözün eylerdi āh

Dirdi sensüz oldı bu dünyā siyāh

Daḫı baḳmazam ciḫāna sensüzin
Tā ölünce açmadı artuḳ gözin

206/b
On yedisi bir araya geldiler
Bir birinüŋ elin ele aldılar

Didiler sensüz gerekmez hiç ḥayāt
Āh idüp bir demde itdiler vefāt

Key saʿādetdür kim anlar aldılar
Ol ḥabīb yolında ḳurbān oldılar

Hiç bu deŋlü olmaya hergiz firāḳ
Kim Muḥammed ḳıldı gitmekçün yaraḳ

Çün Ebubekr'e irişdi bu ḫaber
Āh itdi bir kezin ol muʿteber

Ḥücreye girdi vü gördi Muṣṭafā
Ol mürüvvet maʿdeni kān-ı vefā

Nūra ġarḳ olmış ve yummış gözlerin
Vech-i dünyādan götürmiş sözlerin

Ol ḳamer yüzden götürdi çün niḳāb
Ġuṣṣasından ṣarı olmış āfitāb

Ağzını azına urdı ağlayu
Furḳat oduna yüregin ṭaġlayu

Didi vAllāh gitmiş-imiş Muṣṭafā
Gitdi ansuz işbu ʿālemden ṣafā

Saŋa olsun çoḳ ṣalāt-ıla selām
İy cihānuŋ ziyneti ḫayrü'l-enām

Çün vefāt itdi Resūl-ı baḥr u ber
Ḫücrenüŋ ḳatında oturdı ʿÖmer

Ḳılıcın çekdi hemāndem ol dilber
Ölmedi ḫayrü'l-beşer dirdi emīr

Her kim öldi dir-ise ger ol şahā
Ḳılıcumdan bulmaya bir dem rehā

Vālih olup dir-idi böyle ʿÖmer
Mecnūn olup āh iderdi şīr-i ner

Çünki ʿOsmān bildi gitmiş Muṣṭafā
Āh İdüpen düşdi yire bā-vefā

Vālih olup aṣla söz söylemedi
ʿaḳlı gitdi kendüzin bulamadı

Gāh durur gāh oturur gāh āh ider
Gāh düşer ü ʿaḳlı başından gider

206/a
Ḳara cübbe geydi ol demde ʿAli
Aġlayuban āh iderdi ol velī

Eydür-idi iy ḥabīb-i ḫāṣ u ʿām
Bizden olsun sanа her dem çoḳ selām

Niçe yumdıŋ ol mükaḥḥal gözlerüŋ
Ya niçüŋ söylemez oldı sözlerüŋ

Pes Ebubekr eyitidi yā ʿÖmer
Bu cihāndan ol Resūl itdi sefer

Bu cihānuŋ ʿādeti budur hemīn
Bunda gelen gidiser ḳalmaz yaḳīn

Aġlamaḳla ele girmez Muṣṭafā
Yāḫu cān virmekle ol kān-ı vefā

Anuŋ-ıla āsumān-ıla zemīn
Olısardur ḳabr içinde ol defīn

Gelüŋüz teçhīz u tekfīn idelüm
Ṣoŋra anı ḳabrine iledelüm

İlla bunda iḫtilāf itdi bular
Yumasında niçe ola dir olar

Baʿżısı didi muṭṭahardur Resūl
Ne ḥācet yumaḳ ü açmaḳ aŋa yol

Baʿżı didi yuyalum açmayalum
Gönlek üzre bu işe ḳaçmayalum

Bir nidā irdi yumuŋ pākdur didi

Ẕīre kendi ġuslınuŋ ḳaydın yidi

Bir nidā daḫı irişdi ol zamān
Yuŋuz anı açmaŋuz illa ol ān

Çaġıran evvel bilin iblīs idi
Size anuŋ didügi telbīs idi

Şimdi ben Ḫıżr'am ki söyledüm size
Yuŋuz anı uyıŋuz bunda size

2005 ʿĀşıḳıyam Muṣṭafā'nuŋ bilesiz
Bu-durur söz kim didüm uş bilesiz

Pes ʿAli yudı Resūl'i āh ide
İbni ʿAbbās ṣu ḳoyardı vāh ide

Göŋlek altından yudılar pes anı
Açmadılar ol münevver cismini

207/b
Hem edeb oldır yalıncaḳ olmaya
Enbiyānuŋ cismi ẓāhir olmaya

Ne yaŋa dirlerse ol ṣāhib-uṣūl
Kendi ol yaŋa dönerdi ol Resūl

2010 Aḥmed üstüne düşüp aġlaşdılar
Āh İdüpen kendilerden geçdiler

Cebreʾīl aġlayuban dökerdi yaş

Anuŋ-ıla aġlaşurdı ḳurı yaş

Ḳoḳdı ol dem misk-i ʿanber hem gülāb
Ṣaçdılar cennetden aŋa misk-i āb

ʿĀlemi dutdı bu[ḫ]ūrı şöyle bil
Ḳoḳusından mest olurdı şehr ü il

Çün Resūl'i yudılar anlar temām
Üç lifāfe ṣardılar iy nīḳnām

Kim vaṣiyyet eylediydi ol ḥabīb
Ol göŋüller derdine olan ṭabīb

Didi baŋa eylesünler aḳ kefen
Zīra dünyāda severdüm anı ben

Hem ḥanūtum Cebreʾīl getüriser
Anı virüp yine tizcek döniser

Ḳoyasız üç gün beni siz gidesiz
Her ne kim ben dirsem anı idesiz

Her ne kim didiyse itdiler anı
Çün vaṣiyyet eyledi cānlar cānı

Çün kefen işini tekmīl itdiler
Defʿaten anuŋ ḳatında gitdiler

Aḥmed üstüne aḥad ḳıldı ṣalāt
Ol-durur ol maẓhar-ı ẕāt-ı ṣıfāt

Maḳsūd andan raḥmet-i rifʿat-durur
Seyyiʾātı ʿafv ü hep ümmet-durur

Ṣoŋra ḳıldı Cebreʾīl anda namāz
Aġladı vü eyledi çoḳ çoḳ niyāz

Sonra Mikāʾil ü İsrāfīl namāz
Ḳıldılar çoḳ itdiler nāz u niyaz

Ṣoŋra ʿAzreʾīl namāzın ḳıldı bil
Gözleri yaşın akıdup ide seyl

207/a
Ṣoŋra ḳıldı hem namāzın her melek
Dilediler anda çoḳ dürlü dilek

Ṣoŋra ḳıldı ehl-i beyt-i Muṣṭafā
Bunları bir bir dimişdi ol ṣafā

Ṣoŋra aṣḥāb başḳa başḳa ḳıldılar
Bu rivāyet key esaḥḥdür didiler

Her ne kim anı vaṣiyyet eyledi
Böyle itsünler diyüben söyledi

Hep anı ḳıldı bular bir bir temām
Rūḥına çoḳ eṣṣelatü-vesselām

Üç gün anda ḳodılar peyġāmberi
Tā namāzın ḳıla her ins ü peri

Çün namāzın ḳıldılar anlar temām

Ḳodılar ravża içine iy hümān

Ravżanuŋ içinde ḳaldı ol ḥabīb
Ravżanun içinde ḳaldı ol ḥaṭīb

Ravżasıdur cennet-i aʿlā anuŋ
Ravżasıdur ḳubbe-i ḥaḍrā anuŋ

Raḥmet evvel Taŋrı'dan aŋa iner
Ṣoŋra andan ʿāleme ḳısmet gider

Ol münevver rūḥına biŋ biŋ selām
Uşta ḫatm oldı çü mevlūdden kelām

Ölmedi gerçek Resūl-ı muʿteber
Kim dimişdi mest olup anı ʿÖmer

Dünyesin degşürdi ancaḳ ol ṣafā
Bu ḥadīs ḳavlince kim dir Muṣṭafā

Ḳavli eyit-dür ki ölmek ẕikr olur
Bu meẓāhir naḳşa göre fikr olur

Cümle şey daṭar ölüm dadın bugün
Ẓāhirā maʿnide ölmez dir o gün

Muʾmin ölmez dünyeden eyler sefer
Ol baḳar irtede tā ḳıla ḳarār

Pes ṣaḥīḥ oldı bu ḳavlinden murād
Uşta anlardan nişan çün oldı yād

206

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

208/b

Mevlūdin ḳılduḳ Resūl'ün iḳ[t]işār
Oḳıyanlar olmasınlar inkisār

Naḳl olunsa her maḥalde çoḳ ḫaber
Olur illa az olandur muʿteber

Ḳılalum uş Fāṭıma'dan bir beyān
Tā anuŋ da ola n'oldıġı ʿayān

Ol Resūl sülalesi ol arı cān
Niçe gitdi dünyādan olup nihān

Fāṭıma ḥażretlerin yād idelüm
Ölmedi ölmek sözin ad idelüm

Altı aydan ṣoŋra bil ol nāzenīn
Atasıyçun eyler idi çoḳ enīn

Ḳılmadı ẕerrece dünyāda günāh
Bulmadı yol aŋa şeyṭān itdi āh

Pes yigirmi dördüncü yaşındadı

[206] Al-i İmran Suresi 185. Ayetinin ilk ibaresi "Her nefis ölümü tatacaktır " Hz. Peygamber aleyhisselam dedi "müminler ölmezler gececi hayattan ebedi hayata gideceklerdir."

Ol saʿādet tācı hem başındadı

Yüzi nūr virürdi saŋkim bedr-i ay
Bunı görmişdi ḳamu yoḥsul u bay

Gicelerde hiç çıraḳ ḥācet degil
Eyleyedi bilesiz ol yüzigül

Babasına benzer-idi cünbüşi
Ḫayr ü iḥsān eylemekdi hep işi

Kendi aç ḳalup virürdi sāʾile
İki gün üç gün ü hafta ile

El degermeni çekerdi ol ulu
Nefsi arı göŋli pāk yüzi ṣulu

Hem Resūl didi aŋa tācü'n-nisā
İlla ʿömri dünyede olmış ḳıssa

Ḥaḳ teʾālā'ya boyun virmiş-idi
Çoḳ merātib menzile irmiş-idi

Ol sekiz cennet aŋa mihr oldıdı
Bu beyān cümle cihāna ṭoldıdı

Çoḳ kerāmet oldı ẓāhir aşikār
Ol uludan vaṣfı bī-ḥoddur i yār

Ta ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muteber

208/a
Ger dilerseŋ bulasıŋ anda ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Ḥaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i aʿlāsın biraz ẕikr idelüm

Niḳāb açdı cemālinden yine cānan elinden yār
Ḳanı ʿāşıḳ anı ister virür yolunda cān u baş

Ḳanı er kim bu çevgānı ṣala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalbi ḫālis kim aŋa mihmān ola sulṭān

Hazā Kelām-ı Faṣlı fī Riḥlet-i Fāṭıma raḍıyAllāhu-anhā
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Çünki gitdi dünyeden ol āfitāb
Aŋa inmiş-idi Allāh'dan kitāb

Fāṭıma'ya dimiş-idi ol Resūl
Altı aydan baŋa bulursın vuṣūl

Babasından ṣoŋra aṣlā ol nigār
Gülmedi dünyada bir dem gül ʿizār

Gice gündüz aġlar idi zār u zār
İlla gözlerdi zamānın bil i yār

Ṣayar-idi günlerin bir bir ḫāṣṣ
Yanar-idi anı bilüp işbu nās

Bir kümelte yapdı yanında anuŋ
Beytü'l-aḥzen ḳodı adın inanuŋ

Anda varup dāʾimā aġlar-idi
Eşidenler yüreġin ṭoġlar-idi

Çün irişdi altı ay oldı temām
İmdi gide gitdi göŋlünden bu ġām

Öpdi ḳuçdı ravżayı ol dilnüvāz
Yalvaruban eyledi anda niyāz

Didi baba al beni ben gideyin
Sensizin işbu cihānı n'ideyin

Didi ḳızum ben de muştāḳam saŋa
Daʿvet itdi didi imdi gel baŋa

Niçe yanasın o furḳat odına
Çün irişdi anda ol söz yādına

Göŋli şād oldı sevindi seyyide
Diledi kim işbu dünyādan gide

209/b
Eve geldi unun aldı ol nigār
Eyledi etmek bişürdi çoḳ i yār

Yudı Ḥasan'la Ḥüseyn'un başların
Taradı hem ol münevver ṣaçların

Ṣaçdı ʿanber hem gülāb idüp buḫūr
Uş yaraġ eyler gide tā kim o ḫūr

Ḳınaladı ellerin oḥşadı hem
İlla bunlarçun de çekdi çoḳ o ġam

Ol emīrü'l-müʾminīn ʿAli hemān
Geldi gördi Fāṭıma'yı ol zamān

Bir cünübüşde ki ġayra beŋzemez
Bir nesene sezdi illa diyümez

Ṣordı andan Fāṭıma'ya ol velī
Fāṭıma'nuŋ gördi ayruḳsı eli

Etmegi uş geregince eyledüŋ
Hem sözüŋ furḳat sözinden söyledüŋ

Hem Hasan birle Hüseyn'üŋ ellerin
Ḳınaladun hem ḳuşatdun bellerin

Ṣaçların yuduŋ ṭaraduŋ bunlaruŋ
Daḫı ḳayırduŋ her işin anlaruŋ

Didi ol dem Fāṭıma aŋa cevāb
Bir cevāb kim cigeri oldı kebāb

Bir sefere gider oldım bilesiz
Girü gelmem bunda artuḳ göresiz

Anuŋ-ıçun eyledüm böyle yaraḳ

Aramuzda düşiserdür iftirāḳ

Gel didi babam baŋa ben giderem
Anuŋ-içün işbu işi iderem

Ḫoşça dutasın buları iy velī
Uşta ben ḳoyup giderem bu ili

Bunları yollara baḳdurmayasın
Gözleri yaşını aḳdurmayasın

Bu Ḥüseyn ile Ḥasan olur yetīm
Bunları kim ḳayırısar daḫı kim

Faṣl Haẕā Mükāleme ʿAlī kerimAllāh

209/a
Sen ṣaġ ol bunlar senüŋle eglenir
Yüzüŋi gördükçe anlar öglenür

Aġladı ol dem ʿAli didi aŋa
İtmegil benden şikāyet babaŋa

Ben riʿāyet idemedüm iy nigār
Sābıḳā bunda i şerīfe gül ʿiẕār

Key fakir-idüm bilürsin sen beni
Dutamadum bunda ḫoşca uş seni

Sen mürüvvet eyle baŋa ḳalmaġıl
Bu benüm eksükligimi aŋmaġıl

Hem şefāʿatdan beni unutmaġıl
Yarın anda pes unutmaḳ itmeġil

Luṭf-ıla ol güle güle söyledi
ʿAli'yi ol dem tesellī eyledi

Bir ḳutusı vardı getürdi anı
Ḳapaġın getürdi ol cānlar cānı

Çıḳdı bir ḥüccet eline aldı ol
Key münevver kimse bilmez n'ola yol

Didi ʿAlī bu nedür ya Fāṭıma
Bize bildür-çün irişdi ḫātime

Didi şol-dem beni saŋa virdiler
Beni almaḳlıġa eve irdiler

Çıḳmadum evden oturdum bir zamān
Geldi babam didi ḳızum ol hemān

Ne içün çıḳmazsın evden di baŋa
Yoḫsa mihrüŋ az mı ḳıydım ben saŋa

Ben didüm yoḳ ya baba andan degül
Ya nedendür yā ḳızım baŋa digil

Yoḫsa bıḳdın mı ʿAli'den çıḳmadun
Yoḳ baba ben ʿAli'den hiç baḳmadum

Didügümde ol saʿat Cibrʾīl emīn

İrişi geldi babama ol hemīn

Ḥaḳ teʿālā didi sekiz cenneti
Fāṭıma'ya mihr virdüm ya velī

Baŋa çıḳ didi didüm ben çıḳmazın
Cennet içün ol yaŋa ben aḳmazın

210/b
Didi babam ya ḳızım di bilelim
Ne içündür pes yaraġın ḳılalum

Didüm anı bilür ol Perverdigār
Hem Resūlı ben diyem āşikār

Görürem baba seni dāʾim hemīn
Ümmetiŋ içün idersin çok enīn

Dilerem kim saŋa yardım ideyin
Senüŋ-ile anda bile gideyin

Ben olam yarın şefīʿ ḫātunlara
Ḳılayın anda şefāʿat anlara

Yine virdi Cebreʾīl geldi ḫaber
Kim ḳabūl itdüm didi iy muʿteber

Eylesün yarın şefāʿat anlara
Eyleyem raḥmet didi ol cānlara

Ben de didüm luṭf ḳılsun ol Kerīm
Baŋa hüccet virsin anı dilerem

Kim yarın alam elime ben anı
Uşta hüccet virdi aŋa ol ġanī

Cebreʾīl getürdi virdi ya ʿAlī
Uşta budur aşlı bunuŋ iy velī

Ḳabrüme bile ḳoyasın bunı sen
Kim işim ola bunuŋ birle ḥasen

ʿAlī ḳalḳdı gitdi andan mescide
Ġuṣṣa ile gör kim ol bunda n'ide

Var-ıdı bir Fıḍḍa adlu cāriye
Ḥiẕmet eylerdi aŋa ol ʿāriye

Dāʾima oldı aŋa ḥiẕmet iden
İçerüye ṭaşraya gelüp giden

Aŋa didi ṣu getür baŋa bu dem
İlla dimedi anı aŋa n'idem

Kendini yudı kefenledi ḥemān
Ḳopdı feryād ev içinde ol zaman

İŋil iŋil iŋledi her köşesi
Ol eviŋ uş gördi kim ḥāl yanaşı

Geldi ervāḥ-ı ḥavātın anda çoḳ
Āsiye Meryem Ḥadice cavk u cavk

210/a

Ḥūriler geldi irişdi bī-ḥisāb
Ḥaḳ aŋa itdi ol işden feṯḥ-i bāb

Döndi yüzin ḳıbleye ol gül ʿiẕār
Virdi cānın ol Ḫudā'ya bil i yār

Eydi tevḥīd ṣalavāt ol ulu
Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretinden sevgülü

Cennetüŋ aŋa ḳapusın açdılar
Üstüne kāfūr u ʿanber ṣaçdılar

Öyle vaḳtı-y-ıdı nāġāh ol Ḥasan
Hem Ḥüseyn geldi oḳumaḳdan o dem

Anaların gördiler yatur olar
Anı görüp ṣordılar aŋa bular

Didi ol demde Ḥüseyinle Ḥasan
Ki ya aŋa ne yatursın böyle sen

Ḳalḳ namāz vaḳti irişdi ḳılasın
Yine ṣoŋra bu zamānı bulasın

Didi Fıḍḍā anaŋuz itdi sefer
Gitdi dünyādan bilüŋ ḫayr ü nefer

Aġladı Fıḍḍa bularçun gördiler
Bildiler kim uş ne ḥāle irdiler

Yüzine baḳdı hemān anlar i yār

Gördiler gitmiş cihāndan ol niġār

Yirde uzanmış yüzine ol ḳamer
Baġlamış biline hem ol bir kemer

Üstüne düşdi bular firyād ide
Hem ʿAlī irişdi pes āh yād ide

Gördi gitmiş dünyeden tācuʾn-nisā
Ḫayr-ı ḫalıḳ-u-Allāh ḳızı olan ʿasā

Ümmete yardım olam hem dileyen
Ḥaḳḳ'a nāliş eyleyüben söyleyen

Çünki düşdi üstine Hüseyn Hasan
Didiler ḳalduḳ yetīm gitdün çü sen

Neyleyelüm yā aŋa biz sensüzin
Ol saʿat baḳdı hemān açdı gözin

Ḳolların ḳaldurdı ḳuçdı bunları
Ol münevver ol muʿazzez cānları

211/b
Bizi ġeri ḳoydı hemān dem āşikār
Oda yanayazdı anda kim ki var

Bir nidā irdi ki ḳaldur anları
Üzerinden yoḫsa yaḳduŋ bunları

Ḳaldurur üstünde[n] anları ʿAlī
Oḫşayu oḫşāyu ol cömerd velī

Bu-durur didi aradan n’idelüm
Pes gerek bunuŋ yaraġın idelüm

Bir daḫı yudı ʿAliyyü’l-mürteża
Ol kerāmet maʿdeni şīr-i Ḫüdā

Ṣardılar aŋa boġası aḳ kefen
Ḳıldılar anuŋ namāzın bā-ḥasen

Aldılar götürdiler babasına
Hep Medīne ehli düşdi yāsına

Ḥażreti ʿAlī didi yā Muṣṭafā
Uşta ḳızuŋ geldi saŋa iy ṣafā

Furḳatı bunda ciger-ḫūn eyledi
Ol Resūlullāh hemān-dem söyledi

Ḳolların çıḳardı ḳabrinden hemān
Didi ḳızum gel ṣafā geldüŋ o ḫān

Pes irişdi atasına Fāṭıma
Uşta eyle oldı aŋa ḫātıma

Rūḥuna biŋ biŋ selām olsun anuŋ
Ol muʿazzez safi ol arı canuŋ

ʿĀşıḳıdur bu Ḥüseyin anlaruŋ
Vaṣfını söyler ol arı cānlaruŋ

Umar anlardan kim unutmayalar

Anı pes yadlar gibi tutmayalar

Tā ḳıyāmet ger denilse bu ḫaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy muʿteber

Ger dilerseŋ bulasın anda ṣafā
Vir ṣalavāt rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafā

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp īmān u Ḳur'ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

211/a
Faṣlun fī Baʿżı Envaiʿl-Kelām
Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Gice ol şāh ḳıldı dünyādan sefer
İmdi gel ol aŋa uymaḳdan nefer

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün
Anuŋ yadigārı şerʿi sünnet
Anı key gör özüne söyle minnet

Ḳoma şerʿini ve sünnetin elden
Ki tā kim azmayasın ṭoġrı yoldan

Senüŋ ḥālüŋ aŋa maʿlūm ne kim var
Aŋa Ḥaḳḳ bildürür yok perde kim var

Çün ol senden ḫaberdār ola iy yār
Yüri var sen de muḥabbetle iẓhār

Aŋa oldır muḥabbet sünnetin ṭut
Ṣalavāt virmegi it cān sen ḳut

Anuŋ çoḳdur biliŋ ʿālemde dostı
Birinüŋ ṣun eline sen de desti

Elin al git anuŋla bile yola
Ve hem ḥāl ḥāṣıl eyle ḳalma dile

Merātib ḳaṭʿ İdüpen menzil alġıl
Teraḥḥum idesin kendüŋe ḳılġıl

Düşürmesin seni şöyle ayaġa
Dayandur kendüŋi muḥkem ṭayaġa

Kimesne yol erinsiz yola girmez
Ḳulaġuzsuz gidenler menzil almaz

Gerekdür kişiye ustād her işe
Ḳi tā menzile ol ṭoġrı irişe

Ḳılaġuzsuz gidenler yoldan azdı
Şeḳāvet defterinde ismi yazdı

Saŋa uşta ḳulaġuz naḳl-ı Ḳur'ān
Ṭutanlar bulısar īmān u ʿirfān

Aḥādis bunca aḫbār-ı meşāyiḫ
Ṭut imdi olasın ol Ḥaḳḳ'a lāyıḫ

Resūl eydür ki göŋli ḳabż ider pās

Demüri ṭutduġı gibi dir ol ḫāṣṣ

Eger kim sen anı şöyle ḳoyasın
ʿİbādet birle çile ḳılmayasın

212/b
Pes ol ḳalb olısar meyyit misāli
Şu küffār ḳalbi gibi iḥtişālī

2185 Nite kim Ḥaḳḳ kelāmında ḫaber dir
Diyem naḳlin saŋa pes uşta bir bir

207

Didi münkirler içün Ḥaḳ teʿālā
Ḫiṭāb idüp bularçun uşta ḳavla

Egerçi kalbüŋüz sizüŋ şol evvel
Key ümmetler ʿazābın kim maṭavvel

Beyān ḳılmaḳla ḳorḳar amma ḫoş ḥāl
Budur ḫavfınıla ḳorḳmaz olur żāl
Bu iki ḳorkudan yoḳ göŋlünüzde
Eger yoḫsul u ger kim öglüŋüzde

[207] Bakara Suresi 74. Ayet. “Bundan sonra kalpleriniz katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi var ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağrından su fışkırır…”

Bil Allāh ḳorḳusıdur biri anuŋ
İkincisin işit şād ola cānuŋ

Ki şefḳat merḥamet ḳılmaḳdur ol iş
Bulardan aṣla yoḳ hiç sizde teşvīş

Didi Ḥaḳḳ ḳanda kim yoḳ bu iki ḫavf
Olar olmaz cezādan tā ebed ʿaf

O ḳalbi aŋla ṭaşdan ḳaturaḳdur
Bular ol ḥażreti Ḥaḳ'dan ıraḳdur

Ki yumşamaḳla hem insafa gelmez
Ve ḥikmet birle ʿibret anda ṭolmaz

Zīrā ṭaşlarda ṭaş vardur o Sübḥān
Ṣu aḳmaḳla anuŋ üstünde el-ān

O ṭaş taze olup olur mücellā
Ḳuruluḳ maḥv olup hem arta cilā

Ve ammā bu göŋüllerde göŋül var
Aŋa vaʿẓ u naṣīḥat eylemez kār

İşitmekle o ḳorḳu āyetinden
Ve hem bunca ḫaber ḥikāyetinden

Ki diŋlerler bular hiç olmayup yaş
Yumuşamaz zehī ṭaşdan ḳatı ṭaş

212/a
Ve hem ṭaş vardur ol iki yarılup

Ṣular çaġlar aḳar ʿarża ḳarılup

O ṣudan menfaʿatler olur anca
Kim insān ḫarcanur andan varınca

Didi bunlar niçün olmaz peşīmān
Nedāmet yaşı aḳmaz gözden el-ān

Aḳıtsunlar olʿişyānçun kefāret
Olup derdine dermān ola şāyet

Eşer idüp o ḳatı ḳalbe Allāh
Yumuşaḳlıḳ biraġur olġil āgāh

Ḥaḳ'un ḥikmetlerinden gelse n'ola
Götürmez ṭoġlar uş ḳat ḳat çün ola

Nita Ṭūr Ṭaġı[208] köyünüp pāre pāre
Gele mi heybetinden āşikāre

Mūsā peyġāmber-ıla söyleşürdi
O söyleşdüklerin ṭaġ işidürdi

Anuŋçun oda yanup pāralandı
Ki bir ṭaġun yüregi pāralandı

Ve amma bil göŋüllerde göŋül var
Ki kibri ʿucb-ıla buġż-ıla anlar

[208] A'rāf Suresi 143. Ayette geçen H. Musa'nın Allāh'ı görme talebine karşı Allāh'ın "Sen beni göremezsin (Len Terāní), fakat şu dağa bak, eğer yerinde durabilirse beni görürüsün" diyerek dağa tecelli etmesi üzerine dağın parça parça olması hadisesi. TDV. İslam Ansiklopedisi, 2003, Ankara, 27. Cilt s.138.

Daḫı ḥıḳd u ḥasedle hem riyālar
Nifāḳla ḳapḳara olmuşlar anlar

Pes anda ḳorḳusı nitsün Ḥudā’nuŋ
Ya şefḳat merḥamet dir ol cudānuŋ

Anuŋ gibi göŋülde ṣıġmaz anlar
Ṣıġar amma ḳaranlıḳ hem yalanlar

Olar dāʾim olurlar ẓulme ṭālib
Göŋüller yıḳmaḳ üzre nefsi ġālib

İzi itmek dilerler ehl-i Ḥaḳḳ’a
Gidüp çoḳ çoḳ ḥaramlar birle Ḥaḳḳ’a

Oḳursaŋ ger işitse aṣlā ṭutmaz
Gider egri yola ṭoġruya gitmez

İşi olmaḳ-durur ol Ḥaḳḳ’a ʿāṣi
Aḳupdur göŋlümüŋ her demde pāsı

Anuŋ gibi göŋülde şöyle kim var
Īmān İslām ḳarar eyler mi iy yār

213/b
Ya şefḳat merḥamet ḳanda olurdı
Mücellā ḳıl yüri dil levḥin imdi

Ḳaçan yumuşana ol bulısar yol
Oda yanmaġla yumuşaya mı ol

Velī yoḫsa Ḥaḳ’un ḥışmın mı ister

Ya ḳahrın mı taḥammül eyler anlar

Bu işlerden eger ġāfilsiz uş siz
Anŋa ġāfil degül Allāh bilüŋ siz

Şol işlerden ki siz işlersiz anı
Ḳamusın hep bilür ol cāvidānī

Bu da hem bir ziyāde vaʿdedür dir
Bunuŋla ḳıldı Allāh ḫalḳa taḳrīr

Ḥazer ḳıldırısardur maʿṣiyetden
Ki tā siz arınasız ol ṣıfatdan

İşit maʿni budur kim fiʿlüŋüze
Göre ide cezāsın anda size

Pes imdi böyle olmaḳ ḳavli Ḥaḳ bil
Anuŋ hiç vaʿdesinden nola tebdīl

Uzaḳ ṣanmaŋ bu vaʿde uş yaḳındur
Seni nefs-ile şeyṭāndan ṣaḳındur

Ḳaṣide vü Naṣīḥat
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Di imdi ʿaḳlı olanlar işidüŋ bu ögütleri
Yaraġ eyleŋ ögütlenüp size Ḥaḳ ḳıla tā yarı

Ebed anda saʿādetde olursız ger ṭutarsaŋuz
İrişe size peyġāmber anuŋ bile yaranları

O ḳatı ḳalbi olanlar yarın maḥşerde çoḳ aġlar
Melāmet idüp özlerin cefāya ire cānları

Ve hem anlar şaḳīlerdür neʿūẕ-billāh olardandı
Ki sözden işidüp daḫı muḳayyet olmayanları

İşidmezler bugün anlar ḳasavet artdı çün ḳalbde
Ṭamuya müsteḥaḳ ola dıḳana hem ḳulaḳları

İlāhī sen ıraġ eyle ḳatı ḳalb olmaġı bizden
Rıżān içre durup dāʾim tecellī ḳılmak envārı

İderse ḳalbiŋüz iḫlāṣ anuŋla defʿolur ḫannās
Budur āḥvāl-i ḫāṣü'l-ḫāṣṣ müyesser ide anları

213/a

Faṣlun fī Rivāyeti İmām-ı Aʿẓam raḫmetullahiʿaleyh
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

İmām-ı Aʿẓam ol esrār-ı meʿānī
Kim oldır ʿilm içinde baḥre kāni

Anuŋ ḥaḳḳında denir bedr-i eflāk
Sırāç-ı ümmeti hem nūr-ı fi'l-Ḥāk

Münevverdi cihān içinde ol ḫāṣ
Hemīşe ʿādetiydi ʿilm ü iḫlāṣ
Anuŋ ḳavlinden uş naḳl ola bu yād
Kim andan iriser çoḳ derde feryād

Didi aŋlaŋ ʿilim dört dürlüdür dir

İşid imdi ḳılayın cümle taḳrīr

Birisi görünür hem söylenür ḳāl
Şerīʿat ʿilmi kim kesb ide aʿmāl

Biri oldır görünmez gözde ġāyib
Evet söylerler ol kim olsa ṭālib

Bular ehl-i sülūkün seyr-i ḥāli
Ḥaḳ'uŋ gizli işinden ola ḳāli

Biri bu hem bilinür naḳl olunmaz
Anuŋ fehmi anuŋçun ʿaḳl olunmaz

Meşāyi[ḫ] sırrıdur ol ḥāl-i ebrār
Görünüz kendilerden olmaz iẓhār

Velī ammā biri ol bu bilinmez
Ve hem aṣlā o ḥālden söylenimez

Muḳarrebler viṣāli ol ile'l-Ḥaḳḳ
Ki Ḥaḳ'uŋ sırrıdur uş bil muḥaḳḳaḳ

Ve hem bilmek gerekdür ḫalḳı Allāh
İki ḳısm üzre ḳılmışdur dir ol şāh

Anuŋ bir ḳısmı cāhil biri ʿālim
Ṣaḳın cehl içre ḳılma olma ẓālim

Evet ʿālim de dört ḳısm üzre iy yār
İmāmuŋ naḳlidür pes bil bu aḫbār

Biri ol ʿālim-i dünyevīden dir
Biri bil uḫrevīden oldı taʿbīr

Odur dünyevī kim kesb ide ʿilmi
ʿAmel ḳılmaz ider kendüye ẓulmı

214/b
Dili ʿālim velī fiʿlinde cāhil
Anŋa ol oḳumaḳdan ne’oldı ḥāṣıl

Olar kim uḫrevīdür üç ḳısımdur
Velī ʿilm üzre ol üç bir isimdür

Bu taʿbirāt ʿamelden oldı taḳrīr
Üçün uş kim diyem ʿarż ola bir bir

Biri rabbānīdür anlarda ḳāldur
Hemān maḳṣūdları Allāh’a ḳuldur

Anuŋ şanıncısı cannātī dirler
İşit kim naḳl idem ol ḳavmi neyler

Anuŋ maḳṣūdı cennāt arzusıdur
Ezelden ḳısmet üzre yazısıdur

Evet üçüncisi ruhbānīdür bil
Hemīşe ṭamudan ḳorḳar ol iy dil

Cehennemden-durur ḳorḳu hem anı
Geçürür korḳuda bunca zamānı

Ve ʿilmüŋ yigregi oldır dir ol yār

Veraʿdur hem daḫı ḫayr-ıla efkār

Ki fikr itmek olur ḫaḳḳānī maʿnī
Fikirsiz kimseler oldı yabānī

Ḥaḳ'uŋ ḥikmetlerinden fikr ḳıl var
Münācāt it özüŋ pes iste yalvar

Velī üç ṭāʾife ġaybet iderseŋ
Ḳayurmaz anlara ger söz iderseŋ

Olarıŋ ġaybeti ġaybet degüldür
Eşit imdi olar kim niçe ḳuldur

Ol ʿālimdür biri olmaya ṣāliḥ
Ki hiç ḳılmaz ol āḫirçün meṣāliḥ

İder fısḳı ve bidʿat birle laḥmı
Olarçun ḥışm ider Ḥaḳḳ uşta vaḥyi

Anı kim nehy ider ger ḫalḳdan anlar
Girü işler olar anları kim var

Anı kim bildiler dirler bu ḫalḳa
Evet ṭutmaz olur ʿāṣi o Ḥaḳḳ'a

214/a
Anuŋ sanıncısı uş ẓulm idenler

Ḳoyup ṭoġrı yolı egri gidenler

Ṣalātı terk idenler ḳavm-ı şāliş
Ḳuranlar ehl-i ʿişyānla mecālis

Didiler baʿżılar dört biri fāsıḳ
Olupdur gice gündüz fısḳa ʿāşıḳ

Mesāvī̄ eyleseŋ bunları ger sen
Evet niyetde insaf ola aḥsen

İşidüp yaʿni ger insaf iderler
Yaḫud anlar bu ḥāl içre giderler

Ki yaʿni niyeti insaf çün ise
Deġüldür ġaybet ol çün eyledinse

Anı menʿ eyleyenler aŋsa fi'l-ḥāl
Ki bu yüzden iderse söyleyip ḳāl

Ḳo kim her ne iderse kendine dir
Diyüp dise aŋa bu veche tedbī̄r

Anı menʿ eylese eyle dimekden
Ol işden Ḥaḳḳ-ıçun ġuṣṣa yimekden

Günāhkārdur didiler olsa mānīʿ
Revā görmiş olur ol fiʿli yaʿni

İmām Aʿẓam didi aŋlaŋ günāhkār
Niçeler küfre irer didi anlar

Dimişlerdür göz ide bu kitāba
Bunı andan görüben baḳ bu tāba

Hele bir idelüm ḫalḳa naṣīḥat
Ola kim faṣl ide Ḥaḳḳ ṭuta ḥimmet

Ḳaçan naḳl itsek efʿāl-i ḳabāyıḥ
Olar ġaybet degül lakin mebāyıḥ

Bu ḳavl üzre kim iẓhār oldı sāni
Kim insaf ideler dirse beyānı

Ve ger zem itmek isterse murādı
Olur ġaybet ṣaḳın kim aŋla yādı

Faṣlun fī Āḥval-ı Ḫālıṣ-ı Müʾmin ve Ḫāliṣ-ı Kāfir ve Munāfıḳ Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Ve hem bilgil ki Ḥaḳ uş ḳullarını
Yaratmış üç ṣınıf gör yollarını

215/b

Anuŋ bir ṣınıfı anlardur ki ḫāliṣ
Muvaḫḫidlerdür itmezler ḥabāʾiṣ

İmānına olaruŋ şekk ḳarışmaz
Anuŋçun küfr-ile imān barışmaz

İkinci ṣınfı ḫāliṣ oldı kefere
Olurlar pes cehennem ehli içre

Ḳarışmaz küfrine imān olaruŋ
Bu işden olmasun faṣl ide kāruŋ

Olar yaldızlar uş fi’-ẓahir āyān
Ḳılurlar içlerinde küfr-i pinhān

Ṭaşı altun içi pas ola bāḳır
Ki ṣoŋ dem nolısar āḥvali ẓāhir

Anı Allāh bilür her ḥālde ḥālin
Ne aṣṣı eylemek yıldız maḳālin

Ḫüdā gönderdi Kur’ān birle naḳlı
Ṭutarlar ger kimüŋ var-ısa ʿaḳlı

Ki ta bilsin olar küfri imānın
Munāfıḳlarda ne ola pes ayın

Anuŋ üzre ṣaḳınsunlar bu ḳullar
Ki taḳdīr oldı de bunca ḳaviller

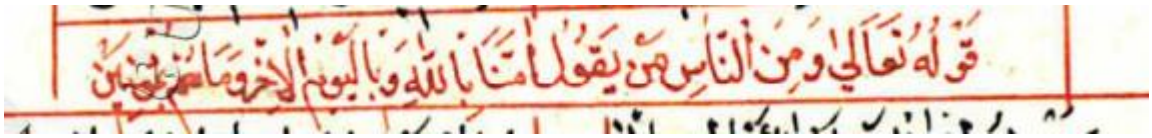

209

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Gazel

Didi yaʿni bu insandan nice ṭāʾife var iy cān

209 Bakara Suresi 8. Ayet; “İnsanlardan öyleleri vardır ki ‘Allāh’a ve ahiret gününe inandık’ derler oysa onlar inanmış değillerdir.”

Olar eydür biz Allāh'a inanduḳ getürüp imān

Daḫı aḫiret günine kim olur didi Allāh
Olara hep inanduḳ biz ki Ḥaḳ'dur āyet-i bürhān

Evet ḳalbinde şirk eyler dilinde çün ider iḳrār
Olaruŋ yoḳdur imānı ḳılurlar daʿvāyı yalan

Munāfıḳlar-durur anlar imānla setr ider küfrin
Taşı müʾmin içi kāfir olur hep işleri ṭuġyān

Ve hem bil kendiler anı bu dünyānuŋ hayatıyçun
Dutunurlar olar imdi degil kim ḳorḳalar Ḥaḳ'dan

Bulardan maḳṣūd aŋılmaḳ bilinsin kāmil u nāḳıs
Ve kāfirler münāfıḳlar ki kimlerdür olur aʿyān

Olardur ol münāfıḳlar Resūle Ḥaḳ ḫaber virdi
Ḳamu bildürdi uş bir bir budur kim naḳl ider Sübḥān

215/a
Anı biz ḥulūldı ……..[210] biri hem ḳays
Ve hem bil tābiʿ olanlar bulara varsa ger yeksan

Gelürlerdi Resūlullāh öŋünde ʿārż edüp islām
İnanduḳ diyüben anlar ider beyʿat ve hem imān

[210] Kelime okunamadı 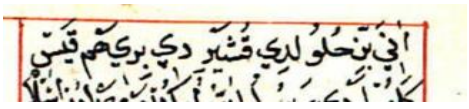

Getürüp gizleyen kāfir münāfıḳlardur anlar bir
Oları açdı Ḥaḳ cümle irişti āyet-ı bürhān

Ne naḳṣ ola o sulṭāna olarçun mıydı ahd u biaht
Ve hem gizlü olur olardur yanacak el-ān

Ne ġaybet ola olardan ya Resūlullāh uş aŋlan
Olunmaz aŋa asla ʿayb olardır nāḳış u noḳṣān

Delālet ḳıldı pes āyet mücerred dilde key iḳrār
Ki Ḥaḳ birdür Resūl gerçek ve aḫret güni hem Ḳur'ān

Bular hep olsa ḳavlinde evet ḳılmazsa ol taṣdīḳ
Müsülmān olmaz ol kimse gerek biŋ eyleye iḥsān

Olardan lācerem Allāh imānı nefʿ idüp dir kim
Olar müʾmin degüldür dir işit ol ʿālim ü yezdān

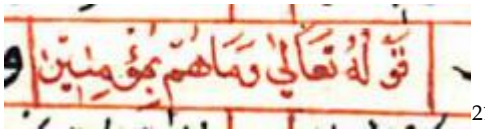
211

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Olaruŋ külli iḳrār-ile iy yār
Bular mü'min degüldür dir o Settār

Kim anlar ḳalb-ıla itmedi iḳrār
Ḍalāletde ḳalbı bulmazlar envār

211 Bakara Suresi 8. Ayet " oysa onlar inanmış (mümin) değillerdir."

Resūlullāh ḫaberden ḳıldı cāri
Nitekim didi Ḳur’ān içre Bāri

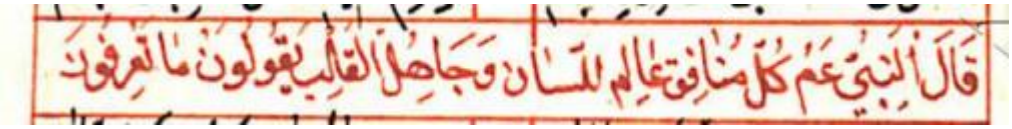

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Buyurdı şol münāfıḳlardan el-ān
Didi ḳorḳuŋ resūl-ı ḥayy u mennān

Olur ʿālim dilinde ḳalbi cāhil
ʿAmelden olmış ol pes ḫuşk-ı sāhil

Ve hem bildüklerin söyler ne kim var
Yaramaz fiʿli terk it diyü tekrar

Döner nehy itdüġin işler hemīşe
Getürür dürlü dürlü şerri başa

Anuŋçun olmadı ol aŋa sālik
Ne yüzden hem ol ʿirfāna mālik

216/b
Kim ol vaṣl olıcaḳ hem ḳurb-ı Ḥaḳḳ’a
Varacaḳ yolları dimez o ḫalḳa

Ġurur yolların eminlik dir ol er
Ṣalar ol miskini od içre minber

Zirā kendi ḳĀdem başmaz o yola

ʿAmel yoḳ kāmil olur gelse dile

Evet maksūdı oldır anuŋ ol uş
Ne söylerse gele ol söz ana ḫoş

Aŋa dünyā vire kör ola nefsi
Atar mekr oḳını çekmekde ḳavsi

Libāsın düzer ol uḫrevī ʿālim
Evet Allāh bilir kim ol ne ẓālim

Anı dīdār-ı ʿālem ṣanup el-ān
Dīn ʿilmin oḳumaḳ isterler andan

Velī bāṭında aḥvāl oldı azġun
Murād-ı ʿizz u cāh olmaḳda mevzūn

Ne işler kendi işler aŋmaz anı
Ḳaçan vaʿẓ itse bāli ġayran maʿnī

Anuŋçun dimesünler sen bu ḥāli
Niçün işlersin iy lafẓında ʿālī

Anı ol ḥubb-ı dünyā ġıll u hem ġışş
İçin ṭaşın ḳılıpdur şöyle teşvīş

Yürür şöyle o sergerdān u maġrūr
Hiç aŋmaz kendüye gelmeye oldır

Ḥālin fikr idüp istiġfāra gelmez
Bilür iken özüni ḳıldı bilmez

Zehī azġun görürken ḳorḳmaya ol
Aḫīr ol ḳavme uġrar aŋla uş yol

İlāhī bütün ol naḳle olan ad
Baŋa insaf müyesser eyle her bar

İlāhī sen bu işden itdür iʿraż
Ḳamunuŋ biz faḳirüŋ daḫı az az

Aŋa lāyıḳ ʿamel olmazsa bizde
Hemān oldıḳ o kim naḳl ola sözde

216/a

el-Faṣlun fī Naḳli Şeyḫ Ḥasan-ı Baṣrī raḥmetullahi ʿaleyh
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Ḥasan-ı Baṣrī ol şeyḫ-ı muʿazzez
Bu naḳli vaʿẓ iderdi eyleyüp yaz

Muḫālif olsa her kim dile göŋli
ʿAmel itse cihānda ol ne deŋli

Aŋa yoḳ iʿtibār kim ola maḳbūl
Ki taġyīr itdi ḳalbin çünki ol ḳul

Dilinde kāmil ü ḳalbinde kāẕib
Yürür …….[212]yoldan azıp

Hemān olda nifāḳuŋ oldı biri
Ḳalur anda cehennem içre yiri

[212] Kelime okunamadı 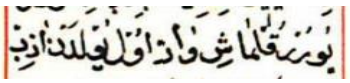

Ve hem çok ṣūfi vaʿiẓler kim iy yār
Şehirden şehre köyden köye anlar

Ve evden eve durmayup gezerler
Naṣīḥat birle ḫalḳa vaʿẓ iderler

Degül niyetleri ḫalḳ ide insaf
Günāhdan yıġılanup ḫayr ola bir saf

Hemān bil kim ġaraż oldır olaruŋ
İçinde kesb ide şehvet bularuŋ

Daḫı cemʿ eylemekdür sīm ü zerden
Ki ḥürmet bula ol pes cümle yirden

Ziyāde iḥtiyāṭ eyleŋ olardan
Sizi azdurmasunlar ṭoġrı yoldan

Sözinü fiʿlin itme pes olaruŋ
Ki tā ola Ḥüdā her işte yāruŋ

Zirā kim anlaruŋ efʿāli nāḫoş
Hevā-yı nefs-ile memlūʿ göŋli boş

Olaruŋ ḥāllarından aṣla hergiz
Ḫayır yoḳdur olardan eyle perhīz

Olarun fiʿli ancaḳ eyledür var
Hemān Ḥaḳḳ-ıla aldaşmaḳ olur kār

Ḫaḳ aldanmaḳdan hem aldamaḳtan

Münezzehdür berīdür aŋlaġıl sen

İ Müʾminler arınuŋ bu hevādan
Ki ta ḳurtulasız anda nevādan

217/b
Ḥaḳ’a iḳrār idüŋ dille ve fiʿli
Muṭābıḳ ola içi ṭaşa ḳavli

Ol azġunlara beŋzetmen özüŋüz
Eger ẓāhir ü ger bāṭın sözüŋüz

Hemīşe ṭoġrı söyle olma kāẕib
Düşersin ḳaʿr-ı nāra yoldan azup

Selīm nefs ol …….şöyle…..[213]
Ki yarın olmayasın anda kāẕib

Kişi ne ḥizbe beŋzese özin bil
Yarın ol ḥizbe ola anda tebdīl

Ḥaḳ’uŋ dostları var ṣālih ü ʿābid
Olarla yoldaş ol andan yola gid

Kim anlar ehl-i cennet olısarlar
Gelüp arż-ı cinānā ṭolısarlar

Olarla olasın çün bunda yoldaş
Olursın hemçü cennet içre ḳoldaş

[213] Beyitin sonu okunamadı. 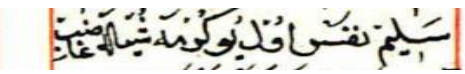

Şular kim olmadı ʿilminde ʿāmil
Hemān ancaḳ budur kim oldı cāhil

Olardan itme istifsār ṭarīḳi
Bulursın ol saʿat nār-ı ḥarīḳı

Nitekim didi ol ʿAllām u Ġaffār
Ḥadīs-i ḳudsi içre şöyle kim var

يا داود لا تسئلني عما سكرته حب الدنيا فانهم قطاع طريق لعبادي

214

Ki ya Dāvud baŋa vaṣıl olacaḳ yol
Ṣorarlarsa ḳaçan uş böyledür yol

Şol ʿālimlerden almasun ḫaber dir
Olar kim ʿaḳlı dünyāçün esirdür

Muḥabbet eylemiş dünyāya anlar
Esirdüp ʿaḳlın u naḳlın muḳarrer

Olar baŋa gelen yollaruŋ el-ān
Ḥarāmīleridür pes ḳavm-ı azġān

Ki ḳullarum baŋa gelmekden anlar
Amansuz menʿ idüp ḥubb yalanlar

İderler menʿi bī-ḥadd itmeyüp ʿār

214 "Ya Davud kalbi dünya sevgisi ile dolmuş kimseye ibadet yolunu sorma onlar bilmezler"

Anuŋçun kendiler olmuşdur aġyār

217/a
Bu ẓāhir yolda da maʿlūmdur ol kim
Ḥarāmī olan uş kim varsa her kim

Ḳaçan yolcılar aŋa yol ṣorarlar
Yolı ṭoġrı dimez egri ṣalarlar

Helāk olsun elinden her ne varsa
Olurlar imdi pes bil eyle olsa

O müʾmin kimselerdir ki ṣaḳınsun
Bulardan bī-tereddüt şöyle ḳaçsun

Bu zühd ṭāʿat u tāḳva yolından
Olara ṣormasun kimse ḳulından

Gerek olsun gerek olmasun ıṣlāḥ
Ferāġatları var anlardan iy māh

Ki şol sūfī ḥakīmler gibi kim var
Ḳurar ḥengāme bāzar içre bunlar

Ṭutup ḫalıḳı ve üstüne üşürüp
Nice dürlü vaḳarlardan düşürüp

Şu deŋlü söyler ol yalan u gerçek
Ol otların u maʿcunın aŋıncaḳ

Şu deŋlü medḥ ider ḥaddinde ṭaşra
Hemān maḳṣūdı raġbetdür bu emre

Murādı otların ṣatmaḳdur anuŋ
Ki tā ġāyātı bu naḳluŋ beyānuŋ

Ol otlar fāʾide halḳa ger itsün
Ger itmesün ḳayırmaz anı nʾitsün

O vaʿẓıŋ aŋa beŋzer uşta ḥāli
Ki dünyāçün ider anlara ḳāli

Daḫı müşkil didi bilgil sen anı
Zirā bu ol kelam u Ḥaḳḳʾı yaʿni

Kelāmullah u hem ʿilm-i şerīfi
Bu bir ḫor u ḥaḳīr çün di ḥarifi

Ki dir cemʿ itmege ālet edinmiş
Zehī ḳorḳusuz anı eyle itmiş

Şuŋa beŋzer anuŋ mislin işitġil
Ki bir ferişteʾyi ṭutup da iy dil

Ṭoŋuz götürmege ḫabs ide ol er
Hemān oldır bunuŋ miṣli muḳarrer

218/b
Bu vaʿẓ idüp ü Ḳurʾān oḳuyup bil
Ki dünyā cemʿ idenlerden işitgil

İmām Aʿẓam buyurmış bir laṭīfe
Gör ol kesbi ne yüzden ola cīfe

Ḳitabında ḫaber dir bu beyānı
Diyesin sen ḳulak ṭut diŋle anı

Ṣaġucı ʿavratuŋ kisbinden ol māl
Ve hem çünki ḫatunlardan da ol ḥāl

İkisinüŋ de kesbinden didi ol
Bularuŋ kesbi müşkildür didi yol

O cerrāḥlar ki cemʿi sermāyesi
Bāl ile ot maʿacūndur mayāsı

Oları medḥ idüp ṣatmaḳda ḫalḳa
Yalanın gerçek ni ise idüp ar

Ne deŋlü ider ol ḳaṣdı yalana
Günāh irişür ol ulu ana

Ṣaḳınuŋ ol müsülmānlar ol işden
Sizi dünyā çıḳarur şöyle başdan

Ne başdan bil ki dīnden çıḳar anca
Görür ger anda pes ḳabre varınca

O ʿilmi ḳılmaŋuz dünyā ḫarcı siz
Ki soŋ demde peşimān olacaḳsız

Nitekim ol Resūlullāh ḫaber dir
Esirger luṭf idüp uş ide taḳrīr

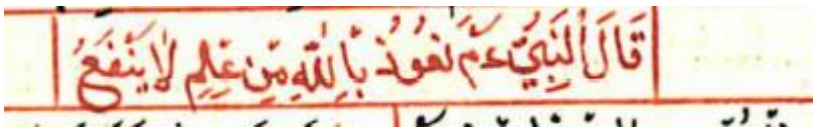

Ṣıġındum saŋa minʿilmin dir iy Ḥaḳḳ
Kim aṣṣı olmaya andan muḥaḳḳaḳ

Ve hem eydür_şol_ʿilmi vāʿiẓi kim
ʿAmel itmez yürür ol şöyle dāʾim

İder ḫalḳa naṣīḥat kendi ṭutmaz
Ve hiç göŋlünde andan nesne bitmez

Neʿūzübillāh anuŋ ḥālin bil aḫir
Ḳatı müşkil-durur bāṭın u ẓāhir

Ki istiġfāra gelse ḳılsa aʿmāl
Anuŋçun nicesinde ider ıḍlāl

218/a
Ḫudā virsün cemʿ azmışlara insaf
Bu müşkil ḥāller içre ḳoymasun saf

Bize bu ʿilm ile itdür ʿamel sen
Viren sensin ḳamuya ḫulḳ-ı aḥsen

Egerci fażluŋıladur teraḥḥum
Esirge sen bizi eyleme maḥzūn

ʿAmel itmek inanmaḳlıḳda şāhid
Durur dirler bu emr üzre mucāhid

Eger sen bir aŋarsaŋ on aŋarlar
Olar bunda ve hem anda aŋarlar

Ṣalāḥiyyet iderseŋ olasın ḫāṣ
Şeḳāvet eyleseŋ göŋlüŋ ṭolar pās

Dilerseŋ saŋa raḥmet ḳıla Raḥman
İçüŋ ṭola hemān dem nūr-ı imān

Ḥaḳ'uŋ emrin Resūl'üŋ sünnetin dut
Ola tā cān u dilden aŋa ol ḳūt

Saŋa sögenlere eyle duʿāyı
Anuŋla bulasın derde devāyı

Ḳaṣīde vü Naṣihat
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Gel ey ʿāşıḳ ʿamel eyle saŋa bir gün gerek olur
Anı kim eyle ḳılmazsa o raḥmetden ıraġ olur

Gözüŋ aç uş bu gülzārı temāşā eyle sen de
Ne ellerden geçer ʿāşıḳ ve ne menzil duraġ olur

Aŋa on olur raḥmet egerçi çekiser zaḥmet
Bulup faż̇l-ıla hem raḥmet ü hem yüzleri aġ olur

Diler-iseŋ idesin dost özini eyleme ḥasta
Zirā ol güniçün zāde bugün bunda yaraġ olur

Fenā dārında yurd itme ki zindān oldı müʾmine
İderseŋ sen de ger zindān yarın cennet duraġ olur

Bugün ger olmasaŋ sen yād anı naḳl ider ol ebrār
Amānsız ḳılasın sen zar ḳaçan anda fıraġ olur

Eşit tefsīr-i yāsinden yine naḳl idelüm naḳli
Anı cān içre key ṣaḳla anuŋla ḫasta ṣaġ olur

Geçer ʿömrüŋ olur żāyiʿ edindüŋ iş hūy u hāy
Ṣaḳın kim idesin vay yürekde ulu ṭaġ olur

219/ b

Yigitlikde düriş yara ki ṣoŋra olısarsın pīr
Bulunmaz ṣoŋra bu furṣat yigitlik özge çag olur

Yigitlikde olan āʿmāl beġāyet sevgülü olur
Muḥabbet birle eylerseŋ ṣanasın bal u yaġ olur

Teferrüç ḳılma dünyāyı gider bu çeng-ile nāy
Ki gör cennāt-ı meʾvāyı ne ḫoş bir adı bāġ olur

Degişme anı sen buŋa ki ṣoŋra ḥayf idersin key
Cezāsın göricek andan saŋa bend-ile bāġ olur

Gör kemāli ḳudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp imān-ı Ḳurʾān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībin gönderüp eyler muʿīn
ʿĀleme raḥmet ü niʿmetdür ki yeksān eyledi

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Biz yine evvelki naḳliŋ yādını
Diyelüm aŋmışdukʿarşuŋ adını

Ḳılalum tefsīr-i Yāsinden beyān

Niçe maʿnīler olur anda ʿayān

Ḥaḳ teʿālā ḥażretin fikr idelüm
İsm-i aʿlāsın birez ẕikr idelüm

215

ʿAceb görmez mi anları o sulṭān
Yaratduŋ anlaruŋçun dir uş el-ān

Anı kim ḳudretümüz ḳıldı iẓhār
Bunlar anları bilmez mi kim anlar

İderler dürlü dürlü anda aṣṣı
Dönüp ammā baŋa olurlar [a]ṣi

O ḥayvānlar kim anlar oldı mālik
Niçün emrümde ṭutmazlar mesālik

Bular hep ḳudretimüz birledür dir
Evet ḳılmazlar anlar aŋa tedbīr

Deve ü at u ḳaṭır merkeb ü fīl
Ve ġayri gibi ne kim varsa pes bil

Bular hep cümle bizden oldı size
Gerekdür bilesiz ḥamd ide bize

[215] "Görmediler mi ki, biz onlar için, ellerimizin(kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da nlar bu hayvanlara sahip oluyorlar". Yasin Suresi 71. Ayet.

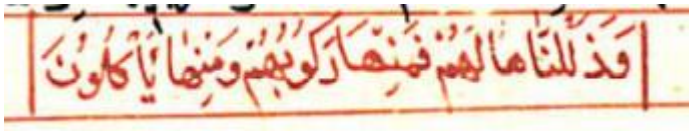

216

7219/a

Musaḥḥar ḳılduḳ anlarçün dir Allāh
O ḳuvvetlü canāvarlar ki her gāh

Binerler baʿżı baʿżı yük ururlar
Ne yire kim dilerlerse varurlar

İderler anca dürlü aṣṣı ḥāṣıl
Çün oldı anlar ol emlāke vāṣıl

Eger bir kimse ger aḳça vireydi
Ol aḳça vireni çün kim göreydi

İderdi aŋa ança ʿizzeti ol
Ne yüzden ide taʿẓim bulmayup yol

Ḳanı ol bunca niʿmet virdük uş biz
Yiyüp dāʾim bunuŋla ḫoş geçersiz

Anı aŋuŋ kim oldır niʿmet-i ḫāṣ
Ki tā kim olasız siz ehl-i iḫlāṣ

Viren Taŋrı'ya şükr itmek gerekdür
Ve hem buyruḳların ṭutmaḳ gerekdür

[216] "Biz, o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler"

Ve hem ḥāṣıl olur virdüm ṭolar
Kim andan ide bunlar menfaʿatler

Yüŋünden südünden hem etinden
Virübün cümlesin uş ḳudreti[n]den

Niçün şükr eylemez anlar ki yirler
Ki cümle söylenüp illerde dirler

Diŋ imdi ḳılıŋuz şükrin Ḫüdā’nuŋ
Çü bildük maʿnisin işbu beyānuŋ

Didi ol seyyid-i kevneyn Muḥammed
Şefiʿīyem maḥşer şāhı ümmet

Ḳıyāmetde niçe ḳulllardan Allāh
Beġāyet ʿözr ide ol yüce dergāh

Dileye ʿözrin anlardan teʿālā
Ne yüzden ide uş naḳl ola ḳavla

Murād ʿözr itmeden maʿnā nedür dir
Ki göŋlin ele almaḳ ola tedbīr

Faḳīr ḳullar ḳaçan ḥaşr ola andan
Ki emr itse alıp gitse cihāndan

220 /b

Olarçun ʿöẕrin ister anda maʿbūd
Gör imdi ne-durur bu sözde maḳṣūd

Fī-Baḥri Ṭavīl ve Ḳāfiye-yi Āḫer
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

Diye iy ḳullarum size cihānda virmedüm mālı
Yerindirdüm her envāʿda bu resme eyleyüp ḳāli

Ki hiçbir vechesiz andan müferriḥ olmayup aṣlā
Ḳanāʿat eyleyüp dāʾim ġanimet göre her ḥāli

Yoġ-ıdı ḳul u ḳulluḳçı olarla faḫr idüp ta siz
Bu nās içre bulup ʿizzet olaydı ḳadriŋüz ʿāli

Libāsdan eyledim maḥrūm dilerdüm olasız merḥūm
Bugün uş vaṣla irgürdüm oluŋ siz nūr-ı eclālı

Çün anda oldıŋuz muḥtāç virem uş şimdi nūrdan tāç
Ki buldı derdüŋüz ʿilaç ve cemʿan ehl-i ʿiyāli

Olurdı ḳadrüŋüz alçaḳ bu ḥāle irdüŋüz siz çoḳ
Gehi aç u gāh yalıncaḳ geçirmek birle aḥvāli

Şol ʿizzetler idem size ki rāżı olasız bize
Ki uş hiç kimseler söze getürmez misle emsali

Yüri hey fuḳāra ḳullar niçe ʿarż ola her yola
Niçe sulṭān olur bunlar niçe fażl ide ol ʿāli

Anuŋçun saŋa ʿarż oldı ṭut imdi ol ki farż oldı
İderseŋ ḫayrı ḳarṣ oldı bize biŋ gör bu aḥvāli

Diye Ḥaḳḳ ʿizzetüm ḥaḳḳı şu kimseler ki uş size
Taṣadduḳ itdi dünyāda bizümçün bezl idüp mālı

Bağışladum aluŋ bile oları cennete girüŋ
Viren anda bulur bunda çün itdi ḥayr-ı aʿmālı

Sizüŋle girsin uçmaġa olar da diye ol Allāh
Ḫilāf yoḳ bu söze vAllāh işitüŋ uşta aḳvālı

Esirge anları her bār aŋa göre amel ḳılvar
Girüp cennetde bul envār irişdür vuṣlata ḥāli

Evet anlar şulardur kim olurlar dünyāda ṣāliḥ
Degül kim olalar fāsıḳ namāzsuz bidʿat u ḥālı

Şular kim ṣabr-ı faḳra girür beş yüz yıl ol anlar
Ve ṣabr olmayan ḳırḳ yıl ġanīden anla iy ʿālī

Olar kim olmadı ṣāliḥ olur faḳrı aŋa miḥnet
Ve maḥrūm bunda ve onda ʿamelden çoḳ olur ḥālī

220 /a

Süleymān'la hem ol Yūsuf ki ṣoŋra gireler ḳırḳ yıl
Ki ṣāyir enbiyādandur ġanīlerdi olar ʿālī

SONUÇ

Çalışmamızın amacı: Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Câmiü'n-Nesâyih adlı eserini şekil ve muhteva özellikleri ile tanıtmak; şairin eserinden hareketle hayatı, düşünceleri, edebi ve tasavvufî kişiliği hakkında ulaştığımız bilgileri sunmak; var olan nasihatname, mevlid ve miraçname literatürüne ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamak olmuştur. Ortaya koyduğumuz çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Câmiü'n-Nesâyih Hüseyin b. Ahmed Sirozî tarafından kalem alınmış içinde farklı türleri de barındıran manzum bir nasihatnamedir. XVI. Yy. mutasavvıf şairlerinden olan Hüseyin b. Ahmed Sirozî halvetî tarikatına mensuptur ve mürşidi Selahaddin Ali Dede'dir. Şairin hayatı hakkında bilgi veren tek kişi Mehmet Tahir Efendi'dir. Ve eserinde Hüseynî'nin alim ve şair bir kişi olduğunu söyler.

Câmiü'n-Nesâyih, 311 varaktan müteşekkildir. Bizim çalışmamız 149-222 varaklarını kapsamaktadır. 2472 beyitten oluşan çalışmamızda 11 tane beyitin mükerrer olarak kullanıldığını tespit ettik. Çalışmamızı kapsayan bölüm besmele faslı ile başlar. Eserde başlıklar "Fasl" sözcüğü ile verilir. Alt başlıklar ise "Haza" sözcüğü altında verilmiştir. Eserde mesnevi nazım şekli ile yazılmış olsa da bunun dışında tespit ettiğimiz 12 kaside ve 4 gazel de bulunmaktadır

Eserin dili Türkçe'dir ve yazıldığı dönemin dil özelliklerini göstermektedir. Bunun yanında Arapça ve Farsça kelimelerin ahenkli bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Câmiü'n-Nesâyih'te mücerred, mürdef, mukayyed ve müesses kafiyeler kullanılmış olup vezin olarak da Remel Bahri ve Hecez Bahri tercih edilmiştir.

Câmiü'n-Nesâyih, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin dinî, ahlakî ve derin bilgisini ihtiva ettiği bir nasihatnamedir. Eserdeki nasihatlerde şairin mutasavvıf kimliğinin yansımalarını görmekteyiz. Nasihatler dünya ve ahiret hakkında olup, ahirete hazırlık, nefsin terbiyesi, dünyevî heveslerden, riya ve kibirden uzak durmak, ihlasla

Allāh'ı zikretmek, Allāh yolunda çalışmak, kibirden uzak durmak, ariflerle yoldaşlık etmek gibi konuları içermektedir. Bununla birlikte eserde hem müstakil hem de bir beyit içerisinde bir ibare halinde tespit edilen ayet ve hadisler bulunmaktadır.

Şair bir konuyu anlatıp ona dair nasihatlerde bulunurken ayet iktibasları, kıssa ve menkıbeler gibi farklı konulara da temas etmiştir. Şair bu kaynakları kullanarak ele aldığı konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Eserde besmelenin faziletleri bir başlık altında verilmiş olup içerisinde Bişr-i Hafi'nin de hikayesine yer verilmiştir. Ayrıca Câmiü'n-Nesâyih'te Cenab-ı Hak ve Peygamber aleyhisseamın çeşitli isim ve sıfatlarla anılmış; dini tarihi kişilere yer verilmiş kıssalarına telmihler yapılmıştır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî Câmiü'n-Nesâyih'te bir mevlid ve bir miraçnameyi de işlemiştir. Mevlidinde kapsamlı bir mevlidde görülen bütün bölümler mevcuttur. Ayrıca Hüseynî'nin mevlidinde başka mevlitlerde görülmeyen bölümlere de yer vererek eserini diğer mevlitlerden farklı bir yere taşımıştır. Hüseyin b. Sirozî de birçok mevlit müellifi gibi Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât'tan etkilenmiş ve bunu eserine kattığı benzer beyitlerle de göstermiştir.

Eserde işlenen bir diğer tür olan miraçname 344 beyitten müteşekkildir. Miraçnamede davetin tebliği, şerh-i sadr, hülle-taç-kemer, burak-refref, yolculuk esnasında duyulan ses, dünya, namaz, gökler, peygamberler, melekler, cennet, cehennem, sidre-i münteha, hicaplar, arş, kürsi, ruyet, tekellüm, tehiyyat olmak üzere 18 motif işlenmiştir.

Bütün bunların yanında Câmiü'n-Nesâyih'i emsallerinden ayıran nitelikleri şöyle sıralayabiliriz:

Şair anlattığı kıssalarla yaşadığı dönemin sosyal yapısını gösteren sahneler tasvir etmiştir. Örneğin o dönemde sahte derviş ve şeyhlerin olduğunu kapı kapı dolaşıp insanlara vaazlar verdiklerini anlatır. Ve bu halde olanları o dönemde sahte karışımlar hazırlayıp ilaç niyetine pazarda satan sahte hekimlere benzetir. Şair bu yönüyle hem o dönemin sosyal yapısını eleştirmiş hem de bize O ilacın fayda vermediği gibi öyle şeyhlerin vaazları de kimseye faydasının olmadığı söyler. Eser bu yönüyle de dönemine ayna tutmaktadır diyebiliriz.

Eserde şimdiye kadarki kaynaklarda adı geçmeyen bir mevlit ve bir de miraç-name tespit ettik. Ve bu iki edebi tür, muadillerinden farklı özellikler içermekteler. Örneğin Miraç hadisesinden sonra şair üç farklı fıkıh konusunu mevlidine katar. İlki namazın faziletleri ikincisi namazın ilk tekbiri üçüncüsü ise gusül faziletleri hakkında olan bu konuları şair, mucizat ya da farklı bir bölümden sonra değil namazın emrolunması üzerine bilinçli bir şekilde miraç hadisesinden sonra vererek eserine fıkhî bir boyut kazandırmıştır.

Yine miraç hadisesinde tespit ettiğimiz bir diğer farklı olay ise peygamber alyehisselamın miraca yükselirken yaşadığı şerh-i sadr hadisesidir. Bu diğer mevlidlerde Peygamberin göğsünün yarılıp kalbinden dünyaya ait kusurların temizlenmesi şeklinde ifade edilir. Ancak Hüseyin b. Ahmed Şirozî bu kısım, yükselip gök katlarından geçerken Peygamber aleyhisselamın elbisesinin çıkartılıp tecerrüt âlemine koyulduğunu, dünya göğünden ayrılırken de sırası ile birinci katta nefsini ikinci katta kalbini üçüncü katta de ruhunu bıraktığı şeklinde söyler.

Mevlitte tespit edilen bir diğer konu ise Peygamber aleyhisselamın annesinin vefat hadisesinde anne ve babasının akıbetleri Hz. Aişe'den rivayet edilerek anlatılmasıdır.

Mutasavvıf şairler ortaya koydukları eserlerinde ilahî sırları dile getirirler. Bunlar keşf/ilham yoluyla elde edilen bilgilerdir. İrfanî bir söylemle ortaya konulan Câmiü'n-Nesâyih'te bu tür bilgilerin kullanıldığı görülmektedir. Şair bu tür bilgileri Cenab-ı Hakk'ı, Peygamber aleyhisselamı ve diğer şahısları konuşturarak kullanır.

Câmiü'n-Nesâyih'in genelinde vahde-i vücūd ve hakikat-i Muhammediye düşüncesinin belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Eserde nasihatlere temas edilirken ya da ayetlerin tefsiri yapılırken peygamber kıssaları, mutasavvıfların menkıbe ve kerametleri ile ilgili birçok olay manzumelerde tahkiye yoluyla bazen şairin dilinden bazen de eserdeki şahısların ağzından anlatılmıştır.

KAYNAKÇA

AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Miraç-nameler*, Türk Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987

Aynî, Mehmed Ali, *Türk Ahlakçıları*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1939

Ayvazoğlu, Beşir, *Aşk Estetiği*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

Bilgin, A. Azmi, *Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti*, Türkiyat Mecmuası, C. 24, 2014.

Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler AkĀdem isi, C. 1, Ankara, 2016.

Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Ahlak Kitaplarımız*, haz. Mehmet Kasım Özgen, Bilimname, C. 18. s. 251-264, 2010.

Canım, Rıdvan, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016.

Coşanay, Büşra, *Tasavvuf Düşüncesinde Seyr U Sülûk Üzerine Bir İnceleme*, Anasaya Dergisi, Say 2, s.199-216. 2017.

Çelebi Süleyman, *Mevlid (Vesiletü'n-necât*), Haz. Farık K. Timurtaş, MEB. Yayınları İstanbul, 1990.

Çelebioğlu, Amil, *Türk Mesnevi Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

Ceylan, Ömür, *Böyle Buyurdu Sûfî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.

Demirli Ekrem, "Vahdet-i Vücūd", DİA. C.42, TDV. Ankara, 2012.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi,* Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara 2016

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Düzenli Mesut Bayram, "*Hüseyin B. Ahmed Sirozî'nin Camiü'l-Envâr 'Alâ Tefsîri'l-İhlās, (1b-192b) İnceleme-Metin*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Sakarya, 2014.

Kaplan, Mahmut, *Manzum Nasihat-nâmelerde Yer Alan Konular*.

Kartal, Ahmet, *Doğu'nun Uzun Hikayesi*, Doğu Yayınları, İstanbul, 2013.

Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.

Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011

Kütük, Rıfat, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-efşân İsimli Mevlidi, İnceleme Metin*, Artual Akadem i Yayıncılık, Erzurum, 2018.

Levend, Agâh, Sırrı, *Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, sy.20, s.35-80. 1973.

Levend, Agâh, Sırrı, *Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1963.

Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.

Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.

Sami, Şemseddin, Kâmûs-ı Türkî, Şifa Yayınevi, İstanbul, 2016.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi, Belagat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2007.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2007.

Sözlük, *Metinlerle Tasavvuf Terimler Sözlüğü*, Kalem Yayınları, İstanbul, 2006.

Simitçioğlu, Ehliman, "*Hüseyin Bin Ahmed'in Camiü'n-Nesâyih Eseri,Araştırma-İnceleme ve Metin* 1-70 Varakalar, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2021.

YAVUZ, *Kemal, Bir Ömrün Yazıları I.* Nizamiye AkĀdem i, Semerkand Yayınları, İstanbul 2017.

Yavuz, Kemal, *Bir Ömrün Yazıları II*. Nizamiye AkĀdem i, Semerkand Yayınları, İstanbul 2017.

Yeniterzi, Emine *Türk Edebiyatında Ahlak Mesnevileri*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.5, say. 10. s.433-468.